Sosyal devrimler ulusal savaşlar

ant

Jawaharlal Nehru

J. NEHRU

SOSYAL DEVRİMLER, ULUSAL SAVAŞLAR

ANT

ANT YAYINLARI : 31

Orijinal Adı:
DÜNYA TARİHİNDEN PARÇALAR

Türkiye Yayını :
ANT YAYINLARI
Şubat 1970, İstanbul

Kapak Düzeni :
İNCİ ÖZGÜDEN

Dizgi Tertip :
ES - İN MATBAASI

Baskı :
İLERİ SANAT MATBAASI

Jawaharlal Nehru

SOSYAL DEVRİMLER, ULUSAL SAVAŞLAR

Türkçesi: Mehmet Emin Bozarslan

ANT YAYINLARI
Cağaloğlu, Başmusahip Sok. 10/12 - İSTANBUL

Önsöz

Eski Hindistan Başbakanı ve Hint Bağımsızlık Savaşının önde gelen liderlerinden Jawaharlal Nehru bu eserini, 1932 - 1933 yıllarında hapishanedeyken kızı İndra'ya (şimdiki Hindistan Başbakanı İndra Gandi) mektuplar halinde yazmış, sonra da bunları kitap olarak yayınlamıştır.

Birçok dillere çevrilen eser, bu arada Lübnan Üniversitesi Profesörlerinden meydana gelen bir kurul tarafından Arapçaya da çevrilmiş ve Haziran 1957'de Beyrut'ta ilk baskısı yapılmıştır. Biz de bu nüshayı Arapçadan Türkçeye çevirdik.

Kitap aslında hayli hacımlı ve geniş kapsamlıydı. Bu yüzden günümüz olaylarına ışık tutmak bakımından büyük önem taşımayan parçalarını çıkarmak zorunda kaldık, yalnız sosyal devrimler ve ulusal kurtuluş savaşlarını kapsayan parçalarını aldık. Bu parçaların bugün dünyada, özellikle, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yaygın bulunan sınıfsal ve ulusal kavgalara da ışık tutacağı kanısındayız.

Kitabın asıl adı «Dünya Tarihinden Parçalar»dır. Fakat biz soyut bulduğumuz bu adı, kitabın konusuna uygun, somut bir anlam taşıyacak biçimde «Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar» olarak değiştirdik.

Yazar, kitabı meydana getiren mektupları yazarken kronolojik bir sıra izlemiş, konu sınıflandırmasına önem vermemiştir. Oysa bu, okuyucunun dikkatinin değişik konular arasında dağılmasına yol açmaktadır. Bu yüzden bazı mektupların yer değiştirmesi zorunlu oldu.

Nehru bu kitapta yalnız olayları anlatmakla yetinmemiş; olayları meydana getiren sosyal, politik ve ekonomik etkenlerin de devrimci bir açıdan analizini yapmış; mazlum halkları baskı altında tutup sömürmeyi amaçlayan emperyalist güçlerle yerli işbirlikçilerinin nasıl ortaklaşa çalıştıklarını, bu çalışmalarında hangi metodları uyguladıklarını, bu güçlere karşı mazlum halk kitlelerinin nasıl direndiklerini, nasıl başarıya ulaştıklarını yada başarısızlığa uğradıklarını, bir çocuğun dahi anlayabileceği usta ve akıcı bir uslupla anlatmıştır.

Dikkate değer bir nokta, yazarın, bu kitapta yazdığı ve savunduğu devrimci fikirlerle, iktidara geldikten sonra izlediği politika arasındaki uyumsuzluktur. Böylesine devrimci fikirler taşıyan bir kişinin, yönetimin başına geldikten ve ülkesinin kaderinde söz sahibi olduktan sonra tutucu bir yol izlemesinin en önemli nedenini, kanımızca Hint halkının sosyal yapısında ve Hint İhtilalinin pasif direnme metoduna dayanmış olmasında aramak gerekir. Çünkü halkın sosyal yapısı ancak aktif bir kurtuluş savaşının çalkantıları içinde köklü değişim ve dönüşümlere uğrayabilmekte ve ancak bu tür kurtuluş savaşı veren bir halk devrimci hamleler yapabilmektedir. Bu konuda, pasif ihtilalle kurtuluş savaşı veren Hint halkının durumuyla, aynı yıllarda silahlı kavga metoduyla kurtuluş savaşı veren komşusu Çin halkının durumunu karşılaştırmak, yeterli bir fikir verir kanısındayız.

Fakat ne olursa olsun, bu kitapta bizim için önemli olan Nehru'nun iktidara geldikten sonraki tutumu değil, kurtuluş savaşı sırasındaki fikirleridir.

Bu fikirlerin, sorunlarımıza ışık tutacağına ve ülkemiz devrimcilerine yararlı olacağına inanıyoruz.

27 Ocak 1970
Mehmet Emin Bozarslan

Nehru'nun Önsözü

Bilmem bu mektuplar ne zaman ve nerede yayınlanacak. Hatta, günü birinde yayınlanıp yayınlanmayacağını dahi bilmiyorum. Çünkü Hindistan, bugün karışık durumda olan bir ülkedir. İleride çıkacak olayları da bugünden kestirmek güç. Ama ben, henüz olaylar engel olmadan bu fırsattan yararlanarak bu satırları yazıyorum.

Bu tarihsel mektuplar dizisinin aslında açıklanması gerekir. Belki de bu mektupları okumak zahmetine katlanacak okuyucu, açıklamayı mektupların kendisinde bulur. Özellikle okuyucunun dikkatini son mektuba çekmek isterim. Kim bilir, belki de durumların ters döndüğü çağımızda sondan başlamamız daha iyi olur.

Mektupların sayısı hayli çoğaldı. Oysa bunlar, önceden hazırlanmış bir planın ürünü değildir. Bu kadar çoğalacaklarını da hiç düşünmemiştim. Altı yıl önce kızım on yaşındayken kendisine birkaç mektup yazdım. O mektuplar dünyanın ilkçağ tarihiyle ilgili bazı kısa ve sade açık-

lamaları kapsıyordu. Sonra bir kitap halinde basıldığında, okuyuculardan sıcak bir ilgi gördü. Bunun üzerine mektuplara devam etme fikri kafamı kurcalamaya başladı. Fakat politik eylemle dolu olan hayat, bu düşüncemi gerçekleştirmeme engel oluyordu. Ta ki, hapishane bana, arayıp da bulamadığım fırsatı verince, ben de bu fırsattan yararlandım.

Şüphesiz hapishanenin kendisine özgü yararları vardır. Çünkü yalnız kalmak ve dinlenmek için bir ortam hazırlar. Kötü yanlarıysa ortadadır. Hapishane, tutukluya yardımcı olacak kitaplık ve kaynaklardan yoksundur. Bu durum, herhangi bir konuda, özellikle tarih konusunda yazı yazmayı delilik sayılacak kadar güçleştirmektedir. Bana bazı kitaplar geldi gerçi, ama onları muhafaza edemedim. Birçok vatandaşımızla birlikte hapishaneye misafir olmaya başladığım 12 yıldan beri, okuduğum kitaplardan not almaya alışmışımdır. İşte bu notlar, yazmaya başladığım zaman bana en büyük yardımcı oldu.

Sükunet, insanı düşünmeye götürür ve çeşitli psikolojik tepkiler doğurur. Bu duyguların bu mektuplarda da kendini göstereceğinden korkuyordum. Şunu hemen belirteyim ki, konuları incelediğim metod, tarihçilerin uyguladıkları örnek metod değildir. Zaten tarihçi olduğumu da iddia etmiyorum ben. Tarih yazmayı ve büyüklerin fikir ve hayatı hakkındaki olayları küçüklere yazmayı bir arada yapabilmek güç bir iştir. Çok kez bazı konuları tekrarlamış olabilirim. Ayrıca mektuplarda birçok hata da var şüphesiz. Çünkü bunlar ince ve zayıf bir bağın birbirine bağlamış olduğu yüzeyde görüşlerdir. Düşünce ve olayları ayrı ayrı kaynaklardan aldım. Bunların da yanlış yerleri bulunabilir. Bundan ötürü, güçlü bir tarihçinin bu mektupları incelemesini çok isterdim. Fakat hapishane dışında geçirdiğim kısa süre, bunu gerçekleştirmeme fırsat vermedi.

● 9 ●

Çok defa bu mektuplarda görüşlerimi eleştiri biçiminde açıkladım. Bu görüşlerimi hâlâ taşıyorum. Ama kendimi yazmaya verdikten sonra tarih hakkındaki görüşüm yavaş yavaş gelişti. Bugün yeniden yazmak istesem, şüphesiz başka türlü yazar ve olayları değişik biçimde değerlendiririm. Fakat yeni baştan yazmak için yazmış olduklarımı yırtıp atamam ki...

1 Ocak 1934
Jawaharlal Nehru

Yeni Yılın Hediyesi

1931, Yılbaşı

İki yıldan epey önce, sen Maysur'da, ben de Allahabat'tayken sana yazdığım mektupları bilmem hatırlar mısın? O zaman bu mektupları beğendiğini bildirmiştin bana. O andan beri, bu dünyamız hakkında sana daha çok bilgi vermek için, bu mektuplar zincirini uzatmayı düşünüyordum.

İnsanın dünya tarihini, bu tarihin içinde rol alan büyük insanlarla ve yaptıkları şerefli işlerle birlikte bilmesi şüphesiz iyi bir şeydir. Tarih okumak da güzeldir. Fakat ondan daha güzel ve iyi olan, insanın tarih yapmaya katılmasıdır. Biliyorsun ki, ülkemizde bugün tarih yapılıyor.

Hindistan'ın geçmişi çok eski çağlarda kök salmıştır. Bana öyle geliyor ki, Hindistan, sanki başlangıcı olmayan çağların içine gömülmüş. Hindistan'da öyle üzücü ve yoksul dönemler olmuştur ki, utanç ve acı duymamıza yol açar. Fakat o dönemler aynı zamanda bizi kıvanç ve imrenmeye çağıran şanlı bir geçmiştir. Ne var ki, bugün geçmişi düşünecek zamanımız yoktur bizim. Gelecek kafala-

rımızı doldurmakta, o geleceği hazırlamak için giriştiğimiz eylem tüm zamanımızı almaktadır çünkü...

Nini Hapishanesi, istediğimi yazabilecek kadar zaman verdi bana. Ama hapishanenin dışında cereyan eden olayları düşündüğüm zaman kafam allak bullak oluyor. Acaba başkaları şimdi ne yapıyor ve ben de onlar gibi dışarıda olsaydım ne yapabilirdim, diye düşünüyorum hep. İçinde bulunduğumuz durumu ve geleceğimizin ne olacağını o kadar düşünüyorum ki, geçmişi düşünmeye fırsat bulamıyorum. Bazen de bunun yanlış bir davranış olduğunu anlıyorum ve öfkeleniyorum. Oysa öfkelenmeye hakkım yok. Çünkü dışarıda olup bitenlere katılamıyorum.

Bilmem seni gerektiği gibi eğitip yetiştirebilecek olanaklara sahip olacak mıyım? Bu konu da hayli düşündürüyor beni. Sen hızla büyüyorsun; aklın ve zekan da o ölçüde gelişiyor. Okullarda ve fakültelerde çok şey öğreneceksin. Ama bu gerçek bir eğitim sayılır mı? Belki yetersiz, belki de yararsız kalır tüm öğreneceklerin... Bir süre sonra, bir profesör olup başkalarına da çok şey öğretebilirsin belki. Fakat ben, -son doğum gününde sana yazdığım mektupta da belirttiğim gibi- öğrendiklerini korumak ve kaybolmasını önlemek için bakır levhalara yazıp bu levhaları yanında taşıyan filozof gibi değilim; senin de öyle olmanı istemem.

Sen Maysur'dayken dünyanın ilk çağları hakkında sana birşeyler yazabiliyordum kolaylıkla. Çünkü o çağlar hakkında bildiklerimiz geniştir. Fakat o çağlardan çıkıp da zamanımıza doğru gelindikçe, tarih aydınlanmaya, insanlar da dünyanın her yerinde garip rollerini oynamaya başlarlar.

İnsanları, bazen filozof bazen de deli rolü oynadıkları bu yarış alanında izlememiz güçtür. Fakat kitaplar yoluyla buna çalışıyoruz. Ne var ki Nini hapishanesinde kitaplık yok. Bundan ötürü, dünya tarihinden sana, halkala-

rı birbirine bağlı bir zincir sunamayacağımdan korkarım. Bunu yapmayı çok isterdim oysa... Ben, gençlerin yalnız bir ülkenin tarihini öğrenmelerine çok kızarım. Bundan da çok kınanacak tutum, bir ülkenin tarihini sadece bazı olaylar ve bu olayların cereyan ettiği tarihleri ezberleyerek öğrenmektir. Tarih, parçaları birbirine bağlı olan bir bütündür. İnsan, dünyanın öbür kesimlerinde olup bitenleri öğrenmedikçe bir tek ülkenin tarihini öğrenemez. Senin, tarihi böylesine sınırlı bir şekilde öğrenmeyeceğini ve birkaç ülkenin tarihini öğrenmekle yetinmeyeceğini, aynı zamanda bütün dünya tarihini öğrenmeye çalışacağını umarım. Şunu da hatırında tut ki, çeşitli uluslar arasında, bazan hayal ettiğimiz gibi, büyük ayırım yoktur. Haritalar ve atlaslar, bize ülkeleri çeşitli renklerle gösteriyorlar gerçi; ve şüphesiz ülkelerin birbirinden farklı durumları da vardır; ama aynı zamanda aralarında büyük benzerlikler de vardır. Bunu hatırımızda tutmamız gerekir. Yoksa haritalar üzerindeki renkler ve bu ülkeler arasındaki sınırlar bizi şaşırtır.

Bilmem mektuplarım ilgini çekecek mi? Aslında bu mektupları ne zaman göreceğini ve kesinlikle görüp görmeyeceğini de bilmiyorum. Birbirimize çok yakın olmamıza rağmen yerlerimizin birbirinden ayrı olması tuhaftır değil mi? Sen Maysur'da benden yüzlerce mil uzaktaydın ve ben istediğim zaman sana mektup yazabiliyordum; seni özlediğim, görmek istedim zaman hemen yanma gelebilirdim. Bugün ise her birimiz Jumna nehrinin bir kenarında oturuyoruz, birbirimize bu kadar yakınız. Ne çare ki, Nini Hapishanesinin yüksek duvarları bizi birbirimizden uzak bırakmaktadır. Bazen iki haftada bir mektup yazmama ve bir mektup almama izin veriliyor. Bazen de iki haftada bir defa, 20 dakikayı geçmemek üzere ziyaretçilerle görüşmeme müsaade ediliyor. Ama özgürlüğümüzü kısıtlayan bu kayıtlar yararlıdır. Çünkü insan az bir pahayla elde

ettiği şeylerin değerini pek az bilir. Ben, bir süre hapishanede kalmanın, insanlığı öğrenmek için bulunmaz bir fırsat olduğuna inanmaya başladım. Allaha şükür ki, hapishanede sevgili yurdumuzun evlatlarından onbinlerce insan var. Bunlar bugün bu eğitim dönemini geçiriyorlar!

Senin bu mektupları görünce sevinip sevinmeyeceğin hakkında bir kanım yok. Fakat ben kendim seviniyorum yazarken; biraz da bunun için yazmaya karar verdim. Çünkü bu mektuplar seni bana yaklaştırıyor; sana sesleniyormuş gibi oluyorum. Seni çok düşünüyordum. Fakat bugün seni önümde durur görüyor gibiyim.

Bugün yılbaşıdır. Gecenin çok geç saatlerinde yatağa girdiğim zaman yıldızları seyrettim. Geçen yılı, içindeki tüm umutlar, acılar ve sevinçlerle ve yapılan çok büyük, şerefli işlerle birlikte düşündüm. Dokunuşuyla ülkeyi yeniden güçlendirip dinçlendiren Gandi'yi düşündüm. O da şimdi Yarfada Hapishanesindedir. Deden Motilal Nehru'yu düşündüm. Bu iki zattan başka birçok kimseleri düşündüm. Seni ve anneni hatırladım özellikle... Son zamanlarda annenin de tutuklandığını ve hapishaneye atıldığını duydum. İşte yeni yılın sevindirici hediyesi bu oldu! Ben bunu uzun zamandan beri bekliyordum zaten. Şüphesiz annen de bekliyordu bunu ve sevinçlidir şimdi.

Şimdi herhalde yalnızlık duyuyorsun. Fakat beni de, anneni de iki haftada bir görebiliyorsun ve birimizin mektuplarını ötekine götürüyorsun. Ben önümde kağıt kalem, seni düşünüyorum hep. Sen üzgün üzgün yanıma geleceksin; birçok konuda konuşacağız, geçmişi anacağız ve geleceği geçmişten daha şanlı kılmak için eyleme girişeceğimizi söyleyeceğiz. O halde bu yılbaşında o hayali gerçekleşme safhasına yaklaştırmaya candan karar verelim. Ve Hindistan'ın şanlı tarihine yeni bir sayfa ekleyelim.

Jawaharlal Nehru

1 Sosyalizmin Doğuşu

13 Şubat 1933

Sana demokrasinin gelişmesinden bahsetmiştim. O gelişmenin mücadele dolu bir eylem sonucu olduğunu bilmelisin. Belirli bir gerici düzende çıkarı olanlar, o düzenin yıkılmasını istemezler ve onu korumak için bütün olanaklarıyla çalışırlar. Fakat gelişmenin ve güzelleşmenin yolu değişimden geçer. Belirli düzenlerin yada hükümetlerin, yerlerini daha ileri olan başka düzenlere ve hükümetlere bırakmaları kaçınılmaz bir şeydir. İlerici adamların da eski düzene saldırmaları, yine kaçınılmaz bir gelişim sonucudur. Ne var ki ilericilerin yolları, mevcut düzenden çıkar sağlayanlar ve onun yıkılmasından korkanlar tarafından, tehlikelerle dolu korkulu bir yol haline getirilir. Batı Avrupa'da iktidarda bulunanlar, ileriye doğru atılan her adımın karşısında durdular. Yalnız İngiltere'de durum biraz değişiklik gösterdi. Orada hükümet, sert bir ihtilalin patlamasından kaçınmak için gelişmeye doğru sınırlı bir adımın atılmasına razı oldu. Ayrıca işverenlerden oluşan

yeni sınıf, sınırlı bir demokrasinin kendilerine daha çok maddi çıkar sağlayacağını umuyordu.

Şunu da hatırlatayım ki, XIX yüzyılın ilk yarısında demokratik düşünceler öğrencilere özgüydü. Halk tabakası ise endüstrinin gelişmesiyle birlikte topraklarını terkederek endüstri merkezlerine kayıyordu. Böylece kömür madenlerine yakın kirli şehirler ve endüstri merkezleri bunlarla doldu ve bir işçi sınıfı meydana geldi. İşçilerin durumu hızla değişmeye, buna paralel olarak da kafalarında da yeni yeni fikirler doğmaya başladı. Bunlar eskiden açlıktan kaçarak endüstri merkezlerine gitmiş olan köylülerden ve zanaatçılardan farklıydılar. İngiltere sanayileşme alanında öbür ülkeleri geçtiği gibi, işçi sınıfının durumunu geliştirmekte de ileriydi. Bu sınıfın işyerlerindeki ve evlerindeki durumu, ıstırap ve sefaletle doluydu, ağlanacak haldeydi. Kadınlar ve çocuklar uzun süre çalışırlardı. İşverenler, yasama yoluyla dahi olsa her reforma karşı koyar ve bunu fert mülkiyeti hakkına çirkin bir tecavüz sayarlardı. Sağlık alanında yapılan reforma bile itiraz edecek kadar ileri gidiyorlardı.

Zavallı işçiler açlıktan ve ağır işlerde çalışmaktan kırılıyorlardı. Napoléon savaşları Avrupa ülkelerini perişan etmişti. Bu yüzden her tarafta durgunluk yayıldı ve işçiler arasında açlık başgösterdi. Buna karşı haklarını korumak ve durumlarını düzeltmek için örgütler kurmaya başladılar. Eskiden İngiltere'de sanat ve meslek sahiplerinin sendikaları vardı. Ama bunlar işçilerin kurmak istedikleri örgütlerden farklıydı. Ne var ki İngiltere'deki egemen sınıflar, işçilerin sadece toplanıp meselelerini kendi aralarında tartışmalarını bile yasaklayan kanunlar çıkarttılar. Bütün bunlar, Fransız İhtilalinin arkasında bıraktığı karartıdan duydukları korku yüzündendi. Bu kanunlara «Örgütlenme Kanunları» denirdi. Böylece İngiltere'de -bugün Hindistan'daki gibi- kanun, kendisinden beklenen ama-

cı gerçekleştirmesi için çıkartıldı. Bu amaç, iktidarı ellerinde tutan sınıfın ceplerine ve çıkarlarına hizmet etmekti.

Fakat bu zalim kanunlar işçilerin yoksulluğunu ve bununla birlikte azmini artırmaktan başka birşey yapmadı. Bunun üzerine gizli örgütler kurdular. Bu örgütlere girenler ihanet etmeyeceklerine dair andiçerlerdi. Örgüt üyeleri gecenin geç saatlerinde gizli yerlerde toplanırlardı. Çalışmaları hükümet tarafından tespit edildikçe üyeler «komplo hazırlamak» suçlamasıyla mahkemelere verilir ve ağır cezalara çarptırılırlardı. Çoğu zaman işçiler makineleri tahrip eder, işyerlerini yakar yada sahiplerini öldürürlerdi. Sonunda 1825 yılında sendika kurma yasağı kaldırıldı ve sendikalar kurulmaya başlandı. Fakat bu sendikalar uzun zaman yalnız tecrübeli zanaatçıları üyeliğe kabul ettiler. Giderek işçi hareketleri, toplu sözleşme yoluyla işçilerin durumunu düzeltmeye çalışan işçi sendikaları biçimine girdi. İşçilerin tek silahı grevdi. Bu silah önemli olmakla birlikte işverenler bundan daha güçlü bir silaha sahiptiler. Bu da ücretleri kesmek ve işçileri aç kalma korkusuyla yenilgiye uğratıp işbaşı yapmaya zorlamaktı. Bu yüzden işçiler sürdürdükleri mücadelede pek az başarı elde edebiliyorlardı. İşçilerin parlamento üzerinde etkileri yoktu. Çünkü oy kullanma hakkına sahip değillerdi. Şiddetli bir karşı koymaya rağmen, 1832 yılında çıkan *Reform Kanunu* da, işçileri ve orta tabakadan gelen yoksulları unutarak oy hakkını yalnız zenginlere verdi.

İşverenler arasında Manchester'de Robert Owen adlı iyi kalbli, insancıl bir adam vardı. İşçilerin üzücü durumu onu da üzüyordu. Bunun üzerine işyerinde birçok reform yaptı, işçilerinin durumunu düzeltti. Bununla da yetinmeyerek öbür işverenleri de kendisine uymaları için iknaa çalıştı. Bu davranış, İngiliz Parlamentosunu, işçileri korumak için 1819 yılında «İşyerleri Kanunu»nu çıkarmaya

iten nedenlerden biriydi. Bu kanun, dokuz yaşında ve daha küçük olan çocukların günde dokuz saatten fazla çalıştırılmalarını yasakladı. Bu reformun kendisi bile, işçilerin o zamanki kötü durumlarını gösteren bir örnektir.

Sosyalizm sözcüğünü ilk kullananın da bu Robert Owen olduğu söylenir. Şunu da hatırlatayım ki, yoksulu zengine eşit kılmak yada geliri eşit olarak bölmek fikri dünyada yeni doğmuş bir fikir değildi. Eskiden de topluluklar elde ettikleri serveti yada toprağı kendi bireyleri arasında ortaklık malı haline getirirlerdi. Eşitlik fikri işte o zamanlar doğmuştu. Bu uygulamaya tabii «ortaklık» denirdi. İlkel topluluklar tarafından bilinen bu kural, Hindistan dahil birçok ülkelerde uygulanırdı. Ne var ki, yeni doğan sosyalizm, sadece genel eşitlik isteyen gözükapalı eski fikirlerden farklıdır. Çünkü sosyalizm, daha çok sırınlayıcıdır ve ilk amacı, yeni endüstri düzeninde adaleti uygulamaktır. Örneğin Owen'in görüşü, yardımlaşma örgütlerinin kurulmasına ve işçinin işyerinde hisse sahibi olması ilkelerine dayanırdı. Owen İngiltere'de ve Amerika'da işçiler için örnek siteler ve işyerleri kurdu. Fakat öteki işverenleri ve hükümeti, kendisini desteklemeleri için ikna edemedi. Buna rağmen Owen milyonlarca insanın benimsediği «sosyalizm» sözcüğünü soyut bir kavram olmaktan çıkararak kendi anlayışına göre ona somut bir kapsam kazandırdı.

İngiliz endüstrisi bu sırada ilerleme halindeydi ve başarı üstüne başarı kazanıyordu. Fakat buna paralel olarak emekçi sınıfın problemleri de gittikçe çoğalıyordu. Kapitalizmin bir sonucu olarak üretim arttı, bu da nüfusun artmasına yolaçtı. Büyük sanayi kurumları meydana geldi. Bu kurumlar küçük iş sahiplerine karşı kendi aralarında işbirliği yapmaya başladılar. Bundan da tröstler ve karteller doğdu. İngiltere'de böylece sermaye birikti. Bu sermayenin çoğu da yeni endüstri merkezlerinin kurulmasında, demiryollarının açılmasında ve diğer kurumların yapımın-

da kullanıldı. İşçiler de durumlarını grev yoluyla düzeltmeye çalışıyorlardı, fakat başarısızlığa uğruyorlardı. Bu yüzden 1848 yılında Avrupa'da meydana gelen ayaklanmaları desteklediler.

Kapitalist düzenin başarısı dünyanın gözünü kamaştırıyordu. Fakat İngiltere'de, Fransa'da ve Almanya'da birçok düşünür, ilerici, reformcu ve insancıl kimseler bu düzene karşı çıktılar. Bunlar, servetlerin çoğalmasını sağlamasına rağmen kapitalist düzenin rekabete ve işçilerin yoksullaşmasına yolaçtığı görüşünü savunuyorlardı. Ve bunlar, hepsi «sosyalizm», «kollektivizm» ve «sosyal demokrasi» sözcüklerinde toplanan birçok çözümyolu öne sürüyorlardı. Bu sözcüklerin kapsadıkları kavramlar birbirlerine yakındır ve aralarında ilişki vardır. Bu reformcular, hastalığın kökünün fert mülkiyetinde ve endüstriye egemen olma serbestliğinde gizlendiği görüşünde birleşiyorlardı. Çünkü mülkiyet yada endüstri (yada en azından toprak mülkiyeti ve ağır endüstri) devletin elinde olsa, başkasının işçileri sömürmesine imkan kalmaz. Reformcular, kapitalist düzenin yerini alacak düzeni aramaya koyuladursunlar; bu düzenin sahipleri de onu güçlendirmeye ve canlandırmaya çalışıyorlardı.

Reformcuların savunduğu sosyal ilkelerin dayanağı okumuş halk çocuklarıyla işverenlerden Robert Owen'di. İşçi örgütlerinin hareketleri yeni metodlarla sürüp gitti. Örgütlerin amacı, ücretlerin artırılmasını ve işçilerin sosyal durumunun düzeltilmesini sağlamaktı. Bu hareketlerle yeni sosyalizm ilkeleri karşılıklı olarak birbirlerinden etkileniyorlardı. Sosyalizm Avrupa'nın büyük devletleri olan Almanya, İngiltere ve Fransa'da, her birindeki emekçi sınıfının gücüne ve durumuna göre farklı temeller üzerinde gelişti. İngiliz sosyalizmi genellikle ağır ağır gelişmeye inanıyordu. Oysa kıta Avrupa'sındaki sosyalizm devrimci ve radikaldı. Amerika ise her iki durumda da farklıydı. Çünkü

Amerika emekçi ellere muhtaç bir ülkedir. Bu nedenle, son zamanlara kadar orada önemli bir işçi hareketi olmadı.

İngiliz endüstrisi yarım yüzyıldan beri, yani bir kuşak boyunca dünyaya egemen kaldı. Endüstrinin sağladığı kârdan, Hindistan'ın ve öteki sömürgelerin sömürülmesinden elde edilen kazançtan İngiltere'ye servet akıyordu. Bu kazançların bir kısmı da işçilerin eline sızıyordu, hayat seviyelerini görülmemiş şekilde yükseltiyordu. Bir nimet olarak kabul ettikleri bu düzelme, işçilerin kafasını kurcalayan ihtilal fikirlerini ortadan kaldırdı; İngiliz sosyalizmi bu yüzden öteki sosyalizmlerden daha ılımlı bir hal aldı. Bu sosyalizme, düşmanıyla yüzyüze savaşmayarak gücünü tüketinceye kadar onu oyalayan Romalı komutana izafetle *Fabianizm* adı verildi. 1867 yılında Seçim Kanununda bir değişiklik daha yapılarak bazı şehir işçilerine oy kullanma hakkı verildi. İşçi örgütleri o dönemde o kadar ılımlıydılar ki, oylarını Liberal Parti adaylarına veriyorlardı.

İngiltere böyleye bolluk ve sükunet içindeyken, öteki Avrupa ülkeleri coşkunluk ve heyecan içinde yeni bir doktrinin çağrısını duydular. Bu da «anarşi»ydi. Bu sözcük, ondan birşey anlamayanları gerçi sevindirmez; ama gerçekte bu, merkezi hükümetin otoritesinin kalkacağı bir toplumun meydana gelmesini ve bireylere büyük özgürlük verilmesini öngören bir kavramı kapsamaktadır. Anarşinin en yüksek amacı şudur: Feragat, dayanışma ve gönül rızasıyla başkasının haklarına saygı göstermek temeline dayanan bir toplum... Anarşistlere göre devletin kuvvet kullanmaması ve zora baş vurmaması gerekir. Amerikalı Thoreau bu konuda şöyle demiştir: «Hükümetlerin en iyisi hiç hükümet etmeyenidir. İnsanlar bu düzeye geldikleri zaman böyle bir hükümet seçeceklerdir.»

Bu, herkese özgürlük, karşılıklı saygı, gönüllü yardımlaşma isteyen ve bencilliği reddeden bir doktrindir. Bencil-

lik ve terörle dolu olan dünyamız böyle bir doktrinden ne kadar uzaktır oysa! Anarşistlerin merkezi hükümetlerin ortadan kalkması yada hükümet otoritesinin mümkün olan asgari ölçüye indirilmesi hakkındaki istekleri, insanları uzun zaman baskı altında tutan otokratik ve diktatörlük rejimlerinin bir sonucu olsa gerektir. Gerçekten de insanlar bu hükümetlerin zulmünden ve despotluğundan çok çekmişler ve bu nedenle o hükümetleri ortadan kaldırmak istemişlerdir. Anarşistler sosyalist rejimde devletin üretim araçlarının hepsine egemen olmakla diktatöre kayabileceğinden endişe ediyorlardı. Aslında anarşistler de sosyalisti, ama bireylere büyük özgürlük verilmesini de şart koşuyorlardı. Sosyalistler de son amaç olarak anarşi ilkesini benimsemekle birlikte, işin başlangıcında güçlü bir merkezi hükümetin kurulması gereğine inanıyorlardı. Böylece iki doktrin arasında bazı noktalarda ayrılık, bazılarında da benzerlik vardı.

Yeni endüstrinin kurulması, işçilerden örgütlü bir sınıfın oluşmasına yolaçtı. Anarşistler ise böyle bir örgütlenmeye gidemediler. Çünkü anarşinin tabiatı, onun, örgütlü işçi birliklerinin kurulduğu endüstri ülkelerinde yayılmasına ve örgütlenmesine elverişli değildi. Böylece Almanya ve İngiltere anarşiden uzak kaldılar. Endüstri alanında geri kalan Güney ve Doğu Avrupa'da ise anarşi yayıldı ve gelişti. Bu ülkelerde de endüstrileşme geliştikçe anarşi zayıfladı, sonunda eski bir ideoloji halini aldı. Yalnız sanayide çok geri olan İspanya'da anarşi uzun zaman güçlü kaldı.

Anarşi örnek olarak belki parlak bir ideolojidir. Fakat o, yalnız haksızlığa ve baskıya uğrayanlara değil, aynı zamanda arkasında gizlenerek kazanç sağlamak isteyen bencillere de sığınak oldu. Bu durum da, anarşinin ayrılmaz bir parçası haline gelen tedhişe yolaçtı. Anarşistler toplumu diledikleri biçimde değiştiremeyince, yeni propa-

ganda metoduyla halkı, ilkelerini benimsemeye çağırdılar. Bu metod zulme karşı koymak ve bu yolda canla başla fedakarlık yapmak gibi somut hareketlerdi. Bu amaçla anarşistler ayaklanmaya başladılar ve bu ayaklanmalarla başarıya ulaşacakları umuduna kapıldılar. Ama ilkeleri uğrunda canlarını tehlikeye atmaları olumlu bir sonuca varmadı ve ayaklanmaları bastırıldı. Bundan sonra bu doktrine inananlar bomba atmak, kıralları ve yüksek dereceli yöneticileri öldürmek gibi terör işlerine başvurdular. Bu da, hareketlerinin umutsuzluğa düştüğünün ve güçsüzlüklerinin bir deliliydi. Hareket XIX yüzyılın sonunda dağıldı.

Sana ünlü anarşistlerden bazılarının adlarını yazayım. Şunu da hatırlatayım ki, onlar hayatlarında son derece nazik, insansever ve örnek işler yapan kişilerdi. Hareketin ilk liderleri şunlardı: 1805-1865 yılların arasında yaşayan Proudhon, Rus soylularından Mihail Bakunin ve Peter Kropotkin, Errico Malatesta.

Bakunin Güney Avrupa'daki işçi hareketlerinin en ünlü liderlerindendi. Marx'la anlaşmazlığa düştüğü için Marx tarafından *Birinci Enternasyonal*den kovuldu. Kropotkin de anarşi ve başka konularda güzel kitaplar yazmıştır. Malatesta XIX yüzyıldaki anarşistlerin sonuncusuydu. Sana bunun ilginç bir hikayesini anlatayım: Kendisi ihtilal mahkemesine verilmişti. Savcı tarafından işçiler üzerinde büyük etki yapmakla, hatta suçları durduracak derecede ahlaklarını değiştirmekle suçlandı. Çünkü suçlar durunca mahkemeler ne yapacaklardı? Bu, cezayı gerektiren bir suçtu! Ve bunun için Malatesta'ya altı ay hapis cezası verildi.

2 Karl Marx ve İşçi Örgütlerinin Gelişmesi

14 Şubat 1933

XIX yüzyılın ortalarında Avrupa'nın sosyal dünyasında büyüleyici ve diğerlerinden apayrı bir kişilik göründü. Bu, önceki mektupta sana adından söz ettiğim Karl Marx'tı. Bir Alman Yahudisi olan Marx, 1818 yılında doğdu, hukuk, tarih ve felsefe alanında öğrenim yaptı, çıkardığı bir gazete yüzünden Alman yöneticileriyle arası açıldı. Bunun üzerine Paris'e gitti ve orada yeni arkadaşlar edindi. Sosyalist ve anarşist yazarları okuyan Marx, sosyalist doktrini benimsedi. Paris'teyken, İngiltere'ye yerleşmiş ve bir pamuk fabrikasına sahip olmuş Friedrich Engels adlı bir Almanla görüştü. O sırada mevcut sosyal düzenden memnun olmayan Engels, çevresine yayılmış olan yoksulluk ve sömürüyü ortadan kaldıracak bir yol arıyordu. Robert Owen'in fikirleri ve reformcu çalışmaları boşuna gittiği için onu tutuyordu. Paris'e gelip ilk defa Karl Marx'la görüşünce fikirleri gelişmeye başladı. İkisi tek bir görüş sahibi, tek bir amaç yolunda büyük gayretle çalışan iki dost ve arkadaş haline geldiler.

Yaşları da birbirinkine yakındı. Fikirleri ve çalışmaları arasında o kadar birlik vardı ki, çıkardıkları kitapların çoğu ikisinin adını birden taşıyordu.

Fransa'da iktidarda bulunan Louis Philippe Hükümeti Karl Marx'ı Paris'ten çıkardı. O da Londra'ya giderek uzun yıllar orada yaşadı. Orada kendini çalışmaya verdi ve vaktini Britanya Müzesindeki kitapları okumakla değerlendirdi, bu arada daha da aydınlık kazanan fikirlerini de yazdı. Kendisi sadece teorilere sahip bir düşünür değildi; o zamana kadar kapalı olan sosyalizm doktrinini geliştirmeye, yaymaya, kapsamını ve amaçlarını belirgin hale getirmeye çalışan bir düşünürdü. Ayrıca sosyal eylemlere, işçi hareketlerine katılır, onlara önderlik ederdi. Avrupa'da cereyan eden 1848 yılındaki ayaklanmalar sırasındaki olaylar kendisini çok etkiledi. Aynı yıl Marx ve Engels «Komünist Manifestosu» diye ün salan bildirilerini yayınladılar. Bu bildiride Büyük Fransız İhtilalini ve onu izleyen 1830-1848 yılları arasındaki ayaklanmaları harekete getiren ilkeler açıklanıyor ve bu ilkelerin o zaman mevcut olan şartlarla bağdaşmadıklarına işaret ediliyordu. Bildiride ayrıca, o sıralarda tekrarlanan «özgürlük, eşitlik, kardeşlik» gibi demokrasi sloganı olan sözcükler eleştiriliyordu. İki arkadaşa göre bu sözcükler zavallı halkı fazla ilgilendirmeyen, burjuva devletinin ihtiraslarını örten birer maskeydi. Marx ve Engels sosyal ilkeleri için birtakım eseslar koydular ve bildirilerinin sonunda bütün işçilere şu çağrıda bulundular: «Dünya işçileri! Birleşiniz!»

Bu bir eylem çağrısıydı. Marx bundan sonra gazetelerde sürekli yazılar yazarak propaganda yaptı ve işçi örgütlerinin saflarını sıkıştırmak için çalıştı. Kendisi, Avrupa'nın büyük bir buhrana sürükleneceğini seziyordu. İşçileri o buhrana hazırlamak ve ondan büyük bir meyva koparmalarını sağlamak istiyordu. Sosyal teorisinden hareketle bu buhrana mutlaka kapitalist düzenin sürükleneceğine inanı-

yordu. Bir New-York Gazetesi'nde çıkan yazısında şöyle diyordu: «Unutmamalıyız ki, Avrupa'da altıncı bir kuvvet vardır. Belirli zamanlarda bu kuvvet, büyük devletler diye bilinen beş kuvvetin her biri üzerinde güçlü bir egemenliğe sahiptir. Bu kuvvet, geçici bir zaman için dinlenmeye dalmış olan ihtilaldir; şimdi harekete geçmesi için krizlerin ve açlıkların yaptığı çağrıları işitmeye başlamıştır. İlk işarette bu altıncı kuvvet fırlayacak, Olimpos Dağının üzerinde Tanrıça Minerva gibi kılıcını çekerek ve silahını şakırdatarak savaş meydanında kendini gösterecektir. Beklenen işaret de, patlamak üzere bulunan Avrupa Savaşı olacaktır.»

Fakat Karl Marx'ın Avrupa İhtilalinin patlak vereceği hakkındaki tahmini doğru çıkmadı. Avrupa'nın yalnız bir ülkesinde, o da 60 yıl sonra ve bir dünya savaşı sonucunda ihtilal patladı. Daha önce Paris'te girişilen 1871 Komün Hareketi insafsızca ezildi.

Marx, 1864 yılında, Londra'da, kendilerine sosyalist diyen çeşitli toplulukları içeren bir toplantı yapmayı başardı. Toplantıya birçok Avrupa ülkelerinden gelen demokrat ve milliyetçiler de katıldılar. Onların sosyalizm hakkındaki görüşlerinin sosyalizmin özüyle ilgisi yoktu. Onların esas amaçları, yabancıların nüfuzu altında bulunan ülkelerini kurtarmak ve orada ulusal hükümetler kurmaktı. Öte yandan, doğrudan doğruya mücadeleye başlanmasını isteyen anarşistler de toplantıya katıldılar. Marx'ın yanında, yıldızı parlayan kişilerden biri de anarşist lider Bakunin'di. Uzun süre hapishanede kalan bu adam, üç yıl önce Sibirya'dan kaçmıştı. Bakunin'in arkadaşlarından çoğu, İtalya ve İspanya gibi endüstri ve sosyal alanda geri kalmış Güney Avrupa ülkelerindendi. Bunlar, kurulu sosyal düzende kendilerine yer bulamayan çeşitli ihtilalci unsurlar ve işsiz aydınlardı. Marx'ın arkadaşlarından çoğu ise, endüstriyel bölgelerden, özellikle işçilerin durumunun

diğer yerlerdekine oranla daha iyi olduğu Almanya'dan gelmişlerdi. Böylece Marx sosyal durumu iyi, örgütlenmiş ve gelişmiş işçi sınıflarının temsilcisi oldu. Bakunin ise işçilerden, aydınlardan ve gayrı memnunlardan meydana gelen örgütsüz ve yoksul grupları temsil ediyordu.

Marx, yakın olduğuna inandığı çatışma saati gelinceye kadar, işçilerin örgütlenmesi ve eğitilmesi görüşünü savunuyordu. Oysa Bakunin ve arkadaşları hemen eyleme girilmesinden yanaydılar. Sonunda mücadeleyi Marx kazandı ve Birinci Enternasyonali kurdu.

Marx, bu tarihten üç yıl sonra da, yani 1869 yılında Almanya'da, «Kapital» adlı kitabını yayınladı. Londra'da geçirdiği uzun yılların çalışma ürünü olan bu kitapta Marx, mevcut ekonomik teorilerin eleştirisini ve analizini yaptı, sosyalizm doktrini hakkındaki görüşünü uzun uzun açıkladı. Anlaşılamayacak meselelere yer vermeyen ve büyük idealler kapsamayan bu kitap tamamen bilimseldir ve sırf bilimsel olan bir metodla ekonomi tarihinin gelişimini incelemektedir. Özellikle ağır endüstrinin ürünü olan uygarlığı eleştirmiş, insan topluluğunun gösterdiği gelişmeler, sınıflar arasındaki çatışmalar hakkında önemli sonuçlar çıkarıp ortaya koymuştur. Güçlü kanıtlara dayanan ve amaçları belirli olan bu marksist sosyalizme «bilimsel sosyalizm» adı verildi. Bu ad onu, daha önce işlenen hayali sosyalizmden ayırmak için konuldu. Kitabın okunması ve kavranması kolay değildir. Fakat zorluğuna rağmen insanlığın düşüncesini etkileyen ve düşünce tarihinin akışını yeni bir yönde kanalize eden ve bu yüzden büyük insan kitlelerinin düşüncesine kapsadığı ilkelerle damgasını vuran benzeri az bir kitaptır. Bu nedenle Kapital, insanlığın tarihsel gelişmesinde önemli bir etken oldu.

1871 yılında Fransa'da Komün Hareketi meydana gelince (belki de bu, ilk bilinçli sosyalist hareketti), Avru-

pa hükümetleri tehlikeyi anladılar ve işçi hareketlerine karşı sert bir durum aldılar. Ertesi yıl Marx'ın kurmuş olduğu Enternasyonal, bir toplantı yaptı. Marx, Enternasyonalin merkezini Londra'dan New-York'a götürdü. Öyle anlaşılıyor ki, Marx'ın bu yer değiştirmekteki amacı, Bakunin'in anarşist adamlarından kurtulmaktı. İhtimal bununla birlikte, Amerika'daki havanın, Paris'teki Komün Hareketi'nden sonraki Avrupa havasından daha elverişli olacağını da düşünmüştü. Ne var ki Enternasyonal, kendisine hayat veren damarlardan uzak kalamazdı. Çünkü kuvvetinin çoğu Avrupa'daydı ve orada işçi hareketleri çok güç durumdaydı. Böylece Birinci Enternasyonal yavaş yavaş ortadan kalktı.

Marksizm Avrupa sosyalistleri arasında ve özellikle Almanya ve Avusturya'da yayıldı, oralarda sosyal demokrasi diye tanındı. İngiltere ise sosyalizme aldırış etmedi. Çünkü, o hiçbir ilerici sosyalist doktrine aldırmayacak kadar bolluk içindeydi. İngiltere'de «Fabian» denilen ve çok ılımlı bir kalkınma programı benimseyen bir sosyalist hareket vardı. Bu hareketin üyelerinin işçilerle ilişkileri yoktu. Liberal aydınlardan meydana gelen Fabian üyelerinin başında Bernard Shaw vardı. Bu topluluğun siyasetinin en iyi açıklaması, Sidney Webb adlı bir üyenin söylediği sözdür. Bu adam Fabian hareketine «tabii ilerleme» adını vermiştir.

Fransa'da ise Komün'ün bastırılmasından sonra sosyalizm bir süre ayağa kalkamadı; ancak 12 yıl geçtikten sonra ortaya çıktı ve bilimsel sosyalizmle anarşizm arasında bir orta yol izledi. Bu çeşit sosyalizme «sendikalizm» denir ve daha çok işçi sendikalarına dayanır.

Sosyalist doktrin bütün toplumu temsil eden devleti toprağa, endüstriye ve diğer üretim araçlarına egemen kılmayı öngörüyordu. Ne var ki, sosyalizmin yada devletleş-

tirmenin nereye kadar teşmil edileceği hakkında anlaşmazlık çıktı. Fakat sosyalistler sonunda, başkasını sömürmek yoluyla bireylere kazanç sağlaması mümkün olan her şeyin devletleştirilmesi konusunda ittifak ettiler. Sendikacılar ise devletin egemenliğinden nefret etmekte anarşistlerle birleştiler. Bunlar, devlet otoritesinin önüne bir sınır konulmasını ve her endüstri dalının kendi işçilerinin, yani o endüstri dalının sendikasının egemenliği altına girmesini istiyorlardı. Bunlara göre çeşitli sendikalar temsilcilerini seçip genel kurula göndermeli, bu genel kurul da memleket işlerini yönetmeli, bir parlamento gibi çalışarak endüstri dallarının iç işlerine karışmadan kamu işlerini yürütmeliydi. Sendikalar memlekette hayatı durdurmak ve düşüncelerini gerçekleştirip ilkelerini uygulamak amacıyla genel grevler ilan ettiler. Marx ise, bunların -Marx'ın ölümünden sonra-, onun da kendilerinden olduğunu iddia etmelerine rağmen, sendikacılığını hiçbir zaman tasvip etmedi.

Marx 1883 yılında öldü. O zaman İngiltere'de, Almanya'da ve diğer bazı endüstri ülkelerinde kuvvetli işçi örgütleri kurulmuştu. Alman ve Amerikan sanayiinin başlayan rekabeti yüzünden İngiliz sanayii dünya pazarlarında egemenliğini yitirmeye başlamıştı. Amerikan endüstrisinin hızla gelişmesinde, tabii gelir kaynaklarının bolluğu büyük rol oynuyordu. Almanya'da ise Bismarck iktidarı ve onu izleyen hükümetler çeşitli yollarla endüstrinin gelişmesine yardım ettiler ve buna paralel olarak işçilerin durumunu bir ölçüde düzelten bazı sosyal reformlar getirerek işçi sınıfını kendilerine bağlamaya çalıştılar. İngiliz Liberal Partisi de iş saatlerini azaltmak ve işçilerin durumunu biraz düzeltmek gibi bazı sosyal reformlar yaptı. Bu davranış, partinin başarı kazanmasına yardım etti ve ılımlı işçiler oylarını bu partiye verdiler. Fakat XIX yüzyılın sonlarına doğru diğer ülkelerin rekabeti baş gösterince bolluk da or-

tadan kalktı, durgunluk yayıldı ve işçilerin ücretinde indirim yapıldı. Bu durgunluk emekçi sınıfının bilinçlenmesinde önemli rol oynadı, ona ihtilalci bir ruh kazandırdı ve birçok İngilizi marksizme itti.

1883 yılında yeni bir Enternasyonalin kurulması için bazı teşebbüsler yapıldı. O sırada güçlü ve varlıklı işçi sendikaları ile işçi partileri vardı, bunların bazı üyeleri de dolgun ücret alan kimselerdi. Bunların teşebbüsü sonucunda İkinci Enternasyonal kuruldu ve bu Enternasyonal, I. Dünya Savaşına kadar ayakta kaldı. Bu örgüte yüksek makamlar işgal eden kimseler de girdiler. Örgütün bazı üyeleri ard niyetliydi. Bunlar daha sonra devlet yada hükümet başkanı olunca hareketten çekildiler ve kendilerine bel başlamış olan, o makamlara geçmelerine yardım eden milyonlarca işçinin davasına hizmet eden bu kuruluşu tanımazlıktan geldiler. Daha önce marksizme yada Fabian hareketine bağlılık andı içmiş olan birçok işçi liderleri sendikacılığa yada parlamenter hayata ve yüksek makamlara alışınca gevşemeye başladılar, önlerine çıkan bu «nimet»i tepemediler, mücadeleyi sürdürmeyi göze alamadılar ve kavuştukları istikrarlı yaşantıya dört elle sarıldılar. Hatta bununla da kalmadılar; işçi kitleleri zulüm ve baskıyı protesto için ayaklandıkça bu dönek liderler karşılarına dikilip ayaklanmalarını bastırmaya bile başladılar. Sosyal Demokrat liderlerden biri Almanya Cumhurbaşkanı, biri de Başbakanı oldu. Daha önce genel grev yapılması için çalışan sendikacı Briand Fransa Başbakanı oldu ve eski arkadaşlarının yaptıkları bir grevi bastırdı. Ramsey Mac Donald da Başbakan oldu ve kurmuş olduğu İşçi Partisini bıraktı. İsveç'te, Danimarka'da, Belçika'da ve Avusturya'da da buna benzer olaylar oldu. Batı Avrupa bugün, hayatlarının başlangıcında birer sosyalist olan diktatörlerle doludur. Bunların ruhundaki sosyalizm meşalesi zamanla söndü ve bir kısmı eski mücadele arkadaşla-

rının karşısına çıktılar. Örneğin İtalya Diktatörü Mussolini ve Polonya Diktatörü Belsodski bunlardandır.

Azimleri kırılan yada mücadelede başarı kazanamayan lider durumundaki elemanların ihaneti, ulusal bağımsızlık savaşlarında olduğu gibi, işçi hareketlerinde de başarısızlığa yolaçar. Nitekim Avrupa'da birçok işçi hareketleri bu yüzden çözülmüştür. İlkelere inanmayan oportunistler sınırı aşarak karşı tarafa geçiyor, düşmanlarıyla barışıveriyorlardı. İnsanlar ard niyet ve hesaplara dayanan planlarla vicdanlarını kolayca maskeleyebilirler. Ne var ki böyle davranışlar hareketleri can damarlarından vurur. İşçi hareketlerine karşı olanlar bu tür adamları ballandırılmış sözlerle ve çeşitli kandırmacalarla saflarından ayırıp kendi taraflarına çekmeye çalışırlar. Ne var ki bütün bu aldatmacalar ve oyunlar, emekçi sınıfını yada özgürlük uğrunda savaşan halk ruhlarındaki ateşi söndüremez. Bunlar, gözlerinin önüne diktikleri hedefe ulaşmak için mücadelelerine sonuna kadar devam ederler.

İkinci Enternasyonal'e gelince; bu kuruluş büyüdü, güçlendi ve üyeleri hayli çoğaldılar. Kurulmasından birkaç yıl sonra Malatesta'nın liderliği altındaki anarşistler, parlamento oylarından yararlanamadıkları gerekçesiyle Enternasyonalden kovuldular. Çünkü Enternasyonaldeki sosyalistler parlamentolarda çalışmayı, arkadaşlarıyla birlikte işçi davaları için mücadele etmeye tercih ettiklerini açıkladılar. Daha önce de, Avrupa'da bir savaşın patlaması halinde sosyalistlerin görevinin ne olacağı konusunda bazı cesurca açıklamalarda bulunmuşlardı. Çıkacak bir savaşa karşı koyacaklarını ilan ettikleri gibi işçi mücadelelerinde milli sınırlara da inanmayacaklarını, çünkü milliyetçi olmadıklarını belirtmişlerdi. Fakat 1914 yılında savaş patlar patlamaz Enternasyonal tamamen çöktü ve bütün ülkelerin sosyalistleri, işçi partileri, hatta anarşistleri bile halkın diğer sınıfları gibi, başka ülkelere karşı kin güden milliyet-

çiler haline geldiler. Bir azınlıktan başka savaşa karşı koyan olmadı. Ve bu azınlık da karşı koyduğu için uzun zaman baskı altında tutuldu, çoğu hapishaneleri boyladı.

Savaşın sona ermesinden sonra Lenin Moskova'da yeni bir Enternasyonal topladı. Bu, salt komünist bir kuruluştu ve resmen komünist olanlardan başka kimseyi kabul etmedi. Buna Üçüncü Enternasyonal adı verildi. İkinci Enternasyonalin kalıntıları da yeniden toplanmaya başladılar, az bir kısmı da Moskova'ya gidip Üçüncü Enternasyonale katıldı. Fakat çoğu Moskova'ya ve onun tutumuna karşı kin bağlamaları nedeniyle Üçüncü Enternasyonale katılmayı reddetti ve İkinci Enternasyonali diriltmeye çalıştı. Böylece görüyoruz ki bugün iki Enternasyonal birden çalışıyor. Gerçi bunların ikisi de marksizme bağlıdır, ama her birinin marksizm anlayışı ayrıdır. İkisi, ortak düşman olan kapitalizme karşı besledikleri kinden daha çok birbirine karşı kin besliyorlar. Bu iki kuruluş, dünyanın her tarafındaki işçi sendikalarını ve diğer işçi örgütlerini içine almıyorlar. Birçok işçi örgütü hiçbirine katılmamıştır. Amerikan sendikaları tutucu oldukları için ikisinden de uzak durdu. Hint sendikaları da katılmadılar.

Enternasyonalin marşını herhalde bilirsin. O, bütün dünya işçileri ve sosyalistlerince kabul edilmiş bir marştır.

3 Marksizm

16 Şubat 1933

Geçen mektubumda sana, Avrupa sosyalistlerinin zihnini uğraştıran marksizm doktrininden bir şeyler anlatmak istedim; fakat mektup uzayınca o işi bu mektuba bıraktım. Marksizmi anlatmak benim için kolay değildir, çünkü ben bu doktrinin uzmanı değilim; hatta uzmanlar ve bilginler bile bu konuda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Ben de marksizmin anlaşılması güç olan yönlerinden kaçınarak, onun özel nitelikleri hakkında sana bilgi vereceğim.

Sosyalizmin çeşitli biçimlerde yorumlandığını yazmıştım. Fakat bu yorumların hepsi toprak, maden ocakları, fabrika gibi üretim kaynaklarını, demiryolları ve benzeri dağıtım araçlarını ve banka gibi kurumları devletleştirmek konusunda ittifak ediyorlar. Bunun nedeni, kişiye, özel çıkarı için bu araç ve kurumlardan hiçbirini yada başkasının emeğini sömürme imkanının verilmemesidir. Bu araç ve kurumların çoğu bugün kişilerin elindedir ve bu kişiler o kurum ve araçları sömürerek büyük servetler biriktiriyorlar; toplumun büyük çoğunluğu ise sefalet içinde, halk kit-

leleri de amansız yoksulluk içinde bulunmaktadırlar. Şunu da unutmamalıyız ki, bu kurum ve araçları ellerinde bulunduran kişilerin çabalarının büyük kısmı, birbirleriyle yaptıkları mücadele ve rekabette harcanmaktadır. Oysa üretim ve dağıtım rasyonel bir biçimde düzene sokulsa, israfın, heder edilen zaman ve emeğin, yıkıcı rekabetin önüne de geçilirdi; ayrıca servet dağılımındaki haksızlıklar ve halk tabakaları arasındaki farklar da ortadan kalkardı. Bu nedenle devletin millileştirmeye girişmesi ve üretimi, dağıtımı düzene koyması gereklidir. O zaman üretim ve dağıtım araçları kişilerin elinden çıkıp halkın eline geçer. Sosyalizmin temel ilkesi işte budur.

Bu ilkenin nasıl gerçekleştirilip uygulanacağı konusuna gelince; burada sosyalistler arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Onları şu iki kategoride toplamak mümkündür: Birincisi parlamenter yolla sosyalizmin gerçekleşeceğine, bunun da zamanla olacağına inanır. İngiliz İşçi Partisi ve Fabian üyeleri bu gruptandır. İkinci grup ise parlamenter yolun başarıya ulaşacağına inanmaz, ihtilale inanır. Bunların çoğu marksisttir.

Birinci grup zayıflamaya ve azalmaya başlamış bulunmaktadır. İngiltere'de sosyalistler giderek liberallere ve sosyalist olmayan öteki partilere yaklaşıyorlar. Bu nedenle, bugün sözkonusu olan sosyalizmin marksist sosyalizm olduğunu söyleyebiliriz. Fakat Avrupa'daki marksistler de yine iki gruba ayrılmışlardır: Bir yanda Rus grubu, öteki yanda da Almanya ve Avusturya'daki sosyal demokratlar grubu... Bu ikinci grup Dünya Savaşında ve ondan sonraki dönemde prensiplerine bağlı kalmadıkları için güçlerini yitirdiler. Bu grubun birçok coşkun liderleri sonunda komünist partilere girdiler, kalanlar ise ancak işçi sendikaları çevrelerinde söz sahibi olabildiler. Komünizm ise Rusya'da başarıya ulaştığı için ilerledi. Bugün Avrupa'da ve bütün dünyada kapitalizmin en amansız düşmanı komünizmdir.

Marksizm nedir?

Marksizm, tarihi, ekonomi-politiği, insanlar arasındaki çatışmaları ve tüm hayatı yorumlayan bir bilimdir; bir eylem teorisi ve çağrısıdır; insanlığın eylemini bütün yönleriyle kapsayan bir felsefedir. Marksizm, tarihi, geçmişiyle, hazırı ve geleceğiyle içinde mukadder sonuçlar taşıyan tabii bir gelişme süreci olarak tanıtmaktadır. Fakat insanlar hayatlarının bu kadar kesin ve tabii kurallara dayandığına belki inanmazlar. Ama Marx, gerçek bir bilgin olarak tarihi inceledi ve ondan bazı belirli sonuçlar çıkardı. Kendisi şöyle düşünüyordu: İnsanoğlu var olduğundan beri yaşamak için tabiatla ve kardeşi insanla savaşmıştır. Öyleyse insanoğlunun mücadelesi, karnını doyurmak ve hayatının zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak madde ve araçları elde etmek içindir. Zaman ilerledikçe insanın, ihtiyaçlarını karşılama metodları da gelişir. Marx'a göre her zaman ve her yerde insanın ve toplumun fikrini meşgul eden etkenlerin en önemlisi, yaşamayı sağlayan üretim ve onun yollarıdır. Bu üretim yolları tarihin her dönemine egemen olmuş, sosyal ilişkiler ve çalışmalarla birlikte bu egemenliğini sürdürmüştür. Bu yollar geliştikçe tarih ve toplum da gelişmiştir. Biz belli bir ölçüde bu gelişmelerin etki alanım izlemişizdir. Örneğin insan hayatında ilk defa büyük bir değişiklik olmuş ve bunun sonucunda göçebe insanlar yerleşik duruma geçmeye, şehirler ve köyler kurmaya başlamışlardır. Tarım ürünleri çoğaldıkça artış göstermiş, buna bağlı olarak nüfus da artmış, servetler birikmiş ve sonunda zanaatlar ortaya çıkmıştır. Bir açık örnek de Endüstri Devrimidir. Bu devrim üretimi makineleştirmekle hayatta büyük bir değişiklik yapmıştır. Başka örnekler de vardır.

Herhangi bir dönemde, üretim araçlarının gelişme aşaması, insan hayatının tarihin o dönemindeki gelişmesinin ölçüsüdür. İnsanlar arasında borç alma, alış-veriş, mal

değiştirme gibi üretimin verisi olan ilişkiler vardır. Bütün bu ilişkiler toplumun ekonomik yapısını meydana getirirler. Kanunlar, gelenekler, politik davranışlar, görüşler hep bu temel ekonomik yapı üzerinde kurulur. Böylece Marx üretim kaynaklarının ve araçlarının gelişmesinden, ekonomik yapı gelişmesinin doğacağına, bunun da kanunlarda ve politik görüşlerde gelişme yaratacağına inanıyordu.

Marx tarihe, çeşitli sınıflar arasındaki çatışmaları kaydeden bir defter gözüyle bakmakta ve şöyle demektedir: «İnsan toplumunun tarihi, geçmişi ve hazırıyla bir sınıf çatışmasından ibarettir.» Üretim kaynaklarını ve araçlarını elinde tutan, başka sınıfları sömürerek onların sırtından servet biriktiren sınıflar topluma egemen olagelmişlerdir. Emekçi sınıflar ise çabalarının ve emeklerinin karşılığında adaletli bir ücret almamaktadırlar. Emekçi sınıflara, ancak açlığını giderecek ve asgari ihtiyaçlarını karşılayacak bir ücret verilmektedir. Aslan payı ise sömürücü sınıfın eline geçiyor ve servetini daha da artırıyor. Devlet ve hükümet mekanizması da üretim araçlarına ve kaynaklarına egemen olan bu sınıfın elindedir. Bu durum, devletin görevini, bu sınıfı korumak haline getirir. Yada Marx'ın dediği gibi, «devlet, egemen sınıfın çıkarlarını topluca korumak için kurulmuş bir icra komitesidir.» Kanunlar bu amaçla yapılır, halk da öğretim sistemi, din ve benzeri araçlarla, bu sınıfın egemenliğinin adil bir hak ve tabii bir durum olduğuna inandırılır. Sömürülen emekçi sınıfların gerçekleri öğrenmemeleri ve öfkeye kapılmamaları için, sömürücü sınıf tarafından mümkün olan bütün gayretler sarfedilir, böylece halk aldatılır, egemen sınıfın elinde tuttuğu iktidar ve parlamentonun gerçek yüzü örtülür. Bu gerçeği öğrenen bir kimse kurulu düzeni eleştirince topluma ve ahlak kurallarına düşmanlık yapmakla, gelenek ve göreneklere karşı çıkmakla suçlanır ve ortadan kaldırılır.

Fakat bu çabalar ne kadar yoğun olursa olsun, sonu-

na kadar bu sınıfı iktidarda tutmaya muktedir değildir. Çünkü bu sınıfa egemenliği ve sömürme olanağını veren etkenler, kendisini zayıf düşürmeye bizzat çalışıyorlar. Şöyle ki: Egemen sınıf başlangıçta üretim araçlarını ve kaynaklarını ele geçirdiği için sömürme fırsatını bulmuş ve siyasi egemenliği de eline alabilmiştir. Fakat yeni üretim araçları çıkınca onunla birlikte yeni sınıflar da oluşur ve bu sınıflar sömürü altında ezilmeyi reddederler. Yeni fikirler halkı bilinçlendirir ve halkta çürümüş ilkelerin ve inançların zincirlerini parçalayan bir fikir ihtilalini alevlendirir. Bunun sonucu olarak yeni oluşan sınıfla, yönetim mekanizmasının elinden çıkacağı korkusuna kapılan eski sınıf arasında çatışma başlar. Bu çatışma mutlaka, yeni sınıfın başarıya ulaşmasıyla sonuçlanır. Çünkü yeni üretim araçları ve kaynakları onun elindedir. Tarihteki rolünü oynamış ve devrini tamamlamış olan eski sınıf da mutlaka dağılıp gider.

Yeni sınıfın başarısı hem siyasi, hem de ekonomik alanlara uzanır. Bu da yeni üretim araçlarının zaferi demektir. Bunu düşünsel, siyasal, yasal, geleneksel ve benzeri alanlarda bütün toplum yapısında meydana gelen değişimler izler. Bu yeni sınıf da kendisinin egemenliğinde bulunan sınıfları sömürmeye başlar. Bu kez onun yerine başka bir yeni sınıf geçer. Toplum bir sınıfın diğer bir sınıfı sömürmeyeceği aşamaya ulaşıncaya dek sınıflar arasındaki mücadele devam eder. Bu da ancak, bütün sınıflar toplumun içinde eridiği ve tek bir sınıf haline geldiği zaman mümkün olur.. O zaman sömürmeye yer kalmaz, çünkü tek sımf kendi kendini sömürmez. Toplumun huzura kavuşmasının ve halen sürüp gitmekte olan rekabet ve çatışma yerine dayanışmanın kurulmasının tek çaresi işte budur. Böylece, devlet otoritesinin egemenliğini gerektiren neden de ortadan kalkmış olur. Çünkü sömürüsünü sürdürecek korunmaya muhtaç bir sınıf artık yoktur. Bu du-

rumda devletin varlığı gereksiz olur, o da ortadan kalkar. Böylece anarşistlerin hayali de gerçekleşmiş olur.

Görülüyor ki, tarih, Marx'a göre, kaçınılmaz bir sınıf çatışmasının zincirinden ibarettir. Marx bu çatışmanın geçmişte nasıl cereyan ettiğini, makinelerin çıkmasından ve burjuva sınıfının feodal sınıf yerine geçmesinden sonra feodal düzenin nasıl kapitalist düzene dönüştüğünü, geniş bir örnek hazinesine dayanarak detaylarıyla birlikte anlatmaktadır. Kendisi, sınıflar arasındaki çatışmanın şimdi burjuva sınıfıyla işçi sınıfı arasındaki kavga aşamasında bulunduğuna inanmaktaydı. Kapitalizm bizzat işçi sınıfını oluşturmuş ve geliştirmiş bulunmaktadır. İşçi sınıfı ise, egemen sınıfla sömürülen sınıf arasındaki çelişkiden doğan sınıfların sonuncusudur. Ve bu sınıf, sonunda galip gelecek ve sınıfsız bir toplum kuracaktır.

Marx'ın tarih hakkındaki görüşüne «Tarihsel Materyalizm» denilir. «Materyalizm» denilmesinin nedeni, olayları maddi açıdan incelemiş olmasıdır. «Materyalizm» sözcüğü, Marx zamanında özel bir anlamı anlatmak için düşünürler tarafından kullanılmış bir sözcüktür. İnsanlar evrim ilkesini benimsemişlerdi. Daha önce de sana bildirdiğim gibi Darwin, türlerin kök ve gelişmesi teorisini halkın zihnine yaklaştırmıştı. Fakat o, insanlar arasındaki ilişkilerin gelişmesi etkenlerini açıklayamadı, bu alanda tamamen kısır kaldı. Bazı düşünürler de, insanlığın tekamülünü, insan aklının gelişmesi konusunda verdikleri bazı kapalı örneklerle açıklamaya çalıştılar. Marx ise bu tür çalışmalara karşı çıktı ve bunların aptallık olduğunu ispat etti. Marx şuna inanıyordu ki, bu örnekler, halkı, bazı hayali şeyleri gerçek diye düşünmeye iteleyen tehlikeli şeylerdir. Kendisi ise olayları bilimsel bir metodla inceledi.

Marx sürekli olarak sömürüden ve sınıf çatışmasından söz ediyordu. Birçoklarımız bizi saran zulme karşı öfkelenir ve kin besleriz. Marx ise bu meselelerin öfkelen-

mekle yada boş öğütlerle çözümlenemeyeceğini söylüyordu. Çünkü sömürünün günahı sömürücünün kendisine ait değildir ve çünkü herhangi bir sınıfın egemenliği tarihsel gelişimin sonucudur; bunun yerini günün birinde başka bir sınıfın egemenliği alır. Sömürücü sınıftan olan ve başka insanları sömüren bir kişi, sövülmeye hak kazanmış bir günah işlemiş sayılmaz. Çünkü o, bozuk bir düzende sadece bir organdır. Fakat çoğu zaman biz kişiyle düzen arasındaki bu ayırımı unuturuz. Örneğin Hindistan bugün İngiliz emperyalizminin kabusu altındadır. Biz de bütün gücümüzle bu emperyalizme karşı koyuyoruz. Ama koşulların bu düzenin içine sürüklediği İngiliz kişilere bu konuda sitem etmemiz yersizdir. Çünkü onlar, değiştiremeyecekleri yada harekete geçiremedikleri ağır bir çarkın sadece birer küçük vidasıdırlar. Ayrıca bir kısmımız Hindistan'daki feodal düzene karşı da şiddetli bir kin beslemekteyiz; çünkü bu düzen halk tabakasının zararına işlemekte ve onu en çirkin biçimde sömürmektedir. Ne var ki, bu, günahın, bu düzen içinde bulunan toprak ağasında olduğu anlamına gelmemektedir. Kapitalist düzen için de aynı şey söylenebilir. O düzende de günah, «sömürücü» diye adlandırmaya alıştığımız kapitalist kişilerde değil, düzenin kendisindedir.

Marx sınıflar arasındaki çatışmanın tarih boyunca süregeldiğini açıkladı. «Kapital» adlı kitabında Marx, «yeni toplum hareketi için ekonomik kanun»u ve bununla, toplumun sınıfları arasında mevcut olan sert çatışmayı ortaya koydu. Bu çatışma çoğu zaman açıkça görünmez. Çünkü sömürücü sınıf her zaman gerçek kimliğini gizlemeye çalışır. Fakat kurulu düzen tehlikeyle karşı karşıya gelince bu sınıf maskesini atar ve yüzünü meydana çıkarır. İşte o zaman sınıf özellikleri kendisini gösterir ve sınıf çatışması şiddetlenir; ayrıca demokrasi gösterileri ve normal kanunlar da ortadan kalkar. Bu sınıf çatışması, bazı

kimselerin iddia ettiği gibi yanlış anlayıştan yada kışkırtıcı «uşaklar»ın kışkırtmasından doğmaz. Çünkü bu çatışmanın kökü aslında toplumun yapısındadır, toplumdaki bilinçlenmenin ve çıkar çatışmasının artmasıyla güç kazanır.

Marx'ın bu teorisinin ışığı altında, Hindistan'ın bugünkü durumunu inceleyelim: İngiliz Hükümeti, sürekli olarak, Hindistan'daki yönetiminin hak ve adalete ve Hint halkının çıkarına dayandığını iddia edip durmaktadır. Şüphesiz bazı eski adamlarımız da, bu iddiada bir parça gerçek payı bulunduğuna inanıyorlardı. Fakat bu yönetime karşı ciddi bir halk hareketinin başlaması, onun çirkin yüzünü ve çıplak vücudunu ortaya çıkardı ve herkese acı gerçeği gösterdi. Bu acı gerçek şudur ki, Hindistan'daki İngiliz yönetimi süngü uçlarından başka birşeye dayanmamaktadır. Halk mücadeleye başlayınca, yüzleri örten perdeler düştü, ballandırılmış sözler ortadan kayboldu; söz, toplantı ve basın özgürlüğü gibi tabii hakları bile kısıtlayan kanunlar çıktı. İhtilal şiddetini artırdıkça baskı da arttı. Bir sınıfın diğer sınıfa karşı mücadeleye girişmesi ve çıkarlarını tehdit etmesi halinde de sınıflar arasında aynı durumlar meydana gelir. Bugün ülkemizde köylülere ve işçilere uygulanan vahşi hükümler bize bunu göstermektedir.

Marx, toplumu sürekli gelişim ve ilerleme halinde görür. Ona göre, toplumda donukluk yoktur. Sosyal bir düzen, yoluna ne kadar engeller çıkarılırsa çıkarılsın, kendisinden önceki düzenin yerine geçecektir. Ne var ki, eski düzen gelişim sürecini tamamlamadıkça ortadan kalkmaz. Toplum kendi gelişim sürecini düzenin gelişim sürecinden önce tamamladığı takdirde ise o düzen çöker. Tıpkı insanın, çürüyen ve hareket etmesine engel olan eski elbiseyi çıkarıp yerine yeni ve geniş bir elbise giymesi gibi.

Marx şuna inanıyordu ki, insan bütün aşamaları aş-

mış ve önünde, bugün başlayan son aşama kalmıştır. Bu da burjuva ile işçi sınıfı arasındaki çatışma aşamasıdır. (Şunu da hatırlatalım ki, bu, kapitalist düzenin gelişim sürecini tamamladığı endüstri ülkelerine özgüdür; kapitalizmin gelişmediği ülkeler ise hâlâ geridir ve bunlardaki çelişkiler karmaşıktır; gerçi bu ülkelerdeki çatışmalarda bazı ortak görünüşler vardır, ama bu çatışmalar, kapitalist ülkelerdeki çatışmalara tıpatıp uygun değildir). Marx demiştir ki: «Kapitalizmin, toplum yapısında köklü olan çelişkilerin çatışmasıyla buhran üstüne buhranla ve güçlük üstüne güçlükle karşılaşması ve sonunda devrilmesi kaçınılmazdır.»

Marx'ın bu sözleri üzerinden 60 yıl geçtiği halde bu süre içinde kapitalizm birçok buhran geçirdi, ama yıkılmadı; tersine güç üstüne güç kazandı. Yalnız Rusya'da yıkıldı ve kökü kazılıp atıldı. Fakat ben su satırları yazarken; dünyanın çeşitli ülkelerinde, kapitalist düzenin vücudunda hastalık yayıldığını ve doktorların, hastanın kurtulmasından ümitlerini kesmiş gibi başlarını salladıklarını görüyorum.

Kapitalizmin, Marx'ın dikkatinden kaçan bir etken sayesinde ömrünü uzatmayı başarmış olduğu söylenmektedir. Bu etken, Batılı devletlerin sömürgeler üzerindeki emperyalizmidir. Çünkü bu emperyalizm, takviye edici maddelerle kapitalizmi ayakta tutabilmektedir. Tabii bu da sömürülen halkların sırtından çıkarılmaktadır.

Biz de tekrar tekrar ilan ediyoruz ki, zenginlerin yoksulları ve işçileri sömürmeleri kurulu kapitalist düzen yüzündendir. Bunun günahı kapitalist ferdin kendisinde değil, sömürü üzerine kurulan düzendedir. Bu, tartışma götürmez bir gerçektir. Bu sömürü düzeninin yalnız kapitalizmden doğduğunu sanmamalıyız; sömürülme, her çağda ve bütün düzenlerde işçilerin ve yoksulların alınyazısı olmuştur. Hatta doğrusunu söylemek gerekirse, kapitalist sömürü düzenine rağmen bunların bugünkü durumu, ge-

çen bütün yüzyıllardaki durumlarından daha iyidir. Fakat bu, kapitalizmden yana olmak için bir gerekçe olamaz.

Yeni marksizmin en büyük teorisyeni ve uygulayıcısı Lenin'dir. Lenin, marksizmin açıklamasını yapmak ve onu yaymakla yetinmedi, aynı zamanda ona bağlandı ve hayatını, onu gerçekleştirmeye adadı. Lenin ayrıca, bu teorinin gelişmeye elverişli olmadığının sanılmamasını da ihtar etti. Kendisi marksizmin özünün doğruluğuna inanıyordu, fakat detaylarını gelişigüzel kabul etmeye ve biliçsiz olarak onu her yerde uygulamaya hazır değildi. Lenin demiştir ki: «Biz marksist teoriyi tastamam ve dokunulmaz saymıyoruz. Marksizm sosyal bilimin ancak bir temel taşıdır. Sosyalistler hayatın akışından geri kalmamak için bu bilimi her yöne doğru çevirmekle ve her yere göre geliştirmekle ödevlidirler. Biz şuna inanıyoruz ki, özellikle Rus sosyalistlerinin görevi, objektif bir incelemeyle marksist teoriyi incelemektir. Çünkü marksist teori genel bir teoridir. Örneğin İngiltere'de Fransa'dakinden farklı, Fransa'da Almanya'dakinden farklı, Almanya'da Rusya'dakinden farklı bir metodla uygulanması mümkündür.»

Bu mektupta sana Marx'ın teorilerinden bir şeyler anlatmaya çalıştım. Bu kısa parçalar, bilmem sana o teori hakkında bir fikir verecek mi? Bu teorileri öğrenmelisin. Çünkü marksist teori şimdi geniş bir kitleye rehberlik ediyor. Bu teoriyi öğrenmenin bize ve ülkemize de yararı dokunabilir. Rus milleti ve Sovyetler Birliği'nin öteki ülkeleri Marx'ı en büyük rehber haline getirdiler. Ayrıca bu karışık dünyada birçok uluslar da, Marx'ın, içinde bulundukları felaketlere çare bulan adam olduğuna inanıyorlar ve onu yüceltiyorlar.

4 Çarlık Rusya'sı

16 Mart 1933

Rusya bugün Sovyet ülkesidir, hükümeti de işçilerin ve köylülerin temsilcilerinden kuruludur. Bazı yönlerden dünyanın en ileri ülkelerinden biri olan Rusya'da mevcut görüntüler ne olursa olsun, toplumun ve hükümetin kuruluşu sosyal eşitlik temeline dayanmaktadır. XIX yüzyılın Rusya'sı ise Avrupa'nın en geri ülkesiydi, aşırı otokrasi ve diktatörlük yönetiminin altında bulunuyordu. Gerçi ihtilaller ve değişiklikler Batı Avrupa'yı sarsmıştı, ama Rus Çarları «kutsal kırallık hakları»nı hâlâ ellerinde tutuyorlardı. Katolik yada Protestan değil, Ortodoks olan Kilise bile çok diktatördü ve Çarların elinde bir maşaydı. Kilise Rusya'ya «Kutsal Rusya», Çara da «Küçük Baba» unvanını vermişti. Hükümet ve Kilise, halkın fikrini çelmek ve şartlandırarak dikkatini siyasi ve ekonomik meselelerden çevirmek için bu gibi unvanları istismar aracı olarak kullanıyorlardı. Zaten tarihin çeşitli çağlarında «kutsallık» sözcüğü uzun zaman istismar için kullanılmıştır.

«Kutsal Rusya» sembollerinden biri, ıstırap çeken ve işkence edilerek öldürülen kölelerin, rahiplerin ve özellikle Yahudilerin başlarına vurulan kırbaçlardı. Diğer bir sembol de Sibirya'daki çorak çöllerde Çarların yaptıkları hapishaneler, zindanlar ve mezarlıklardı. Sibirya'nın her tarafı, siyasi suçlulardan büyük kitlelerin gönderildiği büyük sürgün kamplarıyla ve bunların çevresinde, intihar edenlerin mezarlarıyla doluydu. Tutukluların çoğu uzun zaman uzak sürgün diyarlarında yaşamaya tahammül edemedikleri için sinirleri bozulur, intihar ederlerdi. Dünyadan, insanın sevinç ve kederlerini paylaşacak halk ve dostlardan uzak yerlerdeki sürgün hayatına dayanabilmek için güçlü bir irade, derin bir iç huzuru ve zorluklara karşı dayanma gücü gerekir. Çarlık rejimi, özgürlüğe kavuşmak için yükselen başları keser, yapılan bütün girişimleri bastırır, dışarıdan içeriye yeni fikirlerin sızmasını önlemek için giriş ve çıkışlara karşı engeller koyardı. Ne var ki, boğdurulmak istenen özgürlük daima güç kazanır, patlamak ve ilerlemek için bir yer bulur ve sonunda öyle bir hamleyle ileri fırlar ki, bağlandığı arabayı da devirir.

Moğol İmparatorluğu'nun parçalanmasından, XIV yüzyılın sonlarında Moskova Prensliğinin liderliğindeki Rus Prensleri tarafından Moğolların Rusya'dan atılmasından sonra, Moskova Prensleri tüm Rusya'yı yönetimleri altına aldılar ve otokratik bir saltanat kurdular, kendilerine «Çar» unvanını verdiler. Gelenek ve görenekleri de geniş ölçüde Moğollarınki gibiydi, «barbarlar» dedikleri Batı Avrupa geleneklerinden farklıydı. 1689 yılında *Büyük Petro* tahta çıktı ve Rusya'nın yüzünü Batıya çevirmek istedi, sosyal durumlarını incelemek üzere Avrupa ülkelerine bir gezi yaptı, orada gördüğü geleneklerden çoğunu benimsedi ve bunları cahil Rus soylularına kabul ettirmeye çalıştı. Halk kitleleri ise darlık ve geriliğin son haddindeydi; bu yüzden de Büyük Petro'nun ıslahatına sempati beslemiyordu. Ken-

disine çağdaş olan büyük devletlerin denizlerde egemen durumda olduklarını gören Petro dikkatini deniz gücünün önemine çevirdi. O zaman Rusya'nın, büyüklüğüne rağmen, denizciliğe pek elverişli olmayan Kuzey Buz Denizi'nden başka denizle bağlantısı yoktu. Bunun için Petro kuzey-batıdaki Baltık Denizi'ne ve güneydeki Kırım'a göz dikti. Gerçi kendisi Kırım'a ulaşamadı, ama torunları bu işi başardılar. Petro İsveç'i yenilgiye uğrattıktan sonra Baltık'a ulaştı ve Baltık Denizi'ne açılan Finlandiya Körfezi'nin ağzında Petrograt şehrini kurdu ve eski geleneklere bağlı bulunan Moskova'dan ayrılarak bu yeni şehri kendine başkent yaptı, 1725 yılında da öldü.

Petro'nun ölümünden yarım yüzyıl kadar sonra, 1782 yılında Katerina II adlı bir Çariçe, Batı reformlarını Rusya'da uygulamaya çalıştı ve bu yüzden «Büyük Katerina» diye tanındı. Katerina gerçekten de büyük bir kişilikti; güçlü bir iradeye sahip, kudretli ve otoriter bir hükümdardı. Kişisel hayatında ise kötü bir şöhrete sahipti. Kocası olan Çarı öldürerek temizledikten sonra 14 yıl süreyle Rusya'nın diktatör Çariçesi oldu. Görünüşte kültürü koruyordu. Mektuplaşma yoluyla Voltaire'le dostluk kurdu. Büyük Versailles Sarayını taklit etmeye çok çalışan Katerina eğitimde de bazı reformlar yaptı. Fakat bu reformlar yüzeyseldi. Çünkü kültür bir defada alınmaz, damarlarının ülkede kökleşmesi gerekir. İleri halkları maymunlar gibi taklid eden geri halklar, gerçekte saf altın yerine değersiz maden alanlara benzerler. Batı Avrupa uygarlığı, oradaki sosyal şartların temeli üzerine kurulmuştu. Petro ve Katerina ise temelin konulacağı şartları yaratmaya çalışmadan binanın yapısını taklit etmeye uğraştılar ve bu değişikliklerin yükünü halk kitlelerine yüklediler, kölelik düzenini ve otokratik Çarhk yönetimini böylece daha da güçlendirdiler.

Rusya'da kaydedilen bir gramlık ilerleme bir batmanlık gerilemeye maloluyordu. Rus köylüsü ise kölelerden

çok farklı değildi. Köylü özel izin almadan bulunduğu topraklardan ayrılamazdı. Üretim ise toprak sahibi olan feodal soylularla subaylara aitti. Orta sınıf hemen hemen yoktu. Halk kitleleri tamamen cahil ve okuma-yazma bilmekten yoksun bulunuyordu. Geçmişte köylüler büyük zulüm ve despotluk yüzünden birçok şiddetli ve kanlı ayaklanmalara girişmişlerdi, fakat bu ayaklanmalar şiddetle bastırılmıştı. Sonraları eğitimin birazcık yayılmasından ötürü, Fransız İhtilali ve Napoléon döneminde Batı Avrupa'ya hakim olan fikirlerin bir kısmı ülkeye sızdı. Napoléon'un düşmesinin bütün Avrupa'yı etkilediğini herhalde bilirsin. Çar Büyük Aleksandr, düklerden kurulu olan «kutsal cephe»siyle bu etki dalgasına önderlik etti. Onun halefi ise selefinden daha kötüydü. 1825 yılının Aralık ayında küçük subaylardan ve aydınlardan bir grubunun giriştiği bir ayaklanma oldu. Fakat ayaklananların hepsi feodal sınıfa mensuptu; bu yüzden halktan ve ordudan destek bulamadılar ve ayaklanmaları bastırıldı. Fakat bu ayaklanma Rusya'da siyasi uyanışın başlangıcı oldu. Daha önce de bazı siyasi örgütler kurulmuştu, ama bunların hepsi gizli çalışıyordu. Çünkü Çarlık Hükümeti bütün genel siyasi hareketlere karşı sert tedbirler alıyordu. Bu gizli örgütler çalışmalarını sürdürdüler. İhtilal fikirleri halk arasında, özellikle aydınlarla üniversite öğrencileri arasında yayılmaya başladı.

Rusya'nın Kırım Savaşı'nda yenilmesinden sonra ülkede bazı reformlar yapıldı, 1861 yılında da kölelik kaldırıldı. Gerçi bu da köylüler için önemliydi, ama onlar umdukları meyveyi koparamadılar. Çünkü azat edilen kölelere, açlıklarını giderecek kadar bile toprak verilmedi. Bu yüzden aydınlar arasında ihtilalci fikirler yayılmaya devam etti, ama Çarlık Hükümeti de bir yandan bu fikirleri bastırmak için çalışmaya devam ediyordu. İlerici aydınların halkla bağlantısı yoktu. Bunun için, gözükapalı sos-

yalizmden etkilenen öğrenciler, davalarını köylülere mal etmeye karar verdiler ve bu amaçla binlerce öğrenci köylere yayıldı. Köylüler ise bu öğrencilerin gerçek kimliklerini bilmedikleri için, şüphelenmeye başladılar ve bunun, köleliğin geri getirilmesi için bir oyun olduğunu sandılar. Sonunda köylüler, kendileri için canlarını tehlikeye atan bu öğrencilerin çoğunu yakalayarak polise teslim ettiler. Bu, halkla bağlantı kurmadan eyleme girişmenin sonuçsuz kalacağını gösteren açık bir örnektir.

Aydın öğrencilerin köylülerle olan bu hayal kırıklığı macerası, onlara ağır bir darbe oldu, gönüllerinde umutsuzluk ve nefret doğurdu. Bunun üzerine yöneticileri öldürmek, bomba atmak gibi tethiş işlerine başvurdular. Bu suretle Rusya'da tethiş hareketleri başladı ve devrimci eylemler yeni bir aşamaya girdi. Gençler tethişleri yöneten örgütlerine de «Halk İradesi» adını verdiler. Aslında bu ad, hareketle bağdaşmıyordu, çünkü hareketi yürütenler, halkın ancak bazı küçük topluluklarını temsil ediyorlardı.

Artık yeni bir dönem açılmıştı. Bu dönemin belli özelliği, ileri atılan bu gençlerle Çarlık Hükümeti arasında meydana gelen çarpışmalardı. İhtilalci güçler Rusya'daki çeşitli ırklara mensup olan halkların ve azınlıkların katılmasıyla büyüdü. Bu halklar kendi dilleriyle konuşmalarını yasaklayan hükümetin kötü tutumundan çok eziyet çekmişlerdi, çeşitli hakaretlere uğramışlardı ve hor görülmüşlerdi. Örneğin sanayide Rusya'dan üstün olan Polonya Rusya'ya yenilmiş ve Rusya'nın bir eyaleti haline gelmişti; az daha adını da kaybedecekti. Polonya dilinin konuşulması yasak edilmişti, diğer ırkların ve azınlıkların uğradığı baskı ise, Polonya'nın uğradığı baskıdan daha şiddetliydi.

Polonya'lılar ayaklandıkları zaman ayaklanmaları Rusya tarafından şiddetle ve terörle bastırıldı; 50 bin Polonyalı Sibirya'ya sürüldü. Yahudiler de sürekli olarak kı-

yımlara uğrarlardı. Bu durum, çoğunun başka ülkelere göç etmelerine yol açtı.

Irkdaşlarına imha politikası uygulayan Çarlık Hükümetine karşı kin ve nefret duygularıyla dolup taşan bu Yahudiler ve diğer halkların Rus tethişçilerine katılmaları garip değildir. Gelişen bu tethiş hareketi Çarların kanlı baskılarıyla karşılaşıyordu. Çarlar siyasi suçluları tabur tabur Sibirya'ya sürüyorlar ve çoğunu öldürüyorlardı. Çarlık Hükümeti, kendisini tehdit eden bu tehlikenin karşısında durmak için garip bir plana başvurdu: Kendi adamlarından bazılarını kışkırtıcı olarak ihtilalcilerin ve tethişçilerin safları arasına sızdırmaya başladı. Bunların görevi suçu başkasına yüklemek için bombalar atmak yada aralarına girdiği adamları buna kışkırtmaktı. Bu resmi kışkırtıcılardan biri Ezif adlı bir kişiydi. Bu adam bomba atan ihtilalcilerin ön safındaydı, aynı zamanda da Rus Gizli Polisi'nin şeflerinden biriydi.

Bu yıllarda Rus toprakları Doğuya doğru genişliyordu. Nihayet Rus sınırları Doğuda Büyük Okyanus'a, Orta Asya'da Afganistan sınırlarına, Güneyde de Türkiye sınırlarına ulaştı. XIX yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen büyük gelişmelerden biri de Rusya'da Batı endüstrisinin kurulmasıydı. Yalnız bu endüstri, Moskova ve Petrograt gibi belli bölgelerde kuruldu. Ülkenin diğer kesimleri ise tamamen tarımsal kaldı. Kurulan bu endüstri merkezleri modern tarzdaydı ve genellikle İngilizlerin yönetimindeydi. Bundan da çıkan sonuç şu oldu: Rus kapitalizmi bu sınırlı endüstri bölgelerinde hızla gelişti, işçi sınıfının gelişmesi de aynı ölçüde hızlı oldu. Fakat bu işçiler iğrenç bir sömürmenin kurbanı oluyorlardı. Örneğin geceli gündüzlü çalışmaya zorlanıyorlardı. İngiltere'de de endüstrileşmenin ilk döneminde İngiliz işçileri bu durumdaydılar. Fakat İngiliz işçileri ile Rus işçileri arasında şu fark vardı: Rusya'da işçiler daha önce başka bir fikre bağlı olma-

dığı için, sosyalizm ve komünizm fikirleri işçilerce benimsendi ve yayıldı. İngiliz işçisi ise geleneklerin büyük bir defteri gibiydi. Bu gelenekler onu eski fikirlere bağlı, tutucu bir duruma getirmişti.

Rusya'da işçiler arasında belirmeye başlayan bu yeni fikirlerin gelişmesi sonucunda, tethiş hareketlerine karşı olan ve marksizm felsefesini benimseyen Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu. Marksist teori işçileri ayaklandırmanın zorunluluğunu savunur. Çünkü kollektif mücadele, işçileri amaçlarına ulaştıran tek yoldu. Tethiş yoluyla kişileri öldürmek ise işçileri kollektif mücadeleye sokmaz. Çünkü işçilerin amacı sadece Çar'ı ve bakanlarını öldürmek değil, Çarlık rejimini devirmekti.

İhtilalci eyleme katılan öğrenciler arasında, sonradan bütün dünyada tanınacak olan *Lenin* adlı bir öğrenci vardı. Bu öğrenci 1887 yılında 17 yaşındayken sert bir sarsıntı geçirdi: Çok sevdiği ağabeyi Aleksandr, Çar'ı öldürmeye teşebbüs eden bir tethiş hareketine katıldığı için asılarak idam edildi. Bu sarsıntıya rağmen Lenin şöyle dedi: «Tethiş yoluyla özgürlüğü kazanmaya çalışmak doğru değildir. Bu, çoğunlukla halkçı eylem yoluyla olur.» Bu genç kinini yenerek derslerine döndü, son sınıf sınavlarına girdi ve pekiyi dereceyle kazandı. 30 yıl sonra patlayacak ihtilali yapacak ve ona liderlik edecek olan Lenin işte bu yaratılıştaydı.

Karl Marx, patlayacağını bildirdiği işçi ihtilalinin, Almanya gibi büyük ve örgütlü bir işçi sınıfının bulunduğu ileri bir endüstri ülkesinde doğacağını hesaplamıştı. Rusya'yı, geriliğinden ve ortaçağ hayatına benzer hayatından dolayı, bu ihtilalin çıkması için en uzak ihtimal verdiği ülke kabul ederdi. Fakat Rus gençleri arasında marksizmin yayılması daha hızlı oldu. Bunlar artık, içinde bulundukları tahammül edilmez duruma son vermek üzere yapılması gereken mücadele yolunu bulmak için aralarında

marksizmi görüşüp tartışırlardı. Onları bu tartışma ve görüşmelere iten itici etken, serbest çalışma kapılarının ve kanuni yolların yüzlerine kapanmasıydı. Bu gençler kafileler halinde hapishanelere atılır, Sibirya'ya yada ülke dışına sürülürlerdi. Gittikleri yerlerde de marksizmi görüşmeye ve mücadele gününe hazırlanmak için çalışmalara devam ediyorlardı.

5 Rusya'nın Başarısız 1905 İhtilali

17 Mart 1933

Marksistler (Sosyal Demokrat Parti) 1903 yılında, belirli ilkeler ve prensiplere dayanan her partinin her zaman cevabını araması zorunda bulundukları soruyu sormaya başladıkları sırada buhranla yüzyüze geldiler. Gerçekte bu ideoloji ve ilkeleri benimseyen bütün erkek ve kadınlar hayatlarında bu gibi buhranlarla her zaman karşılaşırlar. Rus marksistlerinin karşılaştıkları soru şuydu: İlkelerine kayıtsız şartsız bağlı kalıp bir işçi ihtilali hazırlamak mı, yoksa beklenen ihtilale ortam hazırlamakla yetinip mevcut koşullara uygun bir çözümyolunu kabul etmek mi? Bunlardan birini seçmeleri gerekiyordu. Bu soru Batı Avrupa'nın tüm ülkelerinde ve Avrupa dışındaki ülkelerde de ortaya çıkmıştı. Ayrıca Sosyal Demokrat Parti'de yada parti niteliğindeki örgütlerde bir ölçüde zaaf ve iç çatışmalar belirmeye başladı. Almanya'da marksistler tam ihtilalci metotlara uymaya kararlı olduklarını cesaretle söylediler. Buna rağmen sonradan yumuşadılar ve en ılımlı metodu benim-

sediler. Fransa'da ise sosyalistlerin çoğu partilerinden ayrılıp bakan oldular. İtalya, Belçika ve diğer ülkelerde de böyle oldu. İngiltere'de ise marksizm zaten güçsüzdü ve bu yüzden herhangi bir buhranla karşılaşmadı. Orada da bir işçi bakan oldu.

Rusya'ya gelince burada durum farklıydı. Çünkü Rusya'da parlamenter çalışmalara meydan verilmiyordu. Buna rağmen Çarlık rejimine karşı mücadelede kanuni olmayan metodu bırakmak ve bir süre teorik propagandaya devam etmek ihtimali de vardı. Ne var ki Lenin, bu konuda kesin ve açık görüşlüydü. Fırsatçıların büyük sayıda marksistlerin saflarına sızacakları endişesiyle zaafı yada yarım çözümyollarını kabul etmedi. Lenin Batı Avrupa'daki sosyalist partilerin uyguladıkları metotları görmüş ve bunları beğenmemişti. Bunu, sonradan şu sözleriyle açıkladı: «Batı Avrupa'daki sosyalistlerin uyguladığı parlamenter metotlar tatminkar değildir. Çünkü bu metotlar bütün sosyalist partileri yavaş yavaş 'dilek salonu'na çevirmiştir. Üyelerinin de görevlerinde yükselmekten ve görev almaktan başka amaçları kalmamıştır.» Lenin'in sözünü ettiği «Dilek Salonu», New-York'tadır ve siyasi bozukluğun sembolu haline gelmiştir. Lenin adamların sayısına önem vermezdi. Hatta bir defa yalnız kalmak tehlikesine bile uğradı. Fakat kendisi, amaç uğruna fedakarlığa katlanmaya hazır olan ve kitlelerin bağırışmalarına aldırış etmeyenlerden başka kimseyi kabul etmemeye azimliydi. Bunun için hareketi ustalıkla yürütebilecek ihtilalci eylemde tecrübeli kimselerden bir örgüt kurmak istedi. Çünkü yüzeyde kalan destekçilere iltifat edemezdi.

Lenin'in bu tutumu katı görünüyordu ve bu yüzden çok kimseler kendisini eleştirmeye başladılar. Fakat sonunda zafer kendisine yar oldu. Sosyal Demokrat Parti iki gruba ayrıldı: Bunlardan biri «Bolşevik», diğeri ise «Menşevik»ti. Gerçi «Bolşevik» sözcüğünün insanlar üze-

rinde kötü bir etkisi vardır, ama bu sözcük «çoğunluk» anlamından başka bir anlam kapsamamaktadır. «Menşevik» sözcüğünün anlamı ise «azınlık»tır. 1903 yılında bölünen partinin Lenin'den yana olan üyeleri çoğunlukta oldukları için «Bolşevik» adını aldılar. 1917 ihtilalinde Lenin'in yanında yer alacak olan Troçki ise Menşevik grubundaydı.

İki taraf arasındaki görüşmeler Rusya'da değil, Londra'da oldu. Çünkü Rus Sosyal Demokrat Partisi Çarlık Rusya'sında toplantı yapma imkanına sahip olmadığı için Londra'da toplanmak zorunda kaldı. Bu toplantıya katılan partililerin çoğu ya sürgünde bulunuyordu, yada çeşitli hükümlerle mahkum bulunan veya Sibirya'dan kaçan kimselerdi.

Bu sırada Rusya'da ise ihtilalin kazanı kaynamaktaydı. Siyasi karışıklıklar bir buhranın yaklaşmakta olduğunu adeta ihtar ediyordu. İşçilerin siyasi grevleri, ücretlerin artırılması gibi ekonomik düzelme sağlayamıyordu. Zaten bu grevler, Hükümetin bazı siyasi tutumlarını protesto amacıyla yapılıyordu. Bu da işçiler arasında siyasi bir bilincin oluşmuş olduğunu gösteriyordu. Hindistan'da da işçiler Gandi'nin tutuklanmasını yada Hükümetin baskısını protesto amacıyla böyle siyasi grevler yapmaktadırlar. Fakat Batı Avrupa'daki işçi örgütleri güçlü oldukları halde, oralarda bu gibi siyasi direnişlere az girişildiğini görüyoruz. Galiba bunun nedeni, işçi liderlerinin kişisel çıkarları için işçi hareketlerinin keskinliğini hafifletmiş olmalarıdır. Rusya'da ise Çarlığın sürekli baskısı, siyasi etkeni her türlü hesabın önüne çıkarmıştı. 1903 yılından beri Rusya'nın Güney bölgelerinde büyük siyasi karışıklıklar çıktı. Hareket geniş çaptaydı. Fakat tek eksiği ve etkisini hafifleten tek etken, liderliğini yapacak kudretli şeflerin bulunmayışıydı.

22 Ocak 1905 tarihindeki «Kanlı Pazar»da Çarın

askerleri bir papazın önderlik ettiği sessiz bir gösteriye katılanlara ateş açtılar. Oysa bu gösteriyi yapanlar «Küçük Baba»dan sadece ekmek istiyorlardı. Bunun üzerine ülkeye bir korku dalgası yayıldı ve birçok siyasi grevler yapıldı, sonra da bütün ülkeyi kaplayan bir genel grev ilan edildi. Böylece marksist ihtilalin yeni bir metotla uygulanmasına başlanmış oluyordu.

Grev yapan işçiler Petersburg ve Moskova gibi büyük şehirlerde örgüt kurarak buna «Sovyet» adını verdiler. Bu örgüt, başlangıçta grevleri yöneten bir komiteden ibaretti. Troçki Petersburg Sovyetinin lideriydi. Çarlık Hükümeti bu örgütlenme karşısında beklemediği büyük bir darbeye uğrayarak geri çekildi: Anayasaya bağlı bir meclis kurmayı ve demokratik seçimler yaptırmayı vaadetti. Otokratik binanın uçuruma gidercesine çökmeye başladığı görülüyordu. Böylece, köylülerin eski ayaklanmalarla, tethişçilerin bombalarla ve ılımlı liberallerin tutucu isteklerle başaramadıklarını işçiler genel grevle başarmış oldular. Çarlık yönetimi tarihte ilk defa halk kitlelerinin önünde başını eğiyordu. Gerçi bu başarı da kof bir zaferden başka bir şey değildi, ama anısı işçilerin yolunu aydınlatan bir meşale oldu.

Çarın vaadettiği anayasaya bağlı parlamento, diğer parlamentolar gibi, sadece konuşma yeri değil, düşünme yeri olacaktı. Bu vaad liberal ılımlıların yüreğine su serpti. Zaten ılımlılar her zaman kolaylıkla ikna edilebilirler. Toprak ağalarına gelince, bunlar korkularından, zengin köylülerin yararlanabilecekleri bazı reformlar yapmak zorunda kaldılar. Bundan sonra Çarlık Hükümeti gerçek ihtilalcilerin karşısına çıktı ve zayıf noktalarını tesbit ederek onları o noktalardan vurmaya çalıştı: «Ekmek ve ücretin artırılması» için bağıran aç işçiler vardı. Bunları ekmek ve ücret, politikadan daha çok ilgilendirirdi. Ayrıca kendileri için ekecekleri kadar toprak isteyen yoksul köylüler vardı.

Bir yanda da siyasi ihtilalciler duruyordu. Bunlar sadece Batı parlamentolarına benzer bir parlamentonun açılmasını istiyorlar, büyük kitlelerin istek ve duygularını pek düşünmüyorlardı. Siyasi amaçların peşinde olan ve yüksek sınıflara mensup bulunan işçi örgütlerindeki görevlilerin çoğu da ihtilalci eyleme katıldı. Şehir ve köylerdeki büyük kitleler ise ihtilale pek sempati beslemiyorlardı. Ve işte bu gruplaşmalar ihtilalcilerin zayıf noktalarıydı. Bunu bilen Çarlık Hükümeti ve Polisi, bütün despotların uydukları yola uydular. Bu da ihtilalcileri parçalamak ve kitleleri bazı devrimci topluluklara karşı kışkırtmaktı. Bu kışkırtma sonucunda Ruslar Yahudilere karşı kıyıma girmeye, Tatarlar da Ermeni boğazlamaya başladılar, öğrencilerle yoksul işçiler arasında da çarpışmalar başladı ve karışıklık sürüp gitti. Hükümet ülkenin birçok bölgelerinde ihtilalin belini böylece kırdıktan sonra ihtilal kasırgasının iki merkezi olan Petrograt ve Moskova'ya döndü ve Petrograt Sovyetini kolaylıkla ezdi. Moskova Sovyetinin bastırılması ise beş gün sürdü. Çünkü Moskova'da ordu ihtilalcilerin yanında yeralmıştı. Bundan sonra öc alma işine girişen Hükümet, Moskova'da bin kişiyi yargılamadan idam etti. 70.000 kişi de hapishanelere atıldı. Bütün ülkede çeşitli ayaklanmaların kurbanlarının sayısı 14.000 kişiyi buldu.

Rusya'nın 1905 ihtilali, işte böylece hayal kırıklığıyla sona erdi. Fakat bu, 1917 yılındaki başarılı ihtilal için bir başlangıç niteliğindeydi. Çünkü bilincin gelişmesi ve geniş ölçüde çalışma imkanının yaratılması için kitlelerin büyük olaylardan ders almaları gerekir. Nitekim öyle de oldu ve kitleler, pahasını fazlasıyla ödedikleri 1905 ihtilalinden büyük dersler aldılar.

İhtilalin bastırılmasından bir süre sonra «Duma» Meclisi için seçimler yapıldı ve Meclis 1906 yılının Mayıs ayında toplandı. Bu, gerçi ihtilalci bir meclis değildi, ama Çarın müsaade etmeyeceği kadar da özgürlükten yanaydı.

Bunun için Çar, toplandıktan ikibuçuk ay sonra Meclisi dağıttı. Zaten ihtilali bastırmış olan Çar için Meclis artık bir değer taşımıyordu.

Dağıtılan Duma Meclisinin orta sınıftan olan liberal meşrutiyetçi üyeleri Finlandiya'ya gittiler. Finlandiya Petersburg şehrine yakındı ve sembolik olarak Çarın egemenliği altında bulunmasına rağmen yarı bağımsız bir durumdaydı. Bu mülteciler Rus halkını, Duma Meclisinin dağıtılmasını protesto için vergi vermemeye, Rus ordusunda yada donanmasında gönüllü asker olmayı reddetmeye çağırdılar. Fakat halk böyle bir çağrıya uymak imkanına sahip değildi. 1907 yılında yeni bir Duma Meclisi kuruldu. Polis birçok yollar ve metotlara, engellemelere ve özellikle tutuklamalara başvurarak, Radikal adayların seçimi kazanmalarını önlemeye çalıştı. Buna rağmen yeni Meclis Çarın hışmına uğradı ve toplandıktan üç ay sonra Çar tarafından dağıtıldı. Çar Hükümeti bundan sonra istemediği kişilerin seçimde başarı kazanmamaları için gerekli tedbirleri aldı ve bu amaçla seçim kanununu değiştirdi. Bu tedbir etkisini gösterdi ve Üçüncü Duma Meclisi Çarın memnun olduğu tutuculardan kuruldu, bu yüzden de uzun ömürlü oldu.

Çarı, bu zayıf Duma Meclisini açmaya iten nedenin ne olduğunu merak edersin herhalde. Çünkü Çar, 1905 İhtilalini bastırdıktan sonra dilediği gibi hüküm sürebilirdi. Sanıyorum ki, nedenlerden biri, Çarın Rusya'daki toprak ağalarını ve küçük burjuvaları memnun etmeye çalışmasıydı. Çünkü ülkenin durumu çok kötüydü. Gerçi halk yenilmişti, ama öfke ve intikam duygularıyla doluydu. Bunu bilen Çar, zenginlerle dostluğu sürdürmenin akıllıca bir iş olduğunu anladı. En önemli neden ise Çarın, Batılı ülkeler karşısında özgürlükten yana bir hükümdar olduğunu iddia edebilme imkanına kavuşmasıydı. Çünkü Avrupa'da, Çar Hükümeti bozukluğun ve despotluğun bir ör-

neği haline gelmişti. Birinci Duma Meclisi düştükten sonra İngiliz Liberal Partisinin bir lideri Avam Kamarasında şöyle bağırdı: «Duma öldü, yaşasın yeni Duma.» Çarın ayrıca, Fransızların ödünç olarak kendisine vermekte oldukları paralara da son derece ihtiyacı vardı. 1905 İhtilalini de bu paralarla bastırmıştı. Böylece acaip bir manzarayla karşı karşıya bulunuyoruz: Cumhuriyet Fransa'sı, radikalleri ve ihtilalcileri bastırmak için Rus otokrasisine yardım ediyordu. Ne var ki, bu Cumhuriyet Fransa'sı, aslında yalnız zenginlerle bankacılar demekti. Ama ne olursa olsun, Çarın görünüşlere tutunması gerekirdi. İşte Dumayı da bu amacı için kullandı.

Bu sırada Avrupa'da ve tüm dünyada çok hızlı gelişmeler oluyordu. İngiltere, Rusya'dan, Japonlara son yenilgiden önceki gibi korkmuyordu. İngiltere, korkulacak yeni bir rakiple karşı karşıya bulunuyordu artık. O da, endüstride ve İngiltere'nin kendi vakfı saydığı deniz egemenliğinde rakibi durumuna geçen Almanya'ydı. Gerçekte Fransa'yı Rusya'ya bolca para vermeye iten etken de yine Alman korkusuydu. Alman korkusu iki amansız düşman arasında dostluk yaratmıştı: 1907 yılında İngiltere ile Rusya arasında bir antlaşma yapıldı ve Afganistan'da, İran'da ve diğer yerlerde iki ülke arasında askıda bulunan bütün problemler çözümlendi. Daha sonra Rusya, İngiltere ve Fransa arasında üçlü bir ittifak kuruldu. Böylece bu üç devlet Almanya, Avusturya ve İtalya'dan kurulu «Üçlü Antlaşma»nın karşısına bir başka «Üçlü Antlaşma»yla çıktılar. Avusturya Balkanlarla Rusya'nın rakibi ve Almanya'nın müttefikiydi. İtalya da kağıt üzerinde de olsa Avusturya gibiydi. İki blok arasında savaş hazırlıklarına başlandı. Bu sırada dünya halkları, kaderin kendileri için hazırladığı korkunç gelişmelerden habersiz olarak uykuya dalmışlardı.

1905 İhtilalini izleyen yıllar, tepki yılları oldu. Çün-

kü Bolşevik ve öteki ihtilalci unsurlar tamamıyla bastırıldı. Sürgünde bulunan Lenin gibi bazı filozoflar ise, azim ve sabırla çabalarını sürdürüyorlar; kitap ve yazılar yazıyorlar ve marksizmi yeni koşullara elverişli duruma getirmeye çalışıyorlardı. Ilımlı azınlıkların partisi olan Menşeviklerle Bolşevikler arasındaki anlaşmazlık gittikçe genişliyordu. Bu tepki yılları süresince Bolşevik'in üyeleri çoğaldı. Zaten aslında da bu parti ötekinden daha büyüktü. 1912 yılından beri de ihtilalci eylemler ve Bolşevik daha da güçlenmeye başladı. 1914 yılı ortasında Petersburg'da ihtilalci çalışmalar yeniden başladı ve 1905 yılındaki gibi büyük siyasi grevler yapıldı. Fakat ihtilaller, içine sızan yabancı unsurları ortaya çıkarmakta gecikmez. Nitekim Petersburg'daki Bolşevik Komitesinin yedi üyesinden üçünün Çarlığın gizli ajanı oldukları meydana çıktı. Duma Meclisindeki Bolşeviklerin sayısı da azdı. Bunların lideri Malinovski'ydi. Bu adamın da aslında polisin kiralık adamı olduğu ortaya çıktı. Oysa Lenin kendisine güveniyordu.

1914 yılında alevlenen Birinci Dünya Savaşı, gözleri birdenbire savaşan iki bloka çevirdi. İşçilerin çoğu askere alındı ve ihtilal hareketi öldü. Savaşa karşı olan Bolşevikler ise azınlıkta kaldılar ve halkın tepkisine uğradılar.

Burada olayları anlatmaya son vereceğim ve dikkatini Rus edebiyatıyla sanatına çekmekle mektuba son vereceğim: XIX yüzyıl Rusya'sı, ölümsüz bir edebiyat mirası bırakan, roman ve hikayelerde üstünlük sağlayan birçok edebiyatçı yetiştirdi. Bu yüzyılın başlarında Lord Byron, Schiller ve Keats'ın çağdaşı olan ve Rus şairlerinin en büyüğü olduğu söylenen Puşkin yaşadı. XIX yüzyılın romancılarından da Gogol, Turgenyef, Dostoyevski, Çehof vardı. Bunların en büyüğü herhalde Lev Tolstoy'du. Tolstoy büyük bir romancı, dini ve ruhani bir liderdi ve büyük etki yapan bir edebiyatçıydı. O kadar ki ünü, o sıralarda Güney Afrika'da bulunan Gandi'ye de ulaştı, ikisi arasında

mektuplaşmalar oldu. İkisini birbirine bağlayan etkenler arasında, ikisinin de kuvvet kullanmanın doğru olmadığı inançları ilk plandaydı. Tolstoy, «Barış, İsa'nın öğretilerinin temelidir» demişti. Gandi de eski Hindu yazılarına dayanarak aynı sonuca varmıştı. Tolstoy inandığı prensiplere göre hareket ederek ve kitlelerden uzak durarak bir peygamber gibi yaşarken, Gandi Güney Afrika'da ve Hindistan'da halk kitleleri arasında bu prensipleri uyguladı. XIX yüzyıldaki Rus yazarlarının ünlülerinden biri de Maksim Gorki'ydi.

6 Rusya'da Çarlığın Çöküşü

7 Nisan 1933

Başlı başına büyük bir olay olan Rus ihtilali, dünyada yapılan tek ve ilk sosyalist ihtilaldi. Fakat kısa bir süre sonra tek sosyalist ihtilal olmak niteliğini aştı ve diğer ülkeler için örnek oldu, onları harekete getirdi. Bu nedenle incelemeye değer bir ihtilaldir. Rus İhtilali, savaşın doğurduğu en büyük olaydı. Oysa kendi kendilerini savaşın ortasına atan gerici hükümetlerin ve Avrupalı politikacıların çıkmasını en az diledikleri bir olaydı. Bu ihtilalin, Rusya'da o sırada hakim olan ekonomik ve tarihsel koşulların sonucu olduğunu söylememiz herhalde daha doğru olur. O koşulların ve savaşın bıraktığı felaketler ve ağır zararlar ülkeyi baştan başa kaplamıştı. Bu durumlardan, dahi ihtilalci Lenin, en güzel şekilde yararlandı.

Rus İhtilali 1917 yılında patladı. Aslında o yıl iki ihtilal oldu: Birincisi Martta, ikincisi ise Ekim'deydi. Fakat diyebiliriz ki, Rusya'da bir tek ihtilal vardı ve Marttan Ekime kadar süren bu ihtilal, bu iki ayda iki yüksek nok-

taya ulaşmıştı. Son mektubumda sana, 1905 İhtilalinden bahsettim. Bu ihtilali şiddetle bastıran Çar Hükümeti özgürlükten yana olanları meydana çıkarmak ve ezmek için ajanlarını her tarafa yayarak otokratik yönetimini sürdürdü. Bolşevik marksistler ezildi, erkek ve kadın liderleri ya Sibirya'daki hapishanelere yada dış ülkelere sürüldüler. Ne var ki, sürülenler, daha da coştular ve Lenin'in liderliği altında komünizmi incelemeye ve yaymaya devam ettiler. Bunların hepsi de marksizme inanmıştı. Fakat marksizm, Almanya ve İngiltere gibi ileri endüstri ülkeleri için hazırlanmış bir teoriydi. Rusya ise ortaçağdan beri bir tarım ülkesiydi ve orada önemli şehirlerdeki küçük sanayilerden başka endüstri yoktu. Bu yüzden Lenin marksist teoriyi Rusya'ya uyacak tarzda geliştirmeye başladı, bu konuda çok yazdı. Sürgündeki Ruslar arasında ihtilal teorisi konusunda büyük tartışmalar oldu. Lenin sadece heyecanlı olan kimselerin değil, eğitilmiş tecrübeli ihtilalcilerin ihtilali yönetebileceklerine inanıyordu. O, ihtilalci eylemin, fiili ihtilal başladığı zaman yapılması gerekeni yapacak nitelikte olacak olan ihtilalcilerin yetiştirilmesi eylemiyle birlikte yürütülmesini istiyordu. Böylece Lenin ve arkadaşları, kendilerini gelecek ihtilale hazırlamak için, 1905 yılından sonraki dönemden yararlandılar.

1914 yılının başlarında Rusya'da şehirliler arasında bilinçlenme ve ihtilalci fikirler yeniden yayılmaya başladı, birçok siyasi grevler oldu. Savaş başladığı zaman ise halkın dikkati oraya çevrildi ve işçilerin çoğu cepheye gönderildi. Lenin ve arkadaşları (bunların çoğu sürgündeydi), başlangıçtan beri savaşa karşıydılar ve diğer ülkelerdeki sosyalistler gibi savaşa sürüklenmediler. Lenin bu savaşı, kapitalizmin bir savaşı olarak sayıyordu. Bunda işçi sınıfının bir çıkarı yoktu: Savaş, sadece özgürlüklerine giden yolu açmak yönünden işçileri ilgilendiriyordu.

Savaşta Rus ordusu ağır kayıplar vermişti. Verdiği

kayıplar, savaşa katılan tüm orduların verdikleri kayıplardan daha fazlaydı. Rus subayları diğer subaylardan çok daha acz içindeydiler. Rus askerleri ise azıksız, koruyucusuz ve bozuk silahlarla donatılmışlardı. Bu yüzden yüzbinlerce ölü verdiler. Buna rağmen sömürücüler Petersburg ve diğer büyük şehirlerde bu sefaletin ticaretini yapıyor ve servetlerini artırıyorlardı. Bu tüccarların çıkarı, savaşın sonsuzluğa kadar sürüp gitmesindeydi. Askerlerin mensup olduğu işçi ve köylü sınıfları ise açlığın pençesinde kıvranmaya başlamışlardı ve bu yüzden de öfke içindeydiler.

Çar Nikola son derece aptaldı ve aptallıkta kendisine ortak, fakat irade gücünde daha üstün olan karısı Çariçenin etkisi altındaydı. Çevrelerini uşaklar ve aptallar sarmıştı. Hiç kimse kendilerini eleştirmeye cesaret edemiyordu. İşler gittikçe bozuluyordu. Nihayet ünlü «Rasputin» Çariçenin sadık bir dostu oldu (Rasputin sözcüğünün anlamı, kirli köpektir). Bu adam hayata yoksul bir köylü ve at hırsızı olarak atılmıştı. Sonra çirkin işlerini dinin kutsal perdesiyle örttü ve kazançlı bir meslek olan ruhbanlığa başladı. Ruhbanlık Rusya'da, Hindistan'daki gibi sahiplerine bol para getiren bir işti. Rasputin saçını uzattı ve ünü her tarafa yayıldı, sonunda Çar Sarayının kapılarına kadar gitti. Çarın bir tek oğlu vardı ve hastaydı. Rasputin bu fırsattan yararlandı ve Çariçeyi, çocuğu iyileştirebileceğine inandırdı. Talih Rasputin'e gülümsedi, önce Saraya girdi, daha sonra Çara ve devletin yüksek mevkilerindeki yöneticilere de hakim oldu. Bir süre nüfuza ve rüşvete dayanan bir hayat yaşadı.

Rusya'da hoşnutsuzluk genelleşti. Buna ılımlılar ve aristokratlar da katıldılar. Halk arasında Çarı değiştirmek için ihtilal yapılacağı fısıldanmaya başladı. Bu sırada Çar kendi kendini ordunun başkomutanı tayin etti ve devlet işlerine aşırı bir şekilde karışmaya başladı. 1916 yılının sonlarında Rasputin, Çar ailesine mensup biri tarafından

öldürüldü. Rasputin akşam yemeğine çağrılmış ve kendi kendine ateş etmesi emredilmişti. Bunu reddedince üzerine ateş açıldı. Halk Rasputin'in ölümünü sevinçle ve kurtuluş müjdesi gibi karşıladı. Fakat Çar Hükümeti, bundan sonra terörünü daha da artırdı.

Buhran gittikçe şiddetleniyor, açlık yayılıyordu. Aç kalanlar Petersburg'da gösteri yapmaya başladılar. Mart ayı başlarında, işçileri ezen baskının şiddetine karşı ihtilal birdenbire patladı ve 8-12 Mart günleri arasında zafere ulaştı. Bu ihtilal sarayın yada düşünür-liderlerin yönettiği sağlam örgütlü bir hareket değildi. Tersine zulme uğrayan işçilerin en alt tabanından çıkmıştı ve amaçsız, örgütsüz, lidersiz olarak yolunda yürüyordu. İhtilalci partiler, özellikle mahalli Bolşevikler şaşıp kaldılar. Bunlar birdenbire karşı karşıya kaldıkları ihtilali nasıl yöneteceklerini bilmiyorlardı. Fakat buna rağmen ihtilali başlatan kitleler duruma hakim oldular. Petersburg'daki ordu birlikleri de ihtilalci kitlelerin yanında yer aldı ve ihtilalin kesin zafere ulaşmasına yardım etti. Burada ihtilalci kitlelerle, bundan önceki köylü ayaklanmalarında görülen ve yıkıcılıktan başka amacı olmayan ayak takımını birbirine karıştırmamalıyız. Şunu hemen kaydetmek gerekir ki, Mart İhtilali, tarihte ilk defa yönetici liderlerden yoksun olarak patlayan bir ihtilaldi. Çünkü Lenin ve arkadaşları ya sürgünde yada hapishanedeydiler. Fakat ihtilalcilerin safları arasında, Lenin'in adamları tarafından yetiştirilmiş birçok tanınmamış işçiler de vardı. Bu işçiler çeşitli fabrikalarda çalışıyorlardı. İşte ihtilalin belkemiği olan ve onu belirli bir plana göre yönetmeye başlayan bu işçilerdi.

Rus İhtilalinde ilk defa endüstride çalışan işçi kitlelerini mücadelede görüyoruz. Rusya genel olarak bir tarım ülkesiydi, ortaçağ hayatı yaşıyordu. Yeni kurulmuş endüstri de yalnız bazı belirli şehirlerdeydi, bu şehirlerden biri de Petersburg'du. Burada büyük sayıda fabrika ve

endüstri işçisi vardı. İşte Mart İhtilali bu işçilerin ve şehirde bulunan askerlerin çalışmalarının meyvesiydi.

İhtilal borusu 8 Mart'ta çaldı. Dokumada çalışan kadın işçiler ön saflara geçtiler ve sokaklarda gösteri yapmaya başladılar. Ertesi gün karışıklıklar yayıldı, erkekler de meydana atıldılar. «Ekmek istiyoruz» ve «Kahrolsun otokrasi» bağrışmaları yükselmeye başladı. Hükümet gösteri yapan işçileri ezmek üzere Çarın birinci dayanağı olan Kafkas birliklerini gönderdi. Fakat Kafkasyalılar, halka kurşun sıkmadan göstericileri dağıttılar. İşçiler askerlerin bu davranışını görünce, onların da kendilerinden yana olduklarını anladılar. Bu da kitlelerin coşkunluğunu artırdı. Kitleler Kafkasyalılara «Kardeşler» diye bağırdılar. Polis ise kitleler tarafından yuhalandı ve taşlandı. 10 Martta ise halkla Kafkasyalılar arasındaki kardeşlik daha da güçlendi. Halk arasında, Kafkasyalı askerlerin, halka ateş açan polislere ateş ettikleri haberi yayıldı. Sonra polisler sokaklardan çekildiler, kadınlar Kafkasyalı askerlere doğru giderek yurtseverliklerini ve kahramanlık duygularını tahrik ettiler. Bunun üzerine askerler süngülerini havaya kaldırdılar ve halkı savunmaya başladılar.

11 Mart (pazar) günü, işçiler şehrin ortasında toplandılar. Polisler pusu kurdukları yerden işçilere ateş açtılar. Askerler de halka ateş açtılar. Bunun üzerine halk Birlik Karargahına yürüdü ve şikayetlerini bildirdi. Bundan dolayı duyguları kabaran küçük rütbeli subaylar halkı korumak ve polise ateş açmak için karargahtan çıktılar. Gerçi bunlar yakalandılar, ama artık iş işten geçmişti. Çünkü ertesi gün diğer birlikler tüfekleri ve otomatik silahlarıyla birlikte meydana çıktılar. Sokaklarda ateş şiddetlendi, hamallarla soylular birbirlerine karıştılar. En sonda askerlerle işçiler öne atılıp bazı bakanları (diğerleri daha önce kaçmıştı), polisleri, Gizli Servis adamlarını tutukladılar ve siyasi tutukluları serbest bıraktılar.

Böylece İhtilal Petersburg'da muzaffer oldu, Moskova da hızla onun izinden yürüdü. Köylüler ise gelişmeyi beklemeye koyuldular. Sonra onlar da olup bittiyi kabul ettiler, fakat coşkun değillerdi; çünkü onlar için önemli olan siyaset ve rejim değil, toprak ve güvenlikti.

Çara gelince, o sırada Petersburg'dan uzak küçük bir şehirde bulunuyordu ve orada başkomutan sıfatıyla ordusunun işlerini yönetiyordu! Fakat Çar, mutlaka kuruması ve düşmesi gereken bir çürük meyve gibiydi. Nitekim heybetinden milyonların titrediği ve «Kutsal Rusya»nın «Küçük Baba»sı olan büyük otokrat Çar düştü de...

Düzenlerin, tarihin kendilerine verdiği rolü oynadıktan ve tespit ettiği ömrü yaşadıktan sonra uçuruma gittikleri yol ne kadar gariptir! Petersburg'daki karışıklıkları ve işçi grevlerini duyunca, Çar sıkı yönetimin ilan edilmesini emretti. Sorumlu komutan sıkı yönetimi resmen ilan ettiyse de bu emir şehirde ne yayınlanabildi, ne de yayıldı. Çünkü halk buna uymayı reddetti ve hükümet mekanizması durdu, sonra da dağıldı. Olup bitenlerin tehlikesini hâlâ anlamayan Çar Petersburg'a dönmeye karar verdi, fakat demiryolu işçileri trenini durdurdular. Petersburg'un bir banliyösünde bulunan Çariçe Çara bir telgraf gönderdi, fakat telsiz dairesinde üzerine kurşun kalemle «gönderilenin ikametgahı bilinmiyor» sözleri yazılarak geri çevrildi.

Bu gelişmeler cephedeki subayları ve Petersburg'daki liberalleri ürküttü. Bunlar, kurtarılması mümkün olanı kurtarmak istediler ve bu amaçla Çar'a başvurarak tahttan inmesini istediler. Çar bu teklife uydu ve bir yakınını kendisine halef tayin etti. Fakat İhtilal Çarlık rejiminin üzerine bir çizgi çekmeye ve tarihte 300 yıl rol oynamış olan Romanov ailesinin üzerine perde indirmeye kararlıydı.

Aristokratlar, toprak ağaları, zengin, orta sınıf mensupları, hatta liberaller ve reformcular bile, işçi sınıfının

bir yanardağ gibi patladığını korku ve ürküntü içinde görüyorlardı. Kendileri için en son teminat olan ordunun da ihtilalcilerin yanında yeraldığını görünce elleri böğürlerinde kaldılar. Fakat sonunda kimin zafere ulaşacağını hâlâ kesinlikle bilmiyorlardı. Belki Çar cepheden bir ordu getirip ihtilalcileri ezmek imkanını bulur diye umutlanıyorlardı. Fakat buna rağmen iki ateş arasında hissediyorlardı kendi kendilerini. Bir yandan işçilerden, diğer yandan da Çardan korkuyorlardı. Hayatlarının korunması tek düşündükleri şeydi. Toprak ağalarını ve zengin burjuva sınfını temsil eden ve ihtilalcilerin az da olsa umut bağladıkları Duma Meclisi de, aynı korku içindeydi; başkanına da, üyelerine de korku hakim olmuştu. Bunlar bu korku içinde durumu kurtarmak için ileri atılamadılar ve ne yapacaklarını kestiremediler.

Sovyet örgütü ise bu sırada toparlanmıştı. İşçi temsilcilerine askerlerin temsilcileri de katıldılar. Yeni Sovyet, Duma Meclisinin bir kısmını işgal ettiği Torud Sarayı'nın bir tarafına yerleşti. Zafer sarhoşluğu işçilerde ve askerlerde heyecan ve coşkunluk yaratmıştı. Fakat onlar bu zaferi nasıl değerlendireceklerini bilmiyorlardı. Evet, yönetimi ele geçirmişlerdi ve yönetimin dizginini eline alacak bir lider bulmaktan başka bir eksikleri kalmamıştı, ama bu adam kim olabilirdi? Sovyetin kendisi, bu işi üzerine almayı düşünemiyordu. Tersine bu işin burjuva sınıfına özgü olması gerektiğine inandılar. Sovyetten bir heyet Duma Meclisine başvurdu ve Meclisin yönetimini üzerine almasını istedi. Meclisin başkan ve üyeleri gelen heyetin kendilerini tutuklayacağından korktular. Bunlar yönetim işine karışmak istemiyorlar, bu takdirde durumun kötü olacağından korkuyorlardı. Fakat Sovyet Heyeti diretince Meclis razı oldu ve Duma Meclisinden bir grup tereddüt ve korku içinde yönetimi üzerine almayı kabul etti. Bunun üzerine halk, ihtilali Dumanın yönettiğini sandı,

çünkü durum onu gösteriyordu. Bu ne kadar gariptir değil mi? Bunu bir hikayede okusaydık, gerçekten böyle olduğuna inanmazdık. Fakat gerçek çok defa hayalden daha gariptir!

Duma Komisyonunun tayin ettiği geçici hükümet çok tutucuydu, başbakan da bir prensti. Aynı binanın diğer bölümünü, geçici hükümetin işlerini sürekli olarak kontrol eden Sovyet Meclisi işgal ediyordu. Ne var ki, bu Sovyet Meclisi ılımlıydı, içindeki Bolşeviklerin sayısı da azdı. Hükümet aslında bir koalisyon hükümetiydi. İşleri yöneten geçici hükümet ile Sovyet Meclisinin bu koalisyonunun arkasında ise, ihtilali sürdüren ihtilalci kitleler vardı. Aç insanların hükümetten koparabildikleri tek meyve, Almanya yenilinceye kadar savaşın sürdürülmesi kararı oldu! Oysa ihtilalcilerin güttükleri ve uğrunda Çarı devirdikleri amaç bu muydu?

17 Nisan 1917'de Lenin Rus sahnesine çıktı. Daha önce savaş yıllarında İsviçre'de bulunuyordu. İhtilalin patlaması sırasında yurduna dönmek için fırsat kolluyordu. Fakat bu fırsatı nasıl ele geçirecekti? İngiltere ve Fransa kendi topraklarından geçmesini yasak etmişlerdi. Almanya ve Avusturya da öyle. Fakat sonunda Alman Hükümeti, kendine özgü bazı nedenlerle Lenin'in kapalı bir trenle İsviçre sınırından Rus sınırına kadar geçmesine izin verdi. Tabii Almanya Lenin'in Rusya'ya gitmesinin geçici hükümetin zayıflamasına ve savaşın yavaşlamasına yol açacağını umuyordu. Çünkü Lenin savaşa karşıydı. Böylece Almanya Lenin'den yararlanacağını sanıyordu; bu ihtilalci liderin yakında Avrupa'yı ve dünyayı titreteceğini bilmiyordu.

Lenin'de tereddüt diye birşey yoktu. Onun, kitlelerin özlemlerini kavrayan keskin bir görüşü ve tesbit edilmiş ilkelerin mevcut şartlara uygun olarak uygulanmasını sağlayan isabetli fikirleri vardı. Sonuçlardan korkmadan, çizilmiş

planları uygulayacak demirden bir iradeye sahipti. Yurt topraklarına ayak basar basmaz sert bir şekilde Bolşevik Partisi'ni sarstı, üyelerine içinde bulundukları donukluk yüzünden sitem etti ve ateşli bir üslupla omuzlarındaki görevi hatırlattı. Onun bu konuda yaptığı konuşma insana hem acı, hem de hayat veren elektrik kıvılcımı gibiydi. Konuşmasında şöyle dedi: «Bizler deccal değiliz, yalnız kitlelerin bilincini korumaya çalışmamız gerekir. Bu, azınlıkta kalmamıza yol açsa bile korkmamalıyız. Çünkü bir zaman için liderlikten vazgeçmek de bazen hayırlı sonuçlar doğurur.» Lenin böylece ilkelerine bağlı kaldı ve taviz vermedi. Lidersiz ve yönetimsiz olarak başıboş kalmış olan ihtilal de nihayet liderini bulmuş oldu. Zaman, beklenen lideri meydana çıkarmıştı artık.

Bu aşamada Menşevikleri Bolşeviklerden ve diğer ihtilalci gruplardan ayıran görüş ayrılıkları nelerdi? Lenin'in dönmesinden önceki dönemde mahalli Bolşeviklerin çalışmalarını felce uğratan nedenler nelerdi? Sovyet, eline geçirdiği yönetimi niçin gerici ve tutucu Duma Meclisine bıraktı? Ben bu soruların cevaplarını derinlemesine verecek durumda değilim. Fakat 1917 yılında özellikle Petersburg'da ve genellikle bütün Rusya'da dolaşan çeşitli söylentileri değerlendirdiğimiz zaman, bu soruların cevaplarını bulmakta fazla güçlük çekmeyiz:

Karl Marx'ın insanın gelişmesi ve ilerlemesi konusundaki «Tarihi materyalizm» adlı teorisi, çıkan yeni sosyal durumların eskilerinin yerine geçmesi ilkesine dayanıyordu. Endüstriyel üretimin metotları geliştikçe buna bağlı olarak ve yavaş yavaş toplumun ekonomik ve politik düzeni de gelişir. Bu, egemen sınıfla sömürülen sınıflar arasındaki sürekli sınıf çatışması yoluyla olur. Bu çatışmanın sonucu olarak Batı Avrupa'da feodal sınıf, yerini burjuva sınıfına bırakmıştı. Bu sınıf şimdi İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da ve diğer Batı ülkelerinde toplumun

ekonomik ve politik varlığına tahakküm etmektedir. Bu sınıf da sonunda yerini işçi sınıfına bırakacaktır. Rusya'da ise o zamana kadar tahakküm eden sınıf, feodal sınıftı ve Batı Avrupa'da olduğu gibi burjuva sımfı feodal sınıfın yerine geçmemişti. Bu nedenle marksistlerin çoğu, işçi cumhuriyetinin kurulacağı son aşamaya ulaşma imkanına kavuşmadan önce, Rusya'nın burjuva ve parlamenter aşamadan geçmesi gerektiğinin kaçınılmaz olduğunu sanıyorlardı. Onlara göre bu aşamayı atlamak mümkün değildi. Bizzat Lenin bile 1917 Mart İhtilalinden önce, burjuva ihtilali uğrunda Çara ve toprak ağalarına karşı mücadele etmek, köylülerle yardımlaşmak ve «burjuvaya karşı çıkmamak» için bir orta yol çizmişti.

Bunun için Bolşevik, Menşevik ve marksist teoriye inananların hepsi, İngiliz ve Fransızlarınki gibi, bir demokratik burjuva cumhuriyetinin kuruluşu gereğine inanıyorlardı. İşçi liderleri de bunun kaçınılmaz olduğu inancındaydılar. İşte Sovyet örgütünü, yönetimi üzerine almamaya ve Duma Meclisine sunmaya iteleyen neden buydu. Bunlar da, birçoklarımız gibi, ilkelerinin kulu olmuşlardı. Yeni bir durumun varlık safhasına çıkmış olduğunu ve bu durumun farklı bir siyaset yada en azından eski siyasette uygun bir değişiklik yapılmasını gerektirdiğini anlayamıyorlardı. Ne var ki, kitleler, ihtilalde liderlerinden çok daha uzak görüşlüydüler. O sırada Sovyete egemen olan Bolşevikler daha da ileri gittiler, hatta işçilerin bu sırada sosyal sorunları ortaya atmalarının doğru olmayacağını, çünkü amaçlarının politik özgürlüğü elde etmek olduğunu açıkça söylediler. Fakat Mart İhtilali Bolşeviklerin ılımlılıklarına ve liderlerinin tereddüt ve korkusuna rağmen başarıya ulaştı.

Lenin'in dönüşü durumu değiştirdi. Durumun detaylarını gören Lenin bir lider dehasıyla marksizm ilkelerini mevcut şartlara göre uyguladı. İşçi sınıfının yönetime geç-

mesini sağlamak için, yoksul köylülerin yardımıyla bizzat kapitalizme karşı savaşmaya karar verdi. Şu üç slogan Bolşeviklerin parolası haline geldi: «Demokratik bir cumhuriyet», «feodal çiftliklerin müsaderesi» ve «günde sekiz iş saati». Bu sloganlar işçi ve köylülerin mücadelesini derhal somut amaçlara yöneltti. Artık mücadeleleri boş ve üstü kapalı soyut bir amaç için değildi. Bu mücadele, daha iyi bir hayat ve daha iyi bir yarının hazırlanması uğrunda yapılan bir mücadeleydi.

Lenin'in amacı, işçilerin çoğunluğunun Bolşeviklere katılmasını sağlamak ve böylece Bolşevikleri Sovyete egemen kılmaktı. Çünkü Sovyet ancak bu şekilde yönetimi Geçici Hükümetin elinden alabilecekti. Lenin ikinci bir ihtilalin yapılmasını hemen düşünmüyordu ve geçici hükümeti düşürme zamanı gelmeden, Sovyete bir işçi çoğunluğunun kazanılması fikrinde ısrar ediyordu. Ayrıca Geçici Hükümetle işbirliği yapılmasını isteyenlere müsamaha göstermiyordu. Çünkü bu, ihtilale ihanetti. Lenin aynı zamanda, vaktinden önce ileri fırlayıp hükümeti devirmek isteyenlere karşı da müsamahasızdı. Şöyle demişti: «Ciddi çalışma zamanında insanın amaçtan sapmaması gerekir. Bu, bizce en büyük suç ve anarşidir.»

Böylece içinde bir volkan gizleyen bu kuvvetli kitle, değişmez kaderin yürümesi gibi, yumuşamaz bir azimle ve fakat sükunetle, belirtilen amaca doğru ilerledi.

7 Bolşevikler Yönetimi Ele Alıyorlar

9 Nisan 1933

İhtilallerde tarih, uzunluğu fersahlarca olan adımlarla yürür. Gerçi yüzeydeki değişiklikler hızlanır, ama kitlelerin bilinçlenmesi daha hızlı olur. Kitleler kitaplardan çok şey öğrenmezler. Çünkü öğrenim yapmak için kendilerine fırsat verilmemiştir. Kaldı ki kitaplar, gerçekleri, açıkladığından daha çok gizlerler. Kitlelerin okulu, en doğruyu öğreten pratik eylem tecrübesinin öğretileridir. Ölüm - kalım mücadelesinin hakim olduğu ihtilal dönemi, toplulukların gerçek itici güçlerini ortaya çıkarır; toplumun gerçek dayanaklarını gözler önüne getirir.

Tarihi olaylarla dolu olan 1917 yılında halk, özellikle ihtilalin dalgaları içinde olaylarla eğitilen ve günden güne bilinçlenen sanayi işçileri öne atıldılar. Hiçbir yerde hiçbir istikrar ve güvenlik yoktu. Hayat üstün bir hızla gelişiyor ve çeşitli yönler toplulukları kendilerine doğru çekiyordu. Bazı kimseler komplo hazırlıyor ve Çarlığın geri gelmesini

hayal ediyorlardı. Fakat bunlar önemli bir sınıfa mensup değillerdi. Gerçek çatışma ise Geçici Hükümetle Sovyet arasındaki çatışmaydı. Buna rağmen Sovyetin çoğunluğu, Hükümetle anlaşmanın ve işbirliği yapmanın gerekliliğine inanıyordu. Bunlar, kendilerinden yönetimi ele almaları ve ülkeyi yönetmeleri isteneceğinden korkuyorlardı. Sovyet konuşmacılarından biri şöyle demişti: «Hangimiz Hükümetin yerine geçeceğiz? Biz korkudan titriyoruz.» Biz bunun benzerini Hindistan'da da çok kimseden duyduk. Korkularından elleri ve ayakları titriyordu bunların. Ne var ki, eylem yoğunlaşınca güçlü bilekler ve yiğit yürekler gizlenmez, ortaya çıkarlar.

Her iki tarafta da ılımlı unsurların bulunmasına rağmen Sovyet ile Geçici Hükümet arasında çatışmanın başgöstermesi kaçınılmazdı. Hükümet Müttefikleri, savaşı sürdürmekle, Rus toprak ağalarını da çıkarlarını korumakla memnun etmeye çalışıyordu. Sovyet ise halka Hükümetten daha yakın olduğu için halkın barış özlemini, köylülerin toprak özlemini, işçilerin de günde sekiz saat çalışma özlemini biliyordu. Bunun için Sovyet, Hükümetin hareketini felce uğrattı. Ama kitleler de bir yandan Sovyetin hareketini baltalıyorlardı. Çünkü kitleler herhangi bir partiden yada liderden daha çok ihtilalciydiler.

Hükümeti, Sovyetle birlikte yürüyebilecek duruma getirmek için bir teşebbüs yapıldı. Kerenski adlı bir avukat ortaya çıkarak, Sovyetteki Menşeviklerin de temsilci soktukları bir koalisyon hükümeti kurmayı başardı. Ayrıca Almanya'ya saldırmakla İngiltere ve Fransa'yı da memnun etmeye çalıştı. Fakat halk ve ordu savaşa hazır olmadıkları için bu saldırı başarısızlıkla sonuçlandı.

O günlerde Petersburg'da bütün Rusya'yı temsil eden Sovyet Kongreleri yapılıyordu. Her kongre bir öncekinden daha çok heyecanlı geçiyordu. Bu kongrelere seçilen Bolşeviklerin sayısı gittikçe artmaya, Menşeviklerin ve Sos-

yalist İhtilalcilerin (bu köylülerin partisiydi) sayısı ise düşmeye başladı. Bolşevikler özellikle Petersburg işçileri arasında güçlendiler. Sovyet Meclisleri ülkenin her tarafında kuruldu. Bu meclisler, Sovyet Merkezi tarafından onaylanmayan hükümet emirlerini reddetmeye başladılar. Hükümetin zayıf düşmesine yol açan nedenlerden biri de, Rusya'da güçlü bir orta sınıfın bulunmamasıydı.

Taşrada ise köylüler, başkentte iktidar için cereyan eden çatışmaları kendi haline bırakmışlar ve taşra yönetimini ellerine almışlardı. Daha önce de sana bildirdiğim gibi, köylüler, Mart İhtilaline pek sempati de beslemiyorlardı, karşı da değillerdi; sadece seyirci kaldılar. Büyük toprak ağaları ise topraklarına elkonulacağından korkuyorlardı. Bunun için bir hile buldular ve topraklarını göstermelik bir şekilde bazı kimseler arasında paylaştırıldılar; bunlar toprak ağalarının çıkarı için bu toprakları korumaya başladılar. Ayrıca mülklerinin çoğunun mülkiyetini de yabancıların üzerine kaydettirmeye kalktılar. Bütün bunlar o toprakları korumak içindi. Fakat köylüler buna karşı çıktılar ve hükümetten, toprak satışını durdurmasını istediler. Hükümet ise buna yanaşmadı. Çünkü iki tarafı da idare etmek ve hiçbirini kızdırmamak istiyordu. Bunun üzerine köylüler haklarını kendi elleriyle almak zorunda kaldılar: Nisan ayında köylüler bazı toprak ağalarını tutukladılar ve topraklarım ellerinden alıp kendi aralarında paylaştılar. Cepheden dönen askerler (tabii onlar da köylüydü), bu işte büyük rol oynadılar. Sonunda bu hareket yayıldı ve geniş topraklara kadar uzandı. Step ovalar dahi bundan kurtulamadı. Sibirya'da büyük toprak ağaları olmadığı için köylüler kilisenin ve manastırların topraklarına el koydular.

Şunu da hatırlatayım ki, bu büyük çiftliklere, Bolşevik İhtilalinin patlamasından birkaç ay önce bizzat köylüler tarafından elkondu. Lenin ise toprak mülkiyetinin

anarşi yoluyla değil, düzenli bir yolla köylülere geçmesini istiyordu. Fakat Bolşevik İhtilali başarıya ulaştığı zaman, toprakları köylülerin elinde buldu.

Lenin'in Rusya'ya dönmesinden birkaç ay sonra, New-York'tan başka bir Rus daha sürgünden döndü. Bu da Troçki'ydi ve dönüşünde İngilizler tarafından yolda bir süre tutuklandı. Troçki Menşevikten yanaydı, fakat döner dönmez Lenin'e katıldı ve Petersburg Sovyetinin şefi oldu. Düzgün ve açık konuşan bir konuşmacı, seçkin bir yazar olan Troçki, enerji dolu bir elektrik akımı gibiydi. Bu nedenle Lenin'in partisini büyük ölçüde etkiledi. Troçki'nin otobiyografisini yazdığı «Hayatım» adlı kitabının bazı pasajlarını burada sana nakledeyim: Kendisi bu pasajlarda, «Yeni Sirk» binasında toplanan ve ateşli konuşmalarını dinleyen toplulukları niteliyor. Bu pasajlar yalnız güzel edebi parçalar değil, hayat dolu tablolardır. Bu tablolar gözlerimizin önünde, 1917 yılında Petersburg'daki garip ihtilal günlerinden renkler yansıtmaktadır.

Troçki diyor ki:

«Hava, tıpkı gürleyen bir bulut gibiydi. Bu gürültüler Yeni Sirk'e özgü duygulu haykırışlar ve bağırışlardı. Çevremde dayanışmış kitlelerin göğüsleri ve başları toplanıyordu. Ben insan vücutlarıyla dolu bir mağarada konuşuyormuş gibi görüyordum kendimi. Elimi uzatsam mutlaka bunlardan birine değerdi. Bunun etkisinde kalan gönlüm güvenle doluyordu. Ve artık konuşmamın uzadığına aldırış etmiyordum. Ne kadar yorulursa yorulsun, hiç bir konuşmacının, öğrenmek, anlamak isteyen ve kurtuluş yolu arayan bu alevlenmiş insan topluluğunun saçtığı elektrikli duyguya karşı koymasına imkan yoktu. Bazan, bir tek kapta kaynaşan ve tek bir kitle halinde gelen bu topluluğun içindeki şiddetli öğrenme özlemini içimden duyar gibi oluyordum. O zaman hazırlamış olduğum bütün sözler bu serkeş duygunun dalgaları önünde dağılıp gidiyordu;

önceden hazırlamadığım yeni sözler ve hemen aklıma gelen yeni kanıtlar fışkırıyordu. Karşımdaki topluluğun bu yeni sözlere ve kanıtlara çok ihtiyacı vardı. Ve bu sözler ve kanıtlar aklımın ta derinliğinden zarif bir düzen içinde çıkıp çevreye yayılıyordu. Uyur - gezer bir adam nasıl düşüyorsa, ben de o sırada yüksek balkondan düşmekten korkuyordum ve fikirlerimi gözden geçirmeye çalışarak devrimci gönlümü dinliyormuşum gibi bir his duyuyordum. Yeni Sirk, coşkunluğuyla ve gerilimiyle işte böyleydi. Kundaktaki çocuklar, tasvip yada tenkit için bağırışan annelerinin göğüslerinden süt emiyorlardı. Tüm topluluk da öyleydi, o da dudaklarını ihtilalin memesine koyan çocuklar gibiydi. Ne var ki, topluluk hızla büyüyüp erginlik çağına varan bir çocuktu.»

Gerçekten de Petersburg'da ve diğer Rus şehirleri ve köylerinde emzikteki çocuk yetişti ve hızla gelişti. Savaş da ekonomik çöküntüyle sonuçlandı. Fakat fırsatçı tüccarlar savaştan kâr koparmak peşinde koşuyorlardı.

Bolşevikler Sovyet örgütlerinde ve fabrikalarda gittikçe güçleniyorlardı. Bundan korkan Kerenski, onları dize getirmeye çalıştı ve onlara şiddetle saldırdı; Lenin'i Rusya'da fesat çıkarmak için Almanlara uşaklık yapmakla suçladı: Lenin İsviçre'den Alman yöneticilerinin yardımıyla Almanya topraklarından geçmemiş miydi? Böylece orta sınıf Lenin'den yüz çevirdi ve onu hain saymaya başladı. Sonra Kerenski Lenin'in tutuklanması için emir verdi. Fakat kendisine yöneltilen suç ihtilalci davranışları değil, Almanya hesabına hıyanet iddiasıydı! Lenin kendisine yöneltilen bu suçlamayı çürütmek için mahkeme huzuruna çıkmak istiyordu, fakat arkadaşları bu görüşe karşı çıktılar ve onu gizlenmeye zorladılar. Troçki ise tutuklandı, fakat Sovyet örgütünün baskısıyla yine serbest bırakıldı. Birçok Bolşevik de tutuklandı ve gazeteleri kapatıldı. Ayrıca Sovyete dahil olmalarından şüphelenilen işçilerin silahları

ellerinden alındı. Bu tedbir, işçilerin geçici hükümete karşı kinlerini artırmaktan başka bir işe yaramadı.

Sovyet ihtilaline karşı bir karşı - ihtilal başlayınca durum karmaşık bir hal aldı. Çünkü tam bu sırada Kornilof adlı bir general, bir Çar ordusunun başına geçerek, geçici hükümet de dahil, ihtilalcilerin hepsini ezmek için başkentin üzerine yürüdü. Fakat başkente varır varmaz ordusu eridi ve ihtilalcilerin safına geçti.

Olaylar bundan sonra hızla birbirini izledi. Petersburg'daki Smolni Sarayı, Sovyetin ve ihtilalin karargahı haline geldi. Bu saray daha önce soylu kızların okuluydu. Lenin bu sırada Petersburg banliyölerinde bulunuyordu. Bolşevikler yönetimi geçici hükümetin elinden almanın zamanı geldiğine karar verdiler, ihtilali düzenleme işini de Troçki'ye bıraktılar. Hareketin detaylarında, işgal edilmesi gereken yerlerin tesbitinde ve bunun için kararlaştırılan zaman üzerinde görüşbirliğine vardılar. İhtilal için 7 Kasım günü tesbit edildi. Bu, Rus Sovyet Meclisi'nin Genel Kongresinin toplanacağı tarihti. Lenin'in bu günü seçmesi ilginçtir. Lenin bu konudu şu ünlü sözü söylemiştir: «6 Kasım çok erkendir, çünkü biz ihtilale başlamadan önce genel bir Rus desteğini kazanmak istiyoruz ve üyeler o gün varmış olmayacaklardır. 8 Kasım günü ise çok geçtir, çünkü kongre o gün örgütlenmiş olacak ve bir halk çoğunluğu örgütü olarak kesin ve hızlı adımlar atması güçleşecektir. Öyleyse bizim 7 Kasım günü öne atılmamız gerekir. O gün Sovyet Kongresi toplandığında şu sözle karşısına çıkacağız: İşte sana iktidar!»

İhtilalin açık görüşlü liderinin mantığı işte buydu.

7 Kasım gelince Sovyet askerleri harekete geçerek hükümet binalarını, özellikle Telsiz, Telefon, Devlet Bankası gibi stratejik yerleri işgal ettiler. Karşılarında direnecek hiçbir güç yoktu. Bir İngiliz gazetecisinin dediği gibi, «Geçici

Hükümet eriyiverdi.» Lenin yeni hükümetin başkanı oldu, Troçki de Dışişleri Bakanlığına getirildi. 8 Kasım akşamı Lenin Smolni Sarayında toplanan Sovyet Kongresine gitti ve büyük sevgi gösterileriyle karşılandı. Orada bulunan Amerikalı gazeteci Reed, Lenin'i kürsüye çıkarken seyretmiş ve konuşmasını dinlemiş, sonra şu notları almıştı:

«Kısa boylu, sağlam yapılı, iri ve çıplak başlı bir adam. Gözleri ufak, burnu iri, ağzı geniş, çenesi büyük. Sakalını tıraş etmiş, fakat eskiden bıraktığı (sonra yine bırakmıştır) sakalı yeniden çıkmaya başlamış. Üzerinde eski bir elbise var, pantolonu kendisinden daha uzun. Garip, fakat sevimli bir lider. Liderliği görünüşünde değil, aklında. Görünüşü heybetli değil, fakat derin fikirleri birkaç kelimede nedenleriyle birlikte kolayca açıklamak ve sorunları realist bir görüşle çözümlemek kudretine sahip. Zekaca büyük bir dahi ve düşünür.»

Böylece 1917 yılının ikinci ihtilali de başarıya ulaştı. Fakat bu ihtilal barışçıydı, çünkü yönetimin bir elden diğer ele geçmesinde kan dökülmedi. Mart İhtilali ise çok kavgalı ve kanlı olmuştu. Ayrıca Mart İhtilali birdenbire çıkmıştı; Kasım İhtilali ise planlı ve programlıydı. Bu ihtilalle ilk defa olarak yoksul sınıflar, özellikle sanayi işçileri devletin başına geçmiş oldular. Ne var ki, dünya onları rahat bırakmadı; fırtınalar, üzerlerine sınırsız bir gazap dökmek için birikmeye başladı.

Lenin'in ve Bolşevik Hükümetin karşılaştıkları problemler nelerdi? Almanya ile savaş sürüp gidiyordu. Oysa Rus ordusunun ikmali kesilmişti, savaşı sürdürmek için bir sebep de kalmamıştı. Ülke bir çeşit anarşi içindeydi. Çeteciler ve yol kesiciler istediklerini yapıyorlardı. Ekonomik hayat sarsılmıştı. Yiyecekler azalmış, açlık yayılmıştı... İhtilali ezeceklerini uman eski düzenin temsilcileri kol geziyorlardı. Eski Hükümet kapitalistti, bu yüzden eski memur-

lar yeni hükümetle birlikte çalışmayı reddediyorlardı. Bankalar da yeni hükümete para yardımı yapmaya yanaşmıyorlardı. Telgraf İdaresi bile hükümetin telgraflarını göndermeyi reddetti. Bütün bu şartlar, ne kadar cesur olursa olsun, bir adamın gönlüne korku vermeye yeterlidir.

Fakat Lenin ve arkadaşları, ihtilalin arabasını itmek ve yürütmek için güçlerini topladılar. İlk iş olarak Almanya'yla bir ateşkes imzaladılar. İki ülkenin temsilcileri Brest-Litovsk'ta toplandılar. Almanlar, Bolşeviklerin savaşmaya güçleri kalmadığını bildikleri için, üstlerine vardılar, ağır ve küçük düşürücü şartlar öne sürdüler. Bu durum birçok Bolşevikleri, barış özlemi içinde olmalarına rağmen, geri çekilmeye ve bu barışı reddetmeye sevketti. Lenin ise, ne bahasına olursa olsun, barış yapmakta azimliydi. Barış görüşmelerinde Rus temsilcilerinden biri olan Troçki, kendisinin bir toplantıya gece kıyafetiyle çağırıldığını, bunun üzerine şaştığını, bir işçi temsilcisinin böyle burjuva kıyafetine girmesinin uygun düşüp düşmeyeceğini kestiremediğini ve Lenin'e telgraf çekerek bu konuda aydınlatılmasını istediğini naklediyor. Lenin kendisine acele şu cevabı vermişti: «Eğer barış, senin kadın entarisi giymene dahi bağlıysa, giymekte tereddüt etme.» Ruslar barış şartlarını tartışırlarken, Almanlar Petersburg'a doğru yürüyorlardı. Bu da barış şartlarını eskisinden daha da ağırlaştırdı. En sonunda Sovyet, Lenin'in öğüdüne uyarak Brest Litovsk Barış Antlaşmasını 1918 yılının Mart ayında istemeyerek kabul etti. Bu barış Rusya'nın Batıdaki topraklarının bir kısmına mal oldu. Fakat Lenin'e göre bu zorunluydu. Lenin bu konuda şöyle demiştir: «Ordu, barışı ayaklarıyla onaylamıştır.»

Sovyet örgütü, başlangıçta, savaşa katılmış bütün devletlerle barış imzalamaya çalıştı. Yönetimi ele almalarının ertesi gününde bir kararname çıkararak dünya devletleriyle barış istediklerini açıkladılar. Bu kararna-

mede, Çarlık Hükümetinin imzaladığı gizli antlaşmalardan doğan bütün iddialardan ve isteklerden vazgeçtiklerini de belirttiler. Ayrıca İstanbul'un Türklerin elinde kalmasını ve yeniden Türkiye'den toprak alınmamasını istediler. Fakat Sovyetin bu barış çağrısı, savaşan devletleri etkilemedi. Çünkü savaşan taraflardan her biri zafer kazanmak ve ganimet elde etmek istiyordu. Sovyetin barış çağrısında bulunmaktaki amaçlarından biri de şüphesiz, halsiz düşmüş ordular ve halklar üzerinde etki yapmaktı, bu propagandayla diğer ülkelerde de sosyal ihtilaller çıkartmaktı. Çünkü Sovyetler bir dünya ihtilaline gitmek istiyorlardı. Bu, ihtilallerini korumanın en iyi çaresiydi. Sana önce de anlattığım gibi, Rus propagandası, Alman ve Fransız orduları üzerinde büyük etki yaptı.

Lenin Almanya'yla yapılan Brest-Litovsk Barışını yırtık bir elbise sayıyordu. Nitekim dokuz ay sonra Almanya'nın Batı cephesinde Müttefiklere yenilmesinden sonra Sovyetler bu antlaşmayı fiilen lağvettiler. Lenin'in bu barışı imzalamaktan amacı, askeri hizmetlerde güçleri tükenen işçilere ve köylülere, yurt topraklarına dönmek ve ihtilalin yaptıklarını gözleriyle görmek fırsatını ve dinlenme imkanını vermekti. O istiyordu ki, köylüler toprak ağalığından eser kalmadığını, kendilerinin toprak sahibi olduklarını, işçiler de sömürücülerin ortadan kaldırıldıklarını görsünler. Bunu gördükleri zaman ihtilalin gerçekleştirdiği kazançların önemini anlayacaklar, kendilerini ihtilali korumaya adayacaklar ve gerçek düşmanlarının kimler olduklarını öğrenecekler. Yakında içsavaşın çıkacağını kesinlikle bilen Lenin işte böyle düşünüyordu. Daha sonra bu görüşün doğruluğunu ispat eden zafer dönemi geldi; köylüler tarlalarına, işçiler de fabrikalarına döndüler. Bunlar Bolşevik değillerdi, ama kendilerine büyük kazançlar sağlayan ihtilalin güçlü desteği oldular.

Bolşevik liderler bir yandan Almanlarla barış yapmaya çalışırlarken, bir yandan da iç sorunlarına çözümyolu bulmaya çalışıyorlardı. Ordudan çıkarılmış birçok maceracı subaylar, tüfek ve otomatik silahlarla yolları kesmekte ve büyük şehirlerin göbeğinde suikast ve yağma işlerine girişmekteydiler. Bolşeviklerden memnun olmayan ve onlara büyük güçlükler çıkaran anarşist gruplar da vardı. Fakat Sovyet Hükümeti bütün bu çapulcuları ezmesini bildi.

Sivil hizmet görevlileri Bolşeviklerle birlikte yada onların direktifiyle çalışmayı reddedince, Sovyet Hükümeti bir tehlikeyle daha karşı karşıya kaldı. Lenin «Çalışmayana ekmek yok» prensibini açıkladı. Bundan sonra hükümetle birlikte çalışmayı reddeden memurları derhal işten attı. Bankacılar da demir kasalarını açmayı reddedince, bu kasalar dinamit patlatılarak açıldı. Lenin'in, kendisiyle birlikte çalışmaya yanaşmayan eski dönem adamlarını küçümsemesinin en iyi örneği, birlikte çalışmayı reddeden Başkomutanı kovması ve beş dakika içinde yerine küçük rütbeli bir Bolşevik subayım tayin etmesiydi. Bu değişikliklere rağmen eski kurumların büyük kısmı hâlâ ayaktaydı. Çünkü memleketi bir gün içinde sosyalist yapmak kolay değildi. Eğer olaylar hızla gelişmeseydi, eski Rus düzeninde değişiklik yapmak belki uzun yıllar alırdı. Köylüler toprak ağalarını kovdukları gibi, işçiler de fabrikaları işgal edip kendilerine ağır baskılar yapmış olan patronlarını kovdular. Sovyet ise bu fabrikaları sahiplerine tekrar geri veremezdi. Bunun için işçilerin elinde tuttu. Daha sonra içsavaş çıkınca bazı fabrika sahipleri fabrikalarını tahribetmeye çalıştılar. Bunun üzerine Sovyet Hükümeti yeniden işe karıştı ve bu fabrikaları korumak için işgal altına aldı. Böylelikle üretim araçlarının devletleştirilmesi, normal durumlardakinden daha büyük hızla tamamlandı.

Rusya'da Sovyet idaresinin kurulmasını izleyen ilk dokuz ay içinde hayatta pek büyük değişiklik olmadı. Sovyetler kendilerine yöneltilen eleştirileri müsamahayla karşıladılar. Bolşeviklere karşı olan gazeteler çıkmaya devam ediyordu. Halk genellikle açlık içindeydi. Oysa zenginlerin elinde eğlence ve sefahatlarına yetecek kadar para vardı. Gece eğlence yerleri dolup taşıyordu. At yarışları ve diğer oyun yerleri de böyleydi. Şehirlerde oturan zengin burjuva sınıfının yüzünde, Sovyet Hükümetinin bekledikleri düşüşünün sevinç belirtileri vardı. Yurtseverlik iddiasında bulunan ve Almanya'yla savaşın sürdürülmesini isteyen, bunu teşvik eden bu adamlar, Alman ordularının Petersburg'a doğru ilerlemesinden sevinç duyuyorlar, dans ediyorlar ve Almanların bu başkenti işgal etmeleri ihtimaline seviniyorlardı. Sosyal ihtilale karşı beslediklerini kin, düşman tarafından, ülkelerinin işgal edilmesinden duydukları korkuya üstün geliyordu. Hayat oldukça normaldi. Bu dönemde Bolşevikler tarafından hiçbir terör hareketine girişilmemişti. Moskova Senfoni Grubu, her gün dinleyicilerle dolup taşan bir salonda günlük konserlerini veriyordu. Petersburg Almanlar tarafından tehdit edilince Sovyet Hükümeti Moskova'ya taşındı ve Moskova başkent oldu. Müttefik devletlerin elçileri hâlâ Rusya'da bulunuyorlardı. Bunlar Petersburg'un Almanların eline düşmesinden korktular ve oradan kaçarak Volgograd'da güvenilir bir yere yerleştiler. Burası her türlü eylemden uzak bir küçük şehirdi. Buna rağmen burada kendilerine ulaşan garip söylentiler yüzünden hep birlikte sürekli bir gerginlik ve heyecan içindeydiler. Bu söylentilerin doğruluk derecesini öğrenmek için hep Troçki'ye gelip gidiyorlardı. Troçki sonunda diplomatların gösterdiği bu sinirli heyecandan bıktı ve Volgograd'da oturan ekselans elçilerin sinirlerinin teskini için bir «tıbbi reçete»nin yazılmasını teklif etti.

Hayat görünüşte normale benziyordu. Aslında bu sessizliğin içinde birbirine çarpan akımlar vardı. Bolşevikler de dahil hiçbir kimse, Sovyet örgütünün bu zamana kadar iş başında kalacağını tahmin etmemişti. Hepsi entrikalar düzenlemeye devam ediyordu. Almanlar Güney Rusya'da, Ukrayna'da kukla bir hükümet kurdular. Almanlarla barış yapılmış olmasına rağmen bunların Sovyet Hükümetinin güvenliğini her zaman tehdit ettikleri görülüyordu. Müttefikler ise Almanları sevmiyordu, ama Bolşeviklerden daha çok nefret ediyorlardı. Birleşik Amerika Devletleri Cumhurbaşkanı Wilson, 1918 yılı başlarında yapılan Sovyet Kongresi'ne dostça selamlarını gönderdiyse de sonradan pişman olup bu konudaki fikrini değiştirdi. Sonunda Müttefik devletler, özel olarak, ihtilale karşı olan unsurlara yardım elini uzattılar, hatta bunlarla el altından işbirliği bile yaptılar. Moskova yabancı ajanlarla doldu. Sovyet Hükümetinin karşısına engeller çıkarmak için İngiliz ajanlarının şefi olarak tanınan İngiliz Entelijans Servisinin Birinci Şefi de Moskova'ya gönderildi. İmtiyazları ellerinden alınan aristokratlar ve burjuvalar, Müttefiklerin gönderdikleri paralarla İhtilale karşı yürütülen çalışmaları kışkırtıyorlardı.

1918 yılının ortalarında durum işte böyleydi ve Sovyet Hükümeti uçurumun kenarına gelmişti.

8 Sovyetler Son Turu da Kazanıyorlar

11 Nisan 1933

1918 yılının Temmuz ayı, Rusya'da birçok gelişmelere tanık oldu. Bolşevikleri boğmayı amaçlayan çevrelerindeki çember daralmaya başlamıştı. Almanlar Güneyde Ukrayna'dan kendilerini tehdit ediyorlardı. Rusya'da büyük miktarda Çekoslovakyalı esirlerin bulunması, Müttefikleri Moskova'ya saldırmaya kışkırtıyordu. Bu sırada Fransa'da Batı cephesi boyunca savaş devam ediyordu.

O günlerde, Müttefik devletlerin de, düşmanları Almanların da, Rusya'ya karşı ortak bir politika izlediklerini ve ortak bir amaca doğru gittiklerini dehşet içinde görüyoruz. Bu amaç, Bolşevikleri ezmekti. Böylece sınıflar arasındaki çatışma gücünün, milliyetler arasındaki çatışma gücünden daha üstün geldiğine tanık oluyoruz. Bu devletler Rusya'ya resmen savaş açmamakla birlikte, özellikle ihtilale karşı olan liderlere yardım etmekle ve onları silahla, parayla desteklemekle Sovyete yüklenmenin yollarını bulmuşlardı. Bunlardan destek gören birçok eski Çarlık komutanı Sovyete karşı savaşmaya başladılar.

Çar o sırada ailesiyle birlikte Doğu Rusya'da Ural

Dağları yakınlarında mahalli sovyetin muhafazası altında tutuklu bulunuyordu. Çek kuvvetlerinin bu bölgede ilerlemesi mahalli sovyeti korkuttu. Bu sovyetin yöneticileri Çarın Çekler tarafından kurtarılacağından ve ihtilale karşı olan harekette bir koz olarak kullanılacağından endişe ediyorlardı. Bu yüzden yöneticiler bütün Çar ailesini idam ettiler. Sovyet Merkez Komitesi bu idamdan sorumlu değildi. Lenin de, dünya politik durumuyla ilgili bazı hesaplar dolayısıyla düşük Çarın idamına karşıydı; bazı insancıl nedenlerden ötürü de Çarın ailesinin idam edilmesine karşıydı. Ne var ki, kılıç daha çabuk davrandı. Merkezi hükümet de artık olup bitmiş olan bu iş için bir gerekçe bulmak zorunda kaldı. Bu idam, Müttefik devletlerin tutuculuğunu ve sataşmalarını daha da artırdı.

Ağustos ayında durum daha da kötüleşti. İki olay oldu bu sırada: İkisi de öfkenin, umutsuzluğun ve ürküntünün artmasına yolaçtı. Bu olayların biri Lenin'e karşı yapılan suikast, öteki de Müttefik kuvvetlerinin Kuzey Rusya'daki Arhangelsk'e çıkmalarıydı. Bunun üzerine Moskova'da heyecan arttı, halk Sovyetlerin sonunun yaklaştığını sanmaya başladı. Çünkü Almanlardan, Çeklerden ve ihtilale karşı olan gruplardan meydana gelen düşman kuvvetleri, Moskova'yı, bileziğin bileği sarması gibi sarmışlardı. Moskova'nın çevresindeki bölgelerin hiç biri Sovyetin elinde değildi. Bu durum, Müttefik ordularının Sovyeti ortadan kaldıracağını adeta ihtar ediyordu. Sovyetin önemli bir ordusu yoktu. Çünkü Brest - Litovsk Antlaşması üzerinden henüz beş ay geçmişti ki, eski orduda görevli bulunan askerler terhis edilmiş ve tarlalarına dönmüşlerdi. Moskova komplolarla inliyordu. Burjuvalar da Sovyetin yakında düşeceğini umuyor ve sevinçlerini açıkça belli ediyorlardı.

Kuruluşunun üzerinden sadece dokuz ay geçmiş olan Sovyet Cumhuriyetinin içine düştüğü kritik durum işte

buydu. Bolşevikler umutsuzluğa kapılmakla beraber, ölümden kurtulmalarına bir çare kalmadığı için mücadelede ölmeye karar verdiler ve kıstırılan yırtıcı yaratıklar gibi düşmanlarına saldırdılar. Nitekim bundan yüz yıl önce genç Fransız İhtilali de böyle yapmıştı. Artık müsamahaya ve merhamete yer kalmamıştı. Rusya'nın her tarafında sıkıyönetim ilan edildi. Sovyet Merkez Komitesi «kızıl yıldırma», yani «bütün hainlere ölüm ve yabancı saldırganlara karşı ezici savaş» ilan etti. Karşılarına dünya devletleri ve Rusya'nın tüm gerici güçleri çıktıktan sonra, Sovyetler, son soluğa kadar iç ve dış düşmanlarla savaşacaklarına ant içtiler. Bundan sonra «Askeri Komünizm» denilen dönem başladı ve bütün ülke, ablukaya alınmış bir garnizona dönüştü. Sovyet, Kızıl Ordu'yu güçlendirmek için mümkün olan çabayı harcadı ve bu görevi Troçki'ye verdi.

Bu, Batıda Alman savaş gücünün çökmeye yüz tuttuğu ve ateşkes ihtimali belirdiği zaman, yani Eylül ve Ekim 1918'deydi. Başkan Wilson Müttefiklerin görüşlerini yansıtan 14 maddelik prensiplerini ilan etti. Burada hatırlanması gereken madde, bütün Rus topraklarından yabancıların çekilmesini ve Rusya'ya diğer devletlerin yardımıyla kendini geliştirme fırsatının verilmesini öngören maddeydi. Fakat sonra anlaşıldı ki, bu maddenin amacı, Rusya'nın iç işlerine karışmak ve ülkeye asker çıkarıp Sovyete saldırmak fırsatını arayan Müttefiklere bu fırsatın verilmesini sağlamaktı. Bolşevik Hükümeti Başkan Wilson'a bir yazı göndererek bu 14 maddelik prensiplerini kınadı. Bu yazıda şöyle deniliyordu: «Siz Polonya'nın, Belçika'nın, Sırbistan'ın bağımsızlığını istiyorsunuz; Avusturya ve Macaristan halklarına özgürlük istiyorsunuz; fakat gariptir ki, İrlanda, Mısır, Hindistan, hatta Filipin Adalarının özgürlüğünü bilmezlikten gelerek bunlar için birşey söylemiyorsunuz.»

Almanya ile Müttefikler arasında 11 Kasım 1918'de ateşkes imzalanarak barış yapıldı. Rusya'da ise içsavaş 1919 ve 1920 yıllarında alevlenmeye devam etti. Bu yıllarda Sovyetler yalnız başlarına büyük düşman ordularıyla savaştılar. Hatta Kızılordu'ya bir defasında 17 cepheden birden saldırıldı. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Çünkü İngiltere, Fransa, Amerika, Japonya, İtalya, Sırbistan, Çekoslovakya, Romanya, Baltık devletleri, Polonya ve ihtilale karşı olan birçok Rus komutanları Sovyetlere düşmandılar. Savaş alanı Doğu Sibirya'dan Baltık ve Kırım'a kadar yayıldı. Moskova tehdit altındaydı, Petersburg düşmanın eline düşmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Fakat Sovyetler tüm bunlara karşı koymasını bildi ve sonunda zaferi elde etti.

İhtilale karşı olan subaylardan biri de, kendi kendini Rusya'nın hakimi ilan eden Amiral Kolçak'tı. Müttefikler de kendisini Rusya'nın hakimi olarak tanıdılar ve kendisine büyük yardımlar yaptılar. Onun Sibirya'daki davranışlarını anlamamız için, müttefiklerinden biri olan Amerikalı General Grivez tarafından yazılmış olan şu satırları okumamız yeter: «Korkunç işlere girişildi. Fakat bu işleri, dünyanın sandığı gibi Bolşevikler yapmadı. Bolşevik düşmanlarının Sibirya'da Bolşeviklerin öldürdükleri bir kişiye karşılık en azından yüz kişi öldürdüklerini söylesem, gerçeği inkar etmiş olmayacağım.»

Ünlü politikacıların hangi esaslar gereğince büyük ulusların işlerini yönettiklerini ve bunların nasıl savaş ve barış ilan ettiklerini herhalde merak edersin. Örneğin Lloyd George o zaman İngiltere başbakanıydı, belki de Avrupa'nın en güçlü adamıydı. Bir gün Avam Kamarası'nda Rusya'yla ilgili bir konuşma yaparken Kolçak ve diğer Rus komutanlarından bahsetti, ayrıca «General Harkov» adını verdiği kişiden de söz etti. Oysa, bu gülünç bir şeydi. Çünkü «Harkov» general, hatta adam bile

değildi; Ukrayna'nın başkentiydi: Fakat dünya coğrafyası hakkındaki bu bilgisizlik, bu politikacıların Avrupa'yı ve halklarını çiğnemelerine engel teşkil etmiyordu.

Müttefikler ayrıca Rusya'yı sıkı bir ablukaya aldılar. Bu yüzden 1919 yılı boyunca Rusya'nın dış dünyayla alış - veriş yapması imkansızlaştı. Bu çetin koşullara ve çok güçlü düşmanlara rağmen Sovyet Rusya dayandı ve zafere ulaştı. Bu, tarihte eşi görülmemiş büyük bir dönemin başlangıcıydı. Fakat Sovyetler bu zaferi nasıl kazandılar? Şüphesiz eğer Müttefikler arasında Sovyetleri ezmek konusunda birlik ve anlaşma olsaydı, ilk günlerde bu işi başarırlardı. Çünkü Almanya'yı yenmeleri, Rus Savaşı'nda kullanmak için birçok kuvvete sahip olmalarını sağlamıştı. Fakat bu kuvvetleri herhangi bir yerde, özellikle Sovyetlere karşı kullanmak, sanıldığı kadar kolay değildi. Çünkü o orduların gücü savaşta adamakıllı zayıflamıştı ve bir daha savaş için yabancı bir ülkeye gönderilmelerine razı olmuyorlardı. İşçi sınıfları arasında Rusya'ya karşı düşmanlık yoktu. Tersine büyük sempati duygusu vardı. İşte bu etkenleri düşünen Müttefik hükümetler, Rusya'ya karşı direkt savaş açtıkları takdirde, kendi halklarının da gazaba geleceklerinden korkuyorlardı. Avrupa adeta ihtilalin eşiğinde görünüyordu. Müttefiklerin Rusya'ya karşı birlikte ve açıkça savaş açmamalarının bir nedeni daha vardı. O da bu devletler arasındaki rekabetti. Müttefikler Almanya ile barışın yaklaşmakta olduğunu görünce kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. İşte bütün bu nedenler, bu devletlerin Bolşevikleri ortadan kaldırmak için kesin bir tavır takınmalarını önledi. Yalnız dolaylı bir yolla bu amaca ulaşmaya çalıştılar. O da savaş için kendi yerlerine başkasını kullanmak ve onlara para, silah, teknik danışma yardımı yapmaktı. Sovyetlerin savaş alanında diretebilecekleri akıllarından bile geçmiyordu.

Hiç şüphe yok ki, bu şartlar Sovyetlere yardım etti ve kendilerini toparlamaları için fırsat verdi. Fakat insafla düşünürsek, Sovyetlerin bu zaferi yalnız dış etkenler sonucunda elde etmediklerini anlarız. Kazandıkları zafer, aslında, Rus halkında bulunan kendine güvenin, inancın, fedakarlığın ve azmin zaferiydi. Fakat hayret edilecek nokta şudur ki, Rus halkı her yerde tembellikle, bilgisizlikle, aşağılık duygusuyla ve aptallıkla tanınmıştı; bu sözlerde gerçek payı da vardı. Bana öyle geliyor ki, özgürlük insanın tabii hasletlerindendir. Bu haslet insandan bir süre için gaspedilse bile insan onu unutmaz. Rusya'nın cahil köylüsüne ve işçisine, bu hasleti göstermek için daha önce fırsat verilmemişti. Fakat Rus liderleri bu alanda öyle büyüklük gösterdiler ki, bu yoksul insan yığınını, misyonuna olan inancın ve kendine güvenin hakim bulunduğu düzenli ve güçlü bir halk kitlesine dönüştürdüler. Kolçak ve benzerleri, yalnız Bolşeviklerin güçlerine ve azimlerine değil, aynı zamanda Rus köylülerinin de baskı ve azimlerine yenildiler. Çünkü onlar eski düzenin geri gelmesini istiyor, köylüyü topraktan ve kanı bahasına elde ettiği haklardan yoksun bırakacaklarını ilan ediyorlardı.

Lenin büyük bir dağ gibi yerinde kaldı. Mutlak yetki ve otoritesinde kendisiyle hiç kimse çatışmıyordu. O, Rus halkının adeta taptığı adam, umut ve inancının düğüm noktası haline geldi; çözemeyeceği hiçbir problemin bulunmadığı ve pazusunu hiçbir felaketin gevşetemeyeceği bir filozof liderdi. Lenin'den sonra ise ateşli konuşmacı, güçlü yazar, İçsavaş ve abluka sırasında güçlü bir ordu kurmuş olan Troçki geliyordu. Oysa önceden hiçbir askeri tecrübesi de yoktu. O, cesurdu, yiğitti, çok defa savaş alanında hayatını tehlikeye atmaktan çekinmiyordu. Korkak yada disiplinsiz olanlar hakkında merhameti yoktu. İçsavaşın çok nazik bir anında şu emri ver-

di: «Size ihtar ediyorum: Ordunun herhangi bir birliği emirsiz geri çekilirse kurşuna ilk dizilecek olan Komiser, sonra da Komutan olacaktır. Bunların yerine de iki yiğit asker getirilecektir. Korkaklar, sefiller ve hainler kurşundan kurtulmayacaklardır. Size bunu kesin olarak bütün Kızıl Ordu'nun önünde söylüyorum.»

Troçki'nin 1919'da çıkardığı ilginç bir emir daha vardır. Bu emir bize, Bolşeviklerin, halklarla kapitalist hükümetleri birbirlerinden ne kadar ayırt ettiklerini ve ırkçı naralara aldırmadıklarını göstermektedir. Emir şöyle diyor: «Biz gerçi İngiltere'nin kuyruğu Yudenich'ile savaşıyoruz. Fakat ben sizden, İngiltere'de iki grup bulunduğunu unutmamanızı istiyorum. Orada kazançlar, baskı ve rüşvet üzerinde kurulmuş, kan dökmeye susamış bir İngiltere var. Bir de işçilerin, yüksek ilkelerin, dünya dayanışmasını isteyenlerin İngiltere'si vardır. Bizimle savaşan İngiltere iğrenç, şerefsiz ve borsa simsarlarınca temsil edilen İngiltere'dir. İşçilerin ve halkın İngiltere'si ise bizden yanadır.»

Savunma Konseyinin kararını incelediğimizde, Yudenich'in eline düşmek üzere olan Petersburg'u savunan Kızıl Ordunun fedakarlığının derecesini anlayabiliriz. Kararda şöyle deniliyor: «Kanımızın son damlasına kadar Petersburg'u savunacağız. Tek karıştan dahi vazgeçmeyeceğiz ve sokaktan sokağa atlayıp savaşacağız.»

Büyük Rus Yazarı Maksim Gorki, Lenin'in Troçki hakkında şöyle dediğini yazıyor: «Bana başka bir adam gösterin ki, bir yılda, örnek olacak bir ordu kurabilsin ve tecrübeli askerlerin takdirini kazanabilsin. İşte bizde bu adam var, öyleyse bizde herşey var ve biz mucizeler gerçekleştirmeye devam edeceğiz.»

Kızıl Ordu hızla gelişti. Aralık 1917'de, yani Bolşeviklerin idareyi ele almalarından az sonra, ordunun mevcudu 435.000 er'di. Brest - Litovsk Antlaşmasından

sonra bunların çoğu terhis edilmişti. Fakat ordunun yeniden kurulmasından başka çare yoktu. 1919 yılının yarısına gelindiğinde, ordunun mevcudu birbuçuk milyon ere ulaştı. Bundan bir yıl sonra bu rakam daha baş döndürücü bir yükseliş gösteriyordu; ordunun mevcudu beş milyon üçyüz bin olmuştu.

1919 yılının sonlarında, İçsavaşta Sovyetlerin kefesi düşmanlarınınkinden adamakıllı ağırlaşmıştı. Buna rağmen savaş bir yıl daha sürdü ve bu yıla kritik anlar da karıştı. 1920 yılında Rusya ile, Almanya'nın yenilmesinden sonra kurulmuş olan Polonya Devleti arasında anlaşmazlık ve savaş çıktı. Bu savaş 1920 yılının sonunda bitti ve barış yeniden ülke üzerinde dalgalanmaya başladı.

Fakat iç güçlükler gelişmeye devam etti. Savaş, abluka, hastalık, açlık ülkede etkisini gösterdi ve ortalığı sefaletle kasıp kavurdu. Üretim çok düştü. Çünkü köylü toprağını işlemeye, işçi de fabrikasında çalışmaya fırsat bulamamışlardı. Yabancı ordular sürekli olarak üzerlerine yürüyordu. Gerçi komünizm savaşı ülkeyi kurtarmıştı, ama tüm halkın bütün güçlüklere dayanarak bu sıkıntılara katlanmaları gerekirdi. Köylüler büyük üretime önem vermiyorlardı; çünkü askeri komünizmin, ürettiklerinin bütün fazlasına el koyacağını biliyorlardı. Durum tehlikeli ve kritik bir hal aldı, hatta Petersburg'a yakın Kronstadt'ta askerler arasında ayaklanma bile oldu ve Petersburg'da grevler başladı.

Bunun üzerine Lenin, temel ilkelerle mevcut durumu bağdaştıran dehasıyla durumu düzeltmeye koştu: Askeri komünizme son verdi ve köylüye istediği gibi üretim yapmakta ve ürünlerini satmakta büyük serbestlik veren «Yeni Ekonomi Politikası» sistemini kurdu; ayrıca özel ticaret yapılmasına izin verdi. Gerçi bu politikada, komünizm doktrinine karşı bir tutum vardı; ama Lenin, bunları, geçici tedbirler olduğu gerekçesiyle haklı gösterdi.

Şüphesiz bu politika halka geniş bir soluk aldırdı. Fakat hemen yeni bir engel daha çıktı. Bu da ülkedeki genel seferberlik sonucunda meydana gelen Güneydoğu Asya'daki tarım ürünlerinin eksikliğiydi. Bundan doğan açlık, tarihin gördüğü en büyük açlıktı. Milyonlarca insanı öldürdü. Bu felaketin, hükümeti sarsması ihtimali vardı. Çünkü Dünya Savaşından ve İçsavaştan hemen sonra meydana gelmişti. Bir de abluka ve ekonomik çöküntü vardı. Sovyet Hükümeti ise hâlâ barış döneminin gerektirdiği çalışmalara bütün olanaklarıyla girişmeye imkan bulamamıştı. Fakat Sovyetler bundan önceki felaketlerde yaptıkları gibi, bundan da kendilerini kurtarmasını bildiler. Avrupa devletlerinin temsilcileri, açlık kurbanlarına yapılması mümkün olan yardımları görüşmek üzere bir konferans topladılar. Fakat bu konferans, Sovyet Hükümeti'ne Çarlık borçlarını ödemeyi taahhüt etmedikçe, yardım yapılmamasına karar verdi. Açlığın, çocuklarını ve yavrularını perişan ettiği Rus annelerinin yardım feryatları karşısında, tefecilerin kalbleri yumuşamayacak kadar katıydı. Yalnız Amerika Birleşik Devletleri yardım çağrısına uydu ve karşılıksız olarak yardım yaptı. İngiltere ve öteki bazı devletler Rusya'dan insani yardımlarını esirgediler. Fakat bu devletler Rusya'yla olan ticari ilişkilerini kesmediler. 1921 yılında Rusya'yla İngiltere arasında bir ticaret antlaşması yapıldı. Diğer devletlerin bir kısmı da İngiltere'yi izlediler.

Sovyetler, Türkiye, Çin, İran, Afganistan gibi Doğu devletlerine karşı dostça bir siyaset izlediler. Bu devletler de, Çarlık günlerinde Rusya'nın kazanmış olduğu imtiyazlar meselesini kurcalamaktan vazgeçtiler ve Sovyetlerle dostça ilişkiler kurmaya çalıştılar. Bu, zulüm ve sömürüden çok çekmiş olan bütün milletler için özgürlük isteyen sosyalizmin ilkeleriyle bağdaşan bir durumdu Aynı zamanda bu politika Rusya'nın durumunu güçlendirmeye

yarıyordu. Bu yumuşak tutum ayrıca, İngiltere ve diğer emperyalist devletlerin niyetlerine ışık tutan bir hareketti. Çünkü böylece Doğu devletleri, iki blok arasında karşılaştırma yapacaklar ve bu karşılaştırmadan, Batılı emperyalist devletler hakkında kötü bir izlenimle çıkacaklardı.

Dikkatini çekmek istediğim 1919 yılının önemli olaylarından biri de, Üçüncü Enternasyonal'in Moskova'da Komünist Partisi'nin kontrolu altında kurulmasıdır. Sana, Karl Marx'ın topladığı Birinci Enternasyonal'den ve ateşli konuşmalarla açılan, fakat 1914 yılında Birinci Dünya Savaşının ilanı üzerine başarısızlığa uğrayan İkinci Enternasyonal'den de bahsetmiştim. Bolşevikler, Avrupa'da İkinci Enternasyonal'i toplayan sosyalist partilerin işçi sınıfına ihanet ettiklerine inanıyorlardı. Bu yüzden devrimci bir amaçla Üçüncü Enternasyonal'i kurdular. Bu amaç da, kapitalizmle, emperyalizmle kendilerine orta bir yol seçen oportunist sosyalistlerle savaşmaktı. Bu Üçüncü Enternasyonal'e «Komintern», yani Uluslararası Komünizm denildi. Bu kurul çeşitli ülkelerde geniş propaganda faaliyetine girişti. Bu kuruluş, adından da anlaşılacağı gibi, çeşitli ülkelerdeki komünist partilerinin seçtikleri üyelerden meydana gelen bir uluslararası örgüttü. Komünizm Rusya'da iktidara geldiği için Rus delegeleri Kominterne hakimdiler. Tabii Komintern Sovyet Hükümetinden ayrıydı. Bununla birlikte bazı kimseler ikisinde de büyük mevkiler işgal ediyorlardı. Komintern, devrimci propagandaları yaymayı amaçlayan bir örgüt olduğu için, kapitalist ülkelerde büyük tepkiyle karşılandı. Oralardaki hükümetler ülkelerinde bulunan Komintern üyelerine baskı yapmaya başladılar.

Rusya'daki İçsavaş döneminde «kızıl terör»le «beyaz terör» tethiş ve şiddet hareketlerinde adeta yarışıyorlardı. Belki de beyaz terör kızıl terörden daha da şiddetliydi. Nitekim Kolçak'ın Sibirya'da giriştiği terör hareketlerinden

söz eden Amerikalı Generalin yazısından ve diğer yazılardan da öyle olduğu anlaşılıyor. Kızıl terör şüphesiz katıydı ve suçluların yanında birçok suçsuzu da yok etmişti. Çünkü ajanlar ve komplocularla çevrilmiş olan, her yandan saldırıya uğrayan Bolşeviklerin sinirleri bozulmuştu ve şüphelendikleri herkesi şiddetle cezalandırmaya başlamışlardı. Bolşeviklerin Siyasi Polis Örgütü olan «Çeka»nın adı, korkuyla anılır olmuştu.

Bu mektubu hayli uzattım. Fakat bitirmeden önce sana Lenin'den biraz daha bahsetmek istiyorum:

1918 yılının Ağustos ayında, öldürülmesi için düzenlenen bir suikasta uğramasına rağmen kendisini dinlenmeye vermedi ve 1922 yılının Mayıs ayında baygınlık geçirinceye kadar sürekli olarak çalıştı. Bu baygınlıktan sonra biraz dinlendiyse de yine çalışmaya başladı. 1923 yılında başka bir hastahğa tutuldu ve bundan kurtulamayarak 21 Ocak 1924 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Cesedi mumyalanarak Moskova'da günlerce teşhir edildi. Mevsim kış olmasına rağmen halk Rusya'nın her tarafından Moskova'ya akın etti. Köylü ve işçi temsilcilerinden meydana gelen kadın, erkek ve çocuk toplulukları, kendilerini zulmün derinliklerinden kurtaran, onlara üstün bir hayatın yollarını aydınlatan sevgili yoldaşlarının cesedini ziyaret ediyorlardı ve onu anıyorlardı. Lenin'in cesedi bir cam sandığın içine konularak Moskova'da Kızıl Meydan'da yapılan kabre bırakıldı. Her gün, sonu gelmeyen saflar, cesedin önünden saygıyla geçmektedirler. Ceset hâlâ o cam sandukada bulunmaktadır. Gerçi Lenin'in ölümü üzerinden uzun zaman geçmemiştir; ama o, masallardaki efsanelerden biri haline geldi. Yalnız Rusya'da değil, bütün dünyada yıllar geçtikçe büyüklüğü artıyor. O, artık ölümsüzlerin arasına katılmıştır. Petersburg'a da Leningrad adı verildi. Rusya'da her evde Lenin'in adına ayrılan bir köşe yada duvarı süsleyen bir resmi bulunmaktadır. Fakat Lenin di-

kilen anıtlarda yada resimlerde yaşamıyor; o, yaptığı işten bugün ilham, umut, daha mutlu ve daha üstün günlere kavuşma inancı alan yüzmilyonlarca işçinin gönlünde yaşıyor.

Lenin'in insancıl duygulardan yoksun, çalışmaktan başka düşüncesi olmayan bir makine-adam olduğunu sanma. O, hayatını çalışmaya ve misyonunu yerine getirmeye adamakla birlikte, yalnız kendisi için yaşamadı. Doktrinler onun kişiliğinde adeta canlanmıştı. Bunların yanında insanlık görünüşleri, özellikle gönlünün derinliğinden gülme kabiliyeti de belirgin durumdaydı. Sovyetlerin buhranlı günlerinde Moskova'da bulunan İngiliz Temsilcilsi Lockhart diyor ki: «Olaylar ne kadar çoğalmış olursa olsun, Lenin sevinçli ruhunu kaybetmemiştir. O, tanıdıklarımın içinde, tabiat ve ahlakça en iyisidir.» Konuşmasında sade ve açık olan Lenin, gevezeliklere kızardı. Müziği çok severdi; kendisini müziğe o kadar kaptırmıştı ki, bunun, kendisinde tenbellik ve gevşeklik yaratacağından korktuğunu söylüyordu.

Lenin'in arkadaşlarından biri olan Eğitim Komiseri Lonaşarski, Lenin'in kapitalistlere yaptığı baskıyla İsa'mn tefecileri tapınaktan kovmasını karşılaştırarak şöyle dedi: «Eğer İsa bugün sağ olsaydı Bolşevik olacaktı.»

Lenin kadınlar hakkında bir defasında şöyle demişti: «Yarısı mutfakta köle olan bir millet özgür olamaz.» Maksim Gorki, Lenin'in bir gün çocukların başlarını okşarken şöyle dediğini yazıyor: «Bunlar bizimkinden daha üstün bir hayat yaşayacaklardır. Onlar, bizim içinde yaşadığımız güçlüklerle karşılaşmayacaklardır. Onların hayatı bizim hayatımızı dolduran kasvetle dolu olmayacaktır.» İşin böyle olmasını dileriz.

Bu mektubu, bütün halkın mırıldanması için yazılmış olan bir marşla bitireceğim. Bu marşı dinleyenler, bestesinin canlılık ve azimle dolu olduğunu, kitlelerin ihtilalci

ruhunu yansıttığını söylerler. Marşın adı «Oktobr»dır. Bu ad, 1917 yılında Oktobr (Ekim) ayında yapılan Bolşevik İhtilali'nden gelmektedir. Rus takvimi o zaman Batı takviminden 13 gün eksikti. Bunun için Mart İhtilali'nin tarihi o takvime göre Şubattı; Kasım ayındaki Bolşevik İhtilalinin tarihi de Ekimdir. Bunun için ona «Oktobr İhtilali» adı verildi. Rusya sonra Batı takvimini kabul ettiyse de, eski adlar hâlâ kullanılmaktadır.

Marş şudur:

Yürüdük biz, iş isteyerek, ekmek isteyerek
Gönlümüz yorgunluk ve ıstırapla dolu
Göklere doğru yükseldi meşaleler,
Tıpkı bir şey yapmak gücünde olmayan güçsüz eller gibi

İşte yırttı evrenin sessizliğini
Üzüntümüzün ve acımızın gürültüsü
Top seslerinden daha gür olan bu sesler.
Lenin! Güçlü ellerin umudu!
Anladık ki yok çaremiz savaştan başka
Savaş... savaş...
Lenin! Sensin işçileri zafere götüren
Hiçkimse alamaz artık bu zaferi bizden
Ve de geri getiremez bilgisizliği
Hiç kimse, hiç kimse, hiçbir zaman
Savaşta azimli ve dinç olmalı hepimiz
Zaferimizin adı «Oktobr»dır çünkü
Oktobr... Oktobr...
Parlak güneşin müjdecisi Oktobr
İhtilalci kuşakların iradesi Oktobr
Eylemdir, sevinçtir, marştır Oktobr
Aklın, fabrikanın güzel doğuşudur Oktobr
Genç kuşağın bayrağıdır
Ve Lenin'in bayrağıdır Oktobr.

9 İngiltere Hindistan'ı Nasıl Yönetti?

5 Aralık 1932

Bu, uzun ve hazin bir hikayedir. Bu hikayeyi kısaltsam, anlaşılmaz bir hale getirmiş olurum. Belki Hindistan'a ve tarihine, öbür ülkelere ve tarihlerine verdiğim önemden daha çok önem vermek zorunda kalacağım; ama bu tabiidir, çünkü ben bir Hintliyim ve Hindistan'ı öteki ülkelerden daha iyi tanırım.

Hindistan'ın XIX yüzyıldaki tarihi, bizim için yalnız eski bir tarih değil, aynı zamanda bugünkü Hindistan'ın, üzerinde kurulmuş olduğu bir temeldir. Bugünkü Hindistan'ı tanımak istediğimiz zaman Hindistan'ı ayakta tutmaya yada yıkmaya çalışan etkenleri öğrenmemiz gerekir. Hindistan'a hizmet etmemizi ve bu hizmet için izleyeceğimiz çizgiyi tesbit etmemizi sağlayan sağlam metod işte budur.

İngilizlerin Hindistan'daki tutumlarını ve kötülüklerini düşündükçe izledikleri bu politikadan ve bundan doğan yoksulluktan dolayı herhalde onlara karşı kin bağlıyor-

sun. Fakat bu olup bitenlerin asıl sebebi kimdir? Yoksulluğumuzun ve ıstırabımızın esas nedeni zayıflığımız ve cahilliğimiz değil midir? İngilizler aramızdaki anlaşmazlıklardan yararlanıyorlar. Ama bu anlaşmazlıklara meydan verdiğimiz için kendimiz suçlu duruma düşmüyor muyuz? İngilizler çeşitli grupların birbirlerine karşı besledikleri düşmanlığı istismar ederek bizi parçalamak ve zayıflatmak imkanını buluyorlar. Fakat bizim buna meydan vermemiz, aslında İngilizlerin bizden üstün olduklarına bir delildir. O halde eğer mutlaka kızmamız gerekirse zaafımıza, cahilliğimize ve iç çekişmelerimize kızmalıyız. Çünkü ıstırabımızın ve yoksulluğumuzun kaynağı bunlardır.

Biz İngilizlerin zulmünü yeriyoruz. Fakat kimin zulmünü kastediyoruz? Bu zulmün meyvesini koparan kimdir? Istırabımızdan yararlanan, İngiliz halkı değildir. Onlardan da, perişan ve yoksul olan milyonlarca insan vardır. Ayrıca İngilizlerin Hindistan'ı sömürmelerinden yararlanan bir avuç Hintlinin bulunduğu da bir gerçektir. O halde ayırıcı çizgiyi nereye koyalım? Mesele yalnız bireylerle ilgili değildir, mevcut düzenin kendisine bağlıdır. Çünkü biz, milyonlarca Hintliyi sıkıp ezen ağır ve obur bir çarkın hükmü altında yaşıyoruz. Bu korkunç çark, endüstriyel kapitalizmin doğurduğu yeni emperyalizmdir.

Bu emperyalizmin kârları birinci derecede İngiltere'ye gider. Fakat orada da bütün halkın değil, egemen sınıfların eline geçer. Kârın az bir kısmı da Hindistan'da kalır; ama Hindistan'da da bu azdan, ancak egemen sınıflardan olan azınlıklar yararlanırlar. Öyleyse bütün bir millete kızmamız budalalık olur. Bir düzen bize eziyet veriyorsa, yapılacak iş bu düzeni ortadan kaldırmaktır. Bu düzeni ortadan kaldırmaya çalışırken, onun emrinde olan kişilerin yada bireylerin kimler olduğu önemli değildir. Hatta o düzene hizmet edenler arasında iyi kalbli insanlar da bulunabilir; ama onu devirmeye ve değiştirmeye güçleri yet-

memektedir. İyi kalblilik ne kadar güzel birşey olursa olsun; taşı uzun zaman ateşin üzerinde bırakmakla onu yiyeceğe çevirmesine imkan yoktur. Benim görüşüm budur, ama bu görüşe katılmayanlar da var. Sen ise görüşleri gelişigüzel benimsememelisin; inceledikten ve düşündükten sonra beğendiğini seçmelisin. Fakat çoğunluk, kötülüğün sömürgeci düzenin kendisinde köklü olduğuna inanıyor. Öyleyse bireylere kızmanın bir yararı yoktur. Değişiklik istediğimiz zaman düzeni değiştirelim. Hindistan'daki bu sömürücü kapitalist - emperyalist düzenin kötülüklerini bizler artık biliyoruz. Çin'e ve Mısır'a baktığımız zaman bu düzen çarkının ora halklarını da sıkıp ezdiğini görürüz.

Şimdi Hindistan'ın durumuna bakalım:

Sana, İngilizlerin istilası sırasında Hindistan'ın kulübelerinde sanayiin vardığı aşamayı anlatmıştım. Eğer Hindistan kendi halinde kalsaydı ve İngilizlerin istilasına uğramasaydı tabii gelişmeyle, geç de olsa, ulusal endüstrisini kurabilirdi. Çünkü İngiltere'de endüstriyel kalkınmanın temeltaşı olan demir ve kömür Hindistan'da da vardır. Fakat İngilizler istiladan sonra ülkemizin işlerine karıştılar. Onlar geniş ölçüde üretim yapan bir endüstri ülkesini temsil ediyorlardı. Hindistan'da da sanayi aşamasını gerçekleştirecek sınıfı desteklemeleri gerektiği düşünülebilir. Ama onlar tamamen bunun tersini yaptılar. Çünkü Hindistan'a bir rakip gözüyle baktılar, endüstrisini engellediler ve bu alandaki azmini kırdılar.

İngilizlerin Hindistan'daki tutumu acaiptir: İngilizler, o zaman Avrupa'nın en ilerici devleti oldukları halde, Hindistan'da bütün gerici sınıflardan daha gerici oldular. Örneğin, ölmek üzere bulunan feodal sınıfı diriltmeye çalışıyorlar, yeni yeni mülk sahipleri yaratıyorlar, feodal ilişkilerini sürdüren yüzlerce bağımsız valiye yardımcı oluyorlar, feodaliteyi daha da güçlendiriyorlar. İngilizler, burjuva sınıfının devrim yaparak parlamenter idare kurduğu Av-

rupa ülkelerinin başında oldukları halde Hindistan'da yaptıkları işler işte bunlardı. Yine onlar, dünyaya kapitalist düzeni getiren endüstri devrimini diğer milletlerden daha önce başardıkları halde bu işleri yapıyorlardı. Onların endüstri ve parlamenter idare sisteminde ileri olmaları, emperyalizmde de ileri olmalarına yolaçtı.

İngilizleri bu şekilde davranmaya iten nedeni anlamamız güç değildir: Kapitalizmin, üzerinde kurulduğu temel, vahşi rekabet ve sömürmedir. Emperyalizm de kapitalizmin bir aşamasıdır. Kapitalizmden gelen güç, İngiltere'ye, Hindistan'da kendisine rakip olabilecekleri ortadan kaldırttı. Halk kitleleriyle dostluk ve ilişki kurmak da İngiltere'nin işine gelmiyordu. Çünkü Hindistan'ı istila etmesinin ve orada kalmasının tek nedeni Hint halkını sömürmekti. Sömürenle sömürülenin çıkarlarının birleşmesi ise asla mümkün değildir. Böylece İngiltere'nin Hindistan'da başvurabileceği tek kuvvet feodal sınıftı. Bu sınıf gerçi güçlü değildi, fakat sömürü düzeniyle işbirliği ettikleri için İngilizler tarafından servetleri artırıldı. İngilizler halkı sömürerek topladıkları meyvelerden onlara da az bir pay ayırdılar. Bu durum feodal sınıfı geçici olarak canlandırdı ve şu iki yoldan birini seçmek zorunda bıraktı: Ya şartları kabul edecekler, yada uçuruma gideceklerdi. Fakat onlar birinci şıkkı kabul ettiler. Hindistan'da 700 kadar vilayet vardır ve bunların hepsi İngilizlerin atıfetine dayanıyordu.

İngiliz yönetimi Hindistan'daki dini gericiliği de körükledi. Hıristiyanlık iddiasında bulunan İngiltere, Hindistan'da Hinduluğu da, Müslümanlığı da en şiddetli ve aşırı hale getirdi. Dış saldırganlığın gericiliğe başvurmakla, saldırılan ülkenin din ve kültürünü kendi çıkarını korumakta kullanmasının nedenini anlamak kolaydır: İngiltere'nin gerçek amacı dini korumak değildir. O, sadece maddi çıkar peşinde koşuyor. Din işlerine karışmak halkı ayaklandıra-

bileceği için İngiltere bunu çok dikkatle ve sinsice yapıyor, en ufak şüphenin uyanmasından dahi sakınıyor. Yalnız din perdesine bürünmüş gericiliği kışkırtıyor. Bundan da dinin dış görünüşünün yayılması ve özünün unutulması sonucu çıkıyor.

İngiltere bu politikayla Hindistan'daki kalkınma ve reform akımını durdurabildi. Zaten bir ülkeyi istila eden yabancı bir devletin o ülkede reform yapması imkansızdır. Çünkü halk, istilacı devletin girişeceği bütün hareketlerden nefret eder. Daha önce Hindu dini ve kanunu gelişme halindeydi, fakat bu gelişme son yüzyıllarda durakladı. Hindu kanunu daha çok gelenekler üzerine kurulmuştu. Gelenekler ise tabiatları gereği sürekli gelişme halindedir. İngiliz istilasından sonra geleneklerdeki bu gelişme de durdu ve dinde mutaassıp olanların kışkırtmalarıyla kalıplaşan bir görünüş halini aldı. Tabii Hint toplumunun gelişmesi de bununla birlikte durdu.

İngilizler, Hint kadınının kocası öldüğünde yakılması geleneğinin kaldırılmasında kendilerinin büyük rol oynadıklarını ve bu yüzden büyük övgüye layık olduklarını iddia ediyorlar. Fakat gerçek şudur ki, İngiliz yönetimi, ancak, başlarında Raca Ram Mohanroy'un bulunduğu Hint reformcularının bu alandaki teşebbüsünün başlamasından yıllarca sonra bu geleneği kaldırdı. İngilizlerden önce Benares eyaletindeki valiler kendi bölgelerinde, Portekizliler de Goa'da bunu kaldırmışlardı. İngilizler ise çok sonra kaldırdılar. Ve İngilizlerin Hindistan'da yaptıkları tek reform da bundan ibarettir.

Hindistan'daki bütün gerici ve tutucu unsurlarla anlaşan İngilizler, ülkemizi, endüstrilerine hammadde üreten bir tarım ülkesi haline getirmeye çalıştılar ve makinenin Hindistan'a girmesini, koydukları ağır gümrük resmiyle engellediler; böylece Hint sanayiini tepelediler. Hindistan'da yapılacak bir fabrika, -makinelerin ithaline konulan ağır

gümrük resmi yüzünden- İngiltere'deki benzerinden dört kat pahalıya mal oluyordu. Oysa Hindistan'da emekçi halkın çalışabileceği birçok endüstri dalları kurulabilirdi. İngilizlerin bu tutumu, endüstrinin kurulmasını amaçlayan akımı temelli durduramasa bile gelişmesini geciktirir. Nitekim öyle de oldu: Hindistan'da milli endüstri ancak XIX yüzyılın ortalarında kurulmaya başlandı. Bu dönemde Bengal'da kendir endüstrisi İngiliz sermayesiyle kuruldu. Demiryollarının açılması da endüstrinin ilerlemesini kolaylaştırıyordu. 1882 yılından sonra Bombay ve Ahmetabat'ta, çoğu Hintli olan sermayeyle pamuk fabrikaları, daha sonra da maden sanayii kuruldu. Pamuk fabrikaları hariç, sanayie yatırılan sermayenin çoğu İngilizlerindi. Ve bütün fabrikalar da hemen hemen İngiliz yönetiminin isteği dışında kuruldu. İngiltere serbest ticaret ve açık pazar politikasıyla, bireyin önünde kapıyı açık bırakmakla övünür. Oysa XVIII yüzyılın sonlarında ve XIX yüzyılın başlarında Hint ticareti İngiliz ticaretiyle rekabet etmeye başlayınca, aynı İngiltere tarafından üzerine ağır vergi konuldu ve ithalatı yasaklandı. Böylece Hint ticaretini boğmaya çalışan İngiltere, ticarette tekrar üstün duruma gelince yeniden açık pazar politikasına döndü ve bununla yine övünmeye başladı. Buna rağmen Ahmetabat ve Bombay'daki pamuk endüstrisinin gelişmesini yine engellemeye çalışıyordu; bu endüstrinin ürettiği mallara «pamuk vergisi» adını verdiği bir vergi koydu. Bu vergiyi de bütün protestolara rağmen son yıllara kadar kaldırmadı.

Endüstrinin gelişmesiyle birlikte, şehirlerdeki fabrikalarda çalışan işçilerden yeni bir sınıf oluştu. Taşradaki açlık ve köylünün toprak ihtiyacı köylüleri Assam ve Bengal'de yeni kurulan çiftliklere ve fabrikalara girmek zorunda bırakıyordu. Ayrıca büyük bir kitle de daha iyi ücret alabilmek için Güney Afrika, Fiji, Seylan gibi dış ülkelere göç ettiler. Fakat bunlar gittikleri yerlerde köleliğe benzer

bir muamele gördüler. Gerçi Assam'ın çay tarlalarındaki halleri de kölelikten daha iyi değildi; ama gittikleri yerlerde uğradıkları hayal kırıklığı sonunda yine de çoğu eski yerlerine döndü. Fakat köylerde de iş bulamadılar, çünkü toprağa olan şiddetli ihtiyaçları karşılanmıyordu.

İşçilerin durumuna gelince, bunlar da açlıktan kurtulamadılar. Çünkü şehirlerde hayat pahalıydı, yaşama şartları ağırdı; işçi meskenleri karanlık, nemli ve kirli mağaralardı. Çalışma şartları da son derece kötüydü. Gerçi köyde açlıktan çok çekmişlerdi, ama orada güneş ve temiz hava vardı hiç değilse. Şehirde ise bunlardan da yoksundular. Aldıkları ücretler geçimlerini sağlayamıyordu; bu yüzden kadınlar ve çocuklar da bütün gün çalışmak zorunda kalıyorlardı. Çocuklu kadınlar, kendilerini çalışmaktan alıkoymamaları için çocuklarını uyku ilacıyla uyutuyorlardı. İşte içinde yaşadıkları bu ağır koşullar onlarda birleşme ruhu yarattı. Bu birlik onları greve götürdüyse de bundan olumlu sonuç alamadılar. Çünkü onlar, İngiliz yönetiminin tuttuğu zenginlerin karşısında duramayacak kadar güçsüzdüler. Fakat edindikleri tecrübeler sayesinde birlik içindeki kollektif çalışmanın önemini zamanla anladılar. Bunun sonucu olarak da işçi sendikaları kurdular Gerçi bu zavallı işçileri biraz koruyan bazı kanunlar çıktı sonra; ama bu kanunlar işçilerin durumunu düzeltemedi. Bugün işçilerin içinde bulunduğu ağır şartları anlamak için Cawnpore, Bombay yada herhangi bir endüstri şehrine gitmek yeter. Oradaki işçi evlerini görsen, için korkuyla dolar.

Sana bu mektupta Hindistan'daki İngiliz yönetiminden söz ettim. Bu nasıl bir yönetimdi diye merak edersin herhalde. Anlatayım:

Hindistan'da Doğu-Hint Şirketi vardı, onun arkasında da Britanya Parlamentosu duruyordu. 1859 yılındaki Büyük Ayaklanmadan sonra Britanya Parlamentosu, sonra da İngiliz Kralı, daha doğrusu Hindistan İmparatoriçesi

olan İngiltere Kıraliçesi işe elkoydu. Hindistan'da Kral Naibi olan ve emrinde büyük bir memur kalabalığı bulunan bir Genel Vali vardı. Hindistan yaklaşık olarak bugünkü gibi vilayetlere ve eyaletlere bölünmüştü. Bu vilayetler yarı bağımsız olmaları gereken, fakat gerçekte tamamen bağımlı olan Hintli valiler tarafından yönetilirlerdi. Her vilayette yönetimin doruğunda geniş yetkilere sahip bir İngiliz memuru oturuyordu. Bu memuru iç reformlar yada vilayetteki kötü yönetim ilgilendirmiyordu. Onun tek amacı ve görevi bölgesinde İngiliz nüfuzunu güçlendirmekti. Bu vilayetler Hindistan'ın üçte birini kaplıyordu. Geriye kalan üçte ikisi ise doğrudan doğruya İngilizlerin yönetimindeydi. Buraya da «Britanya Hindistanı» adı veriliyordu. Buralardaki yüksek dereceli görevlilerin hepsi İngilizdi. Ancak son zamanlarda bazı Hintliler de bazı görevlere sızabildiler. Ama yetki bugüne kadar İngilizlerin elinde kaldı. Askerlerin dışında kalan görevliler, bütün Hindistan'ı yöneten Hint Sivil Yönetimi dedikleri örgütte üyeydiler. Birbirlerini atayan memurların meydana getirdikleri hükümete «Bürokratik Hükümet» denir.

Biz İngiliz yönetimi hakkında çok şey duyduk. Görevlileri garip adamlardı. Bunlar bazı alanlarda gerçekten başarılıydı. Örneğin yönetimi örgütlemekte, İngiliz nüfuzunu güçlendirmekte ve kendilerine maddi çıkar sağlamakta hayli başarı gösterdiler! İngiliz yönetimi ve Vergi Toplama Daireleri büyük bir çaba harcıyorlardı. Öteki dairelere ise Hint Sivil Yönetimi önem vermiyordu. Çünkü bu yönetim ne halka karşı sorumluydu, ne de halk tarafından iş başına getirilmişti. Oysa kamu yararı bakımından en önemli olan da bu dairelerdi. İngiliz memurları son derece gururlu, azametli ve halkı küçümseyen kimselerdi. Kendilerini yeryüzündeki insanların en güçlüsü sanıyorlardı. Birbirlerini övmek için kendi aralarında karşılıklı Takdir Dernekleri kurmuşlardı. Bütün bunlar, Sivil Yönetimi Hindis-

tan'ın fiili hakimi durumuna getiren mutlak otoritenin sonuçlarıydı.

İngilizler, halkla ilgili bir işe karışamayacak kadar halktan uzaktılar. Zaten karışmak da istemiyorlardı. Çünkü yönetim kendilerinin ve İngiltere'nin çıkarı doğrultusunda işliyordu. Hint halkının çıkarları ise İngilizlerin hesabında yoktu. En yumuşak eleştiri bile bu yönetimin öfkesini ve kinini alevlendiriyordu. Gerçi bu yönetimin, bazı iyi niyetli ve şerefli adamları da içerdiğini inkar etmiyoruz; ama bunlar Hindistan'ı peşinden sürükleyen akımın önünde durmak kudretinde değillerdi. Çünkü Sivil Yönetim İngiltere'nin çıkarına hizmet ediyordu. Ve bu çıkar da Hindistan'ı sömürmekle elde ediliyordu. İdare kendi çıkarını yada İngiltere çıkarını ilgilendiren işlerde büyük çaba gösteriyordu. Fakat eğitim, sağlık, temizlik gibi halkın yaşantısıyla ilgili işleri ihmal ediyordu. Hatta Hindistan'daki köy okulları bile ortadan kalktı. Yalnız İngiliz yönetimi eğitim alanında basit bir harekete girişti. Bunu da kendi ihtiyacı için yaptı. Çünkü İngilizler yüksek görevleri işgal ediyorlardı; küçük memurlukları, yazıcılık işlerini yürütmeye gerek görmüyorlardı. Bunun için de katiplere ihtiyaçları vardı. İşte bu amaçla memur ve katip yetiştirecek bazı okul ve fakülteler kurdular. Hindistan'da uyguladıkları eğitimin amacı işte buydu. Kurulan bu okullardan mezun olanlar yazı işlerinden başka hiçbir işte çalıştırılmıyorlardı. Fakat bunların sayısı resmi dairelerin ve diğer büroların ihtiyaçlarını karşılayacak miktarın üstüne çıktı ve çoğu işsiz kaldı. Böylece işsiz okumuşlardan bir yeni sınıf meydana getirdiler.

Bengal, bu eğitimde öne alınmıştı. Bu yüzden bu okullardan ilk mezun olanlar Bengal gençleriydi. 1857 yılında da Kalküta, Bombay ve Madras'ta üç üniversite kuruldu. Şunu da hatırlatalım ki, Hindistan'da Müslümanlar bu eğitime katılmadılar. Bu yüzden onlardan memur çıkmadı.

Ancak son zamanlarda bu eksikliğin farkına vardılar ve birleşmeye başladılar.

İngilizlerin uyguladığı bu eğitim sadece erkeklere özgüydü. Kadının eğitimi ise başlangıçtan beri ihmal edilmişti. İngiltere için bu garip birşey değildir. Çünkü o, Hindistan'da eğitim kapılarını bir tek amaç için açmıştı. O da memur ve katip yetiştirmekti. Bunun için de yalnız erkekler elverişliydi; kadın, sosyal gelenekler yüzünden bu işleri yapamazdı. Hindistan'da kadın uzun zaman bu geleneklerin esiri kaldı.

10 İngiltere Çin'i Afyon Almaya Zorluyor

14 Aralık 1932

XIX yüzyılda sanayicilerin ve kapitalistlerin Hindistan'ı nasıl sömürdüklerini gördükten sonra, şimdi de Asya'nın bir başka ülkesine geçelim. Bu, Hindistan'ın eski dostu olan Çin'dir. Çin, XIX yüzyılın ortalarına kadar bütünlüğünü koruyan güçlü bir merkezi hükümetin varlığı sayesinde, Avrupalıların egemenliği altına girmekten kurtuldu. Kurtulmasında, Avrupa devletleri arasındaki rekabet ve çekemezliğin de rolü vardı.

1816 yılında İngiltere Çin'e bir heyet yolladı. Fakat bu heyetin Çin İmparatoru huzurunda nasıl bir tavır takınması gerektiği hususunda anlaşmazlık çıktı. Çin geleneklerine göre İmparatorun huzuruna çıkanlar secdeye kapanıyorlardı. İngiliz heyeti buna yanaşmayınca İmparator tarafından kabul edilmedi ve geri çevrildi.

Bu sırada yeni bir ticaret kolu gelişmeye başlamıştı. Bu da afyon ticaretiydi. Aslında Çin, XV yüzyıldan itibaren Hindistan'dan afyon ithal ediyordu. Fakat bu tica-

retin hacmi, ancak Avrupalı tüccarların ve özellikle İngiliz ticaretini tekeli altına alan Doğu Hint Şirketinin işi ele almasından sonra büyüdü. Böylece Çin'e geniş ölçüde afyon girdi. Fakat Çinliler afyonu tütüne katmadan içmeye başlayınca Çin Hükümeti tedbir almak zorunda kaldı. Çünkü bu afyon hastalığı hem halkın varlığını tehdit ediyor, hem de ülkenin servetini tüketiyordu. Hükümet bu nedenle, 1800 yılında afyon ithalatını kesinlikle yasaklayan bir kararname çıkardı. Fakat Avrupalılar afyondan elde ettikleri büyük kârı bırakmak niyetinde değillerdi. Bu yüzden Çin'e afyon kaçırmaya ve rüşvetle memurları satınalmaya başladılar. Bu yüzden Çin Hükümeti memurların yabancı tüccarlarla görüşmelerini yasaklamak ve yabancılara Mançucayı yada Çinceyi öğretenleri şiddetle cezalandırmak zorunda kaldı. Fakat bu tedbir de afyon ticaretini önleyemedi. 1834 yılında İngiltere Doğu Hint Şirketinin Çin ticareti üzerindeki tekelini kaldırdıktan ve kapıyı İngiliz tüccarlarının önünde açtıktan sonra afyon kaçakçılığı çoğaldı. Çin Hükümeti bunu önlemek için gerekli tedbirleri almaya yeniden karar verdi; Lan-Tsi-Hay adlı bir adamı kaçakçılığa karşı mücadele etmekle görevlendirdi. Hızlı ve köklü bir şekilde işe girişen bu memur, bu yasak ticaretin merkezi haline gelen güneydeki Kanton şehrine gitti; bütün yabancı tüccarlara, ellerindeki afyonların hepsini teslim etmelerini bildirdi. Tüccarlar bunu reddedince zor kullanmaya ve işyerlerini sarmaya başladı. Çinli işçilerin ve hizmetçilerin onlarla görüşmelerini ve yiyecek vermelerini yasakladı. Bu tedbirler tüccarları, 20 bin sandık kadar afyon teslim etmek zorunda bıraktı. Lan, tabii kaçırılmak için hazırlanmış olan bu afyonun hepsini yaktırdı. Ayrıca tüccarlara, içinde afyon bulunmadığı hakkında kaptanı tarafından garanti verilmeyen yabancı gemilerin Kanton Limanına girmesine müsaade etmeyeceğini, aksi takdirde gemilere bütün yükleriyle birlikte elkoyacağını ih-

tar etti. Görevini gereği gibi yapan Lan, bu işin Çin'i güç durumda bırakacağını düşünmemişti. Nitekim bu tedbirler, İngiltere'yle savaşa yolaçtı ve bu savaş Çin'in yenilgisiyle, çirkin bir antlaşmanın imzalanmasıyla ve afyon ticaretinin serbest bırakılmasıyla sonuçlandı. Afyon ticaretinin Çin halkına vereceği zarar İngiltere için önemli değildi. Çünkü İngiltere, tüccarlarının elde edecekleri kârdan ve bu kârın İngiliz hazinesine sağlayacağı gelirden başka birşey düşünmüyordu. Lan tarafından yakılan afyonun çoğu İngiliz tüccarlarına aitti. Bunun için İngiltere, şerefini ve haysiyetini savunmak gerekçesiyle 1840 yılında Çin'e savaş açtı. Bu savaş tarihe «Afyon Savaşı» adıyla geçmiştir.

Savaş başlayınca İngiliz Filosu Kanton ve diğer limanları sardı. Çin bu filonun karşısında güçsüz kalıyordu. Bu yüzden 1842 yılında teslim olmak ve Nan-King Antlaşmasını imzalamak zorunda kaldı. Bu antlaşma Çin'i, beş limanını (Kanton, Şanghay, Amoy, Fuçow ve Nangbu) yabancı ticarete, daha doğrusu afyon ticaretine açmak zorunda bıraktı. Bunlara «Antlaşma Limanları» adı verildi. İngiltere, ayrıca Kanton'a yakın Hong-Kong Limanını da Çin'den kopardı; yakılmış afyonun ve kendisinin açtığı savaşın masrafları karşılığında da büyük miktarda tazminat aldı. Çin İmparatoru, o zaman İngiltere'yi yöneten Victoria'ya büyük bir nezaketle kaleme alınan bir mektup yollayarak afyon ticaretinin Çin halkı üzerindeki kötü etkisini anlattı. Fakat Kıraliçe bu çağrıya kulaklarını tıkayarak cevap vermedi.

Bu olay, Çin kapılarını emperyalist güçlere açtı ve Çin'in yalnızlığını ortadan kaldırdı. Sömürgeler kurmak için birer keşif pozuna giren Batılı tüccar ve misyonerler Çin'e akın etmeye başladılar. Misyonerlerin davranışları hayasızca ve alçakçaydı. Fakat Çin onları yargılamak gücüne sahip değildi. Çünkü yeni yapılan antlaşma, ülkenin kanunlarına boyun eğmelerini önlemiş, yargı yetkisini ken-

di özel mahkemelerine vermişti. Misyonerler de bu hakkı küstahça istismar ediyorlardı. Sonunda Hıristiyanlığı kabul eden Çinliler dahi bu hakkı istemeye başladılar. Oysa buna imkan yoktu. Ama en büyük emperyalist ülkeyi temsil eden misyonerlerin başkanı, yerli Hıristiyanların bu isteğini destekliyordu. Çoğu zaman misyonerlerin kışkırtması sonucunda köylüler arasında çatışma ve can sıkıcı kavgalar çıkıyordu. Bazen de köylüler bir misyonere karşı ayaklanıyor ve onu öldürüyorlardı. Sonra emperyalist devlet işe karışıp tazminat istiyordu. Böylece misyonerlerin öldürülmesi Avrupa devletlerinin işine yarıyordu. Çünkü bu, onlara işe müdahale etme ve imtiyazlar kazanma fırsatını yaratıyordu.

Hıristiyanlığın propagandası yüzünden Tayng Ayaklanması diye bilinen korkunç bir ayaklanma patladı. 1850 yılında meydana gelen bu ayaklanmayı, halkı, kafirleri öldürmeye çağıran Hang-Han-Şwan adlı bir meczup çıkardı. Çin'in yarısını içeren bu ayaklanma ve bu sırada meydana gelen kıyım o kadar korkunçtu ki, yaklaşık olarak 20 milyon insanın ölümüne yolaçtı. Bu kıyımın suçlusu misyonerler ve yabancı devletlerdi. Çünkü onlar halkı kışkırtıyor, fitne çıkarıyor ve böylece bu kıyımlara ortam hazırlıyorlardı. Başlangıçta fitneyi alkışlayan misyonerler işin korkunç bir şekilde büyüdüğünü görünce bir kenara çekildiler. Çin Hükümeti fitnenin tek sorumlusu olarak misyonerleri gösteriyordu. İşte Çin'in misyonerlere karşı duyageldiği nefretin kökeni bu olaylardır. Çinliler, misyonerlerin din ve kardeşlik için değil, emperyalizme hizmet ve onun çıkarları için çalışmak amacıyla geldiklerine inanıyorlardı. Bir İngiliz yazarı bu konuda şöyle diyor: «Önce misyoner gider, onu savaş gemileri izler, arkasından da topraklar işgal edilir. İşte Çinlilerin inancı budur.» Bu yüzden uzun zaman misyonerlerin adı Çin'de zorbalıklarla birlikte anıldı.

Meczup bir adamın kışkırttığı ayaklanma sonra bas-

tırıldı. Bu ayaklanmanın bu kadar geniş bir alana yayılmasının gerçek nedeni, Çin'deki eski düzenin çökmek üzere olmasıydı. Halk ağır vergilerin yükü altında eziliyordu, ekonomik koşullar alabildiğine ağırdı; bu yüzden halk arasında birleşme bilinci güçleniyordu. Halk arasında Mançu Hükümetine karşı mücadele ediliyor ve bazı yerlerde gizli cumhuriyetler kuruluyordu. Artık hava adamakıllı ihtilal kokuyordu. Yabancı ticaretin, özellikle afyon ticaretinin getirdiği kötülükler bardağı taşıran damla oldu. Yabancı ticaret bu dönemde özel bir durum gösteriyordu. Çünkü Avrupa devletleri kendi tüketim ihtiyaçlarından artacak kadar endüstriyel mallar üretmeye başlamışlardı. Tabii bu malların satışı için dış pazarlar bulmaları gerekiyordu. Bu durum, Avrupa devletlerinin gözlerini Hindistan'a ve Çin'e çevirdi. Böylece Hindistan'da olup bitenlerin benzeri Çin'de de oldu. Çin pazarlarındaki fiyatlar, dünya fiyatlarının etkisiyle yükselmeye başladı. Bu yüzden halkın yoksulluğu ve dolayısıyla öfkesi arttı. Halk işte bunun için Tayng Ayaklanmasına katıldı.

Batı devletlerinin hayasızca işlerine burunlarını soktukları Çin işte bu durumdaydı. Çin'in onların isteklerine karşı koyamamasında şaşılacak birşey yoktur. Batılı devletler de -daha sonra Japonya'nın yapacağı gibi- imtiyazlar ve topraklar koparmak için bu düzensizliği ve güçlükleri istismar ettiler. Batılı devletlerle Japonya arasında rekabet olmasaydı, Çin bu dönemde yabancıların egemenliği altına girerdi.

Belki asıl anlatmak istediğim konudan uzaklaştım ve Çin'in XIX yüzyıldaki genel durumuna, ekonomik güçsüzlüğüne, Tayng Ayaklanmasına, misyonerlere ve dış düşmanlara daha çok yer verdim. Fakat tarihi olayların zincirindeki halkaları korumak için bunu yapmam gerekliydi. Çünkü tarihi olaylar mucizeler gibi sadece raslantı olarak meydana gelmezler. Bir tarihi olayı meydana getirmek

için birlikte harekete geçen birçok neden birikir, olay da bunların sonucunda meydana gelir. Fakat bu nedenler çoğu zaman gözle görünmezler.

Mançu Hanedanının kıralları, zamanın birdenbire aleyhlerine dönmesine şaştılar. Çünkü onlar düşmelerine yolaçan nedenlerin kendi geçmişlerinde olduğunu görmemişlerdi; Batıdaki endüstriyel kalkınmanın ölçüsünü ve onun Çin ekonomik düzeni üzerindeki tehlikeli etkilerini anlayamamışlardı. Yabancı «barbarlar»ın kendi iç işlerine karışmalarına sadece öfkelenmekle yetiniyorlardı. Bir soylu, yabancıların bu davranışlarına karşı şu Çin atasözünü söylemiştir: «Kimsenin, yastığımın yakınında horlamasına izin vermem.» Fakat eski atasözleri, içerdikleri hikmete, güvenliğe ve sabırlılığı teşvik etmelerine rağmen, yabancıları ülkeden kovmaya yeterli değildi.

Nan-King Antlaşması, yukarıda da belirttiğim gibi Çin'in kapılarını İngiltere'ye açtı. Fakat Fransa ve Amerika, İngiltere'nin tek başına bu ganimetekonmasını kabul etmediler. Onlar da Çin'le birer ticaret antlaşması yaptılar. Çin bu yabancıların isteklerini geri çevirmek gücünde değildi. Sadece onlara karşı daha çok kin besledi ve kendilerine barbar gözüyle baktı. Bu yabancıların (başta İngiltere olmak üzere) ihtirasları, Çin'i sömürmekte bir sınır tanımıyordu.

Çin'e savaş açmak için bahane arayan İngiltere, Çin'in Tayng Ayaklanmasıyla uğraşmasını fırsat bildi ve 1856'da eline bir bahane geçti: Kıral Naibi Kanton'da, bir Çin gemisine karşı korsanlık yaptığı iddiasıyla diğer bir Çin gemisini tutukladı. Fakat İngiltere korsanlığa uğrayan geminin Hong-Kong'daki İngiliz yönetiminden izin alarak İngiliz Bayrağını taşıdığını iddia etti. Ve bu gerekçeyle ordularını Çin üzerine saldırttı. Oysa geminin aldığı izin süresi sona ermişti.

1857 yılında Hindistan'da ayaklanma patlak verdiği

için İngiltere önce bu ayaklanmayı bastırmak için askerlerini Hindistan'a yöneltti. Ertesi yıl da Çin Savaşma girdi. Öte yandan Fransa da bu savaşa katılmak için bahane arıyordu. Sonunda o da, bir misyonerin Çin'de öldürülmesi bahanesini buldu. Böylece Fransa ve İngiltere, Tayng Ayaklanmasıyla başı dertte bulunun Çin'e saldırdılar. Bu iki devlet Rusya ve Amerika'yı da bu savaşa katılmaları için iknaa çalıştılarsa da başaramadılar. Fakat Rusya ile Amerika da onlarla ganimetleri paylaşmaya hazırdılar. Gerçi savaş fiilen olmadı, ama yeni bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmayla yeni birtakım imtiyazlar daha elde eden Batılı devletlerin önlerinde böylece yeni kapılar açılmış oldu.

Ne var ki hikaye henüz bitmiş değildir. Tersine bundan sonra hazin bir dönem başladı. Çünkü bu antlaşma yapılırken taraflar antlaşmanın bir yıl sonra Pekin'de imzalanıp yürürlüğe konulmasında ittifak ettiler. Tespit edilen vade yaklaşınca Rus Elçisi kara yoluyla doğruca Pekin'e gitti. Diğer üç devlet temsilcileri ise deniz yoluyla geldiler ve gemileriyle Bihow Nehrinden Pekin'e varmak istediler. Şehir o sıralarda Tayng Ayaklanmasının tehdidi altında bulunduğu ve nehir askeri kuvvetlerin kontrolunda olduğu için, Çin Hükümeti bu üç devlet temsilcilerinden su yolunu bırakmalarını ve kuzeydeki karayollarından biriyle yolculuk yapmalarını istedi. Bu normal bir istekti. Amerikan temsilcisi teklifi kabul etti. Gel gör ki, İngiltere ve Fransa temsilcileri teklifi reddettiler ve nehirde zorla ilerlediler. Bunun üzerine Çinli askerler kendilerine ateş açtılar ve onlara ağır kayıplar verdirdiler. Temsilciler geri dönmek zorunda kaldılar.

Bu iki devletin utanmazlığı ve kibiri o kadar aşırı gitti ki, öc almak için Çin'e askeri kuvvetler gönderdiler. Oysa Çin Hükümetinin isteğine uymadıkları için bu işe kendileri sebep olmuşlardı. İngiliz ve Fransız kuvvetleri

1860 yılında Pekin üzerine yürüdüler ve İmparator Şiying-Lang tarafından yapılmış olan yazlık İmparatorluk Sarayını tahrip ettiler. Çok güzel bir sanat eseri olan bu saray, Çinlilerin meydana getirdiği sanat ve edebiyat hazinelerinin en zenginiyle donatılmıştı. İçinde bronz parçaları, değerli levhalar, eşsiz yazılar, güzel resimler ve Çin'in bin yıl süreyle imtiyazını elinde tuttuğu sanat eserleri vardı. Fransa ve İngiltere askerleri, daha doğrusu yolkesicileri bu antikaları talan ve yağma ettiler; çoğunu da çıkardıkları yangında günlerce yanan alevler arasında bir kül yığınına çevirdiler. Bu barbarca hareketi yapan adamlara, Çin halkının umutsuzlukla bakması ve onlara, öldürme ve yakma sanatından başka birşey beceremeyen «barbarlar» adını vermesi artık normal değil midir?

Fakat yabancı barbarlar Çinlilerin, kendi haklarındaki görüşlerine aldırış bile etmiyorlardı. Savaş gemileri ve silahları sayesinde kendilerini herhangi bir tehlikeden koruyabiliyorlardı ya. Onlarca önemli olan tek şey Çin halkına karşı bu silahlı üstünlüklerini korumaktı. Güzel sanat hazinelerinin yada Çin uygarlığının ve kültürünün yakılması onlara bir zarar veriyor muydu?

11 Amerika'nın Gizli İmparatorluğu

28 Şubat 1933

Amerika'daki içsavaş birçok insanı yok etti, arkasında da ağır bir borç yükü bıraktı. Fakat kaynaklarla ve servetlerle dolu olan, sürekli gelişmeye de elverişli bulunan ülkeye henüz el değmemişti. Tabii zenginlik kaynakları, özellikle madenler çoktu. Yeni endüstrinin ve uygarlığın temeltaşı kömür, demir, petrol Amerika'da boldu. Niagara şelaleleri gibi elektrik enerjisi üreten su kuvveti de vardı.

Amerika geniş bir ülkeydi, buna karşılık nüfusu çok azdı. Bu durum, herkese bu elverişli şartlardan yararlanmak, Amerika'yı geliştirmek ve büyük bir endüstri ülkesine dönüştürmek için çalışma imkanını veriyordu. Amerika hızlı adımlar atarak XIX yüzyılın sonuna doğru dış pazarlarda İngiltere'nin rakibi durumuna geldi. Böylece Amerika ve Almanya, İngiltere'nin dünya pazarları üzerinde yüz yıl kadar sürdürdüğü egemenliğine son vermek için ortaklaşa çalıştılar.

Amerika'ya dünyanın her yanından göçmenler akın etti. Avrupa'dan gelenler arasında Almanlar, İskandinavlar,

İrlandalılar, İtalyanlar, Yahudiler ve Polonyalılar vardı. Bunların çoğu, ülkelerindeki politik baskıdan ve despot yönetimlerden kaçıyordu. Diğerleri de iyi hayat şartlarına kavuşmak için gidiyorlardı. Böylece insanlarla dolup taşan Avrupa, artıklarını Amerika'ya döktü. Bu artıklar çeşitli ırklardan, halklardan, din ve dillerden oluşan bir karışımdı. Avrupa'da bunlar birbirlerinin dünyasından uzakken ve birbirlerine karşı düşmanlık ve kinle doluyken, kendilerini şimdi yeni bir dünyada buldular. Bu dünyada eski kin ve düşmanlıkların yeri yoktu. Mecburi eğitim sistemi, yeni ve birleşik bir Amerikan ruhunun doğmasını ve eski milli geleneklerin bu ruhla dirilmesini sağlıyordu. Anglo-sakson ırkından gelenler kendilerini aristokrat sayıyorlardı, sosyal liderler de bunlardandı. Bunları Kuzey Avrupa'dan gidenler izliyordu. Güney Avrupa'dan, özellikle İtalya'dan gidenler ise bunlardan aşağı sayılıyorlardı; öbürleri bunlara küçümser gözlerle bakıyorlardı. Zenciler ise tek başlarınaydı ve sosyal merdivenin en alt basamağında bulunuyorlardı. Bunlar beyaz ırkla hiçbir zaman kaynaşmadılar. Emekçi ellere duyulan ihtiyaç arttıkça Batı kıyılarına Çinliler, Japonlar, Hintliler de gidiyorlardı. Bu Asyalılar da birbirlerinden pek farklı değillerdi.

Demiryolları ve telgraf şebekeleri bu geniş ülkenin bölgelerini birbirlerine bağlamayı başardı. Oysa daha önce kıyıdan kıyıya gitmek için haftalar ve aylar gerekiyordu. Geçmiş zamanlarda Avrupa ve Asya'da kurulan büyük imparatorluklar, çeşitli bölgeleri arasındaki ulaşım güçlüğü nedeniyle bütünlüklerini koruyamıyorlardı ve imparatora bağlılığı olmayanlar ayrılabiliyorlardı. İmparatorluklar, aralarında dayanışma bulunmayan parçalardan oluşuyorlardı. Bu parçaları yalnız bir etken bağlıyordu birbirine; o da bir tek adama bağlılıktı. Birleşik Amerika ise demiryolları ve diğer ulaştırma araçlarıyla tek bir eğitim sistemi sayesinde çeşitli ırkları birleştirip kaynaştırmayı ba-

şardı ve bu kaynaşmadan yeni bir millet oluştu. Bundan önce tarih, çeşitli halklar arasında böylesine bir kaynaşmaya ve çeşitli uluslardan bir tek ulusun oluşmasına tanık olmamıştır. Fakat bu birleşme ve kaynaşma henüz tamamlanmamıştır.

Birleşik Devletler Avrupa devletlerinin işlerinden ve entrikalarından uzak durdu, onlardan da Amerika kıtalarının işlerine karışmamalarını istedi. Amerika Cumhurbaşkanı Monroe'nun koyduğu Monroe Doktrininin amacı, Avrupa devletlerinin Amerika Kıtalarının iç işlerine karışmalarını önlemekti. Amerika'nın genç cumhuriyetlerini Avrupa'dan koruyan bu doktrin, az daha İngiltere'yle bir savaşa yol açacaktı. Amerika yüz yıl süreyle bu doktrine bağlı kaldı.

Güney Amerika cumhuriyetleri Kuzey Amerika'dan çok farklıydı, yüzyıllık doktrin de bu farkı ortadan kaldıramadı. Oysa Birleşik Devletler'in kuzeyinde bulunan Kanada günden güne gelişmekte ve Birleşik Devletler'e benzemektedir. Kuzey Amerika'ya düşen Meksika Cumhuriyeti de dahil bütün Güney Amerika Cumhuriyetleri Latin cumhuriyetlerdir. Birleşik Devletler'le Meksika arasındaki sınırın iki yanında, milliyet ve kültürce birbirinden ayrı iki millet görüyoruz. Orta Amerika'nın güney kesimlerinde de, halkları İspanyolca ve Portekizce konuşan cumhuriyetler vardır, fakat çoğunluk İspanyolca konuşur ve yanılmıyorsam Portekizce yalnız Brezilya'da konuşulur. Daha çok İspanyol kültürünü alan Latin Amerika'da ırk ayırımı Birleşik Devletler ve Kanadadakinden daha azdır. Burada yerleşmiş İspanyollarla yerli Kızılderililer ve bir ölçüde zenciler arasındaki evlenmeden yeni bir karışım meydana gelmiştir.

Latin Amerika Cumhuriyetleri, bağımsızlığa kavuşalı yüz yıl olmasına rağmen, siyasi alanda hâlâ istikrara kavuşmamışlardır. Sürekli darbeler ve askeri diktatörlükler

birbirini izlemektedir. Bölgedeki en büyük cumhuriyetler Brezilya, Arjantin ve Şili'dir. Kuzey Amerika'daki Meksika da Latin Amerika ülkelerinin önde gelenlerindendir.

Birleşik Devletler, Monroe Doktrini sayesinde Latin Amerika'yı yüz yıl kadar süreyle Avrupa'nın müdahalesinden korudu. Fakat Birleşik Devletler geliştikçe, yayılmak için yeni alanlar aramaya başladı. Tabii gözüne ilk önce Latin Amerika ilişti. Yalnız Birleşik Devletler, eski emperyalizm metodlarıyla bir imparatorluk kurmak niyetinde değildi. O ülkelerdeki pazarları, kendi mallarıyla doldurmaya başladı; demiryollarında, maden ve benzeri işlerde sermayesini işletti; hükümetlere ve ihtilallerde çarpışan taraflara borç para verdi. Gerçi bu işleri yapanlar Amerikalı kapitalistlerle bankacılardı, ama Birleşik Devletler Hükümeti bunların arkasında durur, onlara dayanak olurdu. Banka sahipleri faiz ve sömürme yoluyla Güney ve Orta Amerika'daki birçok küçük cumhuriyeti nüfuzları altına almayı başardılar. Ayrıca çatışan taraflardan birine para vermek, diğerine vermemek suretiyle ihtilaller çıkarmayı da beceriyorlardı. Banka sahiplerinin ve kapitalistlerin arkasında, kudretli Amerika Hükümeti duruyordu. Buna karşı Güneyin küçük hükümetleri zayıftılar. Bazen, Amerika Hükümeti, «düzeni korumak» bahanesiyle ordularını da gönderiyordu.

Bu yoldan yeni cumhuriyetlere, bankalara, demiryollarına, maden ve benzeri kaynaklara hakim olmayı başaran kapitalistler, bunları çıkarlarına göre kullanmaya başladılar. Paralarını kullanmak ve işletmek sayesinde nüfuzları büyük cumhuriyetlere kadar yayıldı. Demek oluyor ki, Birleşik Devletler, bu ülkeleri askeri işgal altına almaksızın servetlerinin hepsini yada çoğunu kendi ülkesine çekti. Bu da inceden inceye yapılan bir hesaba dayanıyordu. Ve bu, yeni emperyalizmin uygulama metodunu göstermektedir. Bu, gözle görülemeyen gizli bir imparatorluğun

kurulması demektir. Ekonomiye ve sömürmeye dayanan bu gizli imparatorluk, eski çirkin araçlara başvurmadan egemenliğini kurar. Güney Amerika Cumhuriyetleri siyasi ve uluslararası alanda özgür ve bağımsızdırlar; harita üzerinde de dış nüfuzdan kurtulmuş birer büyük ülke gibi görünürler. Fakat gerçekte çoğu Birleşik Devletlerin nüfuzu altında bulunmaktadır.

Tarihe baktığımızda, çeşitli çağlarda kurulmuş birçok imparatorluk görüyoruz. Bir milletin diğerine karşı kazandığı zafer, galip milletin mağlup milleti işgal etmesi ve halkını köleleştirmesiyle sonuçlanırdı. O zaman yürürlükteki gelenek işte buydu. Örneğin Yahudiler, savaşta Babillilere yenilince, esaret altına alındılar. Bu gelenek sonradan değişti. Artık galip millet, yenilgiye uğrayan milleti köleleştirmiyor, sadece ülkesini kendi ülkesine katıyordu. Bu daha kazançlı bir politikaydı ve galip taraf, yenilmiş tarafı sömürerek, ondan vergi alarak yararlanıyordu. Bu tür imparatorluklar hâlâ vardır. Örneğin Hindistan'daki İngiliz İmparatorluğu bu türdendir. Hatırımıza gelebilir ki, İngiltere siyasi alanda Hindistan'a hakim olmasaydı Hindistan özgür bir ülke olurdu. Ne var ki bu tür siyasi emperyalizm yavaş yavaş çekiliyor ve yerini, daha ileri ve daha sağlam bir emperyalizme bırakıyor. Bu yeni usul, toprakları işgal etmeye başvurmak gereğini duymuyor; sadece ülkedeki servet ve üretim kaynaklarını ele geçirmekle yetiniyor. Böylece o ülkeyi sonuna kadar sömürmesi ve nüfuzu altına alması kolaylaşıyor. Aynı zamanda o ülkeyi silah zoruyla dize getirmek ve yönetmek külfetinden de kurtulur. Bunların sonucu olarak da en ufak bir güçlükle karşılaşmadan o ülke ve halkı, yabancı egemenliği altına girer.

Böylece görüyoruz ki, emperyalizmin metodları gelişti ve yeni emperyalizm bir çeşit gizli ekonomik işgal halini aldı. İnsanlar gerçek köleliğin kaldırılmasının ve feodal

düzenin yıkılmasının insanlığı özgürlüğe kavuşturacağını sanmışlardı. Fakat yanıldıklarını ve bu sefer de başkalarını köleleştirebilen para sahiplerinin nüfuz ve tahakkümü altına girdiklerini de kısa zamanda anladılar. Özgürlük insanlıktan ve dünyanın birçok ülkelerinden hâlâ uzaktır. İnsanlar çoğu zaman, bir ülkenin yabancıların siyasi egemenliğinden kurtulmasının özgürlüğe kavuşması için yeterli olduğunu sanırlar. Fakat bu yanlış bir görüştür. Çünkü siyasi bağımsızlığa kavuşmuş birçok ülke, başka ülkelerin ekonomik egemenliği altına girmiştir. Hindistan İmparatorluğu bunun canlı bir örneğidir. Çünkü Hindistan'ın bir parçası İngilizlerin siyasi egemenliği altındadır, ama onların ekonomik egemenliği bütün Hindistan'ı kapsamaktadır. *Yakında İngiltere'nin siyasi egemenliğinin kalkması kuvvetle muhtemeldir. Fakat ekonomik egemenliği gözlere görünmeyecek biçimde belki uzun zaman sürüp gidecektir. Bu böyle olunca, İngiltere Hindistan'ı sömürmeye devam edecektir.*

Ekonomik emperyalizm, emperyalizm için sömürmenin en kolay çeşididir. Çünkü bu sömürme halka açıkça görünmediği için emperyaliste karşı şiddetli kin ve öfke yaratmaz. Ama halk emperyalistler tarafından ısırıldığını anlayınca o zaman şahlanır ve ondan intikam almaya başlar. Bu yüzdendir ki, Latin Amerika halklarında Birleşik Devletlere karşı kin doğdu. Latin Amerika halklarından Kuzey Amerika'nın tahakkümü karşısında duracak bir ortak cephenin kurulması için çok çaba harcandı.

Amerika'nın gözle görünen emperyalizmi de vardır. Bu da Filipin Adalarına kadar uzanır. Amerika, İspanya ile yaptığı savaş sonunda bu adaları ele geçirmişti. Bu savaş 1898 yılında, Atlas Okyanusu'nda bulunan Küba Adası yüzünden çıkmıştı. Küba sözde bağımsızlığa kavuştu, ama aslında Amerika'nın nüfuzu altına girdi; hâlâ da Haiti Adası gibi Amerika'nın nüfuzu altında bulunmaktadır.

Yaklaşık olarak 12 yıl önce Amerika Birleşik Devletleri tarafından Panama Kanalı açıldı. Orta Amerika topraklarının dar bir kesiminden geçen bu kanal Atlas Okyanusu'nu Büyük Okyanus'a bağlar. Süveyş Kanalını açmış olan Mühendis Ferdinand De Lesseps bundan 50 yıl önce Panama Kanalını da açmaya karar vermişti. Fakat Kanalın projesinde başarısızlığa uğradı. Bunun üzerine Amerikalılar sıtma sineklerini ve hastalık taşıyan diğer haşereleri imha ederek bölgeyi Kanalın açılmasına elverişli hale getirdiler. Kanal Küçük Panama Cumhuriyetinin topraklarındadır. Fakat Kanal da, Cumhuriyetin kendisi de Amerika'nın nüfuzu altındadır. Gerçi bu kanalın önemi Süveyş Kanalının önemiyle ölçülemez, ama Amerika için o da çok önemlidir. Çünkü Amerika, gemilerini Güney Amerika'yı dolaşmak külfetinden kurtardı.

Gelişmeye devam eden Birleşik Devletler'in gücü, zenginliği ve üretimi arttı, milyonerleri çoğaldı; sonunda Avrupa'ya yetişti ve ondan üstün duruma geçerek dünyanın en büyük endüstri ülkesi oldu. Amerika'daki işçilerin hayat düzeyi de buna paralel olarak gelişti ve öbür ülkelerdeki işçilerin hayat düzeylerinden daha üstün bir düzeye çıktı. XIX yüzyıl İngiltere'sinde olduğu gibi, bu tür bolluk sosyalizm ve radikalizm teorilerinin halk tarafından benimsenmesine fırsat vermez. Bu yüzden Amerika'daki işçi hareketleri -bazı istisnalarla birlikte- çok ılımlı ve tutucu bir kimlik kazandı. Bu da tabiidir. Çünkü Amerikalı işçi, henüz görünmeyeni kazanmak uğrunda eldekini bırakmak gereğini duymuyordu. İşçilerin çoğu İtalyandı; ve bunlar oldukça güçsüz, anarşist ve halkın saygısını kazanmamış olan kimselerdi. Durumu bunlarınkinden daha iyi olan işçiler ise, kendilerini bunlardan daha üstün görürlerdi.

Amerika'da yalmz iki siyasi parti vardır: Biri Cumhuriyetçi Parti, öbürü de Demokrat Parti... İngiltere'deki

iki parti gibi bu partiler de yalnız varlıklı sınıfları temsil etmekte, siyasi görüş ve prensipleri arasında da köklü bir fark bulunmamaktadır.

Birinci Dünya Savaşı patladığı ve Amerika'yı da çarpışma sahnesine sürüklediği zaman, Amerika'nın durumu işte buydu.

12 İngiltere Mısır'ı İşgal Ediyor

11 Mart 1933

Geçen mektupta sana Amerika'yı anlattım. Şimdi ise, İngiliz emperyalizminin üçüncü kurbanından bahsetmek için üçüncü kıtaya geçiyorum. Bu kurban Mısır'dır. Mısır, ulusların en eskilerindendir ve tarihi öteki milletlerinkinden daha geçmişe uzanır. Mısır'ın tarihi yüzyıllarla değil, binlerce yılla sayılır. Oradaki eski dev eserler hâlâ bize o uzak geçmişi göstermektedir. Eski eserler yönünden çok zengin olan Mısır'da diğer ülkelerden daha önce ve daha çok arkeolojik aramalar yapılmıştır. Bu aramalarda yer altından çıkarılan taş heykellerden her biri, yontulmuş olduğu yüzyıldan bize büyüleyici hikayeler anlatmaktadır. Kazılar ve aramalar hâlâ devam etmekte ve eski Mısır tarihine her gün yeni yeni sayfalar eklenmektedir. Biz Mısır tarihinin ne zaman ve nasıl başladığını kesinlikle bilmiyoruz. Ancak insanlar tarafından Nil Vadisi'nin 7.000 yıl önce bayındır hale getirildiği bilinmektedir. Bu vadinin bir uygarlık merkezi olduğu o dönemde, Mısır'da «Hiyeroglif»

denilen resim yazısı kullanılırdı; altından, bakırdan, fildişinden ve mermerden zarif çiniler ve kaplar yapılırdı.

Denildiğine göre İskender'in, M.Ö. IV yüzyılda Mısır'ı almasına kadar ülkede 31 hanedan hüküm sürmüştür. 4.000-5.000 yıl kadar süren bu dönemde, birçok tanınmış erkek ve kadın kişilikler yetişmiştir. Ülkedeki etkileri, kendileri hâlâ yaşıyorlarmış gibi görülebilen bu kişilikler arasında büyük mimarlar, düşünürler, savaşçılar, despot ve diktatör yöneticiler, büyük hükümdarlar ve güzel kadınlar vardı. İnsan Mısır'da, her biri binlerce yıllık bir tarihi canlandıran Firavunların kervanını seyreder gibi oluyor. Mısır'ın o döneminde kadını, özgürlüğüne sahip ve tahta oturmuş olarak görüyoruz. Ayrıca bir başka tablo da bize kahinlerin egemenliği altında bir ülke ve öbür dünyanın giysilerini giymiş bir halk gösteriyor. Boyunduruk altındaki işçilerin kelleleri üzerinde kurulan piramitler, Firavunların geleceklerini garanti altına almak için başvurdukları birer çareden başka birşey değildir. Bu can sıkıcı işten gözlerimizi çevirdiğimiz zaman bir başka tabloda, iğreti takma saçlarla başlarını örtmüş erkekler görüyoruz. Bu erkekler asıl saçlarını tıraş ediyorlardı. Çocuk oyuncaklarına baktığımızda ise küçük ve oynak eklemli hayvanlar ve toplar görürüz. Bütün bunlar eski Mısırlıların hayatını ve insanlığın o zamanki uygarlığını gözlerimizin önüne sergileyen birer tablodur.

M.Ö. VI yüzyılda Farslar Mısır'ı aldılar ve geniş imparatorluklarının bir eyaleti haline getirdiler. Bunlar Yunanistan'ı da yenmek istediler, ama başarısızlığa uğradılar ve sonunda İskender'in karşısında yenildiler. Mısırlılar İskender'i, kendilerini Fars zulmünün boyunduruğundan kurtaran bir kurtarıcı gibi karşıladılar. İskender'in bıraktığı İskenderiye'deki eserler birer bilim ve kültür meşalesi haline geldiler.

İskender'in ölümünden sonra imparatorluğunun üç

kumandanı arasında paylaşıldığını bilirsin. Mısır Ptolemaios'a kaldı. Ptolemaioslar Farsların yapamadıklarını yaptılar ve Mısır geleneklerini benimsediler, ayrıca kendilerini eski Firavunların varisleri ve torunları olarak saydılar. Bunların iktidarı Kleopatra'nın ölümüyle sona erdi. Bundan sonra ve Hıristiyanlıktan az önce Mısır bir Roma eyaleti oldu.

Hıristiyanlık Avrupa'dan önce Mısır'a girdi ve bu dini kabul edenler Romalıların baskılarına uğradılar. Bu durum, çölün ortasına kaçmalarına ve orada gizlice tapınaklar kurmalarına yol açtı. O günlerde Hıristiyanlık dünyası, papazların masalları ve mucizeleriyle dolmuştu. Hıristiyanlık, Konstantin tarafından Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul edilince, bu Mısırlı Hıristiyanlar da öçlerini almaya çalıştılar ve «dinsiz» dedikleri eski Mısır dinine mensup olanları öldürmeye başladılar. İskenderiye de Hıristiyanlığın bir bilim merkezi oldu. Sonra Hıristiyanlar birkaç gruba ayrıldılar ve kendi aralarında çatışmaya başladılar, birbirlerini yenmeye çalıştılar. Bu çatışmalar o kadar yaygın bir hal aldı ki, halk Hıristiyanlıktan da, gruplarından da usandı ve VII yüzyılda Araplara ve yeni dinlerine sempati beslemeye başladı. Arapların Mısır'ı ve Kuzey Afrika'yı almalarını kolaylaştıran nedenlerden biri de işte budur. Hıristiyanlar da, başkalarına yaptıkları baskının cezası olarak, bu defa kendileri baskıya uğradılar.

Böylece Mısır, Arap halifesinin imparatorluğuna bağlı bir eyalet haline geldi, Arap dili ve kültürü yayıldı, Mısır'ın eski dili ortadan kalktı. Bundan 200 yıl sonra Bağdat'taki Halifelik zayıfladı, Mısır da yarı bağımsız olan Türk hükümdarlarının yönetimi altına girdi. 300 yıl sonra ise Haçlı Savaşlarında yıldızı parlayan İslam kahramanı Salahaddin-i Eyyubi'ye Mısır Sultanı olarak biat edildi. Onun ölümünden sonra halefi, Kafkasya'dan getirdiği

Türklerden bir ordu kurdu. Bunlar «Kölemenler» diye isim yaptılar. Ne var ki, birkaç yıl geçtikten sonra ayaklanan bu Kölemenler içlerinden bir hükümdar tayin ettiler.

Kölemenler Mısır'da beşyüz yıl aristokrasiyi ve egemen sınıfları temsil ettiler. XVI yüzyılın başlarında Osmanlı Padişahı Mısır'ı aldı ve Kölemen Sultanını idam etti. Böylece Mısır da Osmanlıların bir eyaleti haline geldi. Kölemenler ise aristokrat bir sınıf olarak kaldılar. Avrupa'da Türklerin nüfuzu zayıflayınca Kölemenler yeniden atlarını koşturmaya başladılar, ama sembolik de olsa Osmanlı Padişahının yönetimi altında kalmakta devam ettiler. Napoléon, XVIII yüzyılın sonlarında Mısır'a girerek Kölemenleri yenilgiye uğrattı.

XIX yüzyılın ilk yarısında ise Mısır'ı Mehmet Ali Paşa'nın yönetimi altında görüyoruz. Arnavut Türklerinden olan Mehmet Ali Paşa Mısır'da Hidiv (Türk Valisi) oldu ve modern Mısır'ın kurucusu olarak tanındı. İlk iş olarak Kölemenleri hile yoluyla öldürerek ortadan kaldırdı. Ayrıca İngilizleri Mısır'da yenilgiye uğratan Mehmet Ali Paşa, ülkenin yönetimini tamamen eline aldı ve Türk Padişahının sadece sembolik egemenliğini kabul etti. Kölemenlerden değil, köylülerden yeni bir ordu kuran Mehmet Ali Paşa kanallar açarak Mısır endüstrisinin temeli olan pamuk üretimini geliştirdi. Az daha İstanbul'u da ele geçirip Padişahı tahttan indirecekti, fakat bundan vazgeçerek Suriye'yi Mısır'a ilhak etmekle yetindi.

1849 yılında 80 yaşında ölen Mehmet Ali Paşa'nın halefleri güçsüz, müsrif ve beceriksiz kimselerdi. Fakat gerçek şudur ki, daha iyi de olsalardı, yine yabancı kapitalistlerin ve Avrupa emperyalizminin ihtirasları karşısında duramazlardı. Onlar eğlencelerinde harcamak için Fransız ve İngiliz zenginlerinden fahiş faizle borç para alıyorlardı. Bu borçları ve faizleri zamanında ödeyemeyince de savaş gemileri ufuklarda görünüyordu. Bu, emperyalist hü-

kümetlerin ve kapitalistlerin yabancı ülkelere egemenliklerini kabul ettirmek için elele verip kullandıkları uluslararası aldatmacanın belli bir örneğidir. Hidivlerin birkaçının zayıf kişiler olmasına rağmen Mısır yine de büyük gelişmeler gösterdi. Bu konuda Time Dergisi, Ocak 1876 sayısında şunları yazıyordu: «Mısır kalkınmanın parlak bir örneğini vermiştir ve başka ülkelerin 500 yılda aldıkları mesafeyi 70 yılda almıştır.»

Fakat yabancı zenginler Mısır'ın iflas uçurumunun kenarına geldiğini iddia ederek yabancıların müdahale etmesini istediler. Emperyalist devletler, özellikle İngiltere ve Fransa bu çağrıyı işgal için bir gerekçe ve mutlu bir dilek olarak karşıladılar. Zaten onlar, Hindistan yolu üzerinde bulunmakla da önem kazanan o zengin ülkeye girmek için böyle bir çağrıyı çoktan bekliyorlardı. Süveyş Kanalı Mısırlı işçilerin alınteriyle, güçlüklere katlanmasıyla ve sürekli çalışmasıyla açılmıştı. 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Asya, Avrupa, Avustralya arasındaki bütün ticari hareketler bu yola yönelmişti. Bu da Mısır'ın önemini artırmıştı. İngiltere de Hindistan ve Doğunun diğer ülkelerindeki çıkarlarının Mısır'a ve Kanala hakim olmasını gerektirdiğini anladı. 1875 yılında İngiltere Başbakanı Disreali Mısır'ın Kanal Şirketindeki hisselerini ucuz bir fiatla züğürt Hidivden satınalmayı başardı. Bu durum, İngiltere'ye Kanalın gelirlerinden büyük bir pay alma ve Kanala daha çok söz sahibi olma imkanını verdi.

Öteki hisseler de Fransa'nın eline geçti. Mısır'ın elinde ise Kanalın gelirinden hiçbir şey kalmadı. Bu alış-veriş İngiltere ve Fransa'ya sürekli bir gelirin akmasını sağladı, ayrıca Mısır'ın kaderine egemen olma imkanını verdi. Yalnız 1932 yılında İngiltere'nin kendi hisselerinden elde ettiği gelir üçbuçuk milyon sterline ulaştı. Oysa bütün hisseler İngiltere'ye yalnız dört milyon sterline mal olmuştu.

İngiltere Mısır'daki çıkarlarını çoğaltmak ve dolayısıyla egemenliğini kökleştirmek niyetindeydi. Bu amaçla 1879 yılından itibaren Mısır'ın iç işlerine karışmaya ve kapitalistlerine ülkenin ekonomisini ele geçirmek fırsatını vermeye başladı. Mısırlılar, bu müdahaleye öfkelendiler ve İngilizleri ülkeden atmayı vaadeden bir ulusal parti kurdular. Bu partinin başında işçi sınıfından yoksul bir ana ve babanın çocuğu olan Arabî adında genç bir subay vardı. Basit bir asker olarak hayata atılan Arabî yükseldi ve sonunda Milli Savunma Bakanı oldu. Kendisi İngiliz ve Fransız kontrolörlerinin emirlerine uymayı reddediyordu. Arabî'nin bu kafa tutmasına karşı İngiltere'nin cevabı ise silahlı saldırıya geçmek ve İskenderiye'yi yakmak oldu. Sonunda İngilizler Mısır ordusunu yenerek ülkeyi doğrudan doğruya yönetmeye ve Batı uygarlığını halka kabul ettirmeye başladılar.

Böylece Mısır İngiltere'nin işgali altına girdi. Bu işgal uluslararası ilişkiler yönünden garip bir tablo biçiminde görünmeye başladı. Çünkü Mısır sözde bir Osmanlı eyaletiydi, İngiltere'nin de Osmanlılarla ilişkileri dostça idi. Buna rağmen İngiltere Osmanlı Devletinin bir bölgesine el koydu ve oraya da Hindistan'daki Kıral Naibi gibi geniş yetkili bir naip gönderdi. Hidiv ve bakanları ise güçsüz ve mecalsizdiler. Mısır'a ilk Kıral Naibi olarak Baring gitti. Bu adam 25 yıl süreyle Mısır'ı yönetti ve Lord Cromer adını aldı. Zalim bir adam olan Cromer'in en büyük amacı zenginlere ve sanayicilere kâr sağlamak imkanını vermekti. Sürekli olarak Mısır'dan kazanç elde eden İngiliz kapitalistleri de ülkeyi övüyor ve ekonomisinin sağlıklı oluşuyla övünüyorlardı! İngilizler, Hindistan'da yaptıkları gibi, Mısır'da da yönetimi düzene koydular. Fakat ülkenin borçları olduğu gibi kaldı.

Fransızlar İngiltere'nin Mısır'ı işgaline tahammül edemediler. Çünkü İngiltere oradaki ganimetlerin hepsini gas-

betmişti. Fransa gibi diğer Avrupa devletleri de İngilizlerin bu hareketine karşı çıktılar. İngilizler ise bu devletleri yatıştırmaya çalışıyor ve Mısır'da fazla kalmayacaklarını, yakında çıkacaklarını söylüyorlardı. Bu vaadlerini 50 defadan fazla tekrar ettiler. Fakat bu vaadlerini ne zaman tutacaklarını ancak Tanrı bilir. Çünkü bugüne kadar Mısır'dan çıkmadılar. 1904 yılında İngilizlerle Fransızlar, aralarında askıda kalmış problemleri çözmek konusunda anlaşmaya vardılar. Bu anlaşma gereğince İngiltere Fransa'yı Fas'ta serbest bıraktı; buna karşılık olarak Fransızlar da İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmekte haklı olduğunu kabul ettiler. Fakat Mısır'ın sözde sahibi olan Türkiye'nin bu konuda fikri bile alınmadı, öteki Avrupa devletlerine de danışılmadı.

Bu dönemin özelliklerinden biri de, Mısır mahkemelerinden yabancıları yargılama yetkisinin alınmasıydı. Yabancılara, yabancı hakimlerden kurulu mahkemelerde yargılanma hakkı verildi. Bu hakimlerden biri şöyle diyor: «Bildiğim kadarıyla Mısırda ikamet eden yabancılar vergilerin çoğundan muaf tutulmuştu. Vergi vermeyen ve Mısır mahkemelerine boyun eğmeyen bu yabancılar ne kadar mutluydular. Ayrıca bunlar ülkeyi sömürmek için bütün imkanlara da sahip bulunuyorlardı.»

İngiltere Mısır'ı işte bu şekilde köleleştirdi. Uşakları ve temsilcileri ise kırallar gibi debdebe içinde yaşıyorlardı. Bu koşullar altında ulusal ruhun ve reform için çalışmaların gelişmesi tabiiydi. XIX yüzyılda çıkan reformcuların önde gelenlerinden biri de Cemalettin Efgani'ydi. Bu zat, İslamiyeti, yeni şartlara cevap verecek duruma getirmek isteyen bir dini liderdi; İslamiyetin yeni uygarlığı içermeye elverişli olduğunu çağırageldi. Bu teşebbüs Hindu dini için girişilen teşebbüse benziyordu. Bu görüş, dinin temel kurallarına dönülmesini, bu kurallara yeni bir anlam, yorum ve açıklama verilmesini öngörmektedir.

Dış ülkelerle kurulan ticari ilişkiler ve bunlardan doğan hareketlilik, Mısır'da yeni bir orta sınıfın doğmasını sağladı ve bu sınıf yeni gelişen milliyetçiliğin dayanağı oldu. Mısır'ın en büyük lideri Sa'd Zağlul işte bu orta sınıfın safları arasından çıktı. Mısır halkının çoğunluğu Müslüman olmakla birlikte küçümsenmeyecek sayıda Hıristiyan Kıptiler de hâlâ vardır. Bunlar Mısır'da en çok Mısır kanı taşıyan kimselerdi. Orta sınıf, tam bir eşitlik içinde bulunan Müslümanları ve Kıptileri birlikte içeriyordu. İngilizler iki topluluk arasında ikilik yaratmaya çalıştılarsa da başarı kazanamadılar. Fakat İngilizler, Milli Parti'nin safları arasına, Hindistan'da olduğu gibi nifak sokmayı başardılar ve bazı ılımlı liderleri kendi taraflarına çekebildiler. Gelecek mektupta sana bunu anlatacağım.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın alevleri parladığı zaman Mısır'ın durumu işte buydu. Bu savaşta Türkiye Almanya'nın yanında, İngiltere ve Fransa'ya karşı savaştı. Bunun üzerine İngiltere de Mısır'ı topraklarına katmaya karar verdi. Fakat şartlar buna elvermiyordu. Bundan ötürü de İngiltere Mısır'ı himayesi altına aldığını ilan etti.

Afrika'nın diğer ülkelerinin başına gelenler de Mısır'ın başına gelenlere benziyordu. Onlar da XIX yüzyılın ikinci yarısında Avrupa emperyalizminin kurbanı oldular. Avrupa devletleri kartalların avlarına saldırması gibi Afrika'ya saldırdılar ve koca kıtayı aralarında paylaştılar. Bu devletlerin önünde hiçbir engel yoktu. Yalnız İtalya 1896 yılında Habeşistan'da yenilgiye uğradı. İngiltere ve Fransa ülkelerin bir kısmını Belçika'ya, İtalya'ya ve Portekiz'e bırakarak aslan payını kendilerine ayırdılar. Almanya ise Dünya Savaşında yenilinceye kadar, payına düşen sömürgeleri elinde tuttu. Afrikada bağımsız olarak yalnız Doğuda Habeşistan, Batıda da küçük Liberya kaldı. Fas ise Fransa ve İspanya'nın egemenliği altına girdi.

Avrupa'nın bu geniş kıtayı işgal etmesinin hikayesi uzun ve iğrençtir. Hikaye henüz bitmiş değildir. Bundan daha iğrenci, bu devletlerin kıtayı sömürmek ve özellikle kauçuk elde etmek için kullandıkları metotlardır. Birkaç yıldan beri Belçika Kongosu'nda cereyan eden barbarlığın haberleri, tüm medeni insanların vicdanını titretmektedir. Dünya Afrika'daki siyah insanın omuzlarına yüklenmiş ağır yükü görmeye başlamıştır.

13 İrlanda'nın Cumhuriyet Uğrunda Savaşı

28 Nisan 1933

Şimdi de sana, dünyanın yeni ve önemli bazı olaylarını detaylarıyla anlatacağım ve İrlanda'dan başlayacağım. Bu küçük ülke gerçi bugün dünya tarihinde ve kuvvet dengesinde önemli bir yer işgal etmemekte, ama, zulüm altında kalmayı reddeden cesur bir ülke olarak ayakta durmaktadır. Britanya İmparatorluğu bütün ihtişamı ve ceberrutluğuna rağmen bu küçük ülkeyi dize getiremedi.

İrlanda'da huzursuzluk Dünya Savaşıyla birlikte şiddetlenmişti. Halk İngiltere için savaşa girip kendisini feda etmesinin, İrlanda'nın çıkarına uygun olmayacağını biliyordu. İngiltere'de olduğu gibi, İrlanda'da da zorunlu askerlik hizmeti teklif edilir edilmez, her yerde itirazlar yükseldi ve başkaldırmalar yayıldı. İrlanda, gerektiği takdirde bu plana silahla karşı koymaya hazırdı.

1916 yılının Noel haftasında Dublin'de bir ayaklanma oldu ve İrlanda Cumhuriyeti ilan edildi. Fakat bu ayaklanma birkaç gün sonra İngiltere tarafından bastırıldı ve sıkıyönetim ilan edilerek İrlandalı gençler kurşuna

dizildiler. «Noel Ayaklanması» diye tanınan bu ayaklanma, İngiltere ile kozları paylaşmak için girişilen ciddi bir teşebbüs değildi, sadece yiğitçe bir gösteriydi, amacı da İrlanda'nın hâlâ cumhuriyet istediğini ve İngiltere'nin hegemonyasına kendi isteğiyle boyun eğmeyi reddettiğini dünyaya göstermekti. Bu ayaklanmayı başlatan gençler, başarıya ulaşacaklarını pek ummadıkları halde kendilerini feda ediyorlardı. Onlar bağımsızlığı uğrunda savaşan İrlanda'nın sesini dünyaya duyurmak istiyorlardı; ayaklanmalarının ve fedakarlıklarının gelecekte meyve vereceğine ve İrlanda'nın özgürlüğe kavuşacağına da inanıyorlardı.

Ayaklanma sırasında bir İrlandalı, Almanya'dan İrlanda'ya silah kaçırmaya çalışırken yakalandı. Sir Roger Casement adındaki bu adam, uzun süre İngiliz diplomasisinde görev almıştı. Londra'da mahkeme huzuruna çıkarıldığı ve idamına karar verildiği zaman sanık sandalyesinde, İrlandalıların sahip bulundukları içten yurtseverlik ruhundan kaynayan etkili ve açık bir konuşma yaptı.

Gerçi ihtilal bastırıldı, ama bastırılması ona bir zafer sayılırdı. Çünkü bu ayaklanmadan sonra İngilizlerin uyguladıkları baskı ve İrlandalı gençlerin ateşe atılmaları, İrlandalıların gönüllerinde kin ve öfke doğurdu. İrlanda görünüşte sakin olmakla birlikte kül altındaki ateş gibi için için kaynıyordu. Nihayet bu ateş, üstün bir hızla yayılmaya başlayan «Sinn Feiners» Hareketiyle kendisine bir çıkış yolu buldu. Başlangıçta pek başarılı olmayan bu hareket, sonradan parladı ve alevlendi.

Büyük Savaşın sonunda İngiltere'nin her tarafında Parlamento seçimi yapıldı. Sinn Feiners Hareketinin adamları İrlanda'ya ayrılan koltukları kazandılar, bu suretle İngiltere'yle ölçülü bir işbirliğinin yapılmasından yana olan milliyetçilerin yerine geçtiler. Bunların seçime katılmaktan amaçları Londra'daki İngiliz Parlamentosuna girmek değildi. Çünkü onlar İngiltere ile işbirliği yapılmasına kar-

şıydılar ve parlamentoyu boykot etmek istiyorlardı. Bunun için bu üyeler Londra'ya gitmeyerek 1919 yılında Dublin'de bir Cumhuriyet Meclisi kurdular ve İrlanda Cumhuriyetini ilan ettiler, meclislerine de «İrlanda Meclisi» adını verdiler. Bu Meclisin Ulster kesimini de ilhak etmesi düşünülüyordu. Fakat Ulster halkı Katolik İrlanda'yı sevmedikleri için bu Meclise katılmadılar. İrlanda Meclisi De Valera'yı Cumhurbaşkanlığına, Griffith'i de Başkan yardımcılığına seçti. Bunların ikisi de o sırada İngiliz hapishanelerinde bulunuyordu.

Bundan sonra taraflar arasında savaş çıktı. Bu savaş İrlanda ile İngiltere arasında cereyan eden savaşların en garibiydi. Çünkü bir avuç İrlandalı genç, coşkun yurtseverlik duygusunun etkisiyle harekete geçerek, kendilerinden kat kat üstün ve düzenli ordulara sahip bulunan Britanya İmparatorluğuna karşı savaşmaya koştular. Sinn Feiners Hareketi, tethiş ve dayanışmanın bir karışımıydı. Bu hareketin adamları İngiliz kurumlarının boykot edilmesini ve kendi milli kurumlarının kurulmasını istiyorlardı. İsteklerinden biri de İngiliz askeri mahkemelerinin yerine jürilerin kurulmasıydı. Harekete geçen gençler taşrada gerilla savaşına başladılar ve sapa yerlerdeki polis merkezlerine saldırdılar. Sinn Feiners Hareketinin hapishanedeki üyeleri ise açlık grevleriyle Hükümeti yılgınlığa uğratıyorlardı. Bu grevlerin en ünlüsü Cork Belediye Başkanı'nın yaptığı ve bütün İrlanda'yı sarsan grevdi. Bu adam hapishaneye girdiği zaman diri yada ölü olarak mutlaka çıkacağını açıkladı ve yemek yemeyi reddetti, 75 gün sonra da cesedi hapishaneden çıkarılıp mezara götürüldü.

Sinn Feiners İhtilalinin ünlü adamlarından biri de Michel Collins idi. İngiltere Hükümeti'nin hareketi direniş kuvvetleri tarafından felce uğratılmıştı, hükümetin eyaletlerde nüfuzu hemen hemen kalmamıştı. Fakat iki taraf da tethiş ve çarpışmaları gittikçe artırıyorlardı. İngiltere, sa-

vaş ordularından çıkarılmış olan tethişçi maceracı unsurlardan özel bir kuvvet kurarak İrlandalıların üzerine saldırttı. Siyah elbise giydikleri için «Siyahlar» diye tanınan bu askerlere İngiltere Hükümeti dolgun aylıklar veriyordu. Kıyım ve imha hareketine girişen bu kuvvetler çoğu kez halkı evlerinde ve yataklarında öldürüyorlardı. Bu davranışlarının, Sinn Feiners örgütünün adamlarını teslim olmak zorunda bırakacağını sanıyorlardı. Fakat ihtilalciler teslim olmayı reddettiler ve gerilla savaşını sürdürdüler. Bunun üzerine «Siyahlar», öç almak için bütün köyleri ve şehirlerin bazı semtlerini ateşe verdiler. İrlanda korkunç bir savaşa sahne olmuştu. Bu savaşta iki taraf da, öldürme ve yıkıcılıkta birbiriyle adeta yarış ediyorlardı. Bir tarafın arkasında İmparatorluğun örgütlü gücü vardı, diğer taraf ise sırtını inancın demirden gücüne dayamıştı.

İngiliz-İrlanda Savaşı 1919 yılından Ekim 1921 yılına kadar iki yıl sürdü. İngiliz Parlamentosu 1920 yılında «Otonomi Kanunu»nu çıkarmaya karar verdi. Savaştan önce çıkmış ve az daha Ulster'de ayaklanmaya yol açacak olan kanun ise kaldırıldı. Yeni kanun İrlanda'yı ikiye böldü. Birincisi Ulster ve Kuzey İrlanda'yı içeriyor, ikincisi de İrlanda'nın öteki bölgesini kapsıyordu. Her bölgenin ayrı parlamentosu olacaktı. İrlanda küçük bir ada olduğu için, taksim edilmesi demek, pek küçük iki parçanın meydana gelmesi demekti. Kuzeyde Ulster Parlamentosu kuruldu, fakat Güney İrlanda halkı buna aldırış etmedi ve Sinn Feiners yeniden ayaklandı.

Ekim 1921'de İngiltere Başbakanı Lloyd George, Sinn Feiners adamlarına savaşın durdurulması ve anlaşmazlık konusunda görüşme yapılmasını teklif etti, bu teklif İrlandalılarca kabul edildi. Gerçe İngiltere için sonunda Sinn Feiners mensuplarını yoketmek ve İrlanda'yı çorak bir çöle çevirmek mümkündü. Ama İngiltere, İrlanda'daki politikası yüzünden Amerika'nın ve diğer ülkelerin

öfkesine uğramıştı. Mücadelenin devamı için Amerika'daki İrlandalılardan ve hatta İngiliz Milletler Topluluğu devletlerinden İrlanda'ya para dökülüyordu. Fakat Sinn Feiners mensupları, giriştikleri korkunç çarpışmalarda büyük kayıplar verdiler.

İrlanda ve İngiltere temsilcileri Londra'da iki ay kadar görüşmeler yaptılar. Bu görüşmeler sonunda Aralık 1921'de bir prensip anlaşması imzalandı. Gerçi bu anlaşma İrlanda Cumhuriyetini tammadı, ama İrlanda'ya kendi ulusal meseleleri konusunda diğer dominyon ülkelerindekinden daha geniş özgürlük verilmesini kabul ediyordu. Buna rağmen İrlanda temsilcileri, İngiltere'nin ülkelerine karşı savaş açacağı tehdidinden korktukları için bu anlaşmayı kabul ettiler.

İrlanda'da bu anlaşma konusunda büyük bir çatışma başladı. Bir kısmı anlaşmayı tasvip ederken, diğerleri şiddetle buna karşı çıktılar. Bu çatışmalar sonucunda Sinn Feiners mensupları ikiye bölündüler. Sonunda İrlanda Meclisi anlaşmayı onayladı ve böylece «Özgür İrlanda Devleti» varlık safhasına çıktı. Fakat bu anlaşmanın onaylanması, Sinn Feiners Hareketinin adamları arasında bir içsavaşın patlamasına da yol açtı. İrlanda Meclis Başkanı De Valera İngiltere ile yapılan anlaşmaya karşı iken Griffits Collins ve diğerleri onu tasvip edenler arasındaydı. İçsavaş ateşi birkaç ay ülkeyi kasıp kavurdu. İngiltere tabii anlaşmayı ve «Özgür Devlet»i destekleyenlere yardım ediyor ve onlara hasımlarını yenme imkanını veriyordu. Collins Cumhuriyetçiler tarafından öldürüldüğü gibi, Cumhuriyetçi liderlerden çoğu da «Özgür Devlet»in adamları tarafından öldürüldü. Hapishaneler Cumhuriyetçilerle doldu. Bu içsavaş, yiğit İrlanda'nın özgürlük uğrundaki mücadelesinin hazin bir gelişmesiydi. Böylece İngiltere'nin kuvvetinin ve silahının başarı kazanamadığı yerde hileci politikası başarıya ulaşmış oldu. İrlandalılar birbirlerini öldürürler-

ken, İngiltere bir tarafı diğerine karşı kışkırtıyor ve bu felaketin karşısında yalnız sevinç duyan bir gözlemci olarak kalıyordu.

İçsavaş yavaş yavaş sona ermekle birlikte Cumhuriyetçiler «Özgür Devlet»i reddetmekte ısrar ettiler. İrlanda Meclisine, yani «Özgür Devlet» Parlamentosuna seçilen Cumhuriyetçiler, İngiliz Kıralına bağlılık andı içmemek için Meclis oturumlarına katılmadılar, De Valera ve adamları Meclisten uzak durdular. Bu arada «Özgür Devlet» Partisi, «Özgür Devlet»in Başkanı Cosgrave'in liderliği altında, çeşitli yollarla Cumhuriyetçileri ezmeye çalışıyorlardı.

«Özgür İrlanda Devleti»nin kuruluşu, İngiltere'nin imparatorluk politikasında önemli sonuçlar doğuracak nitelikteydi. Çünkü anlaşma, İrlanda'ya, diğer dominyon devletlerine verilenden daha üstün bir bağımsızlık tanıyordu. İrlanda bunu elde eder etmez, diğer devletler de aynı hakka sahip olmak istediklerini bildirdiler. Bu da İngiltere'nin karşısına, dominyon devletlerinin kanuni durumuyla ilgili bir takım problemler çıkardı. Bunu, dominyon devletlerinin durumunda meydana gelen diğer gelişmeler izledi. Sonunda İngiltere ile dominyon devletleri arasında İmparatorluk çapında yapılan toplantılardan sonra dominyonların yeni durumları tesbit edildi ve bu konuda varılan anlaşmalar imzalandı. İrlanda cumhuriyet olduğu için tam bağımsızlığa doğru gidiyordu. Halkının çoğunluğu Bantu ırkından olan Güney Afrika da böyleydi. Böylece dominyonların durumu gelişmekte ve iyileşmekteydi. Nihayet dominyon devletleri, Britanya Milletleri Topluluğu çerçevesinde İngiltere'ye eşit hale geldiler. Bu güzel bir sonuçtu ve şüphesiz siyasi eşitliğe yol açan ileri bir adım sayılıyordu. Fakat bu eşitlik uygulama alanına girmedi ve kağıt üzerinde kaldı. Çünkü dominyon devletleri ekonomik alanda İngiltere'ye ve onun sermayesine bağlıdırlar. Bu durum

da, İngiltere'ye, çeşitli yönlerden bu devletler üzerinde ekonomik baskının kılıcını sallamak olanağını vermektedir. Aynı zamanda ekonomik alanda dominyon devletlerinin gelişmesi, bunların çıkarlarının İngiltere çıkarlarıyla çatışmasına ve İmparatorluğun gittikçe zayıflamasına yol açıyordu. İşte İmparatorluk binasının yıkılması konusu, İngiltere'yi, baskıyı azaltmaya ve dominyon devletlerine siyasi eşitlik vermeye iten önemli bir sebepti. Bu akıllıca davranışla İngiltere, birçok çıkarının elden gitmesini önledi. Fakat bu, uzun zaman sürmeyecektir. Çünkü dominyon devletlerini İngiltere'den ayıran etkenler günden güne gelişmektedir; bunların çoğu da ekonomiktir ve sürekli olarak imparatorluk bağlarını çözmeye çalışmaktadır. Beni Britanya İmparatorluğunun çökeceğini yazmaya iten neden işte budur. Dominyon devletlerinin, İngiltere ile aralarındaki gelenek, kültür ve ırk bağlarına rağmen, uzun zaman İngiltere'ye bağlı kalmaları güçse, Hindistan'ın ona bağlı kalması daha da güçtür! Hindistan'ın çıkarları İngiltere'nin çıkarlarıyla direkt olarak çatışmaktadır, mutlaka biri diğerini yenecektir. Özgürlük yolunda mücadele eden Hindistan, ekonomisinin ve çıkarlarının İngiltere'ye boyun eğmesini reddeder.

Britanya Milletleri Topluluğu ve İngiltere'ye bağlı zengin Hindistan siyasi alanda birer bağımsız devlet sayılırlar. Fakat bütün bu halklar, aslında Britanya'nın ekonomik imparatorluğuna bağlıdırlar. İngiltere ile İrlanda Antlaşması da, İngiliz kapitalizminin İrlanda'yı sömürmeye devam etmesi amacını öngörüyordu. İşte İrlanda Cumhuriyetini kurmak için sürdürülen çalışmanın nedeni ve temel etkeni budur. De Valera ve Cumhuriyetçiler, yoksul köylüleri, orta sınıfı ve yoksul aydınları temsil ederlerken, Cosgrave «Özgür Devlet» orta sınıfı ve zengin çiftçileri temsil ediyorlardı. Bu iki sınıfın da İngiltere ile karşılıklı ticari çıkarları vardı.

Sonunda De Valera mücadele metodunu değiştirmeye karar verdi. Partisindeki arkadaşlarıyla birlikte İrlanda Meclisine gitti ve bağlılık andı içti. Fakat bunu sadece biçimsel olan geleneklere uymak için yaptığını ve Mecliste çoğunluğu elde edince bu andı bozacağını açıkladı. Ondan sonraki seçimde, 1932 yılında De Valera «Özgür Devlet» Parlamentosunda çoğunluğu kazandı ve derhal programını uygulamaya başladı. Cumhuriyeti elde etmek için mücadelenin sürdürülmesi gerekirdi. Yalnız mücadele metodu değiştirildi. De Valera anayasal andın kaldırılmasını teklif etti, ayrıca İngiltere Hükümetine, yıllık toprak vergisi taksitlerini vermeyeceğini bildirdi. İrlanda'da toprağa el konup büyük ağaların elinden alındığı zaman, İngiliz olan bu toprak ağalarına büyük tazminat verilmesi kararlaştırılmıştı. Bu tazminat köylülere dağıtılan toprağın verdiği üründen yıllık taksit şeklinde veriliyordu. Bu ödeme bir kuşak boyunca kesilmeden devam etmişti. Nihayet De Valera buna son verdi.

Bu karar İngiltere'de büyük tepki yarattı ve İngiltere Hükümetiyle yeniden çatışmaya yol açtı. İngiliz Hükümeti önce anayasal andın kaldırılmasının 1921 antlaşmasını çiğnemek anlamına geldiği iddiasıyla İrlanda'yı protesto etti. De Valera buna şu cevabı verdi: «Eğer İngiltere'nin iddia ettiği gibi dominyon devletleriyle İngiltere gerçekten kardeş iseler, anayasalarını değiştirme hakkına sahip bulunuyorlarsa ve İrlanda ile İngiltere de kardeş iseler, bağlılık andını değiştirmek yada anayasasından çıkarmak İrlanda'nın hakkı olur. Yok eğer İrlanda bu haktan yoksun bırakılırsa, bu İrlanda'nın İngiltere'nin bir sömürgesi olduğu anlamına gelir.» İngiltere toprak tazminatı taksitlerinin durdurulması yüzünden İrlanda'yı ikinci defa ve daha şiddetle protesto etti, bunun antlaşmaları ve taahhütleri çirkin bir şekilde çiğnediğini öne sürdü. De Valera ise bu iddiaları reddetti. Bu yüzden aralarında yeniden kanlı çarpış-

malar başladı. Bunu burada detaylarıyla birlikte anlatmamın gereği yoktur. Taksitlerin ödeme vadesi gelince ve İrlanda bunları ödemeyi yine reddedince, Britanya İrlanda'ya karşı bu sefer ekonomik savaş açtı ve İrlanda köylüsünü iflasa götürmek, İrlanda Hükümetini İngiltere'nin şartlarını kabul etmeye zorlamak amacıyla İngiltere'ye ithal edilen İrlanda malları üzerine gümrük koydu. Bu İngiltere'nin adetidir. O, hasımlarını dize getirmek için daima kuvvet kullanır. Oysa bu usul artık kıl kadar işe yaramaz hale gelmiştir. İrlanda Hükümeti de kendi yönünden İrlanda'ya ithal edilen İngiliz malları üzerine yüksek vergiler koydu. Bu ekonomik savaş iki ülkenin de köylülerine ve sanayicilerine ağır zararlara yol açtı. Yalnız aşırı milliyetçilik, ikisini de bunun önüne bir sınır koymaktan alıkoydu.

1933 yılında İrlanda'da yeni seçimler yapıldı. De Valera bu seçimlerde eski zaferinden daha parlak bir zafer kazandı. Bu zafer İngiltere'ye ağır bir darbe oldu ve ona, ekonomik savaş açmak konusundaki politikasının kendisine çıkar sağlamadığını gösterdi. Gariptir ki, İrlanda'ya saldıran ve onu borçlarını ödememekle suçlayan İngiltere'nin kendisi de, Amerika'ya olan borcunu ödemek istemiyor.

De Valera bugün İrlanda Hükümet Başkanıdır ve ülkesini adım adım cumhuriyete doğru götürmektedir. Bağlılık andı kalktı, yıllık taksitlerin ödenmesi durduruldu, İngiliz Genel Valisi gitti ve De Valera onun yerine kendi adamlarından birini tayin etti. Cumhuriyet uğrundaki mücadele ekonomik bir biçime de girmiş olsa, ortadan kalkmış değildir.

İrlanda, yolunda büyük bir engelin durmuş olmasına rağmen pek yakında belki cumhuriyet düzenine kavuşur. De Valera ve partisi İrlanda'nın birleşmesini, bir İrlanda Cumhuriyetinin doğmasını ve Ulster de dahil bütün adayı

içine alacak bir merkezi hükümetin kurulmasını istemektedirler. De Valera'nın büyük problemi, Ulster'i İrlanda'nın diğer bölgelerine bağlanmaya ikna etmektir. Çünkü bu iş kuvvet yoluyla olmaz. İrlanda Devleti kuvvet kullanamaz yada bu yola başvurmak istemez. De Valera Ulster'i İrlanda birliğiyle birleştirmek için orada dostluk şuurunu kazanmayı ummaktadır. Fakat öyle anlaşılıyor ki, De Valera gereğinden fazla iyimserdir. Çünkü Ulster'in protestan halkı, Katolik İrlanda'nın niyetlerinden hâlâ şüphe ediyor.

Not (1938):

1938 yılında iki hükümet, aralarında yıllarca süren ekonomik savaşa son vermek konusunda anlaşmaya vardılar. Toprak tazminatı taksitleri ve diğer mali taahhütlerle ilgili problemleri çözen antlaşma, İrlanda'ya büyük yararlar sağladı. De Valera Cumhuriyete doğru birçok adım attı ve İrlanda'yı İngiltere Hükümetine ve İngiliz tahtına bağlayan bağların çoğunu kopardı.

İrlanda'ya bugün «Eire» denilmektedir ve karşısındaki tek problem Ulster'i ilhak etmekle İrlanda'yı birleştirmektir. Fakat Ulster hâlâ birleşmekten kaçınmaktadır.

14 Hindistan Gandi'nin Peşinden Gidiyor

11 Mayıs 1933

Şimdi sana, yakın geçmişte Hindistan'da cereyan eden olayları anlatacağım. Biz, tabii olarak, dışarıda cereyan eden olaylardan daha çok ülkemizin olaylarıyla ilgileniriz. Hindistan'ın tarihiyle olan bağlarımız bir yana, görüyoruz ki, Hindistan meselesi bugün dünyanın en büyük problemlerinden biridir. Hindistan, emperyalist işgalin en açık örneğidir. Çünkü Hindistan İngiliz emperyalizminin dayanağı olan bir temeltaşıdır. İngiltere'nin Hindistan'daki başarısı, öteki devletleri de kazanç ve sömürme peşinde koşmaya iteledi.

Sana bir mektubumda, Dünya Savaşı sırasında ülkede meydana gelen gelişmeleri, Hint endüstrisinin kuruluşunu, Hindistan'daki kapitalist sınıfı ve İngiltere'nin Hint endüstrisi karşısındaki tutumunu anlatmıştım. İngiltere'nin Hindistan'a yaptığı siyasi, ticari ve sınai baskının şiddeti artıyordu. Savaştan sonraki yıllarda Doğuya bir siyasal uyanış dalgası hakim olduğu gibi, bütün dünyada da

karışıklıklar yayıldı. Hindistan'da tethişçi ihtilalin eyleme geçeceği hakkında bazı belirtiler göründü. Halk kurtulmanın özlemi içindeydi. Bu yüzden İngiltere, bir çıkaryol bulmak zorunda kaldı. Sonunda İngiltere Hükümeti siyasal reform alanında bir adım atarak bazı kovuşturmalar yaptı. Bunu, siyasi alanda bazı reformlar yapılmasını öneren Montagu - Chelmsford Raporunun hükümete sunulması izledi. Bundan başka, hükümet ekonomik alanda da bir adım atarak yeni gelişmeye başlayan burjuva sınıfını küçük kazançlarla oyaladı. Fakat kuvvet ve sömürme yuvalarını yine de kendi elinde tutmakta devam etti.

Savaştan sonra bir bolluk ve ticari zenginlik dönemi başladı. Özellikle Bengal'deki kendir endüstrisinden büyük kazançlar sağlandı. Bu kazanç çoğu zaman yüzde yüz oranındaydı. Fiyatlar ise çok yükseldi, ama ücretlerde az bir artma oldu. Toprak kiracılarının feodal sınıfa vermekte oldukları kiralar da yükseltildi. Fakat arkasından ticari durgunluk başladı ve hızla gelişti. İşçi, sanayici ve çiftçiler daha kötü şartlarla karşı karşıya kaldılar. Hoşnutsuzluk hızla yayıldı. İşçilerin içinde bulundukları kötü yaşama şartları, fabrikalarda grev yapmalarına yolaçtı. Toprak kiracılarının kötüleşen durumu ise köylü hareketinin başlamasına sebep oldu. Orta sınıf aydınları arasında da işsizlik arttı ve şiddetli bir sıkıntıya düşmelerine yolaçtı.

Savaştan sonra Hindistan'ın içinde bulunduğu ekonomik durum işte buydu. Bunları hatırında tutarsan, ülkede cereyan eden gelişmeleri daha iyi anlarsın. Ülkede çeşitli biçimler alan savaşçı bir ruh göründü. Sanayi işçileri sendika kurdular, daha sonra Hindistan İşçi Birliklerinin hepsini içeren bir kongre topladılar. Küçük toprak sahipleri ve köylüler Hükümete gücenmişler ve bazı siyasi adımlar atmayı düşünmeye başlamışlardı. Hatta zavallı kiracılar bile başkaldırmayı düşünüyorlardı. Orta sınıf, özellikle işsiz kalanları fiilen politik işlere karışmışlar, bir kısmı da

devrimci eyleme başlamıştı. Bu ekonomik durum, Hinduları, Sihleri ve Müslümanları aynı ölçüde etkiliyordu. Çünkü ekonomik durumlar dinsel farklılıklar tanımaz. Müslümanlar ayrıca Türkiye'ye karşı yapılan savaşa da üzülüyorlar ve Arap Yarımadasının, Mekke, Medine, Kudüs gibi kutsal şehirlerin elden çıkmasından korkuyorlardı.

Savaştan sonra Hindistan işte bu durumlar yüzünden ıstırap çekiyordu. Ülkedeki İngiliz siyaseti nihayet beklenen ilk meyvelerini verdi: İhtilalci eylemlere karşı uygulanacak bir baskı kanunu çıktı ve özgürlükler artacağına daha da kısıtlandı. Bu tedbirler, «Rowlat» diye tanınan bir komisyonun hazırladığı rapordan esinlenerek alındı. Bundan sonra memlekette «Kara Düzen» diye tanınan bir baskı rejimi uygulandı. Bu düzen, ne kadar ılımlı olurlarsa olsunlar, tüm Hintliler tarafından nefretle karşılandı. Bu kanun hükümete ve polise, şüphelendikleri yada tehlikeli gördükleri herkesi yakalayıp yargılatmadan hapse atmak yetkisini veriyordu. Bu uygulama Hint halkı tarafından şöyle formüle edilmişti: «Avukatsız, yargıtaysız, delilsiz mahkumiyet!» Fakat buna rağmen, Hint halkı bu kanuna ve uygulamaya karşı protesto seslerini yükseltti. Tam bu sırada Hint siyasetinin ufuklarında yeni bir etken göründü. Bu etken, başlangıçta küçük olup giderek büyüyen ve bütün gökyüzünü kaplayan bir buluta benziyordu.

Buluta benzeyen bu yeni etken Mohandas Karamçand Gandi'ydi. Kendisi savaş sırasında Güney Afrika'dan Hindistan'a gelmişti. Gandi Sabırmati'deki «Aşram»da[1] kalıyordu ve yakın bir zamana kadar ülkenin siyasi atmosferinden uzak bulunuyordu. Hatta İngiltere Hükümeti ile müttefiklerin yanında savaşa katılmak için gönüllü bile toplamıştı. Fakat Gandi Güney Afrikada «Satyagraha» denilen pasif direniş politikasıyla tanınmıştı. 1917 yılında

(1) **Aşram: Hindistan'da manastır gibi riyazet yeri demektir. (M. E. B.)**

Bihar eyaletinde Avrupalı çiftçilerin zulmüne uğrayan mağdur toprak kiracılarının mücadelesine başarıyla önderlik etmiş, daha sonra aynı başarıyla Gucarat'ta köylüleri savunmuştu. 1919 yılı başlarında hastalandı. Bu hastalıktan henüz kurtulmuştu ki, ülke Rowlat raporunun getirdiği düzene karşı yapılan protestolarla kaynıyordu. Gandi sesini halkın sesine kattı. Bu yeni ses öbür seslerden farklıydı. Sakin ve ağırbaşlıydı. Fakat gürültülü sesleri bastırıyordu. Yumuşaktı, ama sert demir gibi güçlüydü. İnce ve çekiciydi, ama ihtarlarla dolu ve korkulacak bir sesti. Konuşmasındaki her sözcükte büyük anlam ve güçlü azim vardı. Barışsever konuşması kuvvetle doluydu, sahibinin eylem gücünü ortaya koyuyordu, haksızlığı yokediyor ve zulmü küçümsüyordu.

1919 yılının Şubat ve Mart aylarında birdenbire karşımıza çıkıp bizi dehşete düşüren ses işte buydu. Aradan 14 yıl geçtikten sonra bugün artık o sese alışmış bulunuyoruz. Gandi'nin sesi, lanetlerle dolu eski siyasi yaygaralarımızdan, İngiliz yönetiminin hiçbir değer vermediği protestolarımızdan ve boş kararlarla sonuçlanan her zamanki uzun nutuklarımızdan farklıydı. O, laf sesi değil, eylem sesiydi.

Mahatma Gandi[1], İngiltere'nin haksız kanunlarına karşı koymaya, hapse atılmaya ve mahkemelere çıkmaya hazır olanların çalışmalarını organize etmek için «Satyagraha Sabha» adı verilen bir hareket düzenledi. Bu hareket o zaman yeni bir çalışma metoduydu ve çok kimseleri eyleme soktu. Bu metod bugün hayatımızda alışılmış ve tabii bir iş halini almıştır.

Gandi'nin Kıral Naibine nazik bir dilekçe gönderip, hükümetin zalim kanunları uygulamakta ısrar etmesi ha-

(1) **Mahatma: «Büyük ruhlu» demektir. Bu adı, Gandi'ye kendisini sevenler vermiştir. (M. E. B.)**

linde sonucun kötü olacağını kendisine ihtar etmesi tabiiydi. Gandi, hükümetin, Hindistan'ın karşı koymasına aldırış etmeyen tutumunda kararlı olduğunu görünce halkı, bütün ülkeyi kaplayacak bir yas günü ilan etmeye, o gün çalışmayı durdurmaya ve toplantılar yapmaya çağırdı. O gün, baskı kanununun uygulanmaya başlanacağı günün ertesindeki pazara rastlıyordu. Bu, «Satyagraha» hareketinin açılış günü olan 6 Nisan 1919 tarihinde oldu. O gün Hindistan'ın bütün köylerinde ve şehirlerinde törenler yapıldı. Bu, Hint halkının ilk birlik belirtisiydi ve çeşitli halk kurumlarının katıldığı parlak bir gösteriydi. Hareketin ulaştığı bu başarı, başarıya ulaşmasına çalışan bizleri bile şaşırttı. Gerçi biz bazı şehirlilerin dışında kimseyle temas kuramamıştık, ama ulusal ruh tıpkı ateşin pamukta yayılması gibi hızla yayılmış ve çağrı en ücra köylere kadar ulaşmıştı. Şehirliler tarihte ilk defa bir halkçı siyasi gösteriye köylülerle birlikte katıldılar.

Delhi'liler ise tesbit edilen zamanı yanlış anladılar, bunun 31 Mart 1919, yani zamanından bir hafta önce olduğunu sandılar. O gün Delhi'ye, Hindularla Müslümanlar arasında meydana gelen karşılıklı sevgi gösterilerinden doğan garip bir ruh hakim oldu. Ünlü Arya lideri «Suvami Şaradhanand» Delhi'deki büyük camide toplanan kitlelere hitabetti. Polis ve ordu birlikleri sokaklarda toplananları dağıtmaya çalıştılar, üzerlerine ateş ettiler ve bir kısmını öldürdüler. Lider Suvami Şaradhanand polisin süngülerini çıplak göğsüyle karşıladı, ama ölmedi. Bu olay halkın coşkunluğunu daha da artırdı. Ne çare ki, bu lider, sekiz yıl kadar sonra ölüm döşeğindeyken bir mütaassıp Müslüman tarafından öldürüldü.

6 Nisan'dan sonra olaylar hızla birbirini izledi. 10 Nisan'da polis Amritçar'da iki liderin, Dr. Katşlu ve Dr. Satyabal'ın tutuklanmalarını protesto etmek için başaçık olarak toplanan silahsız bir topluluk üzerine ateş açtı ve

bir kısmını öldürdü. Bunun üzerine durum gerginleşti, öfkelenen topluluk da suçsuz İngilizlerden beş-altı kişiyi yazıhanelerine girerek öldürdü ve evlerini yaktı. Bundan sonra Pencap eyaletinin üzerine perde çekildi ve bölge, haberlerin gelmesine şiddetle engel olan sansürle Hindistan'ın öbür bölgelerinden ayrıldı. Halkın da oraya gidip gelmesi çok güçtü. Çünkü eyalette sıkıyönetim ilan edilmişti. Bu ıstırap aylarca sürdü, sonunda perde kalkmaya ve korkunç gerçekler ortaya çıkmaya başladı.

Sana burada sıkıyönetim döneminin Pencap'taki korkunçluğunu anlatacak değilim. Bütün dünya Amritçar'daki kıyımı ve binlerce vatandaşımızın öldürüldüğü haberini duymuştu. O andan itibaren «Amritçar» sözcüğü «kıyım» anlamını taşır hale geldi. Kıyım yalnız Amritçar'da olmadı, Pencap'ın diğer şehirlerinde de oldu. Üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen bu korkunç ve barbarca kıyımı hâlâ affedemeyiz. Fakat hükümeti buna iteleyen nedenleri bulmakta güçlük çekmeyiz: İngilizler Hindistan'da bir yanardağın ağzında durduklarını biliyorlardı. Ama, Hint halkının bilincini yada duygularını anlamaya çalışmadılar. Hindistan'da güce ve gerici düzenlerine dayanarak yalnız başlarına yaşadılar. Bu suni güvenliğin arkasında bilinmeyen bir korku gizleniyordu. Hindistan, bir buçuk yüzyıl süreyle yönetimleri altında kalmasına rağmen İngilizler tarafından hâlâ bilinmemektedir. 1857 anısı hâlâ hatırlarındadır ve onları, yabancı ve düşman bir ülkede yaşadıklarını, bu ülkenin böyle kalmayacağım, bir gün üzerlerine yürüyüp onları feci şekilde çiğneyeceğini düşünmeye iteliyordu. İngilizlerin, ülkede milli bir hareketle karşılaştıklarında kafalarında gelişen düşünce işte budur. Amritçar'ın 10 Nisan kanlı hareketinin haberini alan Pencap'taki yüksek rütbeli memurlar paniğe kapıldılar. Ülkede 1857 Ayaklanması'na benzer şiddetli bir ayaklanma bulunduğunu ve bütün İngilizlerin hayatlarının tehlikeye

düştüğünü sandılar. Bunun üzerine sıkıyönetim kuruldu ve kıyım başladı.

Bundan birkaç ay sonra General Dyer'in, bu barbarca hareketi alaylı bir tarzda haklı göstermeye çalışması ve hükümetin silahsız halka saldırmakla işlediği suçu örtmeye kalkması, Hindistan'ı daha da ayaklandırdı. Amritçar'da halka ateş açılmasından sorumlu olan da General Dyer'dir. Sonradan «benim bu işle ilgim yoktur» dedi. Hükümette ve İngiltere'de bazı kimseler Generali yumuşak bir dille eleştirdiler, fakat Lordlar Kamarası'nda cereyan eden tartışmalar, İngiltere'nin kötü niyetlerini açıkça ortaya koydu. Bu tartışmalar sonunda Lordlar Kamarası Generale övgüler ve teşekkürler gönderdi.

Bütün bu olaylar, Hindistan'ı gazaba getirdi. Pencap felaketi halkın gönlünde kin ve nefret doğurmuştu zaten. Hükümet ve Kongre Partisi, Pencap'ta cereyan eden olayların içyüzünü soruşturmak için ayrı ayrı komisyonlar kurdular. Halk bu komisyonların raporlarını sabırla bekledi. O günden beri 13 Nisan günü Hindistan'da ulusal bayram oldu, 6-13 Nisan arasındaki hafta da ulusal hafta ilan edildi. Amritçar'daki «Galyan Walabağ» da ülkenin siyasi kabesi haline geldi ve üzerinden korku perdesi kalktıktan sonra cennet haline getirildi. Fakat korkunun bıraktığı anı, orada kaldı.

Tuhaf bir rastlantıdır ki, Kongre Partisi'nin toplantısı 1919 yılında bizzat Amritçar'da yapıldı. Gerçi bu toplantı, Soruşturma Komisyonunun raporunu beklediği için önemli kararlar alamadı, ama açık bir gelişmeye sahne oldu. Çünkü bu toplantıda yeni bir örgütlenme ve canlılık belirdi. Bu durum Kongre Partisi'nin eski üyelerini rahatsız etti. Bu toplantıda lider Tilak da hazır bulunuyordu. Tilak gözüpek bir insandı ve hayatında son defa Kongre Partisi'nin toplantılarına katılıyordu. Partinin müteakip toplantısından önce öldü. Amritçar toplantısında bir de kitlelerin

adeta taptığı adam haline gelen Gandi vardı. Gandi Kongre Partisi'nde ve Hindistan'ın siyasi hayatında liderliğini kabul ettirmeye başlamıştı. Sıkıyönetim sırasında komplo düzenlemekle suçlanarak uzun zaman hapsedilen, sonra da salıverilen liderlerin çoğu da bu toplantıya katıldılar. Bunlar hapishaneden çıkar çıkmaz toplantıya koşmuşlardı. Bunlar arasında ünlü Ali kardeşlerin ikisi de vardı.

Kongre Partisi'nin ertesi yılki toplantısında, Gandi'nin hükümetle işbirliği yapmamak esasına dayanan programı kabul edildi. Bu program Kalküta'da yapılan özel bir oturumda tavsiye edilmişti. Bundan sonra mücadele metodu tamamen pasif bir durum aldı, artık bu mücadelede tedhiş yoktu. Bu metot, İngiliz yönetimine, Hindistan'ı yönetmesinde ve sömürmesinde yardım edilmemesini öngörüyordu. İlk adımda yabancı hükümet tarafından verilen unvanlar, okullar, Montagu - Chelmsford reformlarının doğurduğu yeni meclisler boykot edildi. Avukatlar ve mahkemelere çağırılanlar da mahkemelere gitmemeye kadar verdiler. İkinci adım olarak da sivil ve askeri görevler boykot edildi ve vergilerin ödenmesi durduruldu. Olumlu adımlar arasında el tezgahları dokumacılığının teşviki ve resmi mahkemeler yerine halkın hakemliğine başvurulması kararı da vardı. En etkili adım ise, Hindu-İslam birliğinin kurulması ve paryaların içinde bulundukları duruma son verilmesi oldu. Kongre, ayrıca, daha hareketli bir eylem içine girebilmek ve kitlelerin parti üyeliğine alınmalarını sağlamak için parti tüzüğünde de değişiklik yaptı.

Bundan sonraki toplantılar, eski toplantılardan farklı oldu. Gerçekte bu dünyada yepyeni bir gelişmeydi. Çünkü Güney Afrika'daki «Satyagraha» hareketi küçük çaptaydı, şimdi ise bu mücadele halka büyük fedakarlık yüklüyordu. Özellikle mesleğe dönmemeleri istenen avukatlar ve hükümetin kontrolu altındaki okullarını ve fakültelerini bırakan öğrenciler çok mağdur oldular. Bu hareketi de-

ğerlendirmemiz güçtür. Çünkü karşılaştırılacak bir benzer hareket yoktur. Kongre Partisi'nin eski liderleri de zaten bu yüzden tereddüde düştüler. Tilak öldükten sonra Gandi'nin yanında, Motilal Nehru'dan[1] başka mücadelenin ilk günlerdeki liderlerinden kimse kalmadı. Kongre Partisi'nin normal üyesi olan sokaktaki adamın ve halk çocuklarının durumunda ise tereddüt yoktu. Çünkü Gandi onları, pasif mukavemet ilkesiyle adeta büyülemişti, onlar da bu ilkeyi kendileri için incil haline getirmişlerdi. Müslümanların heyecanı da diğerlerininkinden az değildi. Ali kardeşlerin önderliğindeki «Hilafet Komitesi» Gandi'nin programını daha önce kabul etmişti. Hareketin hızlı başarısı ve kitlelerin buna karşı sempatisi, eski liderlerin çoğunu da ona katılmak zorunda bıraktı.

Ben bu mektuplarda bu hareketin olumlu ve olumsuz yönlerini inceliyemem. Çünkü bu çetrefil bir iştir. Hareketin sahibi Mahatma Gandi hariç, hareketi değerlendirmek, belki herkes için de güçtür. Yalnız burada o harekete tarafsız bir gözle bakmakla ve hızlı yayılışındaki nedenleri açıklamaya çalışmakla yetineceğiz.

Sana kitlelerin uğradığı ekonomik sıkıntıyı, yabancı sömürüden doğan kötü durumu, orta sınıf arasında işsizlik oranının yükseldiğini anlatmıştım. Bütün bunların çaresi neydi? Özgürlüğün yalvarmalarla ve temennilerle kazanılamayacağı tabiidir. Çünkü artık açıkça anlaşılmıştır ki Kongre Partisi'nin protesto ve yalvarmaları öngören eski metodu halkı harekete getiremez ve kölelikten kurtaramaz. Daha önce de bu metodlar, özgürlüğü kazanmakta yada egemen sınıfları iktidarı bırakmaya razı etmekte başarıya ulaşamamıştı. Tarih bize öğretmiştir ki, köleleştirilen milletler ve sınıflar, sert ihtilallerden ve ayaklanmalardan başka bir yolla özgürlüklerine kavuşmamışlardır.

Silahlı ayaklanmaya Hindistan'ın durumu elverişli de-

[1] **Yazarın babasıdır. (M. E. B.)**

ğildi. Çünkü halk silahsızdı ve silahın nasıl kullanılacağını bile bilmiyordu. İngiltere gibi büyük bir devletle silahlı bir çarpışma Hindistan'a zafer kazandıramazdı. Silahlı çarpışma ordulara yaraşır, ama silahla donatılmış kuvvetlerin önünde duran silahsız halka asla yaraşmaz. Erleri ve subayları öldürmek, bombalar atmak yada tabanca mermilerini boşaltmak ise, iflas eden bir metoddur. Bu gibi işlere girişmek, halkın moralini bozacak küçük düşürücü bir iştir. Ayrıca bu işlerin gerçekleştireceği tek başarı, sadece bazı kişileri korkutmaktan ibaret kalır; güçlü ve örgütlü bir hükümet üzerinde etki yapamaz. Sana önce de bildirdiğim gibi, Rus ihtilalcileri, bir süre uyguladıkları bu yıldırma hareketinden sonra vazgeçmişlerdi.

O halde Hindistan için yol neydi? Rus İhtilali bir işçi cumhuriyetini kurmayı başardı. Çünkü o, ordunun desteklediği bir halk mücadelesine dayanıyordu. Ayrıca Sovyetler, eski Rus Hükümetinin ve ülkenin, savaşın ağır yükü altında ezildikleri bir dönemde başarı kazandılar. Onların karşısında büyük bir güç yoktu. Şunu da eklemek gerekir ki, Hindistan'da marksist Rusya'yı tanıyan yada onun gibi düşünen pek az kimse vardı. Bu yüzden de çekilmez hale gelen ezici kölelikten kurtulmanın çaresini bulacak kimse çıkmıyordu. Hassas kimseleri de yas ve ümitsizlik sarmıştı. Nihayet Gandi çıktı ve barışçı programını halka sundu. Bu program, bize, İrlanda'nın daha önce öğrenmiş olduğu halkın kendi kendine güvenmesi ve güçlenmesi metodunu öğretti. Bu programın hükümet üzerindeki etkisi de açıkça kendisini gösterdi. Çünkü hükümet, Hintlilerin isteyerek yada istemeyerek yaptıkları işbirliğinden destek alıyordu. İşte bu işbirliği esirgenince ve boykot uygulanınca İngiliz yönetiminin binası sarsılmaya başladı. Hiç değilse bu mücadele metodu halkın gücünü artırdı. Mücadele pasifti, ama verimsiz değildi. Satyagraha Hareketi, pasif olmakla birlikte, zulmün karşısında kesin bir durum aldı. Bu hare-

ket aslında pasif bir ihtilaldi, ama savaşların çoğundan daha yenilgiye uğratıcı ve devletin temelini sarsmakta daha etkiliydi. Bu ihtilal halkı eyleme ve kavgaya sokmak için dinamik bir metottu ve Hintlilerin tabiatıyla tam bağdaşıyordu. Bu ihtilal Hint halkının eylem gücünü ortaya çıkardı, düşmanımıza da günahkar elbisesi giydirdi, bizi içinde bulunduğumuz korkudan kurtardı, sesimizi yükseltmemizi sağladı. Bu hareketin başlamasından sonra bizler artık gönlümüzdeki niyeti gizlemiyorduk. Çünkü Pasif İhtilal, bilincimizin üzerine çekilmiş ağır perdeyi kaldırdı; bize güven duygusu verdi, söz ve eylemle özgürlüğün nasıl kazanılacağını öğretti. Ayrıca Pasif İhtilal bizleri, acı kişisel çekişmelerin ve bunlarla birlikte gelen ırkçılık kinlerinin şerrinden de korudu, son çözümyoluna varmamızı kolaylaştırdı.

Bu mücadele sırasında hükümet, Montagu - Chelmsford reform planı gereğince yeni meclisler ve komiteler kurdu. Kendilerine liberal adını veren ılımlılar bu meclislerin üyeliğini kabul ettiler, bakan ve yüksek dereceli memur olarak görev aldılar, halkın desteğini kazanmadan hükümetle işbirliği yaptılar. Kongre Partisi'nin üyeleri ise bu meclisleri boykot ettiler. Halkın çoğu da bu meclislere pek aldırış etmedi. Çünkü halkın gözü bu meclislerin dışında, şehirlerde ve köylerde cereyan eden mücadeleye dönmüştü. Kongre Partisi'nde çalışanlar, ilk defa köylerde dolaşmaya, komiteler kurmaya ve köylülerdeki bilinci geliştirmeye başladılar.

Bu çalışmalar 1921 yılının Aralık ayına kadar sürdü. Bu tarihte İngiliz Veliahtı'nın Hindistan'ı ziyareti yüzünden çarpışmalar oldu. Çünkü Kongre Partisi bu ziyarete karşı boykot ilan etti. Hükümet ise geniş çapta tutuklamalara girişti. Hapishaneler «siyasiler»le doldu. O tutuklamalar, çoğumuz için hapis hayatında tecrübe sahibi olmanın başlangıcıydı. Kongre Partisi'nin Başkanı da tutuk-

lananlar arasında bulunduğu için, başka bir üye (Hakim Ecmel Han) onun yerine geçti ve Ahmetabat şehrinde yapılan oturumu yönetti. Fakat Gandi tutuklanmamıştı. Hareket o kadar yayıldı ki, kendilerini tutuklanmaya sunanların sayısı, fiilen tutuklananların sayısından daha çoktu!

Liderlerin ve politika alanında çalışan tanınmış kimselerin tutuklanmaları sonucunda, Kongre Partisi'ne, eylemde az tecrübeli olan ve iyi tanınmayanlar girdi. Bunların bir kısmı da gizli polise bağlı ajanlardı. Bu durum da bazı başıboşluklara ve tethişe yol açtı. 1922 yılının başlarında Gozâhbur'a yakın Şorişora'da bazı köylülerle polis arasında bir çarpışma oldu ve köylülerin, polis merkezini içindeki bazı askerlerle birlikte yakmalarıyla sonuçlandı. Bu olay ve diğer bazı olaylar, harekete tethişin ve anarşinin girmesinden endişe eden Gandi'yi kızdırdı. Bunun üzerine Kongre Partisinin Yürütme Kurulundan, programın kanunlara karşı direnmeyi öngören bölümünü kaldırmasını istedi. Kurul da bu isteği yerine getirdi. 1922 yılının Mart ayında Gandi tutuklanarak mahkemeye gönderildi ve altı yıl hapse mahkum edildi.

Bununla Pasif İhtilal'in ilk perdesi kapandı.

15 Hindistan'da Pasif İhtilal

17 Mayıs 1933

Sana Hindistan ve onun geçmişi hakkında, diğer ülkeler hakkında yazdıklarımdan daha çok yazdım. Fakat olaylar dizisi, zamanımıza kadar uzanmış bulunuyor. Bu mektupta, Hindistan'ın bugünkü durumuna geleceğimi sanıyorum. Sana, hâlâ hayalimizde canlılığını koruyan olayları anlatacağım. Aslında bu olayları değerlendirme zamanı henüz gelmiş değildir. Çünkü onlar henüz bitmemiştir ve sonuçlarının ne olacağı henüz bilinmemektedir. Fakat Hindistan tarihinin hikayesi hiçbir zaman bitmeyecektir.

1927 yılının sonlarına doğru İngiltere Hükümeti, gelecekte yapılacak reformlar ve yönetim mekanizmasındaki değişiklikler için gerekli etüdleri yapmak üzere Hindistan'a bir soruşturma komitesi göndereceğini ilan etti. Hindistan'daki kordiplomatik bu haberi öfke ve lanetle karşıladı. Kongre Partisi de buna karşı çıktı. Çünkü Parti, Hindistan'ın özerk bir yönetime hazır olup olmadığının öğrenil-

mesi için ikide bir soruşturma yapılmasına karşıydı. İngiltere'nin, Hindistan'da mümkün olduğu kadar fazla kalmak için kullandığı bahane buydu. Kongre Partisi uzun zamandan beri, Dünya Savaşı sırasında Müttefik devletlerin de istedikleri gibi, Hindistan'a kaderini tayin hakkının verilmesini istiyordu. Kongre Partisi ayrıca İngiliz Parlamentosunun isteklerini Hindistan'a dikte etme ve Hindistan'ın kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu da kabul etmiyordu. Bunun için Kongre Partisi bu parlamento heyetinin gönderilmesine karşı çıktı. Ilımlılar başka nedenler yüzünden buna karşıydılar. Bu nedenlerin en önemlisi, komitede Hintli üyelerin bulunmaması ve onun yalnız İngilizlerden kurulu olmasıydı! Çeşitli kurumları Komitenin gelmesine karşı çıkmaya iteleyen nedenler ayrı ayrı olmakla birlikte, önemli olan gerçek şuydu ki, ılımlılar da dahil bütün Hintliler, Komitenin gelmesine karşı çıktılar ve boykot edilmesini istediler.

1927 yılının Aralık ayında Kongre Partisi Madras'da toplandı ve amacının Hindistan'ın bağımsızlığını gerçekleştirmek olduğunu kararlaştırdı. Bu amaç ilk defa o zaman ilan ediliyordu. Bu, iki yıl sonra Lahor'da toplanan Ulusal Kongre'nin en büyük amacı haline geldi. Madras'ta toplanan Kongre Partisi, bütün partileri içine alan bir cephe kurdu. Bu cephe eylemle dolu kısa bir süre yaşadı.

İngiltere'nin gönderdiği Komite 1928 yılında çalışmalarına başladı. Fakat her gittiği yerde boykotla, gösteri ve protestolarla karşılanıyordu. Komitenin adı, başkanına izafetle «Simon Komitesi»ydi. Halk Komiteyi, «Simon! Dön» sesleriyle karşılıyordu. Çoğu defa polis göstericileri dağıtmak için müdahale ediyordu. Hatta Lala Lacebtri, Lahor'da polis tarafından dövüldü, birkaç ay sonra da öldü. Doktorlar, Lala'nın polis tarafından dövülmesinin ölümünü çabuklaştırdığı inancında oldukların açıkladılar. Bütün bunlar Hint halkının öfkesini artırıyordu.

Bu sırada, bütün partileri temsil eden Kongre Partisi kendine yeni bir tüzük hazırlamaya ve ırk problemi için bir çözümyolu bulmaya çalışıyordu. Tüzük ve ırk problemi için bazı teklifleri içine alan bir rapor hazırladı. Bu rapor, onu hazırlayan komitenin başkanı Pandit Motilal Nehru'ya izafetle «Nehru Raporu» diye tanındı. O yıl cereyan eden büyük olaylardan biri de, Gucarat'ta Bardlo köylülerinin, omuzlarına yüklenen vergileri protesto etmek için giriştikleri büyük kampanyaydı. Birleşik Eyaletlerde olduğu gibi Gucarat'ta büyük toprak ağaları yoktu. Orada basit köylüler vardı. Serdar Batl'm liderliğinde bulunan bu köylüler üstün bir cesaret gösterdiler ve büyük bir zafer kazandılar.

1928 yılında Kalkütta'da toplanan Kongre Partisi, Motilal Nehru'nun dominyon (İngiliz Uluslar Topluluğu) devletlerinin anayasalarına benzer bir anayasa tavsiye eden raporunu prensip olarak kabul etti. Kongre Partisi, İngiliz Hükümetine, bunu kabul etmesi için bir yıl mehil verdi. Hükümet bu teklifi reddettiği takdirde, Kongre Partisi Hindistan'ın bağımsızlığını ilan edecekti. Demek oluyordu ki, Kongre Partisi de, ülke de bir krize doğru gidiyordu.

İşçiler ise ücretlerinin indirilmesi için girişilen bazı teşebbüslerden endişe ve heyecana düştüler. Bombay'daki işçiler örgütlüydüler. Orada yüzbinden fazla işçinin katıldığı birçok grev yapıldı. Sosyalizm ve bir ölçüde komünizm fikirleri işçiler arasında yayılmaya başlamıştı. Bu ihtilalci gelişmeler İngiliz yönetimini korkuttu. 1929 yılı başlarında 32 işçi lideri tutuklandı. Bunlar, devletin güvenliğine karşı «komplo» hazırlamakla suçlandılar. Bu tertipli tutuklama ve suçlama dünyanın her tarafında «Mirot Meselesi» diye ün saldı.

Dört yıl süren yargılanma sonunda hemen hemen bütün sanıklar uzun süreli hapis cezasına çarptırıldılar. Bu

yargılanmaların garip tarafı şuydu ki, sanıklar ihtilalci çalışmalarda bulunmak yada güveni bozmakla suçlanmadılar; yalnız belirli fikirleri benimsemek ve yaymaya çalışmakla suçlandılar. Cezaların büyük kısmı bu yüzden Yargıtayca indirildi.

Gizlice cereyan eden, bazen de açığa çıkan eylemlerden biri de, ihtilalin tethişçi olmasının zorunluluğuna inanan kimselerin giriştikleri işlerdi. Bu da çoğunlukla Bengal'de, biraz da Pencap'ta ve Birleşik Eyaletlerde oluyordu. İngiliz yönetimi çeşitli yollarla bu eylemi ortadan kaldırmaya çalıştı ve yapanların çoğunu komplo suçlamasıyla mahkemeye verdi. Ayrıca Hükümete, istediği kimseyi yargılamadan tutuklama yetkisi veren ve «Bengal Kararnamesi» diye tanınan bir kanun çıktı. Bu kanun gereğince birkaç yüz Bengalli genç tutuklanarak hapishane köşelerine atıldılar. Bu gençlerin ne zamana kadar tutuklu kalacakları da belli değildi. Şunu da belirtmek yerinde olur ki, bu kararnameyi, İngiliz İşçi Hükümeti çıkardı.

Bu ihtilalciler özellikle Bengal'de bazı tethiş işlerine giriştiler. Bu arada üç önemli olay oldu: Birincisi Lahor'da bir İngiliz Polis Şefinin öldürülmesiydi. Bu adamın, Simon Komitesi'ne karşı yapılan protesto gösterileri sırasında Lala Lacebtri'yi dövdüğü sanılıyordu. İkincisi, Delhi'deki Meclis binasına bir bombanın atılmasıydı. Bu bomba büyük zarara yol açmadı. Çünkü atılmasındaki amaç, büyük bir gürültü koparmak ve ülkeyi ayaklandırmaktı. Üçüncüsü de, 1930 yılında Sivil Ayaklanma Hareketi başladığı zaman Çittagong'da meydana gelen olaydı. Burada halk mühimmat depolarına şiddetli bir saldırı yaptı, kısmen başarıya da ulaştı. Ama Hükümet bu hareketi bastırmak için mümkün olan her çareye başvurdu. Halk arasına beraber toplayacak ajanlar saldı, komplo suçlamasıyla tutuklamalara, yargılamalara girişti. Hatta mahkemenin beraat ettirdiği bazı kimseleri bile özel kararnameler gere-

ğince tutukladı. Ayrıca hükümet kuvvetleri Doğu Bengal'in bazı bölgelerini askeri işgal altına aldılar. Halkın izinsiz dolaşması, bisiklete binmesi ve istediği elbiseyi giymesi yasaklandı. Bütün şehirlilere ve köylülere, polise gerekli bilgiyi vermedikleri için ağır vergiler yüklendi.

1929 yılında Lahor'daki bir komplo meselesinde tutuklanan Canandranat Das adlı bir genç, hapishanenin kötü muamelesini protesto etmek amacıyla açlık grevi yaptı. Bu genç 61 gün oruçlu kaldıktan sonra öldü. Bu olay bütün Hindistan'ı galeyana getirdi ve halkın bilinçlenmesinde etkili oldu. 1931 yılı başlarında Bağdat Sang'ın idamı da buna benzer bir tepki yarattı.

Biz yine Kongre Partisi'nin siyasetine dönelim:

Kalkütta toplantısından sonra Partinin İngiltere Hükümetine verdiği bir yıllık mehil sona erince, 1929 yılının sonlarına doğru İngiltere Hükümeti, ufukta beliren tehlikeli sonuçları önlemeye çalıştı ve durumu düzeltmek konusunda üstükapalı bir açıklama yaptı. Buna rağmen Kongre belirli şartlarla hükümetle işbirliği yapmaya hazır olduğunu bildirdi. Hükümet bu şartları reddedince 1929 yılının Aralık ayında Lahor'da toplanan Ulusal Kongre bağımsızlık istemeye ve bu uğurda mücadele etmeye karar vermekten başka çare bulamadı.

Böylece 1930 yılı yaklaşınca, havada gelecek olayların karartısı sezildi ve direnme hazırlıklarına başlandı. Yasama komiteleri ve meclisleri boykot edildiler. Kongre üyeleri bunlardan istifa ettiler. 26 Ocak 1930'da millet, kendi kendine «bağımsızlığa kavuşma» andı içti. Şehirlerde ve köylerde bunun ilan edilmesi için toplantılar yapıldı, 26 Ocak günü de bağımsızlık günü oldu. Mart ayında Gandi Tuz Kanununu protesto etmek için kıyıda bulunan Dandi şehrine ünlü yürüyüşünü yaptı. Gandi mücadele kampanyasını açmak için tuz vergisini seçmişti. Çünkü bu verginin yükü yoksul halka yüklenmişti.

Direnme kampanyası 1930 yılının Nisan ayı ortasında doruğuna çıktı. Direnme yalnız tuz vergisine karşı gelmekle yetinmedi, onu aşarak başka kanunlara da karşı gelmeye başladı, bütün ülkeye yayıldı. Bunu bastırmak için peşpeşe özel kanunlar çıktı, fakat bizzat bu kanunlar da direnmeye hedef olmaktan başka işe yaramadı. Bundan sonra geniş çapta tutuklamalar başladı, yargılamalar ve silahsız halka ateş açma olayları çoğaldı. İngiliz yönetimi Kongre Partisi komitelerinin ve basının sesini kısmaya, şiddetli sansür uygulamaya, tutukluları dövdürmeye ve uzun süreli tutuklamalara başladı. Her çıkan özel kanun halkın direnişiyle karşılanıyordu. Halk İngiliz kumaşlarını ve mallarını boykot etti; bu sırada tutuklananların sayısı yüzbini geçmişti. Pasif ihtilal dünya kamuoyunda belli bir yer işgal eder hale geldi.

Burada sana açıklamak istediğim üç nokta vardır: Birincisi Kuzey-doğu sınır bölgesindeki büyük siyasi uyanıştı. 1930 yılının Nisan ayındaki mücadelenin başlangıcında Peşaver'de silahsız halka ateş edildi. Sınır bölgesindeki yurttaşlarımız yıllar boyunca barbarca baskılara karşı yiğitçe ve cesaretle durdular. Burada çifte hayranlığa yol açan taraf şudur ki, sınır bölgesinin halkı tabiatça barışçı değildi ve en ufak nedenlerle ayaklanırlardı. Buna rağmen sinirlerine hakim oldular ve barışı korudular. Bu, pek kısa bir zaman önce siyasete atılan bir topluluk için gerçekten takdire değer bir olgunluktur. Fakat bu topluluk siyasete yeni atılmış olmasına rağmen ön saflara geçti ve üstün yiğitlikler gösterdi. Bu yılın en önemli olaylarından olan ikinci nokta da, Hint kadınının bilinçlendiğini göstermesiydi. Yüzbinlerce kadının evlerinden çıkıp çarşaflarını atarak erkeklerle yanyana mücadele etmek için sokaklara ve çarşılara döküldüklerine, çoğu zaman bazı erkeklerden bile üstün geldiklerine insan neredeyse inanmaz. Üçüncü nokta da, hareket gelişmeye başlayınca köylülerin hayatında

ekonomik etkenlerin başgöstermesiydi. Çünkü 1930 yılı dünya ekonomisinin çöküntü yılıydı. Tarım ürünlerinin fiyatları çok düştü. Bu yüzden köylüler sıkıntıya düştüler. Çünkü gelirleri ürünlerinin satışına bağlıydı. Bu nedenle, vergileri ödemeyi reddetmeleri için elverişli bir fırsat doğmuştu. Bu yolda direniş göstermek yalnız uzak bir siyasi amaç için değildi, aynı zamanda ekonomik bir etken sonucuydu. Bu da hareketi köylüler arasında yaydı ve ona sınıf çatışması rengini, özellikle Birleşik Eyaletlerde ve Batı Hindistan'da toprak sahipleriyle köylüler arasında yürütülen bir toprak kavgası rengini verdi.

Hindistan'daki Direniş en şiddetli safhasındayken İngiltere Hükümeti Londra'da yuvarlak masa toplantısı düzenledi ve bu toplantı konusunda bir sürü propaganda yaptı. Hindistan Kongre Partisi'nin bu toplantıyla hiçbir ilgisi yoktu. Çünkü toplantıya katılan Hintliler, İngiltere Hükümeti tarafından seçilmiş kimselerdi. Bu kişiler etkili çalışmanın bizzat Hindistan'da yapılmakta olduğunu çok iyi bildikleri halde, Londra sahnesinde sahte bir rol oynamaya gittiler. İngiltere Hükümeti, ırk problemine görüşmelerde öncelik vermişti. Bundaki amacı hem bu problemi ortaya çıkarmak, hem de herkese Hintlilerin zayıf oldukları kanısını vermekti. Konferansta herhangi bir anlaşmaya varılmasını imkansızlaştırmak için toplantıya en gerici ve en aşırı ırkçı Hintlileri çağırmışlardı.

Mart 1931'de Hindistan Kongre Partisi'yle İngiltere Hükümeti arasında görüşmelere hazırlanmak üzere bir prensip anlaşması yapıldı. Bu anlaşmadan sonra direniş durduruldu, binlerce tutuklu salıverildi ve özel kanunlar yürürlükten kaldırıldı.

1931 yılında Gandi, Hindistan Kongre Partisi'nin temsilcisi olarak, ikinci defa yapılan yuvarlak masa toplantısına gitti. O sırada partinin ve hükümetin kafasını meşgul eden üç büyük problem vardı: Birincisi Bengal'deydi.

Orada hükümet, tethişi yoketmek bahanesiyle politika alanında çalışanlara karşı şiddetli bir hamleye girişmişti. Bu sırada eskilerinden daha katı bir kararname çıkmıştı. Bengal, Delhi'de imzalanan Prensip Anlaşmasına rağmen istikrar yüzü görmedi. İkinci problem, sınır bölgesinde meydana gelmişti. Orada siyasi bilinçlenme halkı eyleme sokmuştu. Han Abdulgaffar Han'ın liderliği altında büyük bir pasif direniş örgütü kurulmuştu. Bunlara bazen «Kızıl Gömlekliler» deniliyordu. Oysa sosyalistler yada komünistlerle ilgileri yoktu. Kendilerine bu ad, sadece kırmızı elbise giydikleri için verilmişti. Hükümet bu harekete öfkelendi ve ona karşı da sert tedbir aldı. Çünkü Hükümet bu topluluğun savaştaki şiddetini biliyordu. Üçüncü problem de, Birleşik Eyaletlerdeydi. Orada yoksul toprak kiracıları uluslararası durgunluktan ve fiyatların düşmesinden çok zarar görmüşlerdi. Bu yüzden toprak kiralarını ödeyemiyorlardı. Gerçi kiralar da düşmüştü, ama bu, krizi ortadan kaldıramadı. Kongre Partisi bu konuda aracılık yapmaya çalıştı, fakat pek başarılı olamadı. Kasım 1931'de toprak kiralarının toplanma zamanı gelince durum çıkmaza girdi. Parti Allahabat'tan başlayarak kiracılardan ve toprak sahiplerinden, kiralardaki indirim işi bir sonuca varıncaya kadar ödemeleri durdurmalarını istedi. Hükümet ise bu duruma karşı üstükapalı ve sert bir kararnameyle çıktı. Birleşik Eyaletler için çıkan bu kararname, valilere herhangi bir hareketi bastırma yetkisi veriyordu. Bundan sonra sınır bölgesi için iki garip kararname çıktı. Orada ve Birleşik Eyaletlerde Kongre üyeleri arasında büyük tutuklamalar yapıldı.

Gandi'nin, yılın son haftasında başarısız Londra Konferansı'ndan dönüşünde karşılaştığı problemler işte bunlardı. Gandi üç eyaleti sıkıyönetim altında, birçok arkadaşını da hapishanede buldu. Bu yüzden Kongre Partisi bir hafta içinde yeniden direniş ilan etti. Hükümet de ken-

di yönünden harekete geçerek Kongre Partisi komitelerinin ve partiden yana olan kurumların üyelerinden binlerce kişiye baskı yapmaya başladı.

Bu seferki mücadele 1930 yılındakinden daha şiddetli oldu. Hükümet hazırlığını yapmış ve eski tecrübelerinden de ders almış durumdaydı. İngiliz yönetimi ülkeyi, sivil valilerin kontrolu altında uygulanacak olan bir sıkıyönetim altına alarak kanun maskesini çıkardı ve kanuni formaliteleri bir kenara attı. İngiliz yönetiminin vahşi kuvveti açıkça ortaya çıktı. Fakat bu tabii bir şeydir. Çünkü ulusal hareket güçlendikçe işgalci hükümetin varlığını daha çok tehdit eder. Bu durum da yabancı hükümeti «vesayet» ve «iyi niyet» gibi geleneksel sözleri bir yana atmaya ve tek dayanağı olan süngülere ve coplara başvurmaya iteler. «Kanun»u çiğnemek, Hindistan'daki Kıral Naibine özgü kalmadı, bütün küçük subaylar da aynı yola başvurdular. O kadar ki, bunlar, komutanlarını korumak için istediklerini yapabiliyorlardı. Daha önce Çarlık Rusya'sında olduğu gibi ülkede gizli polis şebekesi yayıldı, Cinayet Arama Kısmı da her yerde güçlendirildi. Yöneticilerin iktidar hırslarını ve iktidarla elde edilen şöhret ihtiraslarını dizginleyecek bir kuvvet yoktu. Bir hükümet gizli organları aracılığıyla ülkeyi yönetmeye kalktığı ve ülke de bu gizli organların hükmü altına girdiği zaman, o hükümetin sonu mutlaka yaklaşmıştır. Çünkü gizli organlar entrikaların, ajanlığın, yalanların, yıldırma işlerinin, sataşmanın, yalan suçlamaların, tehditlerin ve bunlara benzer işlerin havası içinde yaşar. Son üç ay içinde küçük memurlara, polise ve istihbarat örgütüne verilen olağanüstü yetkilerin sonucu çok kötü oldu. Bu da o mekanizmanın vahşetini gösterdi ve çökmesine yol açtı. Çünkü onun güttüğü amaç yıldırmaydı.

Ben bu konunun detaylarına fazla girmeyeceğim. Yalnız burada İngiliz yönetiminin o dönemdeki politikasından önemli bir noktaya işaret edeceğim. O da, kişilere ve ku-

rumlara ait mülklere, evlere, taşıtlara ve bankalardaki paralara elkonmasıydı. Bundan maksat Kongre Partisi'ne mensup olan orta sınıfa darbe vurmaktı. Ayrıca hükümet, babaları ve vasileri, oğullarının ve vesayetleri altında bulunanların işledikleri suçlardan dolayı cezalandırmaya başladı. İngiliz propaganda organları bu işlerin yapıldığı dönemde Hindistan'ı parlak bir şekilde gösteriyordu. Hiçbir Hint gazetesi, cezalandırılmak korkusundan, gerçekleri yayınlamaya cesaret edemiyordu. Tutuklananların sadece adlarını yayınlamak bile gazetelerin cezalandırılmasına yolaçan bir suç sayılıyordu.

Fakat İngiltere'nin Hindistan'daki en belirli niteliği, ülkedeki bütün gerici unsurlarla işbirliği yapmaya çalışmasıydı. Bugün İngiliz İmparatorluğu ilerici milliyetçiliği yok etmek alanındaki çalışmasında, gerici güçlerden ve toprak ağalarından başka kimseye dayanmamaktadır. Hükümet «müktesep haklar» sahiplerini kendi tarafına çekmeye çalıştı. Çünkü bunlara, İngilizlerin Hindistan'dan çıkmasıyla sosyal reformların gerçekleşeceği ve bu haklarının ellerinden gideceği kuşkusunu vermişti. İngiliz yönetiminin ilk siperi feodal prenslerdi. Bunları mülk sahipleri izliyordu. Ayrıca bu yönetim, azınlık hakları problemini Hindistan'ın kurtuluşu yolunda birinci engel haline getirmek amacıyla aşırı ırkçıları en ileri safa itelemeye çalışıyor ve bunun için en son kurnazlığını kullanıyordu. Son zamanlarda İngiliz Hükümeti, Hindu dininin gerici liderlerini, tapınaklara girme meselesinde tamamen desteklediğini açıkça söylediğinde, bu marifeti ortaya çıktı. İngilizler daima gericileri, çıkarcıları ve bencilleri tutuyordu.

Ulusal mücadelenin büyük bir üstünlüğü vardır. O, siyasi bilincin olgunlaşmasını sağlayan en kestirme yol ve en etkili okuldur. Çünkü halkın büyük olaylardan ders almaya ihtiyacı vardır. Çoğu zaman barış günlerindeki normal siyasi faaliyetler ve demokratik seçimler, normal ada-

mm gerçekleri öğrenmesini engeller. Çünkü bu faaliyetleri yöneten liderler nutuklara dalarlar, her adam ölçüsüz vaadlerde bulunur; bu yüzden köylü, işçi, zanaatçı gibi zavallı seçmen ne yapacağını bilemez hale gelir; bir tarafla diğer tarafın siyaseti arasındaki ayırıcı sınırı tanıyamaz. Ulusal mücadele ve ihtilal günlerinde ise siyasi durum ihtilalin şimşeğiyle açıkça aydınlanır; bu gibi buhranlı dönemlerde fertlerin, toplulukların ve sınıfların gerçek düşüncelerini gizlemelerine imkan kalmaz. İhtilal halkın yalnız cesaretini, tahammülünü ve feragatını ortaya çıkarmakla yetinmez, aynı zamanda uzun süre demagojik ve yapmacık nutukların perdesi altında gizlenen çeşitli sınıf ve gruplar arasındaki çatışmanın gerçek yüzünü de ortaya çıkarıp teşhir eder.

Hindistan'daki direnme, asla bir sınıf çatışması değildi, ulusal bir mücadeleydi; belkemiği orta sınıf, kolları da köylülerdi. Bu mücadelede, bazı sınıflar kısmen gruplaştıysa da, sınıf mücadelesinde olduğu gibi, sınıflar arasında bir fark gözetilmedi. Fakat feodal prensler, yani «Talkadrîler» ve «Mazenderîler» özel çıkarlarını ulusal çıkarlara üstün tutarak tamamen İngilizlerin tarafını tuttular.

Kongre Partisi'ndeki milli hareketin gelişmesi, köylü kitlelerinin partiye katılmalarını ve ona, kendilerini yük altından kurtaracak bir kurtarıcı gözüyle bakmalarını sağladı. Bu durum da partiyi çok güçlendirdi ve ona halkçı bir karakter verdi. Kongre Partisi'nin liderliği orta sınıfın elinde kalmakla birlikte tabandan gelen baskı şiddetlendi. O kadar ki, tarımsal ve sosyal problemler, parti çalışmalarının büyük kısmını kapsadı. 1931 yılında Karaçi'de toplanan Parti Kongresi temel haklar ve ekonomik tedbirler konusunda önemli bir karar alınca, sosyalizme doğru bir eğilim görüldü. Bu karar, anayasanın demokratik hakları, özgürlükleri ve azınlık haklarını garanti altına almasını istiyordu. Ayrıca devletin temel endüstriye hakim kılınması-

nı öngörüyordu. Böylece bağımsızlık mücadelesi yalnız siyasi özgürlüğü kazanmak isteğiyle kalmadı, daha ileriye giderek sosyal adalet ve sosyalist bir düzen kurmayı öngören bir mücadele halini aldı. Yoksulluğu ve kitlelerin sömürülmesini ortadan kaldırmak Kongre Partisi'nin temel meselesi haline geldi. Bağımsızlık ise bunu gerçekleştirecek bir yoldu.

Hindistan'da direniş sırasında ve kitlelerin hapishanelere atılması döneminde İngiltere Hükümeti Hindistan'da yapılacak reformlar hakkındaki teklifini öne sürdü. Bu arada eyaletlere, hükümete bağlı bir yetki verilmesini ve feodal prenslerin söz sahibi olacakları bir federasyon kurulmasını teklif etti. Hükümet insan aklının erebileceği her aracı kullanıyordu. Bunu yalnız çıkarlarını korumak için değil, aynı zamanda Hindistan'ı üç yanlı işgali altında tutmaya devam etmek için yapıyordu. Bu üç yanlı işgal askeri, ekonomik ve «müktesep haklar»ın korumasını öngören bürokratik işgaldi. İngiltere 350 milyon Hintlinin çıkarından başka bir şey unutmamıştı! Tabii bu teklifler şiddetli bir tepkiyle karşılandı.

Sana biraz da Birmanya'dan bahsedeyim. Birmanyalılar 1930 ve 1932 yıllarındaki direnişe katılmadılar. Fakat Birmanya'nın kuzey kesimlerindeki köylüler, içinde bulundukları ekonomik sıkıntı yüzünden sert bir ayaklanmaya giriştiler. İngiltere Hükümeti bu ayaklanmayı şiddet ve terörle bastırdı. Şimdi de Birmanya'nın siyasi yönden Hindistandan ayrılmasına çalışılmaktadır. Bunun nedeni şudur: Hindistan bağımsızlığa kavuşunca Birmanya İngiliz emperyalizminin bir sömürgesi kalmakta devam edecek. Çünkü Birmanya, petrol, kereste ve madenlerden yana hayli zengindir.

Not (Ekim 1938):

Beşbuçuk yıl önce bu mektubu hapishanede yazmıştım. Ondan sonra Hindistan'da önemli gelişmeler oldu. O

zaman direniş hareketi devam ediyordu. Kongre Partisinin birçok üyesi de hapishanelerde bulunuyorlardı. Daha sonra Kongre Partisi ve onun binlerce komitesiyle yan kuruluşları kanundışı ilan edildi. 1934 yılında Parti direnişi durdurunca, İngiliz yönetimi de üzerindeki yasağı kaldırdı. Bundan sonra Parti yasama meclislerine karşı uygulamakta olduğu boykot politikasını değiştirdi ve Parti üyeleri büyük bir coşkunlukla Merkezi Parlamento için yapılan seçimlere katıldılar.

1934 yılında İngiliz Parlamentosu, uzun tartışmalar sonunda, Hindistan'daki İngiliz yönetimince hazırlanmış olan Hindistan'ın yeni anayasasını kabul etti. Bu anayasa gereğince bazı meseleler askıda bırakılarak mahalli özerklik kısmen de olsa veriliyordu. Hint eyaletleriyle vilayetleri arasında federatif bir sistem kuruluyordu. Ne var ki, bu anayasa halkın sert direnişiyle karşılaştığı gibi, Kongre Partisi tarafından da reddedildi. Parti bazı meselelerin askıda bırakılmasını, valilere ve Kıral Naibine «özel yetkiler»in verilmesini de reddetti. Çünkü bunlar eyaletlerin özerkliğiyle çelişiyordu. Federal birlik fikri ise daha şiddetle reddedildi. Çünkü o sistem vilayetlerdeki otokratik yönetimi güçlendiriyor, feodal ve otokratik bölgelerle yarı demokratik eyaletler arasında yapmacık ve garip bir birlik yaratmayı öngörüyordu. Yeni anayasa ayrıca ırkçılığa dayanan bir düzen yaratıyor ve ülkeyi çeşitli seçim bölgelerine bölüyordu. Gerçi bu adım, ondan yararlanan bazı azınlıklarca sevinçle karşılandı, ama ilerici ve demokratik ilkelere aykırı olduğundan tamamen başarısızlığa uğradı.

Kanunun eyaletlere özerklik veren bölümü, 1937 yılının başlarında uygulanma alanına kondu ve bundan sonra bütün Hindistan'da seçimler yapıldı. Kongre Partisi bu kanunu reddetmiş olmakla birlikte, bu seçimlere girmeye karar verdi ve ülkenin her tarafında geniş ve yoğun bir seçim kampanyasına girişti; eyaletlerin çoğunda da ezici bir

çoğunluk kazandı ve Parti temsilcileri yeni eyalet meclislerinde çoğunluğu teşkil ettiler. Eyalet hükümetlerinde bakanlık görevi kabul etmenin doğru olup olmayacağı konusunda Partide sert bir tartışma oldu. Sonra Parti eski siyasetine ve bağımsızlık amacına bağlı kalmakta devam ettiğini, bu uğurdaki eylemini sürdüreceğini açıkladı ve bakanlık görevinin alınabileceğini kararlaştırdı. Çünkü görevlerin kabulü, bu siyasetin devamını sağlayacak ve ülkeyi bağımsızlığa götürmek yolundaki mücadeleyi destekleyecekti. Parti ayrıca eyalet valilerinin olağanüstü yetkilerini kullanmaya başvurmalarını da istedi.

Bu karar sonucunda yedi eyalette Kongre Partisi üyelerinden kabineler kuruldu. Bu eyaletlerdeki kabinelerin parti üyelerinden kurulması siyasi liderlerin serbest bırakılmasını ve o bölgelerde sivil özgürlükler üzerine konulmuş olan kayıtların kalkmasını sağladı. Kitleler bu gelişmeyi sevinçle karşıladılar. Halk durumun artık hızla düzeleceğini ummaya başladı. Bir yandan da halkın siyasi bilinci gittikçe gelişiyordu. Köylü ve işçi hareketleri güçlerini toparlamaya başladı, grevler çoğaldı. Kabineler, köylülerin omuzlarındaki yükü hafifletmek için tarım kanunları çıkarmaya ve sanayi işçilerinin durumunu düzeltmeye yöneldiler. Bazı reformlar yapıldıysa da, bunları çevreleyen şartlar ve kanunların koyduğu kayıtlar bu sosyal reformların önüne bir set çekti.

Kongre Partisi'ne mensup bakanlarla eyalet valileri arasında çatışma başladı ve tekrarlanan bu çatışmalar iki defa bakanların istifa etmelerine yolaçtı. Şayet bu istifalar kabul edilseydi, Kongre Partisi'yle İngiltere Hükümeti arasında sert bir çatışmaya yol açacaktı. İngiltere Hükümeti Partiyle böyle bir çatışmayı göze alamadığı için bakanların görüşünü kabul etmek zorunda kaldı. Fakat durum genellikle istikrarsız kaldı ve çatışma kaçınılmaz bir hal aldı. Parti bütün bunları, «tam bağımsızlık» amacına ulaşmak

yolunda sadece birer geçici aşama olarak kabul ediyordu. İngiltere Hükümetinin kendi isteğine uygun bir işbirliğini zorla kabul ettirmeye çalışması halinde sert bir çatışmanın meydana geleceği muhakkaktı. Fakat şiddetli direniş yüzünden hükümet bunu yapamadı. Çünkü Parti bugün her zamankinden daha güçlüdür ve Hükümetin onu bilmezlikten gelmesi artık imkansızdır. Kongre Partisi, böyle bir işbirliğini kabul etmemekte ve Hint halkının oylarıyla seçilecek ve bağımsız Hindistan'ın anayasasını hazırlayacak olan bir kurucu meclisin kurulmasını istemekte kararlıdır.

Hindistan'da ırk problemi yeniden ortaya çıktı ve yeni bir çatışmaya yolaçtı. Fakat dini ayırım taraftarlarından çok, sosyal ve ekonomik sorunlara ilgi gösterilmesine ve bunlara önem verilmesine doğru bir yönelme ve akım vardı. Hindistan'da halkın bilinçlenmesi hemen bütün vilayetlere yayıldı. Özellikle Maysor, Keşmir ve Trafankor gibi büyük eyaletlerde sorumlu hükümetlerin kurulması konusundaki istekler güçlendi. Bu hareketler özellikle Trafankor'da mahalli yönetim tarafından vahşi bir baskı gördü. Yarı feodal olan Keşmir gibi bu vilayetlerin çoğunun yönetimi İngilizlerin elindeydi.

Son yıllarda Hindistan, davasını uluslararası bir problem haline getirmek için çalışmaya başladı. Habeşistan, İspanya, Çekoslovakya, Çin ve Filistin'de cereyan eden olaylar Hint halkını hareketlendirdi ve Partiyi, kendisine bir dış politika tesbit etmeye zorladı. Bu politika barışı ve demokrasiyi desteklemek, emperyalizme ve faşizme karşı da aynı derecede savaşmak esasına dayanmaktadır.

Birmanya ise 1937 yılında Hindistan'dan ayrıldı, orada da Hint eyaletlerinde kurulan meclislere benzer bir yasama meclisi kuruldu.

16 Mısır'ın Özgürlük Savaşı

20 Mayıs 1933

Şimdi de Mısır'a dönelim ve orada yeni gelişen milliyetçilik akımıyla emperyalist bir devlet arasında çıkan savaşı izleyelim. Oradaki emperyalist devlette, Hindistan'ı sömüren İngiltere'dir.

Mısır birçok yönlerden Hindistan'dan farklıdır. Ama iki ülkenin ortak olduğu çok şey vardır. Milli hareket her ülkede diğerininkinden ayrı bir metod uygulamasına rağmen, özgürlük uğrundaki itici temel güçler ikisinde de aynıdır. Bunun için emperyalizmin bu hareketleri bastırmakta uyguladığı metodlar da aynıdır. O halde her birimiz diğerinin tecrübelerinden birşeyler öğrenebiliriz. Biz Hintliler de Mısırdan ders alabiliriz ve İngiltere'nin ona verdiği «özgürlük»ün ne olduğunu anlayabiliriz.

Diğer Arap devletlerine (Suudi Arabistan, Irak, Filistin, Suriye) baktığımız zaman Mısır'ın bunlardan ileri olduğunu görürüz. Çünkü Mısır Doğuyu Batıya bağlayan bir köprü niteliğindedir ve Süveyş Kanalı açıldığından beri ge-

milerin geçtiği bir yoldur. Ayrıca XIX yüzyılda Mısır'ın Avrupa ile olan ilişkileri, Avrupa'yı herhangi bir Batı Asya ülkesine bağlayan ilişkilerden daha kuvvetliydi. Mısır ayrı bir devlet olmakla birlikte, öteki Arap devletlerine en sağlam kültür bağlarıyla bağlıdır. Zira bütün Arap ülkeleri aynı dille konuşur, aynı dine mensuptur, aynı geleneklere sahiptir. Örneğin Kahire'de yayınlanan günlük gazeteler Arap ülkelerinin her tarafına yayılır ve her yerde büyük bir nüfuza sahiptir. İlk ulusal hareketler de Mısır'dan çıktı. O halde bu hareketlerin, diğer Arap ülkelerinin de izinde yürüyeceği bir örnek olması tabiiydi.

Bundan önceki mektuplardan birinde sana Mısır'ı, 1881-1882 yıllarında Arabî Paşa'nın liderliğinde meydana gelen milli hareketi ve İngiltere'nin bu hareketi nasıl bastırdığını anlatmıştım. Ayrıca Cemalettin Efgani gibi ilk reformculardan, batılı görüşlerden ve bunların islam alemindeki etkisinden de söz etmiştim. Bu reformcular islam dininin temel ilkelerini koruyup yüzyıllar boyunca islamiyete giren batıl gelenekleri atmak suretiyle, ilerleme ve kalkınmada islamiyetle yeni görüşleri bağdaştırmaya çalışıyorlardı. İlericilerin görüşlerindeki ikinci adım ise dini devlet işlerinden ayırmaktı. Çünkü eski dinler hayatın her yönünde hayatımızı düzenlemeye ve gidişimizi tayin etmeye çalışmışlardır. Böylece Hindu diniyle islam dini, aralarındaki inanç ayrılıklarına rağmen evlenme, miras, medeni haller, cinayet, siyasi örgütlenme ve sosyal hayatın hemen her yönü için bazı kanun ve kurallar koymuşlardır. Başka bir deyimle bu dinler halkın sosyal hayatı için bir plan çizmişler ve buna dini bir renk vermek suretiyle onu korumaya çalışmışlardır. Hatta Hindu dini bu alanda daha da ileri giderek kasvetli sınıf düzenini de koymuştur. Gerçekte bu düzenlere bağlılık, değişiklik ve reform için girişilecek herhangi bir teşebbüsün önüne engeller çıkarmaktadır. Bunun için görüyoruz ki, Mısır'da ve diğer ülkelerde ilerici

insanlar dini devletten ayırmaya çalışıyorlar. Bunların bu konudaki gerekçeleri de şudur: Çeşitli dinler ve gelenekler tarafından konulmuş olan eski kanunlar, ancak eski çağlarda yaşayan insanlar içindi. Bu itibarla o kanunlar, özellikle dünya durumunda meydana gelen bunca değişikliklerden sonra bu çağda yaşayan insanların sosyal hayatına elverişli değildir. Aklımızı kullandığımız zaman görürüz ki, öküzlerin çektiği araba için konulan düzenin, bir otomobile yada trene uygulanmasına imkan yoktur.

İlericilerin ve reformcuların izledikleri yol işte budur. Devleti ve devletin birçok kurumunu dinden ayıran yol yine budur. Bu, Türkiye'de daha açık bir biçimde kendini gösterdi. Çünkü orada Cumhurbaşkanı artık allahın adına ant içmez, namusu üzerine ant içer. Mısır ise henüz bu aşamaya varmamıştır, ama oradaki ve öteki islam ülkelerindeki akımlar bu yöne doğru ilerlemektedir. Hint Müslümanları diğer islam topluluklarından daha çok bu akıma karşı koydular. Çünkü onlar, diğer islam devletlerindeki dindaşlarından daha çok tutucudurlar ve kuvvetli bir dini inanca sahiptirler. Bu garip ve önemli bir durumdur. Çünkü yeni milliyetçilik, burjuva sınıfının gelişmesiyle güçlendi. Bu sınıflar ise kapitalist düzenlerde orta sınıflardır. Hindistan'daki müslümanlar, burjuvanın gelişmesinde ihmalci davrandılar, bu yüzden de milliyetlerinin gelişmesini de geciktirmiş oldular. Belki Hindistan'da bir azınlık olarak bulunmaları korkularını artırmış, kabuklarına çekilmelerine ve eski gelenekleri korumayı arzu etmelerine yol açmıştır. Çünkü onlar her yeni fikirden kuşku duyuyorlar. Müslümanların bin yıl önce Hindistan'a saldırmaları sırasında, Hintlilerin kabuklarına çekilmelerinin ve dini taassuplarının şiddetini artırmalarının psikolojik nedeni de buydu kanısındayım.

Mısır'da XIX yüzyılın son çeyreğinin başında dış ticaretin gelişmesiyle birlikte orta sınıf da gelişmeye başladı.

Köylü sınıfından Saad Zaglul adlı bir adam çıktı. 1881 yılında Arabî Paşa ayaklandığı ve İngilizlere kafa tuttuğu zaman Saad henüz gençliğinin başlangıcındaydı. Arabî'nin yanında da savaştı. O zamandan öldüğü 1927 yılına kadar, yani 45 yıl süreyle Saad Mısır'ın özgürlüğü için çalıştı ve bu suretle Mısır Bağımsızlık Savaşı'nın lideri haline geldi. O, Mısır'ın rakipsiz lideriydi, safları arasından çıktığı köylü sınıfı tarafından çok seviliyordu ve mensup olduğu orta sınıfın adeta mabudu gibiydi. Fakat aristokrat feodal sınıf kendisinden hoşlanmıyordu. Çünkü egemenliğini sarsmaya başlayan orta sınıfın gelişmesi, feodal sınıfın işine gelmiyordu. Bu yüzden Saad bu sınıfın boğazına bir diken gibi batıyordu. İngilizler Hindistan'da yaptıklarının benzerini Mısır'da da yaptılar ve bu feodal sınıf arasından kendilerine bazı taraftarlar yaratmaya çalıştılar. Feodal sınıfı temsil edenler ise, aslında Mısırlı yada eski egemen sınıfların temsilcileri olmaktan çok, Türk asıllıydılar.

İngilizler uzun zaman denedikleri ve başarısından emin oldukları emperyalist metodlarıyla harekete geçtiler ve Mısır'ın bazı siyasal ve sosyal sınıflarıyla ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalıştılar. Bundaki amaçları bir ulusal hareketin oluşmasını geciktirmek, bir zümreyi diğer bir zümreyle ve bir partiyi diğer bir partiyle çarpıştırmaktı. Ayrıca Kıpti azınlığı meselesinden büyük bir problem yaratmaya çalıştılar. Fakat bu çabaları başarıya ulaşamadı. Bütün uğraşmaları aynı yoldan yürüyordu: Ballandırılmış sözler, yaptıkları her işin halk kitlelerinin yararına olduğu iddiaları, «mütevekkil milyonlar»ın idaresini yüklenmiş «vasi» perdesine bürünmeye çalışmak. İngilizler bu taktiklerine ek olarak ayrıca şöyle diyorlardı: «Ortalık karışıklık çıkaranlardan, anarşistlerden ve meseleyle ilgileri bulunmayanlardan temizlenirse, bütün problemler çözülür.» Şunu da belirteyim ki, bu iddialar ve sözler çoğu zaman somut ifadesini, kitlelere ateş açmakta ve onları öldürmekte buluyor-

du. Belki de bu işleri, öldürdükleri insanların ıstırabına çabucak son vermek ve onları rahat ve ölümsüzlük yeri olan öbür dünyaya göndermek için yaptıklarını da iddia edebilirler!

Mısır, savaş süresince, hatta savaş bittikten sonra da yıllarca sıkıyönetim altında mecalsiz düştü. Savaş sırasında silah toplama ve mecburi askerlik kanunları çıktı. İngiltere Dünya Savaşı'nın başlangıcında Mısır'ı himayesi altına aldığını ilan etmiş ve askerleriyle doldurmuştu.

1918 yılında savaş biter bitmez Mısırlı milliyetçiler bağımsızlık isteklerini yenilediler ve tekrar faaliyete geçtiler. Mısırlılar bu meseleyi İngiltere Hükümeti'ne ve Paris'te toplanan Barış Konferansına götürdüler. O zaman Mısır'da az üyesi bulunan Milli Parti'den başka gerçek anlamda partiler yoktu. Bunun için Saad Zaglul'un başkanlığında kurulacak bir komitenin, bağımsızlık davasını savunmak için Londra ve Paris'e gitmesi teklif edildi. Bu komitenin bütün akımları temsil etmesini ve halk adına konuşabilmesini sağlamak için geniş çapta bir örgütün kurulmasına başlandı. İşte bu örgüt, Mısır'da kurulan Vefd Partisi'nin çekirdeği oldu. Fakat İngiltere Hükümeti bu heyetin Londra'ya gitmesine izin vermedi. Bununla da yetinmeyip Mart 1919'da Saad ve bazı arkadaşlarını tutukladı.

Bunun sonucu olarak kanlı bir ayaklanma oldu. Bu ayaklanmada birçok İngiliz öldürüldü, Kahire ve diğer bazı şehirlere ihtilalci komiteler hakim oldular. Birçok yerlerde genel güvenliğin korunması için komiteler kuruldu. Üniversite öğrencileri bu ihtilale katılmıştılar. Başlangıçta elde edilen bu başarılara rağmen, İngilizler ayaklanmayı bastırabildiler. Fakat çalışma metodunu değiştirerek aktif direnişe başvuran ulusal hareketi bastıramadılar. Bu direniş o kadar şiddetlendi ki, İngiltere Hükümeti Mısır'ın bazı isteklerini kabul etmek zorunda kaldı ve bu amaçla Mısır'a Lord Milner'in başkanlığında bir heyet gönderdi. Fa-

kat Mısır milliyetçileri bu heyete karşı boykot ilan ettiler. Bu boykot büyük bir başarıyla uygulandı. Bu alanda özellikle öğrencilerin büyük hizmeti oldu. Gelen heyet direnişin şiddetini görünce, Mısırlılara bazı hakların verilmesi zorunluğunu anladı ve tavsiyelerini bu esaslar üzerinde hazırladı. Fakat İngiltere Hükümeti bu tavsiyeleri bilmezlikten geldi. Bunun üzerine Mısırlılar yeniden mücadeleye başladılar ve bu mücadele 1919 yılından 1922 yılının başlarına kadar, yani üç yıl sürdü. Milliyetçilerin istekleri tam bağımsızlıktı, bundan başka birşeye razı olmuyorlardı.

Saad Zaglul ise 1919 yılında tutuklandıktan bir süre sonra salıverilmişti. Aralık 1922'de ikinci defa tutuklandı ve sürgüne gönderildi. Fakat bu, İngilizlerin sandıkları gibi, Mısır'da durumun düzelmesine yardım etmedi, tersine halkın coşkunluğunu daha da artırdı ve İngilizler bu coşkunluğa karşı tedbir almak zorunda kaldılar. Fakat yarı çözümyollarını öngören bütün çabaları başarısızlığa uğradı. Oysa Saad Zaglul yarı çözümyollarını reddedecek kadar aşırı değildi. Bunu gösteren kanıtlardan biri de, bazı kişiler tarafından öldürülmek istenmesiydi. Bu kişiler Zaglul'un yarı çözümyollarını kabul etmekle ülkesine ihanet ettiğini öne sürüyorlardı. Fakat İngilizlerle anlaşmayı imkansızlaştıran gerçek nedenler bundan çok daha derindi. Bunlar Hindistan'da bir orta çözüm şekline varılmasını engelleyen nedenlerin aynıdır. Mısırlı milliyetçiler İngiltere'nin Mısır'daki çıkarlarını inkar da etmediler; tersine İngiltere'ye, çıkarlarını koruması ve ulaştırma yollarını kontrol etmesi için bazı imtiyazlar vermeye hazırdılar. Fakat onlar, bu konuların tam ,bağımsızlık elde edildikten sonra görüşülmesinde ısrar ediyorlardı. Öte yandan İngiltere vereceği özgürlüğün miktarını tayin etmek hakkına kendisinin sahip olduğuna ve bu özgürlüğün, her şeyden önce korunması gereken çıkarlarına uygun olması gerektiğine inanıyordu!

Bu yüzden uzlaşmaları için ortak bir formül bulunamıyordu. Sonunda İngiltere Hükümeti, hızla ve hatta uzlaşma olmasa bile, bir şeyler yapmasının gerekli olduğunu anladı. Bu amaçla 28 Şubat 1922'de, Mısır'ı bağımsız bir devlet olarak tanıyacağını açıkladı. Fakat (bu «fakat» büyüktür), dört mesele vardı ki, bunların daha geniş çapta incelenmesi ve görüşülmesi için «şimdilik» askıda kalması gerekiyordu! O meseleler de şunlardı:

1 — Britanya İmparatorluğu'nun Mısır'daki ulaştırma yollarını kontrol etmesinin garanti altına alınması.

2 — Mısır'ı dolaylı yada dolaysız herhangi bir yabancı müdahale yada saldırıdan korumak.

3 — Mısır'daki yabancı çıkarların ve azınlıkların korunması.

4 — Sudan'ın geleceği.

Askıda bırakılmak istenen bu meseleler, Hindistan'dakilere benzerler! Biz burada o meselelere «garantiler» diyoruz. Tabii bu teklifler, basit ve masum görünmelerine rağmen, Mısırlılar tarafından kabul edilmedi. Çünkü bunların gerçek anlamı, iç ve dış işlerinde gerçek anlamda bir bağımsızlığın bulunmayacağıydı. Bunun için 28 Şubat 1922 açıklaması tek taraftan, yani İngiltere tarafından yapıldı ve Mısır bunu tanımadı. Sonraki yıllarda, askıda kalması istenen bu meselelerle yada «garantiler»le kayıtlanan bağımsızlığın ne olduğu anlaşılacaktır.

Bu «bağımsızlık»a rağmen sıkı yönetim devam etti ve İngiliz subayları birbuçuk yıl daha bu yönetimi ellerinde tuttular. Mısır Hükümeti genel af kanunu ilan edinceye kadar sıkıyönetim devam etti. Bu kanun gereğince bütün memurlar sıkıyönetim döneminde yaptıkları işlerin sorumluluğundan affedildiler. Sonra «Bağımsız Mısır»a, gericilikte hiçbir benzeri bulunmayan bir anayasa hediye edildi! Bu anayasa zorla Mısır'ın başına getirilen Kıral Fuat'a pek geniş yetkiler verdi. Fuat İngilizlerle parlak bir şekilde

anlaştı ve işbirliği yaptı. Zaten görüşleri arasında ayrılık da yoktu. Çünkü ikisi de milliyetçilerden nefret ediyordu, ikisi de halkın özgürlüğe, hatta parlamenter bir hükümete bile kavuşmasını reddediyordu. Fuat kendini hükümet sayıyor, keyfine göre çalışıyordu. Parlamentoyu dağıttı ve ülkeyi diktatörlükle yönetti. Bu işleri yaparken de her zaman yardımına hazır olan İngiliz süngülerine dayanıyordu.

İngiltere Hükümeti'nin Mısır'ın bağımsızlığından sonra yaptığı ilk iş, yeni hükümet döneminde emekliye ayrılan memurlar için büyük bir tazminat istemek oldu. Kıral, Mısır Hükümeti olmak sıfatıyla bütün istekleri kabul etti ve 6.500.000 sterlin ödedi. Bu paradan bazı yüksek dereceli memurlara 8.500 sterline yakın bir miktar ayrıldı. İşin eğlenceli tarafı, bu büyük ikramiyeleri alan bazı memurların, yeni bir anlaşma gereğince tekrar görevlere atanmalarıydı. Bu arada şunu da hatırlamalıyız ki, Mısır küçük bir ülkedir ve nüfusu Hindistan'daki Birleşik Eyaletler'in nüfusunun üçte birinden daha azdır.

Mısır Anayasası, «bütün yetkilerin halktan geldiğini» açıkça belirtmektedir. Buna rağmen Mısır Parlamentosu, toplandığından beri özgürlük içinde çalışamamıştır. Hatırladığım kadarıyla, bugüne kadar, hiçbir Mısır parlamentosuna, kanuni süresini doldurması için müsaade edilmemiştir. Her defasında Fuat parlamentoyu feshediyordu. Sonunda anayasayı da tatil etti ve otokratik bir rejimle ülkeyi yönetmeye başladı.

İlk parlamento için seçimler 1923 yılında yapıldı. Saad Zaglul ve onun liderliğindeki Vefd Partisi ezici bir çoğunlukla seçimleri kazandı. Bu parti oyların %90'ını ve 214 sandalyenin 177'sini aldı. Zaglul'un başkanlığında kurulan yeni hükümet İngiltere ile anlaşmaya çalıştı, bu amaçla Londra'ya heyet gönderdi, fakat hiçbir anlaşmaya

varamadı. Görüşmeler birçok engellerle karşılaştı ve sonunda kesildi. Bu engellerden biri de Sudan problemiydi. Sudan'dan Nil Nehri akıyor. Bu nehir, tarihin yazılmaya başlanmasından bu yana, yani 7-8 bin yıldanberi Mısır'ın hayat damarıdır. Çünkü Mısır tarımı ona dayanır. Habeşistan dağlarından sürükleyip getirdiği bereketli toprakları iki yakasında bırakıyor ve böylece çevresine hayat veriyor. Mısır'daki çölü zengin ve bereketli bir toprağa dönüştüren, Nil'dir. Boykot edilen heyetin Başkam Lord Milner, Nil hakkında şunları yazmıştı: «Nil Mısır için yalnız zindelik ve bolluk meselesi değil, aynı zamanda ölüm-kalım meselesidir. Ne çare ki, bu büyük nehrin taşıdığı suların kaynağı tehlikeler karşısındadır. Çünkü Nil'in kaynakları Mısırlıların elinde değildir.»

İşte bu Nil'in kaynakları Sudan'dadır. Bundan, Mısır'ın Sudan'a verdiği önem anlaşılmaktadır. Sudan eskiden İngilizlerle Mısırlıların ortak yönetimi altındaydı. Bunun için oraya «Mısır - İngiliz Sudanı» denilirdi. İngiltere Mısır'ın milli hakimi olduğu için, iki hükümetin çıkar üzerinde çatışması söz konusu olamazdı. Gerçekte Mısırlılar, Sudan'da, birçok projelerde İngilizlerle birlikte çalıştılar. 1924 yılında Lord Curzon İngiltere Parlamentosu'nda, «Mısır'ın paraları olmasaydı, Sudan çoktan iflas ederdi» dedi. İngilizler Sudan'ı ellerinde tutmak istiyorlardı. Öte yandan Mısırlılar da, bizzat varlıklarının Sudan'daki Nil kaynaklarını kontrolları altına almalarına bağlı olduğunu biliyorlardı. Bunun için iki tarafın çıkarları arasında çatışma başladı. 1924 yılında Sudan meselesi Saad Zaglul'la İngiltere Hükümeti arasında görüşme konusuyken Sudanlılar birçok münasebetlerde Mısır'ı sevdiklerini ve ona bağlı olduklarını gösterdiler. İngilizler ise onları şiddetle cezalandırarak buna karşılık verdiler. Sonra da Mısır Hükümeti'ne danışmadan yalnız gönüllerinin ilhamıyla Sudan'ı yönetmeye başladılar. Oysa Mısır'ın yönetimindeki

ortaklık hakkı gayet açıktı. Özellikle masraflardan kendisine düşen payı da ödüyordu.

İngiltere'nin, Mısır'ın bağımsızlığı diye adlandırdığı düzende, elinde tutmak istediği diğer mesele de, yabancıların çıkarlarını koruma konusuydu. Bu çıkarlar nelerdi? Osmanlı İmparatorluğu zayıflamaya ve çökmeye yüz tuttuğu zaman, büyük devletler, Türkiye'de ikamet eden uyruklarının özel muameleye tabi tutulmalarını imparatorluğa zorla kabul ettirmişlerdi. Bunun anlamı şuydu ki, yabancı Avrupalılar, işleyecekleri suçun çeşidi ne olursa olsun, artık Türk kanunlarına ve mahkemelerine boyun eğmeyeceklerdi. Bunlar Konsoloslarınca yada diplomatik temsilcilerince yahut da hakimleri yabancı olan özel mahkemelerde yargılanacaklardı. Ayrıca bazı özel «imtiyazlar»a da sahiptiler. Örneğin çeşitli vergilerden muaf bulunuyorlardı.

İşte Türk Hükümeti bu imtiyazları kabul ettiği için, ona bağlı ülkelerin de aynı yolu izlemeleri gerekirdi. Mısır da İngiliz idaresi altında olduğu ve Türkiye ile hiçbir ilgisi kalmadığı halde, yine de Türk İmparatorluğunun bir parçası sayıldı ve orada da imtiyazlar uygulandı. Buna uygun olarak, gerçekten elverişli olan bu şartlar altında yabancı kapitalistler Mısır'da çoğaldılar ve şehirlerde faaliyetlerini genişlettiler. Bunların, kendilerini zenginleştiren ve hatta kendilerinden vergi bile istemeyen düzenin değişmesine karşı olmaları pek tabiiydi. İşte İngiltere Hükümeti'nin, çıkarlarını koruyacağını taahhüt ettiği yabancılar bunlardı. Mısır'ın ise böyle bir düzene razı olması imkansızdı. Çünkü bu düzen, Mısır'ın yalnız bağımsızlığının bir kısmını almakla kalmıyor, maliyesinin ve gelirinin de önemli bir bölümünü alıyordu. Bir memlekette en zenginler vergi ödemezlerse, o memlekette hiçbir reformun yapılmasına imkan kalmaz. Gerçek şudur ki, İngilizler direkt yönetimleri süresince Mısır köylerinde ilk öğretimin yayılması-

na yada sağlık durumunun düzelmesine yardım etmeye bile çalışmadılar.

İyi bir rastlantıdır ki, imtiyazların kaynağı olan Türkiye, Kemal Atatürk'ün başarıya ulaşmasından sonra bu imtiyazlardan kurtuldu. Çin ise bu tip imtiyazların elinden hâlâ çekmektedir. Japonya da XIX yüzyılda bu derde uğramıştı, ama güçlenir güçlenmez, o da kendini kurtardı.

Böylece yabancıların çıkarları İngiltere ile Mısır'ın uzlaşması yolunda bir engel oldu. Zaten yabancıların çıkarları her zaman özgürlük yolunda engel olur. İngiltere hükümeti bununla da yetinmedi ve mahut iyilikseverliğiyle(!) azınlıkların çıkarlarını da korumaya karar verdi. Şubat 1922'de ilan edilen bağımsızlıkta askıda bırakılan konulardan biri de buydu. Kıptiler ülkedeki azınlıkların en büyüğüydü. Bunların, eski Mısırlıların kalıntıları oldukları da söylenir. Bununla onlar, ülkedeki unsurların en eskisini de teşkil etmiş oluyorlardı. Bunlar hıristiyanlığın ilk günlerinden beri, Avrupalılardan da önce hıristiyanlığı kabul etmişlerdir, hâlâ da hıristiyandırlar. Kıptiler İngiltere Hükümeti'ne, azınlıklarla ilgilendiği için teşekkür edecekleri yerde, memnunsuzluklarını belirttiler ve İngiliz Hükümeti'nden, kendi işlerine karışmamasını istediler. İngilizler 1922 Şubat'ında Mısır'ın bağımsızlığını ilan eder etmez, Kıptiler toplanıp ulusal birlik uğrunda azınlık olarak temsil edilmek konusundaki bütün isteklerinden vazgeçtiklerini ve herhangi bir korunmayı da reddedeceklerini kararlaştırdılar. İngilizler ise bu kararı eleştirip «aptalca bir karar» diye nitelediler. Fakat bu karar, hakkında ne denilirse denilsin, ister aptalca ister asil olsun, İngilizlerin Kıptileri koruyacakları konusundaki iddialarının önüne bir sınır koydu. Ondan sonra azınlıkların problemi bir daha söz konusu olmadı. Gerçekten de Kıptiler fiili olarak Özgürlük Savaşına katıldılar. Bunların bir kısmı, da Zaglul'un pek

samimi arkadaşlarından ve Vefd Partisinin adamlarındandı.

Saad Zaglul'un temsil ettiği Mısır'la İngiltere arasında görüş ayrılığı ve çıkar çatışması, 1924 yılında görüşmelerin kesilmesine yolaçtı. İngiltere bu sonuca kızdı. Çünkü eskiden Mısır'da istediğini yapıyordu. Şimdi ise yeni parlamentonun ve Vefd Partisi liderlerinin inadıyla karşılaşıyordu. Bunun için emperyalist metodu gereğince Vefd Partisi'ne ve Mısır Hükümeti'ne, unutmayacakları bir ders vermeye karar verdi. Bu fırsat kısa bir süre sonra eline geçti.

Gelecek mektupta sana İngiltere'nin bu fırsatı nasıl kullandığını ve ne yaptığını anlatacağım. İngiltere'nin bu davranışı, yeni emperyalizmin nasıl çalıştığım açıkça göstermektedir.

17 İngilizlerin Gölgesindeki Bağımsızlık

22 Mayıs 1933

Son mektubumda sana 1924 yılında İngiltere ile Mısır arasındaki görüşmelerin nasıl sonuçsuz kaldığını ve İngilizlerin buna nasıl öfkelendiğini yazmıştım. Ondan sonraki gelişmeleri anlatmadan önce şuna dikkatini çekmem gerekir: Mısır, aldığı bağımsızlığa rağmen, İngiltere'nin askeri işgali altındaydı. İngilizler Mısır'a kendi ordularını götürmekle yetinmediler; Mısır Ordusu'nu da İngiltere'nin egemenliği altına aldılar, komutanlığına da bir İngiliz subayını tayin ederek kendisine «Serdar» (Başkomutan) unvanını verdiler. Yüksek rütbeli polis subayları da yine İngilizlerdi. İngiltere Hükümeti, ayrıca, Mısır'daki yabancıları korumak bahanesiyle Maliye, İçişleri ve Adliye Bakanlıklarının yönetimini de kendi elinde tutuyordu. Kısacası ülkenin bütün hayati noktaları İngiltere'nin eline geçmişti. Mısırlılar ise bu duruma son verilmesi istediğinde ısrar ediyor ve haklarının geri verilmesini istiyorlardı.

19 Kasım 1924'te İngiliz «Serdar»ı Sir Lee Stack

bazı Mısırlılar tarafından öldürüldü. Kendisi Mısır Ordu Komutanlığı görevinden başka Sudan Valiliğini de elinde tutuyordu. Tabii öldürülmesi Mısır'daki ve İngiltere'deki İngilizlere sert bir darbe oldu. Belki de bu olay, Vefd Partisi liderlerine daha ağır bir darbeydi. Çünkü onlar bu öcün kendilerinden alınacağını biliyorlardı. Nitekim korktukları, sandıklarından daha hızlı bir şekilde başlarına geldi: Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Lord Allenby 22 Kasım'da, yani olaydan sadece üç gün sonra Mısır Hükümetine bir ültimatom vererek şunları istedi:

1 — Özür dilenilmesi.

2 — Suçluların cezalandırılması.

3 — Bütün siyasi gösterilerin yasaklanması.

4 — Tazminat olarak 500.000 Mısır lirası verilmesi.

5 — Sudan'daki bütün Mısır askeri birliklerinin 24 saat içinde çekilmesi.

6 — Sudan'ın bazı toprakları üzerine, Mısır'ın çıkarı için daha knce konulmuş olan sulama kayıtlarının kaldırılması.

7 — İngiltere Hükümeti'nin, Mısır'daki bütün yabancıları koruma hakkına sahip olduğu yolundaki görüşüne itiraz edilmemesi.

Bu son madde İngilizlerin Maliye, Adliye ve İçişleri Bakanlıklarının yönetimini ellerinde tutmak istediklerinin işaretiydi.

Bu yedi isteğin öne sürülmesi ilginçti. Çünkü aslında mesele, bazı kimselerin Sir Lee Stack'ı öldürmelerinden ibaretti. Oysa İngiltere Hükümeti derhal ve soruşturmaya dahi girmeden, Mısır Hükümeti'ne ve halkına karşı, bu suikasttan kendileri sorumluymuşlar gibi davranmaya başladı. Buna ek olarak da bu meseleden bazı maddi kazançlar elde etmek istedi. Ayrıca bu olayı, kendisiyle Mısır Hükümeti arasında askıda kalmış olan bütün meseleleri

kuvvet yoluyla halletmek için bir fırsat olarak kullanmaya çalıştı. İngilizler bununla da yetinmediler, bütün siyasi gösterileri yasak ettiler; başka bir deyimle, ülkeyi tabii hayatını sürdürmekten alıkoydular.

Suikastı izleyen gelişmeler gerçekten de acaipti ve onları tasavvur etmek için geniş ve bereketli bir hayale ihtiyaç vardı. Bu gelişmelerin tuhaflığını artıran bir konu da şuydu: Suçlardan ve karışıklıklardan sorumlu tutulabilecek iki kişi vardı: Kahire Polis Müdürü ile Avrupa İdaresi Emniyet Genel Müdürü. Bunların ikisi de İngilizdi, fakat Mısır Hükümeti'ne bağlıydı. Bu iki kişiyi suikasttan sorumlu tutan olmadı. Ama İngiltere Hükümetinin hışmı, olaydan hemen sonra üzüntüsünü belirten zavallı Mısır Hükümeti üzerine, hem de en şiddetli bir şekilde döküldü.

Çaresizlik içinde kalan Mısır Hükümeti istemeyerek boyun eğdi ve Zaglul Paşa, ültimatomun hemen hemen bütün şartlarını kabul etmek zorunda kaldı. Hatta 24 saat içinde 500.000 liralık tazminatı da ödedi. Fakat Mısır Hükümeti Sudan'daki haklarından vazgeçmedi. Lord Allenby, Mısır Hükümetinin bu yenilgisini ve özür dilemesini herhalde yeterli bulmadı ki, sadece Sudan'la ilgili şartın kabul edilmemesinden ötürü, İngiltere Hükümeti adına zorla İskenderiye Gümrüğüne elkoydu ve gelirini müsadere etti. Bundan sonra, Mısır'ın protestolarına rağmen, Sudan'daki şartlarını tek taraflı olarak uyguladı ve Sudan'ı bir İngiliz sömürgesi haline getirdi. Mısır'ın Sudan'daki birlikleri, İngiltere'nin bu tutumuna karşı ayaklandılar; ama İngiltere kuvvet ve barbarlığın son derecesini kullanarak bu ayaklanmayı bastırdı. Zaglul Paşa bu durumu görünce. bu davranışı protesto etmek için hükümetiyle birlikte istifa etti. Tam bu sırada Kıral Fuat da parlamentoyu dağıttı. Böylece İngilizler Zaglul'u ve Vefd Partisi'ni iktidardan uzaklaştırmayı ve geçici bir zaman için de olsa, parlamentoyu dağıttırmayı başarmış oldular. Daha sonra Sudan'ı

istila eden İngilizler, Nil kaynaklarını ele geçirerek Mısır'ın boğazını sıkabilecek duruma geldiler.

Mısır'ın dağıtılmış Parlamentosu, «emperyalist emellerin gerçekleştirilmesi için acı bir suikast olayının istismar edilmiş olmasına karşı» Milletler Cemiyeti'nden yardım istedi. Fakat Cemiyet, özellikle şikayet büyük bir devlete karşı olduğu için, kör ve sağır olduğunu gösterdi.

Bundan sonra Mısır'da yeni bir mücadele dönemi başladı. Bu mücadelenin bir tarafında Mısır halkının hemen hepsini temsil eden Vefd Partisi vardı; öbür tarafında da yabancı çıkarların ve iktidar düşkünlerinin desteklediği Kıral Fuat, İngiltere Yüksek Komiseri ve başkaları vardı. Kıral Fuat çoğu zaman Anayasaya da meydan okuyarak ülkeyi otokratik ve diktatoryal bir rejimle yönetiyordu. Bir ara Parlamentonun toplanmasına izin verdiyse de, hemen bütün ülkenin Vefd Partisi'ni desteklediğini görünce Parlamentoyu yine dağıttı. Tabii Fuat, İngilizler ve onların emrindeki ordu ile polis tarafından tutulmasaydı, bu işleri yapamazdı. Bu itibarla «Bağımsız Mısır», İngiliz Valisi'nin yönettiği Hindistan'ın bir vilayetinden farksızdı.

1924 yılında parlamento yine feshedildi ve Mart 1925'te yeni parlamento toplandı. Bu parlamentoda çoğunluk yine Vefd Partisi'ndeydi. Parlamento toplanır toplanmaz Saad Zaglul Paşa'yı başkanlık görevine getirdi. Fakat parlamentonun bu davranışı İngilizlerin hoşuna gitmediği gibi, Kıral Fuat'ı da memnun etmedi. Bunun için Fuat, parlamentoyu, toplandığı gün dağıttı. Aradan tam bir yıl geçtiği halde parlamento toplanmadı. Oysa bu anayasaya aykırıydı. Bu süre içinde Fuat, ülkeyi tam bir diktatörlükle yönetiyor, İngiliz Yüksek Komiseri de perde arkasından kendisini kışkırtıyordu. Bu durum bütün ülkeyi öfkelendirdi. Saad Zaglul, Kıral Fuat'ın ve İngilizlerin karşısında bütün partileri birleştirdi. Sonra parlamento üyeleri Kasım 1925'te toplanmaya ve toplanmalarını yasaklayan

hükümet kararına kafa tutmaya karar verdiler. Bu sırada ordu birlikleri parlamento binasını işgal ettiler. Bunun üzerine üyeler başka bir yerde toplantılarını yaptılar.

Bu durum karşısında Fuat bir «Kırallık kararnamesi» çıkararak anayasanın tümünü yürürlükten kaldırdı. Fuat, bununla, daha tutucu bir anayasa hazırlamayı öngörüyordu. Bundaki macı da, bundan sonraki parlamentolara kolayca hakim olmak ve bunlara Vefdçi'lerin girmesini önlemekti. Ne var ki, Fuat'ın bu davranışı karşısında protestolar göklere yükseldi. Yeni anayasaya göre yapılacak seçimlere kimsenin katılmayacağı ve herkesin bu seçimleri boykot edeceği açıktı. Bunun üzerine Fuat, seçimleri eski kanuna göre yapmak zorunda kaldı. Seçim yine Vefd Partisi'nin ezici çoğunluğu almasıyla sonuçlandı. Hasımlarının aldıkları 14 koltuğa karşı Vefd Partisi 200 koltuk aldı. Bu seçimden sonra Zaglul'un Mısır halkını ve onun iradesini temsil ettiğinde artık şüphe kalmadı. Buna rağmen İngiltere Yüksek Komiseri Lord Lloyd, Zaglul Paşa'nın Başbakanlığa atanmasına karşı çıktı. Bunun üzerine Kıral da onun yerine başkasını tayin etti. İngilizlerin bu işe karışmalarının nedenini anlamak güç değildir. Çünkü yeni iktidar Vefd çoğunluğundan kuruluydu. Bu iktidarın aşırılığını bırakması ve ılımlı olması için harcanan bütün çabalara ve Lloyd'un bütün çalımlarına, azametine ve Mısır'ı vurmak için savaş gemilerini kullanacağı yolundaki sürekli tehditlerine rağmen, çoğu zaman hükümetle Lloyd arasında çatışma oluyordu. 1927 yılında İngiltere ile anlaşmak için bir teşebbüs daha yapıldı. Fakat yine başarısızlığa uğradı. Aşırı ılımlılığıyla tanınan başbakan bile İngiltere'nin şartlarından dehşete düştü. Çünkü İngiltere, Mısır'ın, Bağımsızlık Antlaşması'nın perdesi altında bir İngiliz kolonisi olmasını istiyordu.

Bu görüşmeler yapılırken Mısır'ın büyük lideri Saad Zaglul 23 Ağustos 1927 tarihinde 70 yaşında öldü. Evet

Zaglul öldü, fakat anısı hâlâ Mısır'da yaşıyor, halkın azmini ateşliyor ve ilerleme gücünü artırıyor. Karısı Safiye Zaglul da halk tarafından çok seviliyor. Kendisine «Mısırlıların anası» unvanı verilmiş, evi de milliyetçilerin toplandığı «milletin evi» olmuştur.

Zaglul Vefd Partisinin liderliği için Mustafa Nahas'ı kendisine halef bıraktı. Nahas, Mart 1928'de Başbakanlığa atandı ve İngilizlerin sıkıyönetim sırasında kısıtlamış oldukları özgürlükleri serbest bırakmaya ve halkın silah taşıması konusunda bazı yenilikler getirmeye çalıştı. Mısır Parlamentosu bu konuları görüşmeye başlar başlamaz, İngiltere'den böyle bir adımın atılmaması gerektiği yolunda peşpeşe ihtarlar gelmeye başladı. İngiltere'nin tamamen Mısır'ın bir iç işi olan bu meseleye karışmasının garip olduğu hemen akla gelebilir. Fakat Lord Lloyd geleneksel usulüyle Mısır Hükümeti'ne verdiği notada bu ıslahatın vahim sonuçlara yolaçacağını ihtar etti ve İngiliz savaş gemilerine, Malta'dan İskenderiye'ye hareket emrini verdi. Bunun üzerine Nahas biraz geriledi, sonra da bu ıslahatla ilgili görüşmelerin, parlamentonun bir dahaki dönemine bırakılmasını kabul etti.

Ne var ki, «bir dahaki dönem» toplanmadı. Çünkü gericiliği temsil eden Kıral ile emperyalizmi temsil eden Yüksek Komiser işbirliği yaparak parlamentoya «terbiyesini bozacak» fırsatı vermemeyi kararlaştırdılar. Bu oyun eşsiz bir kurnazlıkla uygulandı: Aşırı doğruluğuyla ve yüksek ahlakıyla tanınan Nahas, Vefdçi bir Kıpti liderle birlikte, sonradan uydurma olduğu tesbit edilecek olan bir mektuba dayanılarak, bozgunculuk yapmakla suçlandı. Saray ve İngiliz çevreleri bu yalan suçlama hakkında yalnız Mısır'da değil, haber ajansları ve yabancı gazeteler aracılığıyla dış ülkelerde de geniş bir propaganda kampanyasına giriştiler. Bu suçlamaya dayanan Kıral Fuat, Nahas'tan istifa etmesini istedi, ama Nahas bu isteği reddetti.

Bunun üzerine Fuat kendisini görevinden aldı. Lloyd-Fuat tarafından düzenlenen bu komplodan sonra Kıral yine parlamentoyu dağıttı. Bununla da yetinmeyip anayasada değişiklik yaparak basın özgürlüğü ve diğer özgürlüklerle ilgili maddeleri kaldırdı ve kendi kendini diktatör ilan etti. Fuat'ın bu hareketi İngiliz basınınca alkışlandığı gibi, Mısır'daki Avrupalılarca da sevinçle karşılandı.

Fakat bütün bu sapık davranışlara rağmen, parlamento üyeleri yine toplandılar ve yeni hükümetin meşru olmadığını ilan ettiler. Ama Lloyd ve Fuat bu karara aldırış etmediler. Çünkü onların «kanun ve düzen»den anladıkları, gericilikle ve emperyalizmle savaş değil, tersine onların daha da güçlenmesini sağlamaktı.

Hükümetin, uydurma mektuba dayanarak Nahas hakkında açtığı dava, kullanılan bütün baskı çeşitlerine rağmen başarısızlığa uğradı ve mahkeme, suçlamanın yalan olduğuna karar verdi. Fakat hükümet (maşallah, ne haysiyetlidir!), bu kararın gazetelerde yayınlanmamasını emretti. Buna rağmen haber her tarafa yayıldı, onunla birlikte sevinç ve şenlikler de yayıldı.

Bundan sonra Lloyd'un ve İngiliz kuvvetlerinin desteğine dayanan dikta yönetimi, Vefd Partisi'ni ezmeye çalıştı. Çünkü Vefd, Mısır milli hareketini temsil ediyordu. Diktatörlük, Vefd'i ezmek için birçok silah kullandı. Terör ve sansür de bu silahlar arasındaydı. Buna rağmen büyük gösteriler yapıldı, kadınlar da bu gösterilere katıldılar. Sonra bir hafta sürecek olan genel grev ilan edildi. Avukatlar ve diğer meslek sahiplerinin de katıldıkları bu grevle ilgili haberler, sansür dolayısıyla basında yayınlanamadı.

Böylece 1928 yılı, Mısır'da karışıklıklar ve sefalet içinde geçti. Bu yılın sonunda İngiltere'deki siyasi durumda, Mısır'ı da etkileyen bir değişiklik oldu: Bu değişiklik İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiydi. Bu iktidarın ilk işlerinden biri de, kimsenin, hatta bizzat İngiliz Hükümeti'nin bile

artık dayanamayacağı Lloyd'u geri çağırmak oldu. Lloyd'un Mısır'dan ayrılması Fuat'la İngilizler arasındaki ittifakı zayıflattı. Fuat, İngilizlerden yardım almadan artık entrikalarını sürdürmek gücüne sahip değildi. Bunun için Aralık 1928'de yeni parlamento seçimlerinin yapılmasını emretti. Bu seçimlerde Vefd Partisi hemen hemen bütün sandalyeleri kazandı. Öte yandan İngiliz İşçi Hükümeti Mısır'la yeniden görüşmelere başladı. Nahas 1929 yılında bu amaçla Londra'ya gitti. İşçi Hükümeti, eski hükümetten daha yumuşak davranıyordu. Sonunda, askıda kalmış olan üç mesele hakkında Nahas'ın görüşünü kabul etti. Dördüncü mesele olan Sudan Problemi konusunda ise taraflar bir anlaşmaya varamadılar. Böylece görüşmeler bir defa daha sonuçsuz kaldı. Ne var ki, taraflar birbirinin görüşlerini anlayışla karşıladılar ve takdir ettiler, başka bir fırsatta bu meseleyi tekrar görüşmek üzere ayrıldılar. Ayrılırken de birbirine sempati besliyor ve dostluk gösteriyorlardı. Bu sonuç genellikle Nahas ve Vefd Partisi için bir zafer sayılıyordu. Fakat Mısır'daki İngilizleri ve zengin çevreleri memnun etmedi, Kıral Fuat'ın da hoşuna gitmedi. Bu yüzden birkaç ay sonra, Haziran 1930'da Kıralla parlamento arasında yine anlaşmazlık çıktı ve Nahas başbakanlıktan istifa etmek zorunda kaldı.

Bunun üzerine Fuat iktidarı kendi eline aldı ve kendi kendini ikinci defa diktatör ilan etti. Sonra parlamentoyu dağıttı ve Vefdçi gazeteleri kapattı, şiddet ve baskıyla ülkeyi yönetmeye başladı. Fakat parlamento üyeleri Saray Hükümetine meydan okudular ve 23 Haziran 1930'da Parlamento binasında toplanarak anayasaya bağlı kalacaklarına ve bütün güçleriyle onu savunacaklarına ant içtiler. Sonra ülkenin her tarafında şiddetli gösteriler yapıldı, polis ve ordu birlikleri tarafından bastırılan bu gösterilerde ölen ve yaralananlar oldu. Bizzat Nahas bile yaralananlar arasındaydı. Bu suretle İngiliz subaylarının komuta ettikleri

polis ve ordu kuvvetleri, bütün halkın karşı olduğu ve Kıralın çevresindeki bir avuç aristokrattan ve zenginlerden başka kimsenin desteklemediği diktatörlük yönetimini ayakta tuttular. Halkın bu durumda sert bir adım atacağından korkan ılımlılar ve liberaller bile dikta yönetimine karşı çıktılar. 1930 yılının sonlarına doğru Kıral yeni bir anayasa ilan eden bir «Saray Kararnamesi» çıkardı. Bu anayasa parlamentonun yetkilerini kısıyor, Kıralın yetkilerini ise artırıyordu! Sadece bir kararname çıkarmakla bu gibi işleri yapabiliyordu Fuat... Çünkü o, gerçekte emperyalist bir devlete dayamıştı sırtını.

Sana, Mısır'da 1921-1930 yılları arasında geçen olayları biraz detaylı anlattım. Çünkü ben bu olayları garip bir hikaye gibi görüyorum. Gerçi bu yıllar, İngiltere'nin Şubat 1922 tarihindeki açıklaması gereğince «bağımsızlık» dönemiydi. Fakat Mısır halkının iradesine önem veren yoktu. Halka, oyunu kullanmak fırsatı verildiği zamanlarda, Müslümanların da Kıptilerin de çoğunluğu Vefdçileri seçerdi. Halk yabancıların ve özellikle İngilizlerin ülkeyi sömürmelerine ve nüfuzlarına son vermek istediği için, bunlar sürekli olarak ve bütün yollarla (kuvvetle, terörle, aldatmacalarla, entrikalarla) halka karşı savaşıyorlardı. Bu esas üzerine, istedikleri zaman ve istedikleri şekilde harekete getirebilecekleri bir kıral da tayin etmişlerdi.

Vefd Hareketi aslında bir milli burjuva hareketiydi. Bu yüzden bağımsızlık uğrunda savaşan bu hareket, sosyal reformlara girişmiyordu. Buna rağmen parlamento toplandığı zamanlarda eğitim alanında ve buna benzer alanlarda bir takım olumlu kararlar alıyordu. Gerçek şudur ki, parlamento, ulusal savaşla uğraşmasına rağmen, kısa zamanda, İngiliz yönetiminin geçen kırk yılda yaptıklarından daha çok iş yaptı. Vefd Partisi'nin halkçılığı seçimlerde ve gösterilerde köylüler arasında beliriyordu. Bununla birlikte orta sınıfı temsil eden Vefd Hareketi, geniş sos-

yal reformları öngören bir hareketin yapabileceği kadar halk kitlelerini coşturamıyordu.

Bu mektubumu bitirmeden önce, Mısır'daki kadın hareketinden de bahsedeyim: Arap Yarımadasından başka diğer bütün Arap ülkelerinde kadın uyanmaya başladı. Mısır bu alanda Irak'ı, Suriye'yi ve Filistin'i geçti. Bütün buralarda örgütlü kadın hareketleri vardır. Örneğin Temmuz 1930'da, Şam'da bir Arap Kadınları Kongresi toplandı. Bu kongre Arapların sosyal ve kültürel sorunlarını görüştü ve siyasal sorunlardan çok bunlarla ilgilendi. Mısır'da ise kadın, siyasi hareketlere katılmaya daha çok eğilimlidir. Mısır kadını siyasi gösterilere katılır, kendisine seçme ve seçilme hakkının verilmesini, evlenme kanununda bazı reformların yapılmasını, kamu görevlerinde kendisine de erkeklerle eşit imkanların verilmesini ister. Ayrıca Mısır'da müslüman kadınla hıristiyan kadın arasında tam bir işbirliği vardır. Kadının yüzüne peçe örtmesi geleneği her yerde ve özellikle Mısır'da ortadan kalkmaya başlamıştır. Gerçi Türkiye'deki gibi tamamen ortadan kalkmış değildir, ama aynı yolda yürümektedir.

Not (Ekim 1938):

1930 yılından beri Mısır, Sarayın egemen bulunduğu diktatoryal bir rejim altında inlemektedir. Görünüşte «özgür ve bağımsız» bir devlet olan Mısır, aslında bir İngiliz sömürgesinden başka birşey değildir. Kahire'de, İskenderiye'de, Süveyş Kanalında ve Sudan'da hâlâ İngiliz kuvvetleri bulunmaktadır. Bu yıllar bütün dünyaya yayılan ekonomik buhran yıllarıdır. Mısır da pamuk fiyatlarının düşmesi yüzünden büyük zarara uğradı.

Faşist İtalya 1935 yılında Habeşistan'a saldırınca, Mısır'ın ve Nil Vadisi'ndeki İngiliz çıkarlarının karşısında yeni bir tehlike belirdi. Bu durum Mısır'la İngiltere arasındaki ilişkilerin değiştirilmesini zorunlu kıldı. Çünkü Mısır'ın İngiltere'ye karşı ayaklanmış durumda kalması ve

öfkesinin devam etmesi, İngilizlerin çıkarına uygun değildi. Bu amaçla tekrar yapılan parlamento seçiminde yine Vefd Partisi zaferi kazandı ve Nahas Başbakan oldu. İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesinin yol açtığı uluslararası gerginlik dolayısıyla Mısır'la İngiltere arasında anlaşmaya varıldı ve Ağustos 1936'da antlaşma imzalandı. Mısır, barışın korunması uğrunda, eskiden ısrarla istediklerinin çoğundan vazgeçti. Örneğin Sudan'daki mevcut durumu, İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nı savunma hakkına sahip olduğunu, Mısır dış politikasının İngiltere'ye bağlı kalmasını kabul etti. Bütün bunlara karşılık İngiltere de Kahire ve İskenderiye'deki kuvvetlerini geri çekeceğini, yabancı mahkemelerin ve imtiyazların kaldırılmasında Mısır'a yardım edeceğini ve Mısır'ın Milletler Cemiyetine üye olmasını sağlayacağını vaadetti.

Bu antlaşma genel bir sevinç doğurdu. Ne var ki, bu sevincin zamansız olduğu kısa zamanda anlaşıldı. Çünkü Fuat'ın ölmesine ve yerine Faruk'un geçmesine rağmen, Saray Vefd Partisi'nden nefret etmeye, aleyhinde komplolar hazırlamaya devam etti. İngiliz emperyalizmi de perde arkasında çalışmalarını sürdürüyordu. Mısır topraklarının pek az bir kısmı, sayıları pek az olan şahısların elindedir. Hanedan ailesi ise çok büyük bir hisseye sahiptir. Bu toprak sahipleri ile herhangi bir reform kanununa ve herhangi bir halk kuvvetine daima karşı çıkıyorlardı. Bu yüzden gerginlik olduğu gibi kaldı. Kıral da, babasının yolundan giderek Nahas'ı başbakanlıktan uzaklaştırdı ve parlamentoyu dağıttı. Sonra saray adamlarından bir hükümet kuruldu ve bu hükümet yeni seçimler yaptı. Fakat bütün halk, Vefd Partisi'nin bu seçimde ağır bir yenilgiye uğraması gibi bir sürprizle karşılaştı. Sonradan bu seçimlerin sahte olduğu ve hileli yapıldığı anlaşıldı. Vefd Partisi'nin ve onun lideri Nahas'ın halkçılığı devam etti. Şimdiki hükümeti Saray yönetiyor, onu da İngiliz emperyalizmi destekliyor.

18 Suriye Fransızlara Karşı

28 Mayıs 1933

Milliyetçiliğin, bir dile ve ortak geleneklere sahip halk toplulukları arasındaki bağları nasıl güçlendirdiğini gördük. Bu toplulukları birbirine bağlayan milliyetçilik akımı, aynı zamanda bu toplulukları, başka ülkelerde yaşayan halklardan da ayırmaktadır. Örneğin milliyetçilik akımı Fransa'da güçlü ve sağlam bir birlik yaratmış, aynı şeyi Almanya'da da yapmış ve bütün Almanları bir tek millet olarak birleştirmiştir. Fakat bu iki milliyet bu iki ülkeyi birleştirmemiş, tersine birbirinden ayırmış, aralarına da sınırlar koymuştur.

Ayrı ayrı ırkların yaşadığı bir ülkede ise milliyetçilik akımı, o ırkları birbirine bağlayan bağları güçlendireceğine, daha da zayıflatır. Örneğin Dünya Savaşından önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bir tek ülkeydi ve en önemlisi, Avusturyalı, Alman ve Macar olan ayrı ırkları içine alıyordu. Fakat milliyetçiliğin gelişmesi İmparatorluğu zayıflattı. Çünkü milliyet bilinciyle bilinçlenen her

topluluk, özgürlüğünü kazanmaya çalıştı. Sonra savaş geldi, zaten kötü olan imparatorluğun durumu daha da kötüleşti. Yenilgiye uğrayan imparatorluk küçük parçalara bölündü ve her ırka mensup topluluk ayrı bir devlet kurdu (gerçi bu bölünme makul ve mantıki değildi, ama biz burada bu konuya değinmeyeceğiz). Fakat görüyoruz ki, Almanya, yenilgiye uğramasına rağmen, bölünmedi, tersine tasada da, kıvançta da inandığı milliyetçilik gücü sayesinde dayanışmasını ve birliğini korudu.

Türk İmparatorluğu da Dünya Savaşı'ndan önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna benziyordu; Arap, Ermeni, Balkanlılar ve diğer birçok ırkları içine alıyordu. Bu nedenle, milliyetçiliğin doğması ve gelişmesi Türk İmparatorluğunun da parçalanmasında aktif bir etken oldu. Başlangıçta XIX yüzyılda Balkan halkları imparatorluktan ayrıldılar. Türkiye bu halkları tekrar yönetimi altına almak için kendileriyle savaşmak zorunda kaldı. Sonra büyük devletler, özellikle Çarlık Rusya'sı bu milliyetlerin doğuşundan yararlanmaya çalıştı ve onlarla işbirliği yapmaya başladı. Örneğin Ermenileri kullanarak onlarla Türk İmparatorluğunu vurmaya çalıştı. Bu yüzden Ermenilerle Türk Hükümeti arasında sürekli çarpışmaların ve kanlı boğuşmaların cereyan ettiğini görüyoruz. Savaş sırasında büyük devletler olayları Türkiye'ye karşı propaganda aracı olarak kullandılar. Fakat savaş biter bitmez bu büyük devletlerin hiçbir propagandaya ihtiyaçları kalmadığı için Ermenileri karanlık bir sonuçla karşı karşıya bıraktılar. Son zamanlarda, Türkiye'nin doğusunda, Karadeniz kıyısı üzerinde bulunan Ermenistan'da bir Sovyet Cumhuriyeti kuruldu ve Sovyetler Birliği'ne katıldı.

Türk İmparatorluğunun bir kısmı olan Arap ülkeleri ise biraz geç uyandılar. Oysa Arapların Türkleri istemedikleri biliniyordu. Arapların ilk uyanışı, kültürel alanda Arap dilini ve geleneklerini diriltmekle başladı. Bu hareket önce

Suriye'de 1860 yılında başladı, sonra Mısır'a ve diğer Arap ülkelerine geçti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 yılında yaptığı devrimden ve Sultan Abdülhamit'in düşmesinden sonra buralarda siyasi hareketler de doğdu. Müslüman ve hıristiyan Araplar arasında milli fikirler yayıldı. Arap ülkelerini Türkiye'nin yönetiminden kurtarmak ve hepsini tek bir devlette birleştirmek fikri, Arapların zihninde belirmeye başladı. O zaman Mısır'ın kendisine özgü bir siyasi durumu vardı ve onun kurulması düşünülen Birleşik Arap Devletleri'ne katılması beklenmiyordu. Bu devlet Arap Yarımadası, Suriye, Filistin ve Irak'tan kurulacak tı. Araplar Halifeliği de Osmanlı Sultanından alıp islamiyetin dini liderliğini de geri almak istediler. Bu iş milli hareketin bir parçası sayılıyordu. Zira hıristiyan Araplar tarafından da tamamen destekleniyordu.

İngiltere Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Arap ulusal hareketiyle işbirliği yapmaya başladı. Savaş çıktığı zaman bir Birleşik Arap Devleti kurmak için vaadde bulundu. Bu esas üzerine, Şerif Hüseyin, Türklere karşı ayaklandı ve İngiltere'yle anlaşma yaptı. Suriyeli müslüman ve hıristiyan Araplar da Hüseyin'in ayaklanmasına katıldılar, birçokları da bunun cezasını, hayatlarıyla sehpalarda ödediler. Bunlar 6 Mayıs günü Şam ve Beyrut'ta idam edildiler. Bu gün, şehitlerin anısı olarak hâlâ kutlanmaktadır.

Arap İhtilali, İngilizlerin yardımıyla, özellikle İngiliz Entelijans Servisinde çalışan Albay Lawrence adlı karanlık, fakat dahi bir adam aracılığıyla başarıya ulaştı. Ne var ki, savaş biter bitmez, Arap ülkelerinin çoğu kendilerini İngilizlerin egemenliği altında buldular. Böylece Türk İmparatorluğu parçalandı. Sana önce de dediğim gibi, Mustafa Kemal, ülkesinin bağımsızlığı için yaptığı mücadelede, Türk olmayan ülkeleri (Kürdistan'dan başka) geri almayı asla öngörmedi; bunda isabetli de hareket etti.

Böylece savaş sona erdikten sonra Arap ülkelerinin kaderini tayin etme problemi ortaya çıktı. Muzaffer Müttefikler, daha doğrusu İngiltere ve Fransa Hükümetleri şu amacı gerçekleştirmek istediklerini bütün masumiyetleriyle ilan ettiler: «Uzun zaman Türklerin boyunduruğu altında halsiz düşen halkları tam olarak kurtarmak, ülkelerinde halkların iradesinden güç alan ulusal hükümetler kurmak.»

Ne var ki, ilan ettikleri bu asil amaçları(!) gerçekleştirmek için İngiltere ile Fransa hükümetleri Arap ülkelerini kendi aralarında paylaşmaya başladılar, sonra da «vesayet» düzenini icadettiler! Bu yeni emperyalizm usulü, İngilizlerle Fransızlar tarafından, Milletler Cemiyeti'nin de onayıyla bazı yeni ülkeleri sömürmek için icadedildi. Sonra Fransa Suriye'yi, İngiltere de Filistin ve Irak'ı aldılar. Hicaz ise İngiliz himayesinde bulunan Şerif Hüseyin'in yönetiminde kaldı. Böylece bir Birleşik Arap Devleti kuracakları hakkında verdikleri bütün sözlere rağmen, ülkeyi ayrı bölgelere böldüler ve bu bölgeleri «vesayet»leri altına aldılar. Yalnız Hicaz bölgesi bunun dışında bırakıldı. O da görünüşte bağımsızdı, gerçekte ise İngiliz yönetimindeydi. Bu bölünmeden acı bir hayal kırıklığına uğrayan bütün Araplar, bunu, son çözüm şekli olarak tanımayı reddettiler. Bunlar, emperyalist devletlerin, kendileri için torbalarında daha başka hayal kırıklıkları da gizlemekte olduklarını bilmiyorlardı. Nitekim emperyalist devletler Arap ülkelerini ayrı ayrı bölgelere böldükten sonra, vesayetleri altındaki ülkeleri rahatlıkla yönetebilmek için iç bölünme yada «parçala, hükmet» politikasını uygulamaya başladılar. Bu ülkelerden her birini ayrı ayrı gözden geçirmemiz daha kolay olur. Önce Suriye'den başlayalım:

1920 yılının başlarında Kıral Hüseyin'in oğlu Prens Faysal İngilizlerin desteğiyle Suriye'de bir Arap hükümeti kurdu. Suriye Milli Meclisi toplandı ve «Birleşik Suriye» için demokratik bir anayasa kabul etti. Fakat bu hü-

kümet birkaç aydan fazla yaşayamadı. Çünkü Milletler Cemiyeti'nin Suriye üzerine «vasi» tayin ettiği Fransa 1920 yazında ülkeyi kuvvet yoluyla işgal etti ve Faysal'ı kovdu. O sırada Suriye'nin bütün nüfusu üç milyonu geçmiyordu. Bununla birlikte Suriyeliler Fransızların gırtlağında bir diken olduklarını ispat ettiler. Çünkü onlar ister müslüman, ister hıristiyan olsun, bağımsızlığa kavuşmaya kesin karar vermişlerdi. Bunun için yabancı bir devletin egemenliğine boyun eğmeyi reddettiler. Bunun üzerine karışıklıklar yayıldı, ayaklanmalar çoğaldı ve Fransızlar bunlara karşı koyabilmek için büyük ordu getirmek zorunda kaldılar. Sonra Fransa Hükümeti, Arap milliyetçiliğini zayıflatmak için eski emperyalist politikayı uygulamaya çalıştı. Ülkeyi küçük devletlere bölmeye, dini anlaşmazlıklara ve azınlık meselelerine fazla ilgi göstermeye başladı. Bu, halkın saflarını parçalamayı öngören bir siyasetti. Kısacası Fransızlar «parçala, hükmet» politikasını uyguladılar.

Fransızlar Suriye'yi, yüzölçümünün küçük olmasına rağmen, beş devletçiğe böldüler. Biri, ülkenin Batı kıyıları üzerinde kuruldu, adına da «Lübnan» denildi. Buranın nüfusunun çoğu Maronî hıristiyanlarıdır. Fransızlar bunlara özel imtiyazlar verdiler. Çünkü onları Suriye'li Araplara karşı kendi taraflarına kazandırmak istiyorlardı. Diğer bir devleti de, Zuzey Lübnan'da yarattılar. Burada da Alevi Müslümanlar oturuyorlardı. Bunun kuzeyinde de İskenderun adı verilen bir devletçik kurdular. Bu bölünmeyle Suriye, verimli topraklarının çoğunu kaybetti ve üzerinde binlerce yıl yaşadığı, büyük devletlerinden biri olduğu Akdeniz'le bağlantısı kesildi, elinde yalnız çorak sahra kaldı. Fransızlar bununla da yetinmediler, Dürzi Dağı'nı da Suriye'den ayırdılar.

Suriyeliler ise baştan beri bu taksime karşıydılar. Kadınların da katıldığı sert bir mücadeleye giriştiler. Fransızlar ise kuvvet kullanarak onları dize getirmeye çalışı-

yorlardı. Bununla da kalmadılar, din ve ırk problemleri çıkardılar. Bu yüzden anarşi yayıldı, karışıklıklar çoğaldı. Fransızlar daha sonra, İngiltere'nin yaptığı gibi, kişisel ve siyasal özgürlükleri boğmaya başladılar, ülkeyi ajanlarla ve istihbarat görevlileriyle doldurdular, yüksek görevlere de «sadık» Suriyelileri getirdiler. Oysa bu «sadık» adamların halkla hiçbir bağlantısı yoktu ve halk tarafından soyutlanmış hainler olarak nitelendiriliyorlardı. Fransızlar bütün bu işleri yaparlarken, «Suriyelilere siyasi olgunlaşma ve bağımsızlığa geçişi öğretme görevini yerine getirdiklerini» iddia ediyorlardı. Bu, Hindistan'da İngilizler tarafından söylenen sözlerin aynısıdır.

Durum gittikçe gerginleşiyordu. Özellikle Dürzi Dağı'nın halkı arasında patlama belirtileri göründü. Bunun üzerine Fransız Valisi Dürzi liderlerini bir ziyafete çağırdı, ama geldiklerinde hepsini tutukladı ve rehine olarak elinde tuttu. 1925 yazında cereyan eden bu olayın haberi halk tarafından duyulur duyulmaz Dürzi Dağı'nda büyük bir ayaklanma patladı, sonra ülkenin her tarafı ayaklandı ve ayaklanma, Suriye'nin özgürlüğünü ve bütünlüğünü gerçekleştirmeyi öngören geniş bir harekete dönüştü.

Bu ayaklanma, kendi çeşidinden emsalsiz bir olaydı. Pek küçük bir ülke olan Suriye, o zaman dünyada en büyük askeri kuvvet sayılan Fransa'ya karşı çıkıyordu. Tabii Suriyeliler, düzenli savaş alanlarında Fransızlara karşı savaşmıyorlardı. Çünkü Fransızlar birçok ordulara ve büyük donatıma sahiptiler. Fakat kırda savaşı sürdüren Suriyeliler, Fransızların şehirlerin dışında kalmalarını adeta imkansızlaştırdılar. Fransızlar yalnız şehirlerin yönetimini ellerinde tutabiliyorlardı. Hatta şehirler bile çoğu zaman ihtilalcilerin saldırılarına uğruyordu. Bunun üzerine Fransızlar halkı yıldırmak için kitlelere ateş açmaya ve köyleri yakmaya başladılar. Ünlü Şam şehri de bu tip saldırılardan kurtulamadı, Fransızlar Ekim 1925'te bu şehri uçak-

larla bombaladılar ve büyük kısmını yaktılar. Durum o kadar ciddileşti ki, Fransızlar Suriye'yi adeta bir savaş garnizonu haline getirdiler, asker ve silahla doldurdular. Buna rağmen ayaklanma bastırılamadı ve iki yıl daha sürdü. Fransa'nın silindir gibi ezici orduları iki yıl sonra bu ihtilali bastırabildi,ama Suriyelilerin verdiği kurbanlar boşa gitmedi. Çünkü bu kurbanlarla özgürlüğe hak kazandıklarını ispat ettiler. Artık bütün dünya, bu Suriyelilerin hangi soydan olduklarını biliyordu.

Şunu da belirteyim ki, Fransızlar bu ihtilale dini bir renk vermeye çalıştılar ve hıristiyanları Dürzilerle vuruşturmak istediler. Fakat bütün Suriyeliler onlara karşı bir tek cephe halinde durdular ve dini amaçlar için değil, özgürlük için savaştıklarını açıkça ilan ettiler. İhtilalin başlamasıyla birlikte geçici bir hükümet kuruldu ve bu hükümet «Suriye'nin bütün parçalarıyla birlikte bağımsızlığı, anayasayı hazırlayacak bir yasama meclisinin seçilmesi, yabancı orduların çekilmesi, güvenliği koruyacak ve Fransız İhtilali ilkeleriyle İnsan Hakları Bildirisinin ilkelerini uygulayacak ulusal bir ordunun kurulması için» halkı savaşçıların saflarına katılmaya çağırdı. Böylece görüyoruz ki, Fransız Hükümeti ve ordusu, Fransız İhtilali ilkelerini ve onun yayınladığı İnsan Hakları Bildirisini savunan bir halkı dize getirmeye çalışıyor!

1928 yılı başlarında Suriye'de sıkıyönetim ve basın üzerindeki sansür kalktı, siyasi tutuklular da salıverildiler. Fransız Hükümeti, milliyetçilerin isteklerini böylece kabul etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine anayasayı hazırlamak için bir yasama meclisi toplandı. Fakat Fransızlar çeşitli dini gruplar arasında ayrılık tohumlarını ekmekten de geri durmuyorlardı. Fransız yönetimi müslümanlara, katoliklere, ortodokslara ve yahudilere özgü ayrı seçim çevreleri tesbit etti ve her seçmeni, dinsel bağlarla bağlı bulunduğu çevrede oyunu kullanmaya zorladı. Bu sırada Şam'da şu

garip ve ilginç problem çıktı: Milliyetçilerin lideri bir protestan hıristiyanıydı ve bu yüzden herhangi bir çevreden seçilmesi mümkün değildi. Oysa onun, Şam'da herkesten çok popüler olduğu biliniyordu. Müslümanların 10 sandalyelik kontenjanı vardı. Bunun birisinden vazgeçip protestanlara vermek istediler, ama Fransız Hükümeti bunu reddetti.

Bütün bu engellere rağmen, milliyetçiler Yasama Meclisi'nin sandalyelerinin çoğunu kazandılar, özgür ve bağımsız bir devlete yakışır bir anayasa hazırladılar. Bu anayasa Suriye'nin cumhuriyet olduğunu, hükümetin yetkilerini halktan aldığını açıklıyordu. Fransızlar ve «vesayet»leri konusunda herhangi bir işaret yoktu. Fransızlar bunu protesto ettiler ve anayasaya bu konuda bir madde koymaya çalıştılar. Fakat yasama meclisi bunu şiddetle reddetti. Bu anlaşmazlık aylarca sürdü. Sonunda Fransız Yüksek Komiseri, Fransa'nın, vesayet gereğince giriştiği taahhütlerle çatışabilecek herhangi bir maddenin vesayet devam ettikçe uygulanmaması şartıyla anayasayı onaylayacağını teklif etti. Bu teklif üstü kapalıydı, fakat aynı zamanda Fransızlar tarafından büyük bir taviz sayılırdı. Buna rağmen yasama meclisi bu teklifi de reddetti. Bunun üzerine Fransızlar 1930 Mayısında Meclisi feshettiklerini ve teklif ettikleri maddeyi kapsayacak yeni bir anayasa hazırlıyacaklarını açıkladılar.

Fakat Suriye, sonunda, hakları üzerinde pazarlık yapmaksızın istediğini elde etmeyi başardı. İki mesele kaldı: Birincisi vesayete son verilmesiydi. Bunun sonuyla yeni madde de ortadan kalkacaktı. İkincisi de Suriye'nin birleşmesiydi. Suriyeliler ihtilalleri sırasında üstün bir kahramanlık gösterdikleri gibi, Fransızlarla yaptıkları görüşmeler sırasında da özgürlükleri üzerinde herhangi bir pazarlık yapmayı reddettiler ve bu suretle azim ve sebat sahibi olduklarını gösterdiler.

Sonra Fransa Kasım 1930'da, bir antlaşma imzalanması için Millet Meclisine teklifte bulundu. Milletvekillerinin çoğu ılımlı olmakla birlikte bu teklifi reddettiler. Bunun nedeni, Fransa'nın, Suriye'yi beş devletçik haline getirmek, askeri garnizonlarını, hava üslerini, savaş güçlerini Suriye topraklarında bırakmak konusundaki ısrarıydı.

19 Filistin ve Doğu Ürdün

29 Mayıs 1933

Filistin Suriye'nin güneyine düşmekte ve Milletler Cemiyeti'nce üzerine «vasi» tayin edilen İngiltere tarafından yönetilmektedir. Küçük bir ülke olan Filistin'in nüfusu bir milyonu geçmez. Fakat tarihsel durumu ve yahudilerce de, müslüman ve hıristiyanlarca da kutsal sayılan yerleri içermesi dolayısıyla pek önemlidir. Halkının çoğu müslüman Araplardır. Bunlar özgürlüğe kavuşup Suriye ile birleşmek istiyorlar. Fakat İngiliz siyaseti oradaki yahudi azınlığından bir problem yaratmıştır. Yahudiler, Arapların kendilerini yönetecekleri korkusuyla Arap isteklerine karşı koydular ve İngiltere'yi desteklediler. Bu yüzden iki taraf arasında gerginlik başgösterdi, çatışma kaçınılmaz oldu. Araplar sayıca Yahudilerden üstündür. Buna karşılık Yahudiler uluslararası örgütleri ve büyük sermayeleriyle üstün geliyorlar. İngiltere ise, Yahudilerle Arapları vuruşturuyor ve iki millet arasında barışı korumak için kendisinin ülkede kalması gerektiğini iddia ediyor. Bu,

emperyalist boyunduruk altında inleyen bütün ülkelerde gördüğümüz oyunun ta kendisidir. Bu oyunun garip tarafı, sürekli olarak tekerrür etmesidir.

Yahudiler acaip bir millettir. Eskiden Filistin'de duran birkaç küçük kabileden ibarettiler. Tarihleri, eski çağda Tevrat'ta yazılmıştır. O sıralarda «Allahın seçkin halkı» olduklarını iddia ediyorlardı.

Bu Yahudiler sonra dünyanın her tarafına dağıldılar. Artık ne evleri vardı, ne de yurtları. Nereye giderlerse istenmeyen yabancılar muamelesi görürlerdi. Bunun üzerine şehirlerde, diğer halkı kirletmemek için, öbür semtlerden ayrı, kendilerine özgü yerlerde oturmak zorunda bırakıldılar. Bazen kendilerini başkalarından ayırt edecek özel kıyafet giymeye dahi zorlandıkları olurdu. Her yerde hakarete uğrar, boğazlanırlardı. «Yahudi» adı, cimriliği ve faizciliği ifade eder hale geldi. Bütün bunlara rağmen bu acaip millet yaşayabildi, bütün özelliklerini korumayı başardı ve dünyanın en büyük adamlarından sayılan insanlar yetiştirdi. Onlardan bugün bilginler, politikacılar, edebiyatçılar, iş ve sermaye adamları vardır. Fakat çoğunlukları zengin sayılmaz. Çoğu Doğu Avrupa kentlerinde toplanıyor ve zaman zaman kıyımlara uğruyor. Evsiz ve vatansız yaşayan bu insanlar, kendilerine gerçekte olduğundan daha muazzam ve güzel görünen Kudüs'ü her zaman hayallerine getiriyorlar; Kudüs'e «Siyon» yada «adanmış toprak» diyorlar. «Kudüs'e dönmek için geçmişin çağrısı» anlamına gelen «Siyonizm» sözcüğü de buradan gelir.

Başlangıçta Yahudilerin Kudüs'e dönmelerini öngören Siyonist Hareketi, XIX yüzyılın sonlarında emperyalist bir kimlik kazandı. Bu dönemde birçok Yahudi göçüp Filistin'e yerleştiler ve İbrani dilini diriltmeye başladılar. İngiliz orduları Dünya Savaşında Filistin'i işgal edip Kudüs'e girince, İngiltere Hükümeti Kasım 1917'de Balfour Bildirisi'ni yayınladı. Bu bildiri, Filistin'de bir «ulusal

Yahudi yurdu» kurulacağını vaadediyordu. İngiltere Hükümetinin amacı, bu vaad sayesinde dünya Yahudilerinin özellikle maddi yönden dostluklarını kazanmaktı. Fakat hiçbiri, Filistin'in insanlardan boş yada çıplak bir ülke olmadığı, orada ülkenin sahibi olan Arapların yaşadığı gerçeğini hesaba katmıyordu.

Görülüyor ki, İngilizlerin bu cömertliği Filistin halkının kesesindendi. Bu yüzden müslüman, hıristiyan ve Arap olsun olmasın, Yahudi olmayan her şahıs bu vaadi şiddetle protesto etti. Problem aslında ekonomikti. Çünkü Filistin halkı bu Yahudilerin hayatlarında kendilerine rekabet edeceklerini ve büyük servetleri sayesinde ülkeye hakim olacaklarını anladılar. Kısacası halk, Yahudilerin lokmayı ağzından çıkaracağı ve toprağı asıl sahiplerinden gaspedecekleri korkusuna kapıldı.

Filistin, o zamandan beri Araplarla Yahudiler arasında cereyan eden çatışmalara sahne oldu. İngiltere Hükümeti ise bazen bu tarafı, bazen de öbür tarafı tutuyor. Fakat genellikle Araplardan çok Yahudileri destekliyor; memleketi, bir emperyalist olarak yönetiyor. Müslüman ve hıristiyan Araplar kendilerine, kaderlerini tayin imkanının ve tam özgürlüklerinin verilmesini istiyorlar; vesayete ve ülkeye göçmenlerin gelmesine şiddetle karşı çıkıyorlar, ülkenin bunlara yetmeyeceğini söylüyorlar. Göçmenlerin sayısı arttıkça Arapların korkusu da artıyor. Araplar «Siyonizmin, İngiliz emperyalizminin kardeşi olduğunu, sorumlu siyonist liderlerin, İngiltere'nin Hindistan yolunu korumak ve Arap milliyetçiliğinin gelişmesini engellemek için dayanacağı güçlü bir milli Yahudi yurdu kurmasının yararlı olacağını söylediklerini» ilan ettiler.

Sonra Araplar bir milli kongre toplayarak İngiltere Hükümeti'yle işbirliği yapmamaya ve İngilizlerin kurmak istedikleri yasama meclisi seçimlerini boykot etmeye karar verdiler. Bu boykot başarıya ulaştı ve meclis kurula-

madı. İşbirliği yapmama kararı ise yıllarca uygulandı, fakat sonra gevşeme başladı, bazı gruplar az da olsa İngilizlerle işbirliği yapmaya başladılar. Bununla birlikte İngilizler yasama meclisini yine de kurmadılar ve Yüksek Komiser mutlak bir idareyle ülkeyi yönetmeye devam etti.

Çeşitli Arap grupları birleşerek 1928 yılında bir Milli Kongre daha topladılar, parlamenter ve demokratik bir hükümet kurulmasını istediler. Çünkü bu ülke halkının bir hakkıydı. Sonra kongre «Filistin halkının emperyalist hükümetin kurulu dikta düzenine boyun eğmeyeceğini» kararlaştırdı. Şunu da belirteyim ki, Araplar heyecanlarının dalgaları arasında ekonomik sorunlarla da ilgilenmeye başladılar. Bu da davanın koşullarını anlamaya başladıklrmın bir kanıtıdır.

Ağustos 1929'da Araplarla Yahudiler arasında bazı karışıklıklar çıktı. Bunun gerçek nedeni, Arapların, Yahudilerin sayı ve servetlerinin artmasından duydukları endişeydi. Çünkü bunlar Arapların özgürlük isteklerine karşı çıkıyordu. Görünüşteki neden ise «Ağlama Duvarı» üzerindeki anlaşmazlıktı. Bu duvar Yahudi Kıralı Herodos heykelinin bir kalıntısıdır. Bu heykel Yahudilere, eski şanlarını hatırlattığı için kutsal bilinir. Sonra orada bir cami yapılarak bu duvar camiin bir kısmı haline getirildi. Yahudiler gider, o duvarın dibinde ibadet eder ve yüksek sesle ağlarlardı. Müslümanlar ise bu işe itiraz ettiler. Çünkü yakınında en ünlü ve en kutsal camileri bulunuyordu.

Bu karışıklıklar bastırıldıktan sonra da taraflar arasında başka konularda çıkan çatışmalar devam ediyordu. Şaşılacak şey şudur ki, bütün hıristiyanlar müslümanları tam olarak destekliyor ve onlarla birlikte karışıklıklara, gösterilere katılıyorlardı. Bu da gösteriyor ki, gerçek problem dinsel değil, asıl oturanlarla yeni gelenler arasında mevcut ekonomik çatışmaydı. Milletler Cemiyeti İngilte-

re'yi, gerçekleştirilmesi için vasi tayin edildiği görevleri yapmakta başarısızlığa uğradığından ve özellikle 1929 yılında karışıklıkların çıkmasını önleyemediğinden tenkit etti.

Böylece İngiltere Filistin'e, bir sömürgesiymiş gibi, hatta daha kötü davranmaya, Araplarla Yahudileri birbirine vurdurmaya devam etti. Ülke bütün yüksek görevleri işgal eden İngiliz memurlarıyla doludur. Sömürdükleri her yerde yaptıklarını Filistin'de de yaptılar. Eğitim alanında önemli bir çahşma yapamadılar. Oysa Arapların eğitimin yayılmasına çok ihtiyaçları ve hevesleri vardı. Yahudiler ise büyük mali kaynakları sayesinde okullar ve fakülteler açtılar. Yahudilerin nüfusu Arapların nüfusunun dörtte biri kadardır. Fakat ekonomik güçleri Araplarınkinden çok daha fazladır. Öyle anlaşılıyor ki, Yahudiler bir gün ülkeyi ele geçireceklerini umuyorlar. Araplar özgürlüklerin alınması ve demokratik bir hükümetin kurulması için mücadele yolunda Yahudilerle işbirliği yapmaya çalıştılarsa da, onlar bunu reddederek yabancı egemen devletle işbirliği yapmayı yeğ tuttular ve bununla halkın çoğunluğunun özgürlük uğrundaki çabasını köstekleldiler. O halde müslüman ve hıristiyan Arapların Yahudilere karşı savaşmaları asla garipsenemez.

■ *Doğu Ürdün*

Doğu Ürdün, Filistin'in doğusuna düşer. Burası İngiltere'nin savaştan sonra yarattığı küçük bir devlettir. Suriye ile Arap Yarımadası arasına düşen bu küçük kıralhk hemen hemen çölden ibarettir. Nüfusu 300.000'dir. yani orta büyüklükte bir şehrin nüfusunu geçmez. İngiltere burayı kolaylıkla Filistin'e katabilirdi. Fakat emperyalist politika daima parçalamayı öngörür. Doğu Ürdün, İngiltere'nin Hindistan'la olan hava ve kara bağlantısında önem-

li bir rol oynar. Ayrıca çölü, denize yakın verimli topraklardan ayıran bir sınır teşkil etmektedir.

Bu devlet küçük olmakla birlikte, orada cereyan eden olaylar komşu ve büyük ülkelerdeki olayların tıpkısıdır. Orada da halk demokratik bir parlamento istiyor, fakat sorumlular buna yanaşmıyorlar, fazla olarak da basın üzerine sansür koyuyor, halk liderlerini sürgün ediyor, gösterileri dağıtıyorlar. İngilizler bu ülkeyi yönetmek için tayin edecekleri adamı buldular ve başına hükümdar olarak Kıral Hüseyin'in oğlu ve Faysal'ın kardeşi Prens Abdullah'ı getirdiler. Abdullah İngilizlerin parmaklarında oynayan bir kuklaydı! İngilizler, kendisini çok defa azarladıklarını bile ifade ettiler. Bunun üzerine halkın kendisinden nefreti daha da arttı. Abdullah'ın yönetimi altındaki Doğu Ürdün, bizdeki küçük Hint Prensliklerine benzemektedir.

Doğu Ürdün teorik olarak bağımsız bir devlet sayılır. Fakat Abdullah'ın 1928 yılında imzaladığı antlaşma gereğince İngiltere'ye bağlıdır. Bu antlaşmayla Abdullah İngilizlere bütün askeri ve diğer imtiyazları verdi ve Doğu Ürdün gerçekte Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldi. Bu, İngilizlerin gölgesinde meydana gelen bağımsızlık türünün, küçük çapta da olsa yeni bir örneğidir. Halk, ister müslüman, ister hıristiyan olsun, bu antlaşmaya karşı çıktı ve ülkede cereyan eden olaylardan huzursuzlandı. Ne var ki, halkın bu karşı koyması bastırıldı, gazeteler -hatta hükümeti destekleyenler bile- kapatıldılar. Fakat bu davranış, muhalefetin daha da şiddetlenmesinden başka bir sonuç yaratmadı. Sonra bir milli kongre toplandı ve bu kongre, İngilizlerle yapılmış olan antlaşmayı kınayan bir ulusal ant kabul etti. Hükümet seçim kütüklerini hazırlamaya başladığı zaman halkın çoğunluğu seçimlere karşı boykot ilan etti. Bütün bunlara rağmen Abdullah İngilizlerin yardımıyla bazı taraftarlar toplamayı başardı ve kendilerini antlaşmayı kabul etmeye ikna etti.

1929 yılında Doğu Ürdün'de İngilizleri ve Balfour Vaadi'ni protesto için gösteriler oldu.

Sana çeşitli ülkelerde meydana gelen olaylardan bahsediyorum. Görülüyor ki, herhangi bir ülkede cereyan eden olaylar, diğer ülkelerde de meydana gelir. Sana bu olayları şunu anlatmak için anlatıyorum: Biz, emperyalizme karşı savaştığımız zaman tek başımıza savaşmıyoruz; problemimiz de kendi çeşidinden tek bir problem değildir. Doğu ülkelerinde yükselen milliyetçilik her yerde aynı metodları kullandığı gibi, emperyalizm de bu milliyetçilik akımına karşı koymakta her yerde aynı metodu kullanmaktadır. Milliyetçilik gittikçe gelişmekle birlikte, emperyalizmin metodları fazla değişmemektedir. Bugün emperyalizm halkları yatıştırıp kendilerine bazı yüzeysel haklar vermeye çalışmaktadır. Ayrıca çeşitli ülkelerde emperyalizmle çatışmanın şiddetlendiği bu sıralarda aynı ülkelerde ayrı sınıflar arasında da başka bir çatışma türü gelişiyor. Bu ülkelerdeki toprak ağaları ve diğer sömürücüler de emperyalist devletlerin tarafını tutuyorlar.

Not (Ekim 1938):

Filistin'de bir yandan Arap milliyetçiliği, diğer yandan da Yahudi siyonizmi ve İngiliz emperyalizmi arasındaki üçlü çatışma gelişti ve kritik bir durum aldı. Nazilerin Almanya'daki başarısı, birçok Yahudiyi Orta Avrupa'dan göçüp Filistin'e gitmek zorunda bıraktı. Bu da Arapların, Yahudilerin ülkeyi kaplayacakları ve sonunda ele geçirecekleri hakkındaki korkularını artırdı. Bunun üzerine Araplar kendilerini savunmak için öne atıldılar ve tethiş hareketlerine başladılar. Siyonistler de benzer hareketlerle onlara karşılık verdiler.

Nisan 1936'da Filistinli Araplar bir genel grev ilan ettiler. Grev İngiliz yöneticilerinin askeri kuvvet kullanarak harcadıkları bütün çabalara rağmen altı ay sürdü. Bu

iş için Nazi kamplarına benzer geniş kamplar kuruldu; hükümet bunda da başarısızlığa uğrayınca kovuşturma için bir komite kurdu. Bu komite, Filistin üzerindeki vesayetin başarısızlığa uğradığını belirterek bu vesayetin sona erdirilmesi ve ülkenin şu üç bölgeye ayrılması gerektiğini tavsiye etti: Geniş bir bölge Arap yönetimi altında, denize yakın küçük bir bölge de Yahudilerin yönetiminde, Kudüs de İngilizlerin direkt yönetiminde olmalıydı. Bu taksime Araplar da, Yahudiler de karşı çıktılar. Fakat bazı Yahudiler bunu kabul etmeye hazırlandılar, Araplar ise kesin olarak reddettiler ve karşı koymalarını sürdürdüler. Bu karşı koyma hareketi birkaç ay içinde, İngilizlere karşı güçlü, genel ve ulusal bir kimlik aldı. Milliyetçiler ülkenin bazı kesimlerini fiilen ele geçirmeyi ve yönetmeyi başardılar. İngiliz Hükümeti buraları geri almak için yeni ordular göndermek zorunda kaldı. Bunun üzerine çatışma gelişti ve karışıklıklar yayıldı.

İngilizler, kıyım ve öldürme politikasını uyguladılar ve bununla milli mücadeleyi ezmeye çalıştılar. İrlanda İhtilali'ni bastırmak için kullandıkları metodlardan daha şiddetli metodlar kullandılar, bunun dış dünyada duyulmaması için de haberlerin ve gazetelerin çevresini sansürle sardılar. Buna rağmen bize kadar ulaşan haberler, az da olsa, orada olup bitenler hakkında hüküm vermemize yeter. Kısa bir süre önce İngiliz askeri kuvvetlerinin bazı «şüpheli» kimseleri tutukladıklarını, her 50-400 kişiyi ayrı bir kampa kapattıklarını, yakınlarını kendilerine yemek vermeye zorladıklarını ve onlara karşı kafeslerdeki hayvanlar gibi davrandıklarını okudum.

Özgürlüğü ve bağımsızlığı uğrunda savaşan bir halkı ortadan kaldırmak için başvurulan bu barbarca işler karşısında, Araplar da, doğulu müslüman ve gayrı müslimler de çok öfkelendiler. Gerçi Arapların bazı tethiş işlerine giriştikleri doğrudur; fakat onların, özgürlükleri uğrunda

zalim emperyalist güçlerle savaştıklarını da hatırımızdan çıkarmamalıyız.

Baskı altında bulunan iki halkın, yani Araplarla Yahudilerin çatışması bir felakettir. Avrupa'da uğradıkları korkunçluklardan ötürü herkesin Yahudilere acıması gerekir. Hem çoğu da yuvasız kalmış, dünyanın her ülkesinde «istenmeyen adamlar» olarak ilan edilmişlerdir. Filistin'e göç eden Yahudilerin ülkeyi güzelleştirdikleri, oraya sanayi getirdikleri, hayat düzeyini yükselttikleri konusundaki görüşlerini kabul edebiliriz. Fakat aynı zamanda, Filistin'in bir Arap ülkesi olduğunu, öyle kalması gerektiğini ve oradaki Arapların ortadan kaldırılmaması gerektiğini de hatırlamak zorundayız. Kaldı ki, iki halkın, ilerici bir devlet kurmak yolunda birbirinin çıkarlarına zarar vermeden işbirliği yapmaları da mümkündür.

Kötü bir talihtir ki, Filistin Hindistan'a ve öteki Doğu ülkelerine giden deniz ve hava yolu üzerindedir ve bunun için emperyalizm açısından önemlidir. İngilizler, çıkarlarını korumak ve emellerini gerçekleştirmek yolunda Arapları da, Yahudileri de kullandılar. Biz gelecek hakkında bir kehanette bulunamayız. Eski taksim planı da başarıya ulaşamayacağa benzemektedir. Kuvvetli bir ihtimalle komşu Arap devletleri Filistin'le birleşir ve Yahudilere de ülkeleri içinde özel bir statü verirler. Fakat şurası kesindir ki, Filistin'de Arap milliyetçiliğinin ortadan kaldırılması mümkün değildir. Ayrıca Araplarla Yahudiler arasında işbirliği yapılmadan, emperyalizm ülkeden tamamen çıkarılmadan ve sağlam bir temel kurulmadan ülkenin kalkınmasına da imkan yoktur.

20 Irak ve Hava Saldırıları

7 Haziran 1933

Şimdiye kadar anlatmadığım bir tek Arap ülkesi kaldı. O da Dicle ve Fırat Nehirleri arasına düşen verimli ülke Irak'tır. Bu ülkenin başkenti, Harun Reşit'in ve Binbir gece hikayelerinin kenti olan Bağdat'tır. Irak, İran ile Arap Çölü arasına düşer. Güneydeki başlıca limanı Basra, Arap Körfezi üzerindedir. Kuzeyde ise Kürtlerin oturdukları bölge olan Kürdistan, Türkiye ile bitişiktir. Fakat Kürtlerin çoğu Türkiye'de yaşar. Kürtlerin bir kısmı da Irak'tadır ve önemli bir azınlık teşkil ederler. Irak'ta Kürdistan'ın Kuzey kesiminde bulunan Musul, Türkiye ile İngiltere arasında anlaşmazlık konusuydu, halen İngiltere'nin işgali altındadır. Musul yakınlarında, Asurluların başkenti Ninova şehrinin eserleri bulunur.

Irak, Milletler Cemiyeti'nin kararıyla İngiltere'nin «vesayet»i altına verilen ülkelerden biriydi. Cemiyetçe vesayet, vasi devlete yüklenen ve vesayeti altındaki ülkeyi Cemiyet adına uygarlaştırmayı ve kalkındırmayı öngören bir «kutsal emanet»ti. Bu düşüncenin esası şudur. Vesayet altına alınan bu ülkenin halkı kendi işlerini yönetecek

seviyeye henüz gelmemiştir. Bunun için büyük devletlerin bu konuda kendilerine yardım etmeleri teklif edilir. Bu hal, bir yırtıcı kaplam, bazı geyikleri ve koyunları korumakla görevlendirmeye benzer. Vesayet düzeninde, halkların teklif ettikleri esaslara göre vasilik görevinin büyük devletlere verilmesi gerekiyordu. Batı Asya'da Türkiye'nin egemenliğinden kurtulan ülkeler, İngiltere ile Fransa'nın nasibi oldular! Bu iki hükümet, amaçlarının, «halkları tam özgürlüğe kavuşturmak, bu halkların iradesinden yetki alan milli hükümetler kurmak» olduğunu ilan ettiler. Bu asil amacın(!) uygulanmasını son yıllarda, Filistin ve Doğu Ürdün'de karışıklıklar, boykotlar ve işbirliği yapmama şeklinde gördük. Vasi olan iki devlet, «bu halkların iradesi»ni, üzerine ateş açmakla, liderlerini sürgün etmekle, gazetelerini kapatmakla, şehir ve köylerini yakıp yıkmakla, ülkelerinde sıkıyönetim ilan etmekle kendilerine karşı çıkarttılar. Gerçi bütün bunlar yeni davranışlar değildi. Çünkü emperyalist devletler, emperyalizm icad edildiğinden beri tethiş, tahrip ve yıldırma metodlarına başvuragelmişlerdir. Buradaki tek yenilik, emperyalizmin, terör ve sömürmesini, «vesayet», «halkın çıkarı» ve «geri halkları kendilerini yönetebilecek düzeye gelmeleri için eğitmek» gibi nazik sözcüklerin perdesi altında gizlemeye çalışmasıdır. Onlar halkın çıkarı için(!) halka ateş açıyorlar ve yakıp yıkıyorlar. Belki de bu ikiyüzlülük uygarlaşma alametlerinden biridir, çünkü ikiyüzlülük faziletin bir temelidir! İkiyüzlü olan münafıklar gerçeği ortaya çıkarmak istemezler, tersine onu yalan sözlerle örtmek isterler. Suç işlemekten çekinme ve fazilet pozunda görünen ikiyüzlülük ve münafıklık, ne kadar acı olursa olsun, gerçekten çok daha kötüdür.

Şimdi de Irak halkının isteklerini ve ülkenin İngiliz vesayetinde «özgürlük» yolunda nasıl ilerlediğini(!) görelim:

İngilizler Dünya Savaşı sırasında Türklere karşı yaptıkları savaşlarda Irak'ı bir savaş üssü haline getirdiler, İngiliz ve Hint askerleriyle doldurdular. Nisan 1916'da Kutulamare'de ağır bir yenilgiye uğrayan İngilizler, komutanları Townsend'le birlikte Türklere teslim olmak zorunda kaldı. Irak'taki askeri hareketler kötü yönetimin ve israfın bir örneğiydi. Her şeye rağmen İngilizler gelir kaynakları ve büyük donatımları sayesinde sonunda Türkleri yenmeyi başardılar, Bağdat'ı işgal ettiler ve hemen hemen Musul'a vardılar. Savaş biter bitmez, bütün Irak İngiliz Hükümetinin askeri işgali altındaydı.

İngiltere'nin Irak üzerinde vesayeti ilan edildiği zaman, 1920 başlarında ülkede şiddetli bir tepki doğdu. Halk vesayeti şiddetle protesto etti, bu protestolar karışıklık halini aldı, bu karışıklıkların alevi hızla yayıldı ve bütün ülkeyi kaplayan bir ayaklanma biçimine girdi. Garip tir ki, 1920 yılının ilk yarısı, aynı karışıklıklara ve yaklaşık olarak aynı zamanda Türkiye'de, Mısır'da, Suriye'de, Filistin ve İran'da da tanık oldu. Hatta Hindistan'da bile halk boykot silahına sarılmaya o dönemde hazırlanıyordu. Sonunda İngilizler Hint askerlerinin yardımıyla Irak ayaklanmasını bastırmayı ve ezmeyi başardılar. İngiliz emperyalizminin usullerinden biri de, Hint askerlerini bu gibi kirli işlerde kullanmaktı. Bu yüzden de Ortadoğu halkları ve diğer halklar, Hintli askerlerin İngilizlerin emriyle yaptıkları işlerden dolayı Hindistan'a kin besliyorlar.

İngilizler Irak İhtilali'ni iki metodla bastırabildiler: Birincisi kuvvet, ikincisi ise bağımsızlık vermek vaadiydi. Buna halkı inandırmak için Arap bakanlardan bir kabine kurdular. Fakat her bakana, gerçek otoriteyi elinde tutan bir İngiliz müsteşar tayin ettiler. Ne var ki, tayin ettikleri ve emirlerine boyun eğeceklerinden emin oldukları bu bakanlar, isteklerini reddettiler ve İngilizlerin verdikleri emirleri uygulamayı kabul etmediler. Bunun üzerine

İngilizler Nisan 1921'de bakanları tutukladılar, bakanların lideri ve en güçlüsü bulunan Talib'i de sürgün ettiler. Bununla, ülkeye bağımsızlık vermek yolunda bir adım daha atmış oldular! Sonra 1921 yazında Hüseyin'in oğlu Faysal'ı getirip Irak'a Kıral tayin ettiler. Faysal'ın o zaman işsiz olduğunu bilirsin. Çünkü Fransızların saldırısı dolayısıyla Suriye'de tahtını koruyamamıştı. Kendisi İngilizlerin sadık dostuydu ve Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye karşı Arap İhtilali'ne katılmıştı. Bunun için İngilizler kendisinin, öteki bakanlardan daha uysal olacağını umuyorlardı. Ülkenin ileri gelenleri, zengin orta sınıf mensupları, belli kişilikler bir meşruti hükümetin ve demokratik parlamentonun kurulması şartıyla Faysal'ın kırallığını kabul ettiler. Fakat bu şartlarına aldırış eden olmadı. Çünkü onlar gerçek parlamento istiyorlardı. Ama kabul etseler de etmeseler de, Faysal'ın Kıral tayin edileceğini kesinlikle bildikleri için, bu şartı öne sürdüler. Sonunda halkın fikri alınmadan Faysal Ağustos 1921'de Kıral oldu.

Ne var ki, bu da problemi çözemedi. Çünkü Irak halkı İngiliz vesayetine şiddetle karşıydı, tam bağımsızlıktan ve öteki Arap ülkeleriyle birleşmekten başka bir şeye razı olmuyordu. Ağustos 1922'de gösteriler oldu, halk coştu ve işler büyük bir çıkmaza girdi. Bu sırada İngiliz yetkilileri bağımsızlık konusunda Iraklılara başka bir ders daha vermeyi kararlaştırdılar: İngiliz Yüksek Komiseri Sir Percy Cox Kıralın (Kıral o zaman hastaydı), hükümetin ve tayinle kurulmuş olan meclisin bütün yetkilerini durdurdu, yönetimin dizginini kendi eline aldı ve bununla mutlak bir diktatör oldu. Bundan sonra istediklerini zorla kabul ettirmeyi, karışıklıkları İngiliz kuvvetlerinin, özellikle Hava Kuvvetleri'nin yardımıyla bastırmayı başardı. Sonra her yerde (Mısır, Hindistan, Suriye'de...) hafif değişiklikle cereyan eden hikayeyi aynen tekrarladı: Milli gazeteleri kapattı, partileri dağıttı, liderleri sürdü. İngiliz uçakları,

bombalarıyla Britanya İmparatorluğu'nun gücünü ve ihtişamını ispat etmesini bildiler.

Ama bütün bunlara rağmen, problem çözülmemekte hâlâ inat ediyordu. Birkaç ay sonra Sir Percy Cox, Kıralın ve bakanlarının görünüşte işlerine başlamalarına izin verdi ve onları İngiltere ile bir antlaşma imzalamaya zorladı. Bu antlaşmada Irak'a bir kez daha bağımsızlık ve Milletler Cemiyeti üyeliği vaadedildi. Bütün bu vaadlerin arkasında şu korkunç gerçek gizleniyordu: Antlaşma gereğince Irak Hükümeti, ülkeyi İngiliz memurlarının yada İngiltere'nin uygun göreceği kimselerin yardımıyla yöneteceğini taahhüt ediyordu. Bu antlaşma, Ekim 1922'de halkın onayı alınmadan kesinleştirildi. Halk, hükümetin İngiltere'nin kuklası olduğu ve gerçek yönetimin İngilizlerin elinde bulunduğu hakkındaki inancını korumaktaydı. Sonra halk, anayasayı hazırlayacak Kurucu Meclis'in toplanması için yapılması kararlaştırılmış olan seçimi boykot etmeye karar verdi. Boykot başarıya ulaştı, seçimler yapılmadı ve Kurucu Meclis toplanamadı. Bunu karışıklıklar izledi ve halk vergi vermeyi reddetti.

Bu karışıklıklar 1923 yılının sonuna kadar devam etti. Bu tarihte ülkenin liderlerini sürgün eden İngilizler, antlaşmanın azıcık değiştirilmesine razı oldular. Bundan sonra gerginlik azaldı. 1924 yılı başlarında Kurucu Meclisin toplanması için seçim yapıldı, fakat toplanan Meclis, İngiltere'yle yapılmış olan antlaşmaya şiddetle karşı çıktı. İngiltere, antlaşmanın onaylanması için Meclis üyeleri üzerine bütün baskı çeşitlerini kullandı, yine de bunların ancak üçte biri yada biraz fazlası antlaşmayı onayladı, üyelerin çoğunluğu ise oturuma katılmadılar.

Kurucu Meclis Irak için yeni bir anayasa hazırladı. Bu anayasa, -kağıt üzerindeki şekline göre- zararsızdı. Çünkü Irak'ın özgür, bağımsız meşruti bir devlet, hükümet şeklinin de parlamenter olduğunu belirtiyordu. Fakat

parlamentonun iki meclisinden biri olan Senato üyelerinin tayini Kıral tarafından yapılacaktı. Böylece Kırala geniş yetkiler tanınıyordu. Kıralı, önemli makamları işgal eden İngiliz memurları destekliyordu. Mart 1925'te anayasanın uygulanmasına başlandı, parlamento toplanarak birkaç yıl yetkilerini kullandı. Fakat vesayete karşı halkın muhalefeti ve protestoları devam ediyordu.

Bugünlerde dikkati çeken konulardan biri, Musul üzerinde İngiltere ile Türkiye arasında çıkan anlaşmazlıktı. Irak da bu anlaşmazlıkta taraftı. Sonunda Haziran 1926'da İngiltere, Irak ve Türkiye arasında yapılan bir antlaşmayla bu anlaşmazlık sona erdi ve Musul Irak'a verildi. Irak İngiliz emperyalizminin himayesinde olduğu için bu antlaşma İngiliz çıkarını garanti altına alıyordu.

Haziran 1930'da İngiltere ile Irak arasında yeni bir antlaşma imzalandı ve buna göre İngiltere, Irak'ın iç ve dış işlerinde tam bağımsızlığını tanıdı. Ancak bu antlaşmada bazı şartlar vardı ki, antlaşmayı bir bağımsızlık antlaşması olmaktan çıkarıp himaye antlaşması haline getiriyordu: Antlaşmanın açık hükümleri gereğince Irak, Hindistan yolunun korunmasında kullanılması için havaalanları gibi bazı hassas yerlerini İngiltere'nin emrine veriyordu. Ayrıca İngiltere, Musul ve diğer bazı yerlerde askeri kuvvetlerini bulundurabiliyordu. Antlaşma aynı zamanda, Irak'ın yalnız İngiliz subaylarının tecrübelerinden yararlanabileceğini de belirtiyordu. Silahlar, donatım, mühimmat, uçaklar da İngiltere'den gelecekti. Savaş olduğu takdirde ise İngiltere düşmanlarına karşı ülkenin bütün hareket merkezlerini savaş işlerinde kullanabilecekti. Böylece İngiltere, Musul'daki stratejik merkezlerde toplanan kuvvetleriyle Türkiye'yi, Yunanistan'ı, İran'ı ve Sovyetler Birliği'nde Azerbeycan'ı kolaylıkla vurabilecekti.

Bu antlaşmayı 1931 yılında bir yargı antlaşması izledi. Bu yeni antlaşma gereğince Irak, Yargıtay Başkanlı-

ğına ve Müsteşarlığına birer İngiliz yargıcını atayacağını, ayrıca Bağdat, Basra, Musul ve diğer merkezlerin mahkemelerine de birer İngiliz başkan getireceğini taahhüt ediyordu. Buna ek olarak İngiliz memurları bütün yüksek görevleri işgal ediyorlardı. Bu, «bağımsızlık»ın bir İngiliz himayesi haline gelmesi demekti. Bu himaye, antlaşmanın süresi olan 25 yıl yürürlükte kalacaktır.

1925 yılında anayasamn onaylanmasından sonra parlamento yetkilerini kullanmaya başladıysa da, halkın kızgınlığı devam etti, uzak bölgelerde, özellikle Kürt bölgelerinde bazı karışıklıklar oldu. İngiliz Hava Kuvvetleri bu karışıklıkları bastırmakta bombalar kullandı ve köyleri tamamen yakıp yıktı. 1930 Antlaşması'nın uygulanmasına başlandıktan sonra Irak'ın, İngiltere'nin tavsiyesiyle Milletler Cemiyeti'ne üye olması meselesi ortaya çıktı. Fakat ülke sürekli bir heyecan içindeydi. Bu da İngilizlerin ve Kıral Faysal Hükümeti'nin işine gelmiyordu. Çünkü ayaklanmaların devamı, halkın İngiltere'nin zorla işbaşına getirdiği hükümetten hoşlanmadığını gösteriyordu. Bunun için Milletler Cemiyeti'nin bu ayaklanmaları öğrenmemesini uygun gördüler ve kuvvetle, terörle bu ayaklanmaları bastırmaya karar verdiler. Bu amaçla İngiliz Hava Kuvvetleri'ni kullandılar. Barışı ve düzeni zor kullanarak yerleştirmeye çalışmaları, en güzel ifadesini, İngiliz subayı Albay Sir Arnold Wilson'un Londra'da Asya Cemiyeti'nde 8 Haziran 1932'de verdiği konferansta söylediği şu sözlerde buldu:

«Kırallık Hava Kuvvetlerinin, geçen on yıl içinde ve özellikle son altı ayda Kürt vatandaşları bombalamak için giriştiği hareket, -Cenevre'de söylenen bütün sözlere rağmen- yerinde ve isabetlidir. Yakıp yıkılan köyler, boğazlanan hayvanlar, ürkütülen kadınlar ve çocuklar, Time Gazetesi Muhabiri'nin söylediği gibi, eşsiz bir uygarlık biçiminin küçümsenemeyecek bir kanıtıdır.»

İngilizler, köylülerin uçaklar yaklaşınca kaçıp gizlendiklerini ve üzerlerine düşecek bombaları beklemekte fiziksel bir cesaret gösteremediklerini(!) görünce yeni bir çeşit bomba kullanmaya başladılar. Bunlar saatli bombalardı. Bu bombalar düştüğünde hemen patlamaz, belirli bir süre geçtikten sonra patlarlar. Bu şeytanca hileden maksatları köylüleri aldatmaktı. Köylüler uçakların dönmesinden sonra kümeslerine dönerler, bombalar da o zaman patlardı. Bu saldırılarda ölenler, kebap olup elleri ve ayakları parçalananlardan yada tehlikeli yara alanlardan mutlu sayılırlardı. Özellikle bu uzak köylerde sağlık imkanları da yoktu. Bu saldırılar sonunda başarıya ulaştı, güvenlik ve düzen yerleşti! Irak Hükümeti de İngiltere'nin himayesi altında kendi kendini Milletler Cemiyeti'ne sundu ve Cemiyet'in üyeliğine kabul edildi.

Irak Milletler Cemiyeti'ne üye olunca, İngiltere'nin vesayeti de sona erdi ve bunun yerini, İngilizlerin devlet üzerine tam egemenliklerini taahhüt eden 1930 Antlaşması aldı. Bununla birlikte halk tam bir sükunete kavuşmadı, tersine bu duruma karşı hınçlı kaldı. Çünkü onun istediği, tam özgürlük ve diğer Arap ülkeleriyle birleşmekti. Milletler Cemiyeti'ne üye olmaları ise onları uzaktan yakından ilgilendirmiyordu. Çünkü onlar da mazlum halklar gibi Milletler Cemiyeti'nin büyük Avrupa devletleri elinde, emperyalist emellerini gerçekleştirmeleri için kullandıkları bir alet olduğunu biliyorlardı.

Arap ülkelerindeki turumuzu tamamlamış bulunuyoruz. Dünya Savaş'ından sonra bu ülkeleri, Hindistan ve öbür Doğu ülkelerini milliyetçilik dalgalarının nasıl harekete getirdiğini düşünmüşsündür. Bu dalgalar bütün bu ülkeleri birbirine bağlayan bir tek telden akan elektrik akımına benzer. Bu ülkeler ayaklanmalarında kullandıkları metodlarda da birbirine benzerler. Önce isyanla başlar herşey, sonra bu isyan gelişip sert bir ihtilal halini alır, daha

sonra işgalci devletle işbirliğini kesme ve boykot hareketine dönüşür. Bu yeni direnme metodunu, 1920 yılında Hindistan'ın icadettiğine şüphe yoktur. Bu tarihte Hindistan Kongre Partisi Gandi'nin işbirliği yapmamak konusundaki teklifini kabul etti. İşbirliği yapmamak ve yasama meclislerini boykot etmek fikri Hindistan'dan doğunun diğer ülkelerine yayıldı ve halkların özgürlükleri ve bağımsızlıkları uğrunda yaptıkları mücadelede kullandıkları metodlardan biri haline geldi.

Şimdi de dikkatini emperyalizm ve sömürmede İngiliz metoduyla Fransız metodu arasındaki ilginç karşılaştırmaya çekmek istiyorum:

İngiltere Hindistan'da, Mısır'da ve diğer ülkelerde olduğu gibi bütün sömürgelerinde toprak ağalarıyla, tutucularla, gerici çevrelerle işbirliği yapmaya çalışır. Bu sömürgelerde çürük tahtlar yaratır ve bunlara, kendisini destekleyeceklerinden emin olduğu gerici hükümdarları oturtur. Örneğin Fuat'ı Mısır'a, Faysal'ı Irak'a, Abdullah'ı Doğu Ürdüne Kıral tayin ettiler. Hüseyin'i de Hicaz'ın başına getirmeye çabalamışlardı.

Burjuvanın en güzel örneği sayılan Fransa ise, sömürgelerinde gelişen burjuva sınıfından kendisini destekleyecek kimseleri icadetmeye çalışır. Örneğin Suriye'de hıristiyanlardan meydana gelen orta sınıfa dayanmaya çalışmıştır.

İngiltere ile Fransa'nın sömürgelerinde uyguladıkları ortak politika ise kendilerine karşı savaşan milliyetçilik akımını zayıflatmak, parçalamak, azınlık, ırkçılık ve din problemlerini çıkarmaktır. Fakat bütün bunlara rağmen görüyoruz ki, Doğuda yükselen milliyetçilik, yolunda dikilen bütün bu engellere galebe çalıyor. Bu durum daha çok Doğudaki Arap ülkelerinde kendini göstermektedir. Oralarda dini naralar zayıflıyor ve alanı ortak milliyetçiliğe bırakıyor.

Sana İngiliz Hava Kuvvetleri'nin Irak'ta yaptıklarını anlattım. İngiltere'nin boyunduruğu altında bulunan ülkelerde, özellikle bu ülkeler bir çeşit özerkliğe sahip bulunuyorlarsa, Hava Kuvvetlerinin «polis işleri»ni görmesi, İngiltere Hükümetinin politikası haline gelmiştir. İngiltere artık bu ülkelerde fazla asker bulundurmamaktadır. Bunun faydaları da açıktır. Çünkü bu durumda işgalin masrafları azalıyor, işgal de öyle açıkça belli olmuyor. Aynı zamanda uçaklar ve bombalar duruma tam anlamıyla hakim olabiliyorlar. Bu yolla hava saldırıları «bağımsız» ülkelerde sürekli olarak artıyor. Belki de İngiltere, bu metodu en çok kullanan devlettir. Çünkü Irak'tan başka, bu metodu Hindistan'ın Kuzey-batı sınır bölgesini vurmakta da defalarca kullanmıştır.

Ayrıca bu metod, ordular göndermekten ibaret olan eski metoddan daha çabuk amaca ulaşır ve daha ucuza mal olur. Fakat canavarca ve dayanılamayacak kadar şiddetlidir. Doğrusunu söylemek gerekirse, bombaları, özellikle saatlilerini bütün köylere atmaktan, bu köyleri yakıp yıkmaktan, suçlular ve suçsuzları birlikte öldürmekten daha barbarca bir işin tasavvuru mümkün değildir. Bu metod, başka ülkelere saldırma işini daha da kolaylaştırır. Bunun için Milletler Cemiyeti'nde bazı delegelerin sesi yükseldi ve bu barbarca işlerin durdurulması için Cenevre'de hazin nutuklar verdiler. Amerika Birleşik Devletleri de dahil, bütün devletler, hava saldırılarının yasaklanmasını kabul ettiler. Yalnız İngiltere, sömürgelerinde «polis işleri»nde uçaklar kullanmaktaki «hakkını» korumakta ısrar etti. Bu ısrar, gerek Milletler Cemiyeti'nde, gerekse 1933 yılında toplanan Silahsızlanma Konferansı'nda herhangi bir anlaşmaya varılmasını engelledi.

21 Paralar Sallanıyor

16 Haziran 1933

Savaş sonrası döneminin en önemli ayırıcı niteliklerinden biri, paraların düşüşüydü. Savaştan önce paraların her ülkede yaklaşık olarak sabit duran bir değeri vardı, ayrıca her ülkenin kendisine özgü parası bulunuyordu. Hindistan'da rupi, İngiltere'de sterlin, Amerika'da dolar, Fransa'da frank, Almanya'da mark, Rusya'da ruble, İtalya'da liret... Bu paraların her biri sağlam bağlarla diğerine, hepsi de «dünya altın standardı» denilen bir sisteme bağlıydı. Yani her birinin, altına göre belli bir değeri vardı. Her para ancak ait olduğu ülke sınırları içinde geçerdi, oradan dışarı çıkmazdı. İki parayı birbirine bağlayan bağ ise altındı; devletler arasındaki hesaplar onunla görülür, alış-verişler onunla yapılırdı. Paranın altına göre sabit değeri olunca bu değer değişmez. Çünkü altın değerini koruyan bir madendir.

Savaş koşulları, savaşan hükümetlerin altın esasından vazgeçmelerini gerektirdi; bununla da paralarının değeri

düştü; bu da enflasyona yol açtı. Ne var ki, bu durum uluslararası para ilişkilerini de yüzüstü yere vurdu. Savaş sırasında dünya Müttefikler ve Almanlar olmak üzere iki kampa bölünmüştü. Her iki kampta da bir çeşit örgütlenme ve yardımlaşma vardı, her şey de savaş gücünün emrindeydi. Savaşın bitmesinden sonra ise birçok güçlükler çıktı. Çünkü altüst olmuş ekonomik durumlar ve devletler arasında karşılıklı güvenliğin kalmaması yüzünden çeşitli paralar tuhaf bir gidiş izledi. Para sistemi ikraz düzenine bağlıdır, ikraz da güvene dayanır. Güven kalmadığı takdirde ikraz da kalmaz. Savaş sonrası yıllarında paranın tuhaf bir gidiş izlemeye başlamasına yol açan nedenlerden biri de işte budur. Çünkü Avrupadaki karışık durum bütün güvenliği sarsmıştı. Bugün dünya ülkeleri birbirine dayanır, ve parçalar birbirlerine bağlıdır, her birinin çeşitli çalışmaları vardır. Bu nedenle herhangi bir ülkede meydana gelen bir karışıklık, diğer ülkeleri doğrudan doğruya etkiler. Örneğin Alman markı düştüğü yada bir Alman bankası iflas ettiği zaman, Londra, Paris ve New-York halkları da birçok yönlerden zarara uğrarlar.

Bu ve buna benzer birçok nedenlerden (sözü uzatmamak için sana hepsinin niteliklerini yazmak istemiyorum) dolayı, dünyanın birçok ülkelerinde para sıkıntısı meydana geldi. Ülkeler endüstride ne kadar ileri olurlarsa, karşılaştıkları güçlükler de o kadar büyük olur. Çünkü endüstriyel gelişme, bu devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerinden kurulu büyük bir heykel niteliğindedir. Örneğin Tibet gibi geri kalmış ve dünyadan soyutlanmış bir ülke, markın yada sterlinin yükselip düşüşünden etkilenmez, ama doların değerinin düşmesi, Japon ekonomisini altüst eder.

Ayrıca her endüstriyel ülkedeki çeşitli toplulukların çıkarları da birbirleriyle çatışma halindedir. Bir yandan değeri düşük ve bol para isteyenler varken, öbür yandan da bunun tam tersini, yani az ve değeri yüksek para iste-

yenler vardır. Bu ikinci grup, kağıt paranın altından aldığı değerin yükselmesini istiyor. Örneğin alacaklılar, banka sahipleri ve benzerleri, paranın, olduğundan daha değerli olmasını isterler. Çünkü bunlar alacaklıdır ve alacaklarının değerinin daha da yükselmesini isterler. Buna karşılık borçlular ise, tabiatıyla, paranın değerinin daha da düşmesini isterler. İş ve fabrika sahipleri de bunlar gibi paranın değerinin düşmesinden yanadırlar. Çünkü onlar bankacılara borçludur ve ürettikleri malları dışarıda sarfetmek imkanını bulmak zorundadırlar. İngiliz paralarının değeri düştüğü zaman, bu demektir ki, İngiliz malları dış pazarlarda Alman, Amerikan ve diğer yabancı ülkelerin mallarından daha ucuzdur. Bunun sonucunda İngiliz fabrikatörlerinin malları daha çok satılır, kârları da o oranda artar. Bunun için değişik gruplardan her birinin, paranın değerini bir tarafa çekmek istediğini görüyoruz. Bu grupların en önemlileri de fabrikatörler ve bankerlerdir. Ben konuyu mümkün olduğu kadar sadeleştirmeye çalışıyorum. Aslında paraların tuhaf gidişine yol açan başka düğümlü etkenler de vardır, ama onları anlatmayacağım.

Fransa ve İtalya'da savaştan sonraki dönemde enflasyon meydana geldi ve frankla liretin değeri düştü. Eskiden frangın değeri 1/25 sterlin iken bu değer 1/275 sterline düştü, sonra 1/120 tespit edildi.

İngiltere'de de durum böyleydi. Savaş sona erdikten sonra Amerikan yardımı kesilince, sterlinin değeri düştü; bu da İngiltere'nin büyük bir güçlükle karşı karşıya gelmesine yol açtı. İki çözümyolu vardı: Birincisi sterlinin değerinde meydana gelen bu tabii düşüşü kabullenip değerini, düştüğü seviyede tespit etmekti. Böyle bir tedbirin endüstriye yardım edeceği şüphesizdi; çünkü eşya fiyatlarını ucuzlatacaktı, fakat aynı zamanda bankerlere ve alacak sahiplerine de zarar getirecekti. Bundan da, ondan da önemlisi, böyle bir tedbir, Londra'nın dünyadaki mali li-

derliğini sona erdirecek, liderliği New-York şehrine kaptıracak ve bundan böyle borç para alanların kabesi artık Londra değil, New-York olacaktı. İkinci çözümyolu ise, sterlini ilk değerinde kalmaya zorlamaktı. Bu tedbirle sterlinin durumu güçlenecek, Londra da onun sayesinde durumunu koruyacak ve mali liderliğini sürdürecekti. Ne var ki, bundan da endüstri etkilenecek ve istenmeyen diğer bazı sakıncalar doğacaktı.

İngiltere Hükümeti 1925'te ikinci yolu seçti ve sterlinin değerini eski seviyesine çıkardı, bununla da bankerleri memnun etmek yolunda endüstrisinden büyük fedakarlıklar yaptı. Fakat İngiltere'nin karşılaştığı daha önemli problem, imparatorluğun devam edip etmeyeceği meselesiydi. Çünkü Londra mali alanda dünya liderliğini yitirdiği takdirde, imparatorluğun çeşitli ülkeleri yardım istemek yada danışmak için artık oraya gitmeyeceklerdi, bu da imparatorluğun giderek erimesine yolaçacaktı. Bu nedenle mesele, imparatorluğun kaderini tayin edici bir durum almış oldu. Bu emperyalist politika İngiltere endüstrisi ve direkt olarak iç çıkarlar zararına başarıya ulaştı. İngiltere'nin, savaştan sonra bazı emperyalist hesaplar dolayısıyla Hint endüstrisini teşvik etmekte izlediği yol da aynen buydu. Oysa bu, İngiliz endüstrisinin ve Lancshire Kumpanyasının zararınaydı.

Böylece İngiltere Hükümeti, liderliğini ve imparatorluğunu korumak uğrunda bu cür'etkar adımı attı. Fakat bu girişim kendisine çok pahalıya maloldu ve daha başlangıçta başarısızlığa uğramasının kaçınılmaz olduğu belliydi. Çünkü ne İngiltere Hükümeti, ne de başka bir hükümet tabii ekonomik gelişmelere hakim olmak gücüne sahip değildir. Gerçi sterlin bir dönem için eski değerini buldu; ama bu, gelişmekte olan sanayileşmenin felce uğramasına yolaçtı. İşsizlik yayıldı, kömür endüstrisi büyük zararlara uğradı. Bütün bunlar da, sterlinin değerini ön-

ceki durumuna döndürmenin tabii bir sonucuydu. Bunun başka nedenleri de vardı. Bunlardan biri, Alman kömürünün savaş tazminatının bir bölümü olarak İngiltere'ye verilmesiydi. Bu da, talep edilen İngiliz kömürünün miktarının eskisinden daha düşük bir seviyeye düşmesine yol açtı. Bundan ötürü de kömür işçileri arasında işsizlik yayıldı. Bunun sonucunda alacak sahipleri de; galip devletler de anladılar ki, yenik devletlerden bu gibi tazminatların alınması, bereket ve uğur getirmez. İşi büsbütün çıkmaza sokan etken, İngiliz kömür endüstrisinin örgütlü olmayışıydı. Çünkü bu endüstri yüzlerce küçük şirketten kuruluydu, bunlar da Avrupa ve Amerika'daki büyük şirketlerin rekabeti karşısında duramıyorlardı.

Kömür sanayii kötüden daha kötüye doğru çökmeye başlayınca, maden sahipleri işçilerinin ücretlerini indirmeye karar verdiler. Bu da işçiler arasında şiddetli tepki yarattı ve diğer endüstri kollarındaki işçilerin de kendilerini desteklemelerini sağladı. Bunun üzerine işçilerin gücü ortaya çıktı ve işçiler, maden işçilerinin haklarını savunmaya karar vermek için toplanarak bir çalışma komitesi kurdular. Bundan önce de üç güçlü işçi sendikasını içeren «Üçlü Antlaşma» kurulmuştu. Bu sendikalar Maden İşçileri, Demiryolu İşçileri ve Taşıt İşçileri Sendikalarıydı. Bu dayanışma, böylece milyonlarca işçiyi içeren güçlü bir örgüt halini aldı. Hükümet ise işçilerin niyetini anlayınca korktu ve bir yıl daha işçilerin ücretini aynı seviyede tutmak için maden ocakları sahiplerine masraflarının bir kısmını vermek suretiyle ,buhranın gelmesini geciktirmeye karar verdi. Sonra da bu meseleyi inceleyecek bir komisyon kuruldu, fakat hiç bir sonuç elde edilemedi. 1926 yılında, maden ocakları sahipleri işçilerin ücretlerini indirmeye karar verince, buhran gelip çattı. Hükümet geçen süre içinde bütün hazırlıklarını yapmış ve artık işçilerin karşısına çıkabilir duruma gelmişti.

Bundan sonra maden sahipleri, ücretlerinin indirilmesini kabul etmedikleri takdirde, işçileri ocaklara sokmamayı kararlaştırdılar. Bu karar üzerine işçi sendikaları da genel grev ilan etti. Sendikalara bağlı işçilerin hepsi bu karara uydu ve işi durdurdu. Bunun sonucunda ülkede hayat felce uğradı; trenler, matbaalar ve diğer birçok kurumlar durdu. Fakat hükümet bazı gönüllüler aracılığıyla zorunlu hizmetleri gördürebiliyordu. Genel grev 3/4 Mayıs 1926'da gece yarısı başlamıştı. Fakat başlamasından 10 gün sonra bu ihtilalci adamlardan hoşlanmayan ılılmlı işçi liderleri, bazı üstükapalı vaadlere kapılarak grevi sona erdirdiler. Maden işçileri ise grevlerine son vermediler, yalnız başlarına birkaç ay bu grevi sürdürdüler. Ama sonunda yenilgiye uğrayarak işbaşına döndüler. Bu, yalnız maden işçilerinin değil, İngiltere'de bütün işçi hareketinin yenilgisinin bir işaretiydi. Bundan sonra birçok iş dallarında işçilerin ücretleri indirildi. Bazı endüstri kollarında iş saatleri de artırıldı, işçi sınıfının hayat standardı çöküntüye uğramışçasına düştü. Hükümet de işçilerin yenilgiye uğramasını fırsat bilerek cephelerini zayıflatmak, özellikle gelecekteki herhangi bir genel grevi önlemek için kanunlar çıkarmaya başladı. 1926 grevi, işçi liderlerinin tereddüdü, zaafı ve beceriksizliği yüzünden başarısızlığa uğramıştı. Gerçekte liderlerin tek amacı bu grevden sakınmaktı. Bunu başaramayınca da grevi durdurmak için ellerine geçen ilk fırsatı kullandılar. Hükümet ise karşılarına çıkmak için tam hazırlıklıydı, orta sınıf da onu destekliyordu.

İngiltere'deki genel grev ve maden işçilerinin ocaklara sokulmamaları, Rusya'da işçilerin duygularını harekete getirdi ve Rus İşçi Sendikaları, kendi aralarında büyük miktarda paralar topladılar ve İngiltere'deki maden işçilerine yardım olarak gönderdiler.

Gerçi İngiltere'de işçi hareketleri geçici olarak bastırıldı, fakat bu, yayılmaya başlayan işsizliği ve endüstrinin

uğradığı çöküntüyü önleyemedi. İşçiler arasındaki işsizlik, sonu gelmeyen bir ıstırap demekti. Özellikle birçok ülkelerde işsizliğe karşı sigorta sistemi çıktıktan sonra, işsizlik, devletin omuzuna yüklenen ağır bir yük olmuştu. Çünkü devletin ödevlerinden biri de, iş bulamayan suçsuz işçinin geçimini sağlamaktı. Bunun için hükümet, işsiz kalan kayıtlı işçilere yardım etmek zorunda kaldı. Bu da hazineye ve diğer kurumlara ağır bir yük yüklemek demekti.

Peki bütün bunlar niçin oldu? Yalnız İngiltere'de değil, diğer birçok ülkede endüstri çökmekte, ticaret gerilemeye, işsizlik artmaya, bütün işler kötüden daha kötüye gitmeye niçin başladı? Bu problemlere çözüm yolu bulmak için konferanslar yapıldı, politikacılar ve yöneticiler toplandılar, ama hiçbir başarı elde edemediler. Bu felaket su taşmaları, depremler ve kuraklık gibi tabiatın getirdiği afetlere benzemiyordu. Evet, asla bunlara benzemiyordu, çünkü dünyada her şey kendi halindeydi: Yiyecek maddeleri boldu, fabrikaların sayısı artmıştı ve her şey bulunuyordu. Buna rağmen insanlığın ıstırabı ve yoksulluğu artmaktaydı? Niçin? Ortada mutlaka köklü bir hata vardı, herhangi bir yerde kötü bir idare vardı. Sosyalistler ve komünistler, bu işin, son nefeslerini vermeye başlayan kapitalizmin hatasından ileri geldiğini söylediler ve Rusya'yı örnek gösterdiler. Orada bazı güçlükler bulunmasına rağmen hiç değilse işsizlik yokedilmişti.

Bunlar düğümlü ve karmaşık problemlerdir. Bilginler çözümyolları konusunda birçok anlaşmazlıklara düştüler. Fakat biz buna rağmen çevremize bakalım ve durumu biraz gözden geçirelim:

Bugün dünya bir tek birlik haline gelmiştir. Yani hayat, çeşitli iş dalları, üretim, dağıtım, tüketim... uluslararası bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Örneğin endüstri ve para sistemleri bütün devletleri ilgilendiren me-

selelerdir. Devletlerin çoğu birbirine bağlanmış durumdadır. Herhangi bir ülkede meydana gelen bir olay, diğer ülkeleri de hızla etkiler. Fakat birbirine bağlı olan bu uluslararası ilişkilere rağmen, her devlet hâlâ kendi dar çerçevesi içinde çalışmaya çabalamaktadır. İşler, özellikle savaştan sonraki yıllarda kötüden daha kötüye doğru gitti. Sonuç olarak, dünyadaki uluslararası gelişmelerle mahalli hükümetler arasında sürekli bir çelişki meydana geldi. Bu çelişkiyi şuna benzetebiliriz: Dünyadaki uluslararası gelişmeleri denize dökülen büyük bir nehir, mahalli politikayı da bu nehri durdurmaya çalışan bir girişim yada yatağını değiştirmek, hatta onu geriye doğru çevirmek için önüne dikilen bir set varsayalım. Tabii nehrin ne geri döndürülmesi, ne de durdurulması mümkün olmaz. Yalnız yatağı belki biraz değiştirilebilir yada üzerine bir baraj yapılarak taşması sağlanabilir. Mahalli politika da tıpkı bunun gibidir; taşmaları sağlayıp birikintiler meydana getirebilir, ama hiçbir zaman nehri akmaktan alıkoyamaz.

Ticari ve ekonomik işlerde kullanılan «ulusal ekonomi» adlı bir terim vardır. Bunun anlamı şudur: Her ülke satınaldığından fazla mal satmak ve tükettiğinden çok üretmek ister. Tabii her devlet satıcı olmaya çalışır. Ama alıcı kimler olacak? Her pazarda hem satıcının, hem de alıcının bulunması gerekir. Bu nedenle, bütün dünya ülkelerinin satıcı olmaları imkansızdır. Bununla birlikte her devlet bu «ulusal ekonomi»yi uygulamak ister. Bu amaçla yabancı malların üzerine yüksek gümrük resmi koyar, karşısına ekonomik engeller çıkarır; aynı zamanda da dış ticaretini geliştirmek ister. Yani her devlet, kendi mallarını diğer ülkelere satmak ister, fakat diğer ülkelerin mallarının kendi ülkesine girmesine izin vermez. Bu gümrük duvarları, uygar dünya yapısında temeltaşı olan uluslararası ticareti öldürür; ticaret çöktüğü zaman endüstri de etkilenir ve işsizliğin yayılması sonucunu doğurur. Bu da

hükümeti, yabancı malların ülkesine girmesini önlemek için, bunların milli endüstriyi engellediği gerekçesiyle daha da sert tedbirler almaya zorlar. Böylece hükümet eskisinden daha yüksek gümrük resmi koyar. Bunun sonucunda dünya ticareti daha büyük zarara uğrar. Bu ticaret bu kısır döngü içinde dönüp durur.

Bugünkü yeni endüstri dünyasında dar ulusalcılığın modası geçmiştir. Malların üretilmesi ve dağıtımı artık bir tek ülkenin dar sınırları içinde sıkışıp kalmaz. Dünyanın gelişmesini örten kabuk artık daralmıştır, günün birinde mutlaka çatlayıp parçalanacaktır.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki, ticaretin gelişmesi yolundaki gümrük engelleri ve duvarları her ülkede, sadece bazı sınıfların işine yarar. Bu sınıflar gücü oranında ülkenin iç politikasına egemen olur ve onu diğer ülkelerle yarışmaya zorlar. Bu da, o ülkeyle bu ülkeler arasında rekabete ve karşılıklı çekemezliğe yol açar. Bu rekabetin hafifletilmesi için bazı cılız çabaların sarfedilmesi de adet halini almıştır. Konferanslar toplanır, politikacılar en güzel dileklerle bu toplantılara katılırlar. Fakat talih onlara asla yar olmaz. Bu, Hindistan'da müslümanların, hinduların ve sihlerin uzlaştırılması için çokça girişilen teşebbüsleri sana hatırlatmıyor mu? Galiba her iki durumda da başarısızlığın nedeni şudur ki; bu çabalar, bazı yanlış hesaplar ve varsayımlar üzerine kurulur ve yanlış amaçları öngörür.

Bu gümrük engellerinden yararlanan sınıflar, demiryolları ve benzeri kurumlara özel yardım ve hibeler verilmesini teşvik eden ve mallarının korunmasına önem veren sanayicilerden meydana gelirler. Onlar kendilerini etkileyecek herhangi bir değişikliğe karşı koyarlar. Onların bu konudaki durumları, özel çıkar sahiplerinin durumuna benzer. Gümrük engellerinin sürekliliğini sağlayan nedenlerden biri işte budur. Oysa halkın çoğu bu duvarların

ayakta durmasında herkes için zarar bulunduğuna inanıyorlar. Bu duvarların yıkılması ise asla kolay değildir. Bir devletin diğer devletlerden önce bunu kaldırması da çok güçtür. Fakat bütün devletler, bunu aynı zamanda kaldırmak konusunda anlaşsalar belki bu mümkün olur. Hatta bu durumda bile, endüstride geri kalmış ülkeler, daha ileri olan ülkelerin karşısında duramamaktan ötürü çok zarara uğrarlar. Çünkü yeni kurulan endüstri ancak ülkesi içinde korunursa ayakta durabilir.

«Ulusal ekonomi» politikacıları, devletler arasında ticareti teşvik etmezler. Hatta bununla da kalmayarak uluslararası ticareti tamamen durdurmaya çalışırlar. Böylece uluslararası ticaret etkilenir, ülkenin içinde de özel tekeller meydana gelir, serbest ticaret kısılır, büyük şirketler ve fabrikalar gelişir, büyük ticarethaneler küçük ticarethaneleri yutar ve kendileriyle rekabet yapmalarını önlerler. Bu tekellerin gücü Amerika'da, İngiltere'de, Almanya'da, Japonya'da ve öbür endüstri ülkelerinde arttı ve bir azınlığın elinde kaldı. Petrol, sabun, kimyasal maddeler, silah, çelik endüstrisi gibi, bankalar ve benzeri kurumlar da tekel altına alındı. Bu tekelcilik bilimin ve kapitalizmin doğal bir sonucudur. Bununla birlikte kapitalizmin yıkılmasına yol açacak olan da yine bu tekelciliktir. Kapitalizm, uluslararası serbest ticarete başlamış bulunuyor ve bu ticaretteki rekabet onun candamarını teşkil ediyor. Bir ülke içinde uluslararası serbest ticaret ortadan kaldırıldığı ve rekabete son verildiği zaman, bizzat kapitalizmin varlığı da ortadan kalkar. Peki ama, bunun yerine ne geçer? Orası ayrı bir konudur. Fakat bana öyle geliyor ki, eski düzenin, bütün bu çelişkilerle birlikte sürüp gitmesi mümkün değildir.

Bilimin ve endüstrinin gelişmesi toplum düzenini geçmiş bulunmaktadır. Bilim ve endüstri hayat için zorunlu bulunan yiyecek maddelerini ve öteki tüketim maddelerini meydana getirir. Fakat kapitalizm bu maddeleri har-

camak için ne yapacağını bilmez. Örneğin kapitalizmin, yiyecek maddelerini imha ettiğini ve üretimi sınırladığını görüyoruz. Bunun içindir ki, zenginlikle yoksulluk, bollukla darlık yanyana durmaktadırlar. Kapitalist düzen bu problemlerin çözüm yollarını kendi içinde bulamıyorsa, bunun için atılım yapamıyorsa, onun yerini alacak, bilimin gelişmesiyle birlikte yürüyebilecek bir başka düzenin gelmesi zorunludur. Aksi takdirde tek çözümyolu, bilimi boğmak ve ileriye doğru bir tek adım dahi atamayacak biçimde onu dondurmaktır. Tabii bu da akıllıca bir yol değildir.

«Ulusal ekonomi»nin hüküm sürdüğü ve tekellerin yayıldığı bu dünyada karışıklıkların da yayılması asla garipsenmez. Yeni emperyalizm de işte bu kapitalizmin sonucudur. Çünkü her emperyalist devlet, diğer halkları sömürmek yoluyla problemlerini çözmek ister. Tabii bu da emperyalist devletler arasında rekabete ve anlaşmazlığa yol açar. Sonuç olarak bana öyle geliyor ki, bu dünyada herşey rekabete ve anlaşmazlığa sebep olur.

Ben bu mektuba, paraların savaş sonrası döneminde nasıl tuhaf bir seyir izlediğini sana anlatmakla başladım. Fakat bu dünyada her şey aynı tuhaf seyri izliyor. Artık paralardan, bu tuhaf gidişleri için şikayet edebilir miyiz?

22 İtalya'da Faşizm ve Mussolini

21 Haziran 1933

Bu mektupta, çağımızın belli kişiliklerinden biri olan Mussolini'den ve İtalya'da faşizmin meydana gelmesinden bahsedeceğim.

İtalya, Dünya Savaşı'ndan önce bir ekonomik bunalım içindeydi. Gerçi Türkiye'ye karşı giriştiği savaşı kazanmış ve Libya'yı ele geçirmişti; ama bu küçük savaş problemlerini çözemedi, tersine durum daha da gerginleşti; o kadar ki, 1914 yılı başında İtalya bir ihtilalin eşiğine gelmişti, fabrikalarda büyük karışıklıklar çıkmıştı. Ancak ılımlı sosyalist liderler işçileri yatıştırdılar. Sonra savaş patladı, İtalya, savaşan iki taraftan da bir takım tavizler koparmak amacıyla başlangıçta tarafsız kaldı ve müttefiki Almanya'yı desteklemeyi reddetti. Yalnız savaşan iki tarafla da yapılan pazarlık sonucunda alman bu kararın şerefli bir iş sayılmasına şüphesiz imkan yoktur. Fakat devletler, kişilerin bağlı oldukları ahlak kurallarından sıyrılmayı adet edinmişlerdir. Bu yüzden utandırıcı bir şekilde davrandıkları olur. İngiltere ile Fransa, Almanya'nın tek-

lif ettiğinden daha büyük miktarda rüşvet vermeyi vaadedince, İtalya tarafsızlığını da bozdu ve 1915 Mayısında onların safına katıldı ve eski müttefiki Almanya'ya karşı savaşa girdi. İtalya'ya, hem para ve hem de bazı sömürgelerin rüşvet olarak verileceği vaad edilmişti. Bu antlaşma gereğince İzmir ve Küçük Asya'nın bir kısmı İtalya'ya verilecekti. Ne var ki, bu antlaşma gerçekleşmeden Rus İhtilali çıktı, bu pazarlık da suya düştü. İtalyanları kızdıran nedenlerden biri de buydu. Kendilerini daha çok kızdıran neden ise, Barış Konferansı'nda aldatıldıklarını ve «haklarının çiğnendiğini» anlamalarıydı. Oysa İtalyan kapitalistleri ve burjuvaları, savaştan sonra yeni sömürgeler elde edeceklerini ve bunlarla İtalya'daki ekonomik buhranı atlatacaklarını ummuşlardı.

Savaştan sonra İtalya'nın durumu, Müttefik devletlerin çoğununkinden daha kötüleşti. Ekonomik düzen çözülmeye başladı, sosyalizm ve komünizmden yana olanların sayısı, özellikle Rus İhtilali'nin de etkisiyle, sürekli olarak artıyordu. Bir yandan bu hayatın darbelerini yiyen fabrika işçileri, öbür yandan da ordudan çıkarılmış işsiz askerler vardı. Bu yüzden karışıklıklar yayıldı. Orta sınıf liderleri, gelişmekte olan işçi kuvvetine karşı koymakta kullanılmak üzere bu işsiz askerleri örgütlediler. 1920 yılının yazında ise buhran daha da büyüdü. Yarım milyon işçinin üye bulunduğu Maden İşçileri Birliği, ücretlerinin artırılmasını istedi. Bu istek reddedilince greve karar verdi ve yeni bir grev çeşidi uyguladı. Buna göre işçiler fabrikalara gidiyor, fakat orada bir iş yapmadan bekliyorlardı. Bu bir süre önce Fransız işçilerinin icadetmiş oldukları bir grev çeşidiydi. Fabrika sahipleri ise fabrikalarını kapamakla buna karşılık verdiler. Bunun üzerine işçiler fabrikalara elkoydular.

Bu hareket tamamen ihtilalci bir adımdı. Eğer devam etseydi, ya geniş bir sosyal ihtilale yada genel bir felakete

yol açardı. Çünkü herhangi bir orta çözümyolu için ortam yoktu. O sırada İtalya'da Sosyalist Parti çok güçlüydü. İşçi sendikalarına egemen olmasının yanısıra, 300 belediye de elindeydi ve parlamentoda 150 üyesi vardı. Yani mevcut üyelerin üçte biri sosyalistti. Ne var ki, bir parti güçlü ve örgütlü ise, büyük kurumlara sahipse ve üyeleri devlette önemli mevkiler işgal ediyorsa, devrimci olması çok güç olur. Buna rağmen bu parti, -içindeki ılımlıların çoğunluğuna rağmen- işçilerin fabrikalara elkoymalarını destekledi. Ama bundan fazla birşey de yapmadı. Parti gerçi gerilemek istemiyordu, ama aynı zamanda ileriye doğru gitmeye de cesaret edemiyordu; ortada bir yol seçti. Gerektiği zamanlarda kesin karar almakta tereddüt eden, ne yapacağını kestiremeyen herkesin uğrayacağı başarısızlık, İtalyan işçilerinin de başına geldi ve işçi hareketi fabrikalara elkoymakta başarısızlığa uğradı.

Bu başarısızlık fabrikatörleri cesaretlendirdi, onlara işçilerin gerçek gücünü ve liderlerinin cevherini gösterdi. Fabrikatörler, işçi gücünün sanıldığından çok daha az olduğunu gördüler. Sonra da öç almak, Sosyalist Parti'yi ve işçi hareketlerini parçalamak için bir plan düşünmeye başladılar. Yardımlarına çağırmayı ilk düşündükleri güç, bir sergüzeştçi topluluğuydu. Ordudan atılmış askerlerden meydana gelen bu topluluk, 1919 yılında Benito Mussolini'nin liderliği altında «Faşist Birlikler» adı altında kurulan örgütte toplanmıştı. Bu birliklerin amacı, her fırsattan yararlanıp sosyalistlere ve sosyalist kurumlara saldırmak, örneğin bir sosyalist gazetenin matbaasını tahrip etmek yada sosyalistlerin elinde bulunan bir belediyeye yada yardımlaşma kurumuna baskın yapmaktı. Büyük kapitalistler ve genellikle burjuva sınıfı bu faşist birlikleri beslemeye ve sosyalizme karşı koymakta kullanmaya çalıştılar. Bizzat hükümet bile, Sosyalist Parti'nin gücünü parçalamak için, ona karşı bu birlikleri kışkırtıyordu.

Kimdir bu Benito Mussolini? Kimdir faşist birlikleri kuran bu adam?

O sıralarda maceracı bir delikanlı olan Mussolini, 1883 yılında bir demircinin oğlu olarak doğmuştur. Babası sosyalizm ilkelerine inanıyordu. Bundan ötürü Mussolini de gençliğinde sosyal fikirlere sahipti. Çocukluğundan beri sert ve heyecanlıydı. İhtilal propagandası yapması yüzünden, birçok İsviçre eyaletinden kovulmuştu, Ilımlı sosyalist liderlere şiddetle karşıydı, devlete karşı bomba ve çeşitli tedhiş araçlarının kullanılmasını istiyordu. İtalya'nın Türkiye ile savaşması sırasında sosyalist liderlerden çoğu savaşı desteklediği halde, Mussolini tersine savaşa karşıydı ve bu konuda çok aşırı gittiği için birkaç defa tutuklanmıştı. Ayrıca, sosyalist liderlere karşı, bu savaşı destekledikleri için, daha sert saldırılarda bulundu; sonunda da onları partinin saflarından attırmayı başardı. Kendisi, Milano'da çıkan büyük sosyalist günlük «Avanti» Gazetesi'nin başyazarı oldu ve bu gazetede yazdığı yazılarda işçileri tethişe tethişle karşı çıkmaya çağırdı. Onun bu çağrısı, ılımlı marksist liderlerin şiddetli bir muhalefetiyle karşılaştı.

Dünya Savaşı çıktığında da, Mussolini İtalya'nın savaşa katılmasına karşıydı ve tarafsızlığı savundu. Fakat sonra beklenmedik bir şekilde birdenbire bütün fikirlerini değiştirdi. Müttefiklerin safında savaşa katılmayı savunmaya başladı. Ayrıca sosyalit Avanti Gazetesi'nden de ayrıldı ve yeni bir gazete çıkararak yeni politikasının propagandasını yapmaya koyuldu. Bunun üzerine Sosyalist Parti'den atıldı, az sonra da gönüllü er olarak savaşa katıldı ve yaralı düşünceye kadar İtalyan cephesinde savaştı.

Savaş sona erdikten sonra Mussolini artık bir daha kendine sosyalist demedi, belirli bir ilkeye bağlı olmayan ne idüğü belirsiz bir kişilik haline geldi. Sosyalistlerce se-

vilmediği gibi işçilerle de hiç bir bağlantısı yoktu. Sosyalizme, hatta burjuva devletine bile saldırmaya başladı, devletin bütün şekillerine çattı. Kendi kendine «bireyci» dedi ve anarşiyi savunmaya başladı, bu konuda açık yazılar yazdı. Daha sonra da Mart 1919'da, ordudan atılmış askerlerden «Faşist Birlikler»i kurduğunu ilan etti ve bunları savaşçı birlikler olarak örgütledi. Bu birliklerin çalışma metodu tethişti. Sadece hükümete karşı herhangi bir davranışta bulunmuyorlardı; bu yüzden hükümetten de müsamaha görüyor, bu müsamahayla saldırılarını, cüretlerini artırıyorlardı. Çoğu zaman şehirlerde işçilerle sert çarpışmalara girişirler ve işçilere yenilirlerdi. Fakat sosyalist liderler, tethişe tethişle mukabele etmek görüşüne karşıydılar; işçileri, faşist tethişi sükunetle karşılamaya çağırıyorlardı. Faşizmin günün birinde yorulacağını ve halkı rahat bırakacağını sanıyorlardı. Fakat tersine faşist birlikler, zenginlerin paraları ve hükümetin göz yumması sayesinde güçlerini daha da artırdılar. Kamuoyu da, bu birliklere karşı taşıdığı direnç ruhunu artık yitirmişti. Örneğin bu faşist tethişi protesto için herhangi bir greve bile teşebbüs edilmedi.

Faşistler Mussolini'nin liderliğinde, birbiriyle çelişen iki çağrının karışımı propagandalar yaymaya başladılar. Birincisi sosyalizm ve komünizm düşmanlığıydı; bu, kendilerine zengin sınıfların desteğini kazandırdı. İkincisi de, Mussolini'nin, eskiden sosyalist, coşkun bir ihtilalci ve kapitalizme düşman olarak tanınmış olmasıydı; bu da yoksul sınıfları kendilerine hayran kıldı. Mussolini, halkı coşturup ayaklandırmakta komünistlerin birçok metodlarını öğrenmişti. Böylece faşizm bir karışım halini almış oldu. Faşizmin belkemiğini orta sınıf meydana getiriyordu. Bu hareket ayrıca, sendikalarca bunca zamandır örgütlendirilmemiş olan işsiz işçileri ve mesleksiz kimseleri de saflarına çekti. Faşistler bundan başka tüccarları, fiyatları in-

dirmeye zorladılar, bununla da yoksul sınıfların sempatisini kazandılar, bütün maceracıları bu sayede hareketlerine katmasını bildiler. Ama bütün bunlara rağmen faşizm, yalnız halkın azınlıkta kalan bir kesimini temsil eden bir hareket olmaktan ileri gidemedi.

Böylece sosyalist liderler çekingen davranırlarken, tereddüt ederlerken, aralarında çatışırlarken ve partilerinde hizipleşmeler olurken, faşist güç gelişti, saflarına orduyu ve komutanları da çekmesini bildi. Mussolini'nin bütün bu çelişen grupları partisinde toplayabilmesi ve her grubu, faşist hareketin yalnız kendisi için yaratılmış olduğuna ikna etmeyi başarması gerçekten dehşet vericidir. Zenginler bu partinin servetlerini savunacağına inanıyorlar, kapitalizme karşı kullanılan slogan ve sözlerini, kitlelerin aldatılması için sarfedilen boş laflar olarak kabul ediyorlardı. Yoksullar da faşizmin kapitalizme karşı bir hareket olduğunu sanıyorlardı. Bu ikiyüzlü oyunu sürdüren Mussolini, böylece bir gün yoksullara, başka bir gün de zenginlere sesleniyordu. Gerçekte ise o, zengin sınıfların bir beslemesi ve maşasıydı. Ve bu zengin sınıflar onu, uzun zamandan beri çıkarlarını tehdit eden sosyalizmin ve işçilerin gücünü parçalamakta kullanmak istiyorlardı.

Sonunda, Ekim 1922'de ordudan bazı generallerin komuta ettikleri faşist birlikler Roma üzerine yürüdüler. Bunun üzerine, o zamana kadar faşistlerin davranışlarına karşı sabreden başbakan sıkıyönetim ilan etti. Ne var ki, bu adım pek geç atılmıştı. Çünkü bizzat Kıral da Mussolini'nin safına geçmişti. Bunun için sıkıyönetimin ilanı kararını imzalamayı reddetti. Başbakan bu durum karşısında istifa etmek zorunda kaldı. Kıral da Mussolini'yi yeni kabineyi kurmaya çağırdı. Faşist ordu 30 Ekim 1922'de Roma'ya girdi, aynı gün Mussolini de başbakan olmak üzere trenle Milano'dan geldi.

Böylece faşizm zafere ulaştı ve Mussolini iktidarı ele

geçirmiş oldu. Peki ama Mussolini'nin, daha doğrusu faşizmin amacı neydi, programı neydi ve politikası neydi? Büyük bir hareketin değişmez, belirli, açık ilkeler üzerinde kurulması ve bir programla saptanan amaçlara yönelmesi gerekir. Fakat faşizmde bu yoktur. Çünkü faşizm, uyacağı belirli bir doktrine, dayanacağı belli bir ilkeye yada esinleneceği bir felsefeye sahip değildir. Ama eğer sosyalizme ve özgürlüklere karşı koymanın felsefe olarak kabul edilmesi imkan dahilinde ise o başka! Mussolini, faşist örgütünü kurduktan bir yıl sonra, 1920 yılında, «faşistlerin, belirli ilkelere bağlı değillerse de, tek bir amaca doğru koştuklarını, onun da İtalyan halkının bolluk içinde yaşaması ve mutluluğa kavuşması olduğunu» ilan etmişti. Ne var ki, bu amacın belirli bir politika temsil etmediği ortadadır. Çünkü halkının refaha kavuşmasını ve bolluk içinde yaşamasını herkes kolaylıkla isteyebilir. Mussolini 1922 yılında Roma üzerine yürümesinden bir ay önce, gerçek niyetlerini ortaya koydu. Dedi ki: «Bizim programımız pek basittir: Biz İtalya'ya hükmetmek istiyoruz.» Mussolini, İtalyan Ansiklopedisi'nde faşizmin kökeni hakkında yazdığı yazıda bu gerçeği bir daha ortaya koydu. Bu yazısında, Roma üzerine yürümeye karar verdiği zaman gelecek hakkında belirli bir planı olmadığını, fakat sosyalist olduğu günlerde öğrendiklerinin etkisi altında kalarak maceralarını gerçekleştirmek için siyasi buhran fırsatından yararlanma kararı verdiğini belirtmiştir.

Faşizmin hiçbir ilkeye yada inanca sahip olmadığını söyledik. Ama hepten hakkını da inkar etmemek gerekir: Çünkü onun terör ve yıldırmada sağlam bir metodu vardır! Tarih açısından faşizmi gerçek varlığıyla tanımamıza imkan yoktur. Faşizmin arması, eski Romalı hakimlerin ve soyluların taşıdıkları bir armadadan alınmıştır. Bu arma, içinde bir balta bulunan bir değnek demetinden ibarettir. Bu demetin Latince adı «fasces»tir, «faşist» söz-

cüğü de bu addan gelmiştir. Faşistlerin örgütlenme biçimi de yine eski Roma'nın savaş düzeninden alınmıştır. Hatta adlar da eskiden kullanılmış adların aynısıdır. Kolun öne doğru kaldırılmasından ibaret olan faşizmin selamı da, eski Roma'da kullanılan selamdı. Böylece görüyoruz ki, faşistler, eski Roma İmparatorluğu'ndan esinleniyorlar ve emperyalist bir görüşe sahip bulunuyorlar. Faşistlerin parolası şudur: «Tartışma yok, yalnız itaat var.» Bu parola savaşmakta bulunan ordulara yakışır, ama demokratik devletlere asla yakışmaz. Liderleri Mussolini'nin unvanı da, İtalyanca diktatör demek olan «Duçe» idi. Faşistlerin resmi kıyafetleri ise siyah gömlekti. Bunun için «Kara gömlekliler» diye tanınmışlardır.

Faşistlerin tek programı vardı, o da iktidarı ele geçirmekten ibaretti. Bu program da, sadece Mussolini'nin başbakanlığa atanmasıyla uygulanmış oldu; Mussolini bundan sonra yerini sağlamlaştırmak için muhalefeti parçalamak ve hasımlarını susturmak yolunu tuttu. Gerçi tarihte bir çok terörler görülmüştür, ama her zaman bir takım mazeretler ve gerçekler öne sürülerek kullanılmış ve elem verici bir zorunluluk olduğu iddia edilmiştir. Faşizm ise giriştiği terörü mazur göstermeye bile gerek görmez. Tersine faşistler terörü savunurlar, açıkça yapılmasını isterler ve karşılarında hiçbir direnme olmadığı halde, yine teröre başvururlar. Mussolini, parlamento üyelerini, dövdürmek ve onlara saldırılar yaptırmakla yıldırmaya başladı; bu metodla onları, anayasanın kaldırılması demek olan yeni seçim kanununu kabul etmek zorunda bıraktı. Böylece kendisi büyük bir çoğunluk elde etmiş oldu.

Faşistlerin, iktidara geçtikten, polis ve diğer devlet kuvvetlerine hakim olduktan sonra da kanun dışı hareketlerini sürdürmeleri gerçekten gariptir. Devletin polisi kendilerine karşı olmadığından, kimse kendilerine karşı çıkamazdı. Adam öldürmek, işkence yapmak, hasımları-

nı dövmek, servetleri imha etmek gibi suçları çekinmeden işliyorlardı. Bir metodları daha vardı, o da muhaliflerini büyük miktarda hintyağı içmeye zorlamalarıydı.

1924 yılında, İtalyan Parlamentosu üyesi ve sosyalistlerin büyük liderlerinden olan Maytoni'nin öldürülmesi olayı, bütün Avrupa'yı sarstı. Bu lider parlamentoda, o sırada yapılan seçimlerde kullanılan faşist metodlara saldırmıştı. Bu konuşmasından birkaç gün sonra da bir suikastta öldürüldü. Katilleri görünüşte yargılandılar, ama hiçbir cezaya çarptırılmadan serbest bırakıldılar. Liberallerin Amendolan adlı liderleri de yediği dayak sonunda öldü. Eski başbakanlardan Niyiti ise, ancak İtalya'dan kaçmakla canını kurtarabildi, fakat evi faşistler tarafından yıkıldı. Bunlar, dünyanın dikkatini çeken olayların yalnız bir kısmıydı. Kullanılan terör, meşru metodlarla kullanılan terörün bir devamıydı. Yani terör, kitlelerin çıkardığı değil, hükümet tarafından yürütülen düzenli bir terördü ve yalnız sosyalistlere yada komünistlere karşı uygulanmıyordu, aynı zamanda ılımlı liderlere karşı da uygulanıyordu. Mussolini'nin adamlarına verdiği direktif, muhaliflerinin yaşamasını imkansız yada en azından güç bir hale getirmeyi öngörüyordu. Adamları da bu direktiflere itirazsız uyuyorlardı. Ülkede Faşist Partisi'nden başka hiçbir partinin ve faşist kurumlarından başka hiçbir kurumun kalmaması, her şeyin faşist olması ve her görevi faşistlerin işgal etmesi gerekirdi.

Böylece Mussolini İtalya'da mutlak bir hükümdar durumuna geldi. Kendisi yalnız Başbakan değildi; aynı zamanda Dışişleri, İçişleri, Sömürgeler, Harbiye, Bahriye, Havacılık ve Çalışma Bakanıydı da! Hatta gerçekte kendisi bizzat Bakanlar Kuruluydu. Kıral da perdenin arkasına çekilmişti. Parlamentonun da yetkileri teker teker alındı, nihayet parlamento bir hayalet haline geldi. Devleti

yöneten, Yüksek Faşist Konseyi idi. Bu konseyi de yöneten Mussolini'ydi.

Mussolini'nin dış politika konusunda yaptığı ilk konuşmalar, Avrupa'da dikkati çekti. Bu konuşmalar garipti, patlayıcıydı, korkutucuydu, diğer politikacıların, diplomatların ve devlet başkanlarının konuşmalarına benzer hiçbir yanı yoktu. Her zaman meydan okuyor, kavga istiyor, İtalya'nın kuracağı imparatorluktan ve İtalya'nın gökyüzünü kaplayacak uçaklarından söz ediyordu. Çoğu zaman hiç yoktan komşusu Fransa'ya tehditler savuruyordu. Tabii Fransa İtalya'dan çok güçlüydü, fakat Fransa'da kimse savaş istemiyordu. Bunun için Mussolini'nin konuşmalarına aldırmadılar ve konuşmalarında kendisini serbest bıraktılar. Milletler Cemiyeti de Mussolini'nin eleştiri ve hareketlerinin başlıca hedeflerinden biriydi. Oysa İtalya da onun üyesiydi. Bununla birlikte Cemiyet de, Cemiyete üye olan devletler de sustular.

Bu süre içinde İtalya'da çok değişiklikler oldu. Oraya giden turistler, her şeyde gördükleri düzenliliğe hayran kalıyorlardı. Roma, yapılan binalarla en güzel şehirlerden biri haline geldi ve Roma İmparatorluğu'nun hayali, Mussolini'nin gözleri önünde canlanmaya başladı.

1929 yılında, Papa ile İtalya Hükümeti arasındaki anlaşmazlık, tarafların vardıkları anlaşmayla sona erdi. Papa, 1871 yılından beri Roma'yı İtalya Hükümeti'nin başkenti olarak tanımıyordu. Bunun için papalar seçilirlerken San Pietro Kilisesinin bulunduğu Vatikan'daki saraylarına çekilmeyi ve ayaklarının İtalyan topraklarına basmaması için oradan dışarı çıkmamayı gelenek haline getirmişlerdi. Böylece kendi arzularıyla kendilerini hapsediyorlardı. 1929 yılındaki anlaşma gereğince Roma'daki Vatikan kesimi bir bağımsız devlet olarak tanındı ve Papa da, nüfusu 500'ü geçmeyen bu devletin mutlak hakimi oldu. Bu devletin mahkemeleri, parası, pulları, kamu hizmetleri bulunduğu

gibi, dünyadaki en pahalı demiryolu da buradadır. Bu anlaşma katolikler arasında Mussolini'nin itibarını yükseltti.

Faşistlerin kanun dışı tethişi 1929 yılına kadar sürdü. O yıl Mussolini «olağanüstü» kanunlar çıkardı. Bu kanunlar muhalefeti ortadan kaldırmak için devlete geniş yetkiler veriyordu. Artık böylece kanun dışı tethişin gereği kalmadı. Bu kanunlar, Hindistan'da da çokça çıkarılan kararnamelere benzerler. Mussolini'nin çıkardığı bu olağanüstü kanunların gölgesinde halk kitleler halinde tutuklanır, cezalandırılır yada ülkeden çıkarılırdı. Resmi istatistikler, 1926-1932 yılları arasındaki dönemde, bu kanunlar gereğince yargılananların sayısının 10.044'e ulaştığını bildiriyor. İtalya'ya yakın Ponza, Ventolin ve Tremiti adaları, istenmeyen adamların sürgün yeri oldu. Bu üç adada yaşama koşulları son derece kötüdür.

Baskı ve tutuklamalar geniş çapta sürüp gitti. Bu İtalya'da devrimci ve gizli direnmenin, bastırılması için harcanan bütün çabalara rağmen, devam ettiğini gösteriyordu. Bu olaylar sırasında devletin omuzundaki mali yükler arttı ve ekonomik durum çok bozuldu.

23 Çin'de Bir Devrim ve Bir Karşıdevrim

26 Haziran 1933

Şimdi de Avrupa'yı ve problemlerini bırakalım da, daha geniş ve problemleri daha düğümlü ülkelere bakalım. Bunlar uzakdoğu ülkeleri olan Çin ve Japonya'dır. Mektuplardan birinin sonunda sana Çin'den, dünyanın en derin kültürlü ülkesi olan bu ülkede kurulan genç cumhuriyetin karşılaştığı güçlüklerden söz etmiştim. Çin o sıralarda ikiye bölünmüştü. Çin'in dağınık ve zayıf olmasından başka bir amaç gütmeyen emperyalist devletlerin kışkırtması ve yardımıyla, Çin'in her tarafında bazı askeri liderler ortaya çıktılar. Bunların hiçbir ilkesi yoktu. Her biri kendi sözünü geçirmeye çalışıyordu. Sürekli içsavaşlarda çok defa bu subaylar bir taraftan karşı tarafa geçiyorlardı. Bunlar, sefalet içinde bulunan köylülerin sırtından geçiniyorlardı. Sana, Güneyde, Kanton'da, bütün hayatını Çin'i özgürlüğe kavuşturmaya adayan büyük lider Dr. Sun-Yat-Sen'in başkanlığında kurulan ulusal hükümetten de bahsetmiştim.

Ülke, emperyalist devletlerin ekonomik boyunduruğu altındaydı. Bu devletler Şanghay, Hong-Kong gibi büyük limanları sömürüleri için merkez yapmışlar ve Çin'in bütün dış ticaretini ellerine geçirmişlerdi. Dr. Sun-Yat-Sen bu konuda şöyle diyordu: «Çin bu devletlerin ekonomik bir sömürgesidir. Ülkede bir tek yabancı efendinin bile bulunması bir talihsizliktir. Ya bu efendiler çoğalırsa ne olacak?» Dr. Sen, ülkesinin ekonomisini geliştirmek ve düzenlemek için yabancılardan ve özellikle Amerika ile İngiltere'den yardım istedi. Fakat onlar da diğer emperyalist devletler gibi Doktora hiçbir ilgi göstermediler. Bütün bu devletler Çin'in güçlenmesi ve mutluluğa kavuşmasıyla değil, yalnız onu sömürmekle ilgileniyorlardı, tek amaçları buydu. Bunun üzerine Dr. Sen 1924'te Rusya'ya döndü. Bu sırada komünizm Çinli öğrenciler ve aydınlar arasında gizliden gizliye gelişiyordu. 1920 yılında bir de Komünist Partisi kurulmuştu. Fakat o da diğer gizli cemiyetler gibi çalışmalarını gizli yürütüyordu. Çünkü Hükümet açıkça çalışmasına izin vermemişti. Dr. Sun-Yat-Sen komünizmden çok uzaktı. İlan ettiği «Halkın Üç İlkesi»nden de anlaşılacağı gibi sadece ılımlı bir sosyalistti. Bununla birlikte, Sovyetler'in Çin'e ve öbür Doğu ülkelerine karşı doğru ve mertçe tutumları Dr. Sen'de iyi izlenimler bırakmıştı. Bunun üzerine kendileriyle ilişkilerini geliştirmeye çalıştı ve bazı Sovyet uzmanlarını Çin'e çağırdı. Bunların en önemlisi, çok güçlü bir bolşevik olan Borodin'di.

Borodin Kanton'daki Kuomintang örgütünde büyük bir nüfuza sahip oldu ve halk kitlelerinin desteğine dayanan güçlü bir parti örgütü meydana getirmek için geceli gündüzlü çalıştı. Fakat bu örgütü komünist temeller üzerine kurmayı hiç düşünmedi, onu milli temeller üzerine kurdu. Bununla birlikte, komünistlerin de üye olarak Kuomintang'a üye girmelerine izin verdi. Böylece Kuomintang Partisi ile Komünist Partisi gayri resmi bir şekil-

de birleşmiş oldular. Tabii bu birleşme, Kuomintang'daki tutucuların ve zenginlerin, özellikle toprak ağalarının hoşuna gitmedi. Öte yandan bazı komünistler de bu birleşmeden memnun kalmadılar. Çünkü bu birleşme, kendilerinin programlarının bir bölümünden vazgeçmelerini gerektiriyor ve istediklerini yapmalarına engel oluyordu. Bu itibarla birleşme, sağlam bir temel üzerinde kurulmuş değildi. Bu yüzden, ileride göreceğimiz gibi ilk krizin meydana gelmesiyle birlikte çökecek ve bu çöküş Çin'in başına büyük felaketler getirecekti. Zaten çıkarları arasında çatışma olan iki topluluğun bir örgütte toplanmaları çok güçtür. Fakat Kuomintang'ın ve Kanton Hükümeti'nin gücü birleşme süresi boyunca artmıştı. Ayrıca köylü örgütleri ve işçi sendikaları da bu birleşme sayesinde güçlendiler. Aslında Kanton'da Kuomintang'ı güçlendiren ve feodal liderleri korkutan da bu işçi ve köylü örgütleriydi. Bu durum, daha sonra o liderleri, partiyi parçalamak için çalışmaya itecektir.

Çin'deki durum, aralarında bazı ayrılıklar olmakla birlikte, Hindistan'daki duruma çok benzemektedir. Çin genellikle bir tarım ülkesidir. Kapitalist sanayi ise 6-7 kentte toplanmıştır, o da yabancıların elinde ve yönetimindedir. Milyonlarca köylü, ağır borç yükü altında perişandır. Hindistan'da olduğu gibi toprak kiraları aşırı derecede yüksektir. Köylüler, tarlalarda işleri olmadığı sıralarda zamanlarının çoğunu işsiz geçirmek zorunda kalıyorlar. Bunun için boş vakitlerini değerlendirmek ve geçimlerini sağlayabilmek amacıyla mahalli hafif sanatlara muhtaçtırlar. Bu yüzden bu hafif sanatlar çok yayıldı, küçük çiftlikler de hayli azaldı. Bu çiftlikler, sahiplerinin ölümünde küçük parçalar halinde varislerine dağıtılıyordu. Köylülerin yarısı bu parçaları ele geçirmişlerdi, diğer yarısı da ağaların topraklarında ücretle çalışıyorlardı. Bu yüzden Çin'de birçok küçük tarla vardı. Çinliler, yüzyıllar-

dan beri geniş miktarda toprak ürünleri elde etmekle ün salmışlardır. Buna, ellerinde bulunan toprakların darlığı dolayısıyla mecbur kalmışlardı ve bu yüzden bütün güçleriyle çalışıyorlardı. Ellerinde yeni tarım araçları da yoktu. Bu yüzden iyi sonuçlar elde etmek için durmadan çaba harcamak zorunda kalıyorlardı.

Çin köylülerinin tarlalarında sarfettikleri bütün bu çabalara rağmen, yine de yarısından çoğu, yiyecek ve giyeceğini gerektiği gibi sağlayamıyordu. Çin köylüsü de, Hint köylüsü gibi, sefalet dolu kısa ömrünü yarı aç yarı tok geçiriyordu, sürekli olarak yoksulluk içindeydi. Sonra açlık, sel ve hastalık felaketleri milyonların hayatına mal oluyordu.

Borodin'in teklifi üzerine Doktor Sen Hükümeti, köylülerin ve işçilerin durumunu düzeltmek için, toprak kiralarını %25 oranında indirmeyi öngören bir kanun çıkardı. Ayrıca günlük iş saatlerini de sekize indirdi, asgari ücret miktarını tespit etti, köy kooperatifleri kurdu. Bu reformların, halk kitleleri tarafından sevinçle ve coşkunlukla karşılanması tabiiydi. Bu kanunun çıkmasından sonra halk, sendikalara girmek ve Kanton Hükümeti'ni desteklemek için adeta akın etmeye başladı.

Böylece Kanton Hükümeti kendi kendini toparlayabildi ve askeri liderlerle hesaplaşmak için hazırlık yapmaya başladı. Bu amaçla bir ordu ve bir de askeri yüksek okul kurdu. Ayrıca, yalnız Kanton'da değil, bütün Çin'de, hatta bütün Doğuda etkisi görülen önemli bir gelişme oldu. O da, dini otoritelerin yerini bilim otoritelerinin almasıydı. Gerçi Çin hiçbir zaman dinlerin egemen olduğu bir ülke olmamıştı, ama yine de bilime daha çok önem verildi. Bunun en belli kanıtlarından biri, birçok eski tapınakların polis merkezi ve sebze pazarları haline gelmesiydi.

Dr. Sun-Yat-Sen Mart 1925'te öldü. Fakat Kanton Hükümeti kendisinden sonra da güçlenmeye devam etti.

Borodin de eskisi gibi görevinde kalmıştı. Sonra Çinlilerin emperyalist devletlere, özellikle İngilizlere kızmalarına yolaçan bazı olaylar çıktı: Mayıs 1925'te Şanghay'daki pamuk fabrikalarında bir grev yapıldı ve bir işçi grev sırasında öldürüldü. Öğrenciler ve işçiler bu işçinin cenaze törenini fırsat bilerek bir gösteri daha düzenlediler ve emperyalizme karşı konuşmalar yaptılar. Orada hazır bulunan bir İngiliz subayı, komutası altındaki sihlerden kurulu polis birliğine, «öldürmek» için kitlelere ateş emrini verdi. Bunların sıktığı kurşunlarla birkaç öğrenci daha öldü. Bunun üzerine bütün Çin'de İngilizlere karşı bir öfke dalgası yayıldı. Sonra durumu daha da kötüleştiren bir başka olay oldu. Yabancıların oturduğu bir Kanton semtinde cereyan eden bu olayda yine öğrencilere ateş açıldı ve 52 kişi öldürüldü. Olayın cereyan ettiği semtin adı «Şamin» olduğundan bu olaya da «Şamin Kıyımı» adı verildi ve kıyımdan İngilizler sorumlu tutuldu. Bunun üzerine Kanton'da İngiliz mallarına karşı boykot ilan edildi. Hong-Kong ticareti aylarca durduruldu. Bu da, İngiltere Hükümeti'nin ve şirketlerinin büyük zarara girmelerine yol açtı. Bildiğin gibi, Çin'in güney kesiminde ve Kanton'a yakın bulunan Hong-Kong, İngilizler tarafından istila edilmiş ve büyük bir ticaret merkezi haline getirilmişti.

Dr. Sen'in ölümünden sonra Kanton Hükümeti'ndeki tutucu sağcı kanatla ilerici solcu kanat arasında sürekli bir mücadele ve çatışma başladı. Bazen bunlar, bazen de onlar duruma hakim oluyordu. 1926 yılı ortalarında, sağ kanattan Çang-Kay-Şek başkomutan oldu ve komünistlere karşı mücadeleye başladı. Yine de aralarında zaman zaman işbirliği yapılıyordu, ama birbirlerine de güvenemiyorlardı. Sonra Kanton ordusu, askeri liderlere karşı savaşmak, onları tasfiye edip tüm ülkeye egemen bir ulusal hükümet kurmak için kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Dünyanın ilgisini çeken ve müthiş bir hareket olarak kabul edilen bu

ilerlemede ordu önemli bir direnmeyle karşılaşmadan zaferden zafere koştu. Özellikle kuzey bölgeleri arasındaki anlaşmazlık, bu zaferlerin kazanılmasını kolaylaştırıyordu. Fakat bundan daha önemli etken, güneyin halka dayanması ve köylülerle işçilerin desteğini kazanmış olmasıydı. Ordudan önce çıkan küçük bir propaganda grubu bir yandan işçi ve köylü birliklerini örgütlemeye çalışıyor, bir yandan da halka, Kanton Hükümeti'nin saflarına katıldığı takdirde elde edeceği faydaları anlatıyordu. Böylece ordu girdiği her şehir ve köyde sevgiyle karşılanıyor ve mümkün olan yardımı görüyordu. Kanton Ordusu'na karşı savaşmaya gönderilen askeri birlikler ise savaşmıyorlar ve sırtlarını dönerek bu orduya katılıyorlardı. 1926 yılının sonlarına doğru milliyetçiler Çin'in yarısına egemen olmuşlar ve Yang-Çe Nehri kıyısındaki büyük Hanko şehrini ele geçirmişlerdi. Sonra başkentlerini Kanton'dan Hanko'ya götürdüler ve oraya Wuhan adını verdiler. Kuzeydeki askeri liderler ise tamamen yenilgiye uğradılar ve nüfuzları altındaki bölgelerden kovuldular. İşte o zaman emperyalist devletler, kendileriyle eşit olmak isteyen cesur, güçlü ve yeni bir Çin'de karşılarına çıkacak olan tehlikeyi birdenbire farkettiler.

1927 yılı başlarında milliyetçiler, İngilizlerin Hanko'daki imtiyazlarına el koymak isteyince Çinlilerle İngilizler arasında çatışma başladı. Eskiden olsaydı Çinlilerin böyle bir teşebbüse girişmeleri mutlaka savaşa yolaçacaktı. Ve İngiltere Hükümeti onları adamakıllı ezecek, kendilerine tazminat yükleyecek ve üstelik eski imtiyazlarına ek olarak yeni imtiyazlar da elde edecekti. Nitekim 1840 yılındaki Afyon Savaşı'ndan bu yana, yüz yıl boyunca İngiltere'nin Çin'de güttüğü ve gelenek haline getirdiği politika buydu. Ne var ki, artık zaman değişmişti ve şimdi karşılarında yeni bir Çin vardı. İşte bunun için ve hayatlarında ilk defa olarak İngilizler politikalarını değiştirdi-

ler ve barışçı çözümyolları aramaya başladılar; Hanko'daki imtiyazlar meselesinin basit olduğunu, kolaylıkla çözümlenebileceğini söylediler.

Şimdi milliyetçilerin önünde, Çin'deki yabancı nüfuzun en zengin ve en büyük bölgesi Şanghay şehri vardı. Yabancı çıkarların alabildiğine fazla olduğu bu şehir, daha doğrusu imtiyazlar bölgesi, Çin topraklarının dışında bir şehirmiş gibi tamamen yabancıların boyunduruğu altındaydı. Şanghay'daki bu yabancılar da, hükümetleri de, milliyetçi orduların şehre yaklaşmasından endişeye düştüler. Bu endişeyle harekete geçen emperyalist hükümetler çabucak Şanghay limanına savaş gemileri ve ordular gönderdiler. İngiltere Hükümeti de Ocak 1927'de Şanghay'a, çoğu Hintli askerlerden kurulu büyük bir birlik gönderdi.

Bu durum karşısında Hankow (yada Wuhan) ulusal hükümeti, güç bir problemle karşı karşıya kaldı: İlerlemeye devam etsin mi, dursun mu? Şanghay'ı işgal etmeli mi, etmemeli mi? Şimdiye kadar elde ettiği başarıdan dolayı gerçi kendine güveni vardı ve Şanghay'ı, ağzını sulandıran olgun bir meyve gibi karşısında görüyordu. Ama bir yandan da 500 mil mesafede bir bölge işgal etmiş ve buralarda otoritesini henüz tam olarak yerleştirmemişti. Şanghay'a saldırdığı takdirde güçlüklerle karşılaşabilir, yabancı devletlerle çarpışmak zorunda kalabilirdi. Bu da şimdiye kadar kazandıklarının elinden çıkmasına yol açabilirdi. Bu güç durumda Borodin, dikkatli ve ihtiyatlı davranılmasını ve herşeyden önce hükümet otoritesinin sağlamlaştırılmasını tavsiye etti. Onun görüşü, milliyetçilerin Şanghay'dan uzak kalmaları, önce işgal ettikleri güney Çin bölgelerinde yönetimlerini sağlamlaştırmaları ve kuzey bölgelerinde propaganda yoluyla kamuoyunu hazırlamaları gerektiği merkezindeydi. Borodin'e göre bu yol izlenirse bütün Çin, bir yıla kadar milliyetçileri sevgiyle karşılamaya hazır duruma gelecekti. İşte o zaman Şanghay'ı işgal edecekler, Pe-

kin'e doğru yürüyecekler ve emperyalist devletlerin karşısında durabileceklerdi. Borodin, kendisi ihtilalci olmakla birlikte, bu işlerdeki tecrübesi sayesinde genel durumu kavramıştı. Fakat Kuomingtang Partisi'nin sağ kanat liderleri, özellikle Çang-Kay-Şek, Şanghay'a doğru ilerlemek görüşünde ısrar ettiler. Kuomintang ileride iki gruba ayrılacağı zaman, bunları Şanghay'ı işgale iteleyen gerçek neden ortaya çıkacaktır. Şöyle ki: İşçi ve köylü örgütleri güçlenmeye ve gelişmeye başlamıştı; bu da, kendileri bizzat toprak ağası olan sağcı kanadın hoşuna gitmiyordu. Bunun için partinin iki hizbe bölünmesi ve milli davanın zayıflaması bahasına da olsa, bu örgütleri ortadan kaldırmaya karar verdiler. Şanghay da Çin burjuvasının önemli bir merkeziydi. Bunun için sağcı liderler, partinin ilerici unsurlarına ve özellikle komünistlere karşı mücadelelerinde Şanghay'daki burjuva sınıfından maddi yardım ve başka alanlarda da destek bekliyorlardı. Ayrıca Şanghay'daki yabancı bankalardan ve çıkarcılardan destek göreceklerini umuyorlardı.

İşte bu hesaplarla hareket eden sağcı liderler, bu amaçlarına ulaşmak için Şanghay'ın üzerine yürüdüler ve 22 Mart 1927'de şehrin Çin kesimini işgal ettiler, ama yabancıların elindeki imtiyazlar bölgesine saldırmadılar. Şehrin Çin kesimini işgal ederken hiçbir direnişle karşılaşmadılar, onlara muhalefetin ordusu da katıldı. Şehirdeki işçiler de milliyetçileri desteklediklerini belirtmek için şehirde genel grev ilan ettiler. Böylece hükümetin Şanghay'daki son kalesini de ele geçirmiş oldular, iki gün sonra da Nanking şehrini işgal ettiler. İşte Kuomintang'daki bölünme bu sırada çıktı ve parti sağ ve sol kanatlar olmak üzere ikiye bölündü. Bu bölünmeler milliyetçilerin zaferleri önüne set çekti ve başlarına felaket getirdi. Artık ihtilal bitmiş ve karşı-ihtilal başlamış oluyordu.

Çang-Kay-Şek, Hankow Hükümeti üyelerinin onayını

almadan Şanghay'ın üzerine yürümüştü. Her bir grup diğerine karşı çalışıyordu. Hankow halkı ise Çang-Kay-Şek'in ordudaki nüfuzunu azaltmak, sonradan da kendisinden kurtulmak istiyordu. Çang-Kay-Şek de Nanking'de yeni bir hükümet kurmakla buna karşılık verdi. Bütün bunlar, Şanghay'ın işgalinden sonraki birkaç gün içinde oldu. Çang-Kay-Şek Hankow Hükümeti'ne karşı ayaklanmasını sürdürdü, solculara ve komünistlere, sendika işçilerine karşı amansız bir savaş açtı. Oysa bu işçiler, kendisini, Şanghay'a girdiği zaman sevgiyle karşılamış ve zafere ulaşmasına yardım etmişlerdi. Şimdi ise çoğunun üzerine ateş açılıyordu, birçoklarının başı kesilmiş, binlercesi de tutuklanıp hapse atılmıştı. Böylece milliyetçiler, Şanghay'da özgürlük bayrağını dalgalandırmaları gerekirken, bunun yerine korkunç bir terör dönemi açtılar.

Tam bu sırada, Nisan 1927'de Sovyetlerin Pekin'deki elçiliğine ve Şanghay'daki konsolosluğuna bazı saldırılar oldu. Çang-Kay-Şek'in kuzeydeki askeri lider Çan-Çolin'le ittifak halinde bulunduğu artık apaçık ortadaydı. Oysa kendisine karşı savaşması gerekirdi. Çang-Kay-Şek daha sonra Pekin ve Şanghay'da komünistlere ve ilerici işçilere karşı «temizlik» hareketine girişti. Emperyalist devletler de bu gelişmeye tabii seviniyorlardı. Çünkü bu, milliyetçi Çinlilerin saflarının zayıflamasına yolaçıyordu. Sonra Çang-Kay-Şek, yabancı devletlerin Şanghay'daki temsilcilerine yaklaşmaya başladı. Tam bu sırada, Mayıs 1927'de İngiltere Hükümeti, Londra'daki Sovyet kurumları «Erkos»a saldırılar düzenledi, sonra da Rusya'yla ilişkilerini kesti.

Aradan bir-iki ay geçmeden Çin'de durum tamamen tersine döndü. Daha önce Çin halkını temsil eden ve bu yüzden yabancılara karşı direnebilen güçlü, muzaffer ve dayanışma içindeki Kuomintang Partisi parçalanmış ve bölünmüştü. Bu partinin yükselmesinde ve başarılarında

katkısı bulunan işçilerle köylüler şimdi tenkile ve işkenceye hedef olmuşlardı. Bu parçalanma, Şanghay'daki yabancı çıkarcıların yüreklerine de su serpti. Bunlar, milliyetçilerin bütün güçlerini tüketmek için bir grubu diğerine karşı destekleyerek ateşi daha da körüklemeye başladılar. Şanghay'daki, daha doğrusu bütün Çin'deki fabrika işçileri, patronlar tarafından sömürülüyorlardı ve hayat seviyeleri pek düşüktü. Kurulan sendikalar, işçilerin hayat şartlarını düzeltmeye ve ücretlerini yükseltmeye başlamıştı. Bu yüzden Avrupalı, Japon ve Çinli fabrikatörler bu sendikalardan hoşlanmıyorlardı.

Borodin ise Çin'de olayların bu şekilde gelişmesinden ötürü Moskova'da sert eleştirilere uğradı ve Temmuz 1927'de Rusya'ya çağırıldı. Borodin'in ayrılmasıyla Hanko'daki Kuomintang sol kanadı en son dayanağını da yitirdi. Bundan sonra Kuomintang Partisi'ne tamamen hakim olan Nanking Hükümeti, komünistlere, solculara, işçi liderlerine karşı savaşlarını sürdürdü. Bu sırada Çin'den çıkarılanlar arasında, büyük lider Dr. Sun-Yat-Sen'in dul karısı bayan Sen de vardı. Bayan Sen, kocasının Çin'in özgürlüğü uğrunda yaptıklarının, askerler ve onlarla birlik olanlar tarafından yıkıldığını açıkça söyledi. Bununla birlikte bu eskerler, «milliyetçilik, demokrasi ve sosyal adalet» diye ün salan üç ilkeye bağlı kalacaklarına hâlâ andiçiyorlardı. Çin bir defa daha askeri liderlerin savaş alanı haline geldi. Kanton Nanking'den ayrıldı ve ayrı bir hükümet kurdu. 1928 yılında Pekin Nanking Hükümetinin eline düştü, adı da «Peiping» olarak değiştirildi. Bu ad, «kuzeyin barışı» anlamına geliyordu, «Pekin» adı ise «kuzeyin başkenti» anlamına gelmektedir. Artık başkent olmadığı için adını Peiping olarak değiştirdiler.

Pekin'in düşmesine rağmen ülkenin çeşitli bölgelerinde savaş devam etti. Kanton ve komünist bir hükümetin kurulduğu iç kesimler dışındaki bütün bölgelere Nanking

Hükümeti'nin egemen olduğu teorik olarak kabul ediliyordu, ama kuzeyde askeri şefler arasında hâlâ savaş vardı. Nanking Hükümeti Şanghay'daki sermaye çevrelerine ve bankerlere dayanıyordu. Askeri şeflerin orduları ise tamamen köylülerin omuzuna yüklenmişlerdi. Ordudan çıkarılan askerlerin büyük kısmı, iş aramak için ülkeyi dolaşmaya başladılar. Bunlar iş bulamayınca da hırsızlığı ve soygunculuğu kendilerine meslek edindiler.

Sonra Aralık 1927'de Nanking Hükümetiyle Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler kesildi ve Nanking Hükümeti emperyalist devletlerin kışkırtmasıyla Sovyetlere karşı düşmanca bir politika izlemeye başladı. Bu sataşma 1927 yılında iki ülkeyi az daha savaşa sürükleyecekti. Fakat Rusya, ne bahasına olursa olsun, savaştan sakınmakta ısrar etti. Çin Hükümeti'nin saldırıları ise birbirini izliyordu. Bu defa da Mançurya'daki Sovyet Konsolosluğu'na 1929 yılında saldırıldı ve Doğu Çin Demiryolunda çalışan Rus görevlileri kovuldular; oysa bu demiryolu Sovyet Hükümeti'nin malıydı. Bu nedenle Sovyet Hükümeti Çin'e karşı sert tedbirler aldı. Durum birkaç ay gerginliğini sürdürdü, sonunda Çin Hükümeti, eski duruma dönülmesi konusundaki Sovyet teklifini kabul etti.

Mançurya ve oradan geçen demiryolu, uluslararası birçok probleme yolaçtı. Çünkü orada birçok çıkarlar çatışıyordu. Çinlilerin de, Rusların da, Japonların da çıkarları vardı. Kısa bir süre önce Japonya, bütün dünyanın muhalefetine rağmen Çin'in bu kuzey-doğu bölgelerini işgal etti. Sana bu konuyu gelecek mektupta anlatacağım.

Çin'in iç kesimlerinde bir komünist hükümetin kurulduğuna işaret etmiştim. Çin'deki ilk komünist hükümetin, Kasım 1927'de Güneydeki Kiangsi bölgesinin Kvang-Tung kesiminde kurulduğu anlaşılıyor. Bu hükümete «Kiangsi Sovyet Cumhuriyeti» adı verildi ve köylü sendikaları birliğinden kuruldu. Gittikçe gelişip güçlenen bu hükümet,

1932 yılı ortalarına kadar bütün Çin'in altıda birini te kil eden 250.000 milkare toprağa ve 50 milyon nüfus egemen oldu, 400.000 kişilik de bir kızılordu kurdu Genç kızlar ve delikanlılar bu orduya yardım ediyorlard Gerek Nanking, gerek Kanton Hükümetleri bu Çinli So yetleri ortadan kaldırmak için çok çaba harcadılar. Çan Kay-Şek bu amaçla komünistlere çok defa saldırdı, an hiçbir başarı elde edemedi. Sovyetler bazen geri çekiliyo lar, ama içeride kendilerini güçlendiriyorlardı.

24 Japonya Dünyaya Meydan Okuyor

29 Haziran 1933

Çin'in hazin hikayesini ve bölünüşünü izledik, mutlaka zafere ulaşacağı herkesçe kabul edilen ihtilalin nasıl birdenbire çöktüğünü ve düşmanları tarafından yutulduğunu gördük. Ne var ki, bu hikaye henüz bitmiş değildir; çünkü ihtilal, aslında sınıflar arasındaki çatışma yüzünden başarısızlığa uğradı. Sınıflar arasındaki çatışma o kadar sert ve güçlüdür ki, milliyetçiliğe bile galebe çalar. Toprak ağaları ve diğer çıkarcılar, ulusal hareketin parçalanmasını, köylü ve işçi kitlelerinin iktidara gelmelerine tercih ederler.

Çin, içinde bulunduğu bu iç güçlüklerden başka, bir de, yabancı bir düşmanın peşpeşe yaptığı saldırılara da karşı durmak zorundaydı. Bu düşman Japonya idi. Japonya Çin'in zayıflığından yararlanıp, öteki devletlerin meşguliyeti sırasında saldırıya geçmeyi aklına koymuştu.

Japonya tuhaf bir ülkedir. Orada yeni endüstriyle ortağaç feodalitesine benzer toprak ağalığı, parlamenter düzenle otokratik askeri yönetim yanyana bulunmaktadır. Toprak ağaları askeri şeflerle birlikte, devleti kabile esaslarına göre yönetiyorlardı. Kendileri aşiret şefleriydi, im-

parator da en büyük şefti. Bu yönetimi sürdürmek uğrunda din eğitimini ve herşeyi kullandılar. Dini devletin direkt egemenliği altına almışlardı. Tapınaklar, görevli rahiplerle birlikte devletin yönetimi altındaydı. Okullar ve tapınaklar geniş bir propaganda kampanyası sürdürüyorlardı. Bunların amacı, halka yalnız yurt sevgisini değil, yarı tanrı sayılması gereken imparatora da tam itaat etmeyi öğretmekti. Aslında imparator bir semboldür, onun adına toprak ağaları ve askeri şefler hüküm sürerler. Japonya'nın sanayileşmesi sonucunda ülkede bir burjuva sınıfı oluştu. Fakat bütün sanayiciler feodal ailelerden gelmedir; bu yüzden burjuva sınıfı iktidarı eline alamadı. Bunun anlamı şudur: Japonya'da o kadar geniş tekeller vardır ki, birkaç güçlü aile ülkenin endüstrisine ve politikasına hakimdir.

Japonların dini Budizmdir. Fakat «Şintoizm»i ulusal din sayarlar. Bu dinin en önemli kurallarından biri de atalara tapmaktır. Tabii bunlara en eski soylular ve kahramanlar, özellikle savaşta öldürülenler de dahildir. Bu din, yurt sevgisi ve imparatora itaati aşılamakta aktif ve güçlü bir araç olarak kullanıldı. Bunun içindir ki, Japonlar müthiş milliyetçilikleri ve ülkeleri uğrunda büyük fedakarlıklarıyla ün salmışlardır. Fakat Japon milliyetçiliğinde, birçok kimselerce bilinmeyen bir gerçek vardır: Bu milliyetçiliğe saldırganlık emelleri ve dünya imparatorluğunun kurulması hayalleri hakimdir. 1915 yılında yeni bir mezhep kuruldu ve hızla ülkenin her yanına yayıldı. Bu mezhep Japonya'nın bütün dünyaya egemen olması, onun başında da imparatorun bağdaş kurup oturması gerektiğini iddia ediyor ve savunuyordu. Bu mezhebin bir propagandacısı şöyle diyordu: «Bizim amacımız, imparatoru bütün dünyaya hakim kılmaktır. Çünkü bütün dünyada, tanrılar aleminde en eski atalardan miras aldığı ruhani misyonu koruyan tek hükümdar odur.»

Daha önce de gördüğümüz gibi, Dünya Savaşı sıra-

sında Japonya Çin'i ele geçirmek istedi, bu amaçla «Yirmibir İstek»te bulundu; ama Avrupa ve Amerika'da koparılan gürültü yüzünden bütün isteklerini elde edemedi. Ama yine de çok şey kazandı. Savaş biter bitmez, Çarlığın da çöktüğünü gören Japonya, Asya'da yayılmak için beklediği altın fırsatın artık eline geçtiğini anladı. Bu amacını gerçekleştirmek için ordularını Sibirya'ya gönderdi, uşakları Orta Asya'daki Semerkant ve Buhara'ya kadar gittiler. Fakat bu macera, Sovyet Rusya'nın uyanıklığı ve Amerika'nın karşı çıkması dolayısıyla başarısızlıkla sona erdi. Amerika'nın hiçbir zaman Japonya'yı sevmediğini ve ona bel bağlamadığını hatırımızdan çıkarmamalıyız. Japonya da Amerika'yı sevmiyordu. İkisi de birbirine Büyük Okyanus boyunca yan bakıyordu. 1922 yılında toplanan Washington Konferansı, Japonya'nın ihtiraslarına indirilen öldürücü bir darbe ve Amerikan politikasının bir zaferi oldu. Çünkü Japonya da dahil, dokuz devletten kurulan bu konferans, Çin'in bağımsızlığına saygı gösterilmesine karar verdi. Bu da Japonya'nın Çin topraklarında genişlemek konusundaki hayalinin suya düşmesi demekti. Ayrıca bu konferansta İngiltere ile Japonya arasındaki antlaşmaya da son verildi. Böylece Japonya Uzakdoğu'da yapayalnız kaldı. Sonra İngiltere Hükümeti Singapur'da büyük bir deniz üssü kurdu ki, bu da, Japonya'ya karşı kesin bir tehdit anlamına geliyordu. 1924 yılında Birleşik Amerika, bir kanun çıkararak Japon işçilerinin Amerika'ya göçetmelerini yasakladı. Japonya'yla birlikte Doğu ülkelerinin birçoğu bu ırkçı ayırıma kızdılar, ama Amerika'ya karşı bir şey de yapamıyorlardı. Bunun üzerine dünyadan adeta ayrı kaldığını ve her yandan düşmanlarla çevrildiğini anlayan Japonya, bu sefer de Rusya tarafına geçti ve 1925 yılında Rusya'yla bir antlaşma yaptı.

Sana, bu sırada Japonya'nın başına gelen ve onu adamakıllı zayıflatan büyük bir felaketten de bahsetmek

istiyorum: 1 Eylül 1925'te deprem oldu, arkasından da deniz feyezanı geldi, bunu da başkent Tokyo'da çıkan büyük yangın izledi. Bu yangın Tokyo'yu da, liman şehri Yokohama'yı da harabeye çevirdi. Bu olaylarda yüzbine yakın insan öldü ve memleket büyük zararlara uğradı. Japonlar bu felaketi cesaret ve sabırla karşıladılar. Tokyo'nun enkazı üzerinde yeni bir şehir kurdular.

Gerçi Japonya uğradığı güçlüklerin zorlamasıyla Rusya'yla barışmak zorunda kaldı, ama bu, onun komünizmi kabul ettiği anlamına gelemezdi. Çünkü komünizm, imparatora tapmamn önüne bir çizgi koyacak, feodal ve egemen sınıfların yoksul sınıfları sömürmelerine son verecekti. Kısacası komünizm, Japonya'daki kurulu düzeni ve onun savunduğu her şeyi ortadan kaldıracaktı. Japonya'da halkın sürekli ıstırabı ve fabrikatörlerce sömürülmesi nedeniyle komünizm sürekli gelişme halindeydi. Bir yandan da nüfus gittikçe artıyordu. Halk Amerika'ya, Kanada'ya, hatta Avustralya çöllerine dahi göçedemiyordu Çünkü buraların kapıları yüzlerine kapanmıştı. Onlara en yakın olan ülke Çin'di, fakat Çin de insanlarla dolup taşmış, halkının bir kısmı Kore'ye ve Mançurya'ya göçmek zorunda kalmıştı. Bütün bu güçlüklerin yanı sıra, Japonya'nın endüstrileşmede dünya ekonomik buhranı yüzünden daha birçok güçlüklerle karşılaşması da kaçınılmazdı. İç durum kötüleştikçe, hükümetin de komünist düşünceler ve diğer serbest fikirler üzerindeki baskısı artıyordu. 1925 yılında hükümet «Güvenliği Koruma Kanunu»nu çıkardı. Bu kanun ilginçliğini gösteren birinci maddesini burada kaydedeceğim:

«Anayasanın değiştirilmesini yada özel mülkiyet düzeninin kaldırılmasını öngören herhangi bir örgüte giren kimseler, beş yıldan başlayarak idama kadar giden cezaya çarptırılırlar.»

Yalnız komünizmin değil, aynı zamanda sosyal re-

formun ve anayasa reformunun her çeşidini de yasaklayan bu kanunun şiddeti, Japon Hükümeti'nin, komünizmin kurulmasından sonra duyduğu korkunun derecesini göstermektedir. Ama buna rağmen, sosyal durumun kötülüğü ve halkın ıstırabının artması yüzünden ülkede komünizm yayıldı. Bu durumlar düzeltilmedikçe komünizme karşı koymak bir sonuç vermeyecektir. Japonya'da şiddetli bir yoksulluk vardır. Orada da Hindistan ve Çin'de olduğu gibi, köylüler ağır borçların yükü altında inliyorlar. Silahlanma ve savaş malzemesi elde etmek için vergiler artırılmıştır. Bize gelen bazı raporlardan anlaşıldığına göre, bazı köylüler çektikleri açlığa dayanamıyarak ot ve ağaç kökleri yemek zorunda kalmışlar, bazıları da çocuklarını satmıştır. İşsizliğin yayılması yüzünden orta sınıf da sıkıntıdan kurtulmadı ve intiharlar çoğaldı. 1928 yılı başlarında komünizme karşı geniş bir kampanya açıldı ve bir gecede bin kişiden fazla insan tutuklandı. Bir aydan fazla bir zaman geçinceye kadar hiçbir gazetenin bu haberi yayınlamasına da izin verilmedi. Polis saldırıları ve tutuklamalar sürüp gitti ve yıldan yıla arttı. Bu saldırıların en şiddetlisi, 1932 yılında olanıdır. Bu hamlede 2,250 kişi tutuklandı, oysa çoğu da işçi değildi, öğretmen ve öğrenciydi, aralarında yüzlerce üniversite mezunu ve kadınlar da vardı. Gariptir ki, bazı zengin ailelerin çocukları da komünistlerin saflarına katılmışlardı. Hindistan'da olduğu gibi, Japonya'da da özgürlüğü savunanlar, suçlulardan daha çok tehlikeli sayılırlardı. Japonya'da komünistlerin yargılanmaları yıllarca sürdü.

Japonya'nın durumunu açıklayan bütün bu olup bitenleri sana anlattım ki, onun, şimdi anlatacağım Mançurya'daki macerasını kolaylıkla kavrayabilesin diye.

Japonya Asya'da ayaklarını basacak bir yer bulabilmek için önce Kore'den başladı, sonra Mançurya'ya geçti, 1894'te Çin'e savaş açtı, 10 yıl sonra da aynı amaçla

Rusya'ya saldırdı. Bütün bu savaşlarda başarı kazanan Japonya, adım adım ilerliyordu. Önce Kore'yi topraklarına kattı ve Japon İmparatorluğunun bir parçası haline getirdi. Doğu Çin'de üç kesimden ibaret olan Mançurya'da, Japonya Rusya'nın Port-Arthur'daki imtiyazlarını ele geçirdi. Rusya tarafından açılan ve Mançurya'dan geçen Doğu Çin Demiryolunun bir kısmı Japonya'mn eline geçti ve adı Güney Mançurya Demiryolu olarak değiştirildi. Bütün bu değişikliklere rağmen Mançurya Çin'e bağlı kaldı, demiryolunun bulunması dolayısıyla Çin göçmenlerinin oraya akın etmeleri devam etti. Kuzey-doğu kesimine yapılan bu göçler dünya tarihinin en büyük göçlerinden sayılır. Çünkü 1923-1929 yılları arasında, Mançurya'ya ikibuçuk milyona yakın Çinli göçmen gitti. Mançurya'nın şimdi 30 milyon kadar nüfusunun %95'ini Çinliler teşkil etmektedirler ve bu yüzden bu üç kesim Çin topraklarının bir parçası sayılır. Nüfusun kalan %5'i ise Ruslardan, Moğol göçmenlerinden, Koreli ve Japonlardan meydana gelir. Mançurya'nın asıl yerlileri olan Mançular ise Çinlilerle kaynaştılar, anadillerini unuttular.

1922 yılında Washington Konferansı'nda imzalanan anlaşma hakkında sana yazdıklarımı herhalde hatırlarsın. Batılı devletlerin bu antlaşmadan güttükleri amaç, Japonya'nın Çin'deki genişlemesini ve ihtiraslarını durdurmaktı. Antlaşma bu devletlerin (antlaşmayı imzalyn devletlerden biri de Japonya'ydı), Çin'in egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstereceklerini açıkça belirtiyordu.

Japonya birkaç yıl bu sözünde durdu. Fakat Çin'de çatışan askeri şeflere de aynı zamanda yardım yapıyordu, bununla da Çin'i zayıflatmaya çalışıyordu. Bu askeri şeflerin en önemlisi, Güneyli milliyetçilerin zaferinden önce Mançurya ve Pekin'e egemen olan Çan Tso-lin'di. 1931 yılında Japon Hükümeti Mançurya'da saldırgan bir politi-

ka uygulamaya başladı. Bunun nedeni, kendisini dışarıda macera aramaya zorlayan keskin ekonomik buhrandı. Çünkü hükümet, halkın gözlerini iç buhrandan dışarıya çevirmek ve böylece onu oyalamak istiyordu. Askerlerin iktidara egemen olmaları da ayrı bir neden olarak gösterilebilir. Bu sırada Japon Hükümeti, diğer devletlerin kendi iç problemleriyle ve ekonomik buhranlarıyla meşgul bulunduklarını ve kendisine karşı çıkamayacaklarını biliyordu. Japonya'nın bu saldırısı, 1922 yılında toplanan Washington Konferansında varılan antlaşmayı açıkça çiğnediği gibi Milletler Cemiyeti Anayasası'm da çiğniyordu. Çünkü Çin de, Japonya da Cemiyetin üyeleriydi ve Cemiyete başvurmadan birbirlerine saldıramazlardı. Ayrıca Japon saldırısı, 1928 yılında yapılan ve savaşı yasaklayan Paris Antlaşması'na aykırıydı. Böylece Japonya bütün bu antlaşmaları çiğnemiş, sözlerini bozmuş ve Çin'e savaş açmakla dünyaya meydan okumuş oldu.

Tabii Japonlar bunu teslim etmediler, bazı zayıf mazeretler öne sürdüler. Mançurya'da bazı çeteler tarafından işletmelerinin tehdit edildiğini, bu yüzden güvenliği ve düzeni sağlamak, işletmelerini korumak için bölgeye askeri kuvvetler göndermek zorunda kaldıklarını iddia ettiler. Japonya resmen savaş açmamakla birlikte, kuvvetleri Mançurya'yı işgal etmeye başladı. Çin halkı buna çok kızdı. Çin Hükümeti de durumu, Milletler Cemiyeti ve diğer devletlere bildirerek protesto etti. Ama kimse buna aldırış etmedi. Çünkü her devletin kendi problemleri vardı ve hiçbiri bu problemlerine Japonya'nın düşmanlığını eklemek istemiyordu. Hatta bazı devletlerin, özellikle İngiltere'nin, bu işte Japonya'yla ittifak halinde olması da kuvvetli ihtimal dahilindeydi. Çinliler Mançurya'da sert bir direnme gösterdiler. Çin'de ayrıca Japon mallarına karşı boykot ilan edildi. Zaten Çinlilerin elindeki en büyük silah da buydu.

Ocak 1933'te büyük bir Japon ordusu Çin'in Şanghay şehrine çıktı ve yeni çağda cereyan eden olayların en iğrenci sayılan büyük bir kıyıma girişti. Bu ordu, Batılı devletleri karşısına almamak için, yabancıların oturduğu semtlerden uzak kaldı, saldırılarını yalnız Çin'lilerin oturduğu semtlere yöneltti. Ayrıca Şanghay'a yakın geniş bir bölge (adı galiba Şabi'dir) bombalanarak tamamen tahrip edildi, halkının binlercesi öldürüldü, sağ kalanlar da yuvasız bırakıldılar. Bu saldırıların bir orduya karşı değil, silahsız halka karşı yapıldığına dikkatini çekmek isterim. Bu kahramanca(!) hareketin komutanı olan Japon Amirali, kendisine bu konuda yöneltilen bir soruya karşılık olarak şunu söyledi: «Japonya, şefkat ve merhamet içgüdüsüyle, sivil halkı ayırım yapmadan bombalamaya yalnız iki gün daha devam edecektir!» Bu katliam o kadar dehşet vericiydi ki, Londra'da çıkan Times Gazetesi'nin Şanghay'daki Japon taraftarı muhabiri bile bu bombalamayı «tüyler ürpertici bir kitle kıyımı» olarak nitelendirdi. Artık Çinlilerin bu kıyım karşısında neler duyduklarını var sen düşün. Çin'in her tarafına korku ve öfke dalgası yayıldı. Savaş tüccarları bile bu barbarca saldırıyı görünce, hükümetle olan anlaşmazlıklarını unuttular yada en azından unutmuş göründüler ve Japonya'ya karşı bir ortak cephe kurulmasından söz etmeye başladılar. Hatta Çin'in iç kesimlerindeki Komünist Hükümet de dış düşmana karşı işbirliği yapılması için Nanking Hükümeti'ne teklifte bulundu. Fakat hayret vericidir ki, Nanking Hükümeti, daha doğrusu onun başında bulunan Çang-Kay-Şek, ilerleyen Japon ordularına karşı Şanghay'ı savunmak için harekete geçmeyi reddetti. Nanking Hükümeti'nin bütün yaptıkları, durumu Milletler Cemiyeti nezdinde protesto etmekten ibaret kaldı ve Japonlara karşı koymak için ortak cephenin kurulmasına asla yanaşmadı. Nanking Hükümeti'nin, halkın duyduğu hınç ve gösterdiği tepkiye

rağmen, Japon saldırısına karşı koymak istemediği anlaşılıyordu.

Bu sırada güneyde kurulan bir ordu Şanghay yönünde ilerlemeye başlamıştı. «Ondokuzuncu Yol Ordusu» diye adlandırılan bu ordu, Kanton halkından kurulmuştu; Nanking yada Kanton Hükümeti'nin emrinde de değildi. Yoksul bir orduydu, donatımdan yana da çok zayıftı, elinde ağır toplar bulunmuyordu, erlerinin kıyafeti çeşitliydi, kendilerini Çin'in dondurucu soğuğundan koruyacak kadar elbiseleri de yoktu, askerlerinin çoğunun yaşları 14-16 arasındaydı, bazılarının 12'yi bile geçmiyordu. İşte böylesine elverişsiz şartlar içinde bulunan bu ordu, Çang-Kay-Şek'in emrine kafa tutarak Japonlara karşı koymaya ve onları durdurmaya karar vermişti. Ocak ve Şubat 1932'de, Nanking Hükümeti'nden hiçbir yardım görmeden iki hafta çarpışan bu ordu, büyük yiğitlikler göstererek Japonların ilerlemelerini durdurmaya muvaffak oldu. Gerek Japonlar, gerek başkaları, hatta bizzat Çinliler bile bu zafere şaşıp kaldılar. İki hafta gibi kısa bir zaman içinde, en modern silahlarla donatılmış olan Japon ordusuna karşı bu ordunun kazandığı zafer, gerçekten de dehşet vericiydi. Çünkü hiçbir yerden destek görmemişti, gördüğü tek destek övgüden ibaretti! Daha sonra bu ordunun başarısını gören Çang-Kay-Şek lutfedip bazı birliklerini Japonların üzerine gönderdi!

Ondokuzuncu Yol Ordusu böylece Çin tarihine, kanıyla yazdığı bir sayfa ekledi ve bütün dünyaya ün saldı; gösterdiği yiğitlikle de Japonların tüm planlarını altüst etti. Daha sonra Japonya, Batılı devletlerin Çin'deki çıkarlarını korumaya azimli olduklarını da görünce, kuvvetlerini Şanghay'dan çekmek zorunda kaldı. Burada şunu da kaydetmek yerinde olur ki, bu devletler için binlerce insanın can verdiği Şabi Kıyımı gibi korkunç katliamlar, Japonya'nın sözlerini, antlaşmalarını ve vaadlerini bozması

önemli değildi; onlar için önemli olan tek şey, mali çıkarlarıydı. Milletler Cemiyeti ise meselenin görüşülmesini geciktirmek için daima mazeretler öne sürüyordu. Çünkü Cemiyet için gerçek bir savaşın bulunması ve binlerce insanın öldürülmesi, önem ve öncelik verilmesi gereken bir mesele değildi! Dediler ki: «Çin'de hiçbir savaş yoktur, çünkü savaş resmen ilan edilmemiştir!» Cemiyetin izlediği bu politika, tabii ki onun çok zayıflamasına yolaçıyordu. Bunun sorumluluğu da büyük devletlere, özellikle Cemiyet koridorlarında Japonya'yı destekleyen İngiltere'ye aittir. Daha sonra Cemiyet, Mançurya Meselesi'ni incelemek için bir uluslararası komisyon kurdu. Devletlerin bu komisyonun kurulmasını kabul etmelerinin nedeni, bunun herhangi bir karar alınmasını birkaç ay daha geciktireceğiydi. Mançurya uzak bir ülke olduğu için oraya gitmek uzun bir zaman alacaktı, bu zaman içinde belki problem çözülecek, onlar da rahat edeceklerdi!

Şanghay'dan çekilmek zorunda kalan Japonlar çalışmalarını Mançurya'da yoğunlaştırdılar. Orada kukla bir hükümet kurarak Mançurya'nın kendi kaderini tayin hakkını kullandığını ilan ettiler, «Mançuko» adını verdikleri bu hükümetin başına, eskiden Çin'i yöneten Mançu Hanedanından birisini kıral olarak getirdiler. Tabii bütün bunlar, gözleri boyamak için yapılıyordu. Çünkü gerçek yöneticiler Japonlardı. Japon ordusunun çekilmesi halinde, Mançuko Hükümetinin de ertesi günü düşeceğini herkes biliyordu.

Şunu da belirteyim ki, Japonlar Mançurya'da yollarını güller ve çiçeklerle döşeli bulmadılar. Çinli gönüllüler kendilerine karşı savaşmaya devam ediyorlardı. Japonlar bu mücahitlere «çete» diyorlardı. Japonlar Mançuko Hükümeti için Çinlilerden bir ordu kurdular ve eğitmeye başladılar. Bu ordudaki askerlerin eğitimi ve silahlanması tamamlanınca «çeteler»le savaşmaya götürülüyorlardı.

Fakat hepsi sırtlarını dönüp bütün yeni silahlarıyla birlikte «çeteler»e katılıyorlardı. Sürekli yapılan savaşlar yüzünden Mançurya çok yıkıldı, orada meşhur olan soya fasulyesi tüccarları çok zarar gördüler.

Komisyona gelince; soruşturmayla birkaç ay oyalandıktan sonra Milletler Cemiyeti'ne raporunu sundu. Büyük bir dikkatle hazırlanan bu raporda Komisyon Japonya'yı yüzde yüz suçlu gösteriyordu. İngiltere Hükümeti buna çok kızdı. Çünkü kendisi Japonya'nın kayırılmasını istiyordu. Bu yüzden, meselenin görüşülmesi bir defa daha birkaç ay geri bırakıldı. Nihayet Cemiyetin önünde, konuyu görüşmemek için kaçacak bir yer kalmayınca görüşmeler başladı. Bu görüşmelerde Amerika İngiltere'den farklı bir tutum takındı; çünkü Amerika Japonya'ya karşıydı ve Japonya'nın Mançurya'ya yada başka bir yere zorla kabul ettirdiği durumu tanımayacağını ilan etti. Amerika'nın bu tutumuna rağmen, İngiltere yine Japonya'yı destekledi. Fransa, İtalya ve Almanya da onu tuttular.

Milletler Cemiyeti bütün gayretiyle bir karar almamaya çalışırken, Japonya yeni bir işe girişti: 1933 yılının ilk günü bir Japon ordusu ansızın Çin topraklarına girdi ve Büyük Çin Seddi'nin karşısına düşen Şanhing-Wan şehrine saldırdı. Ağır top ateşi ve uçakların desteğiyle yapılan bu saldırı sonunda Şanhing-Wan şehri bir duman kütlesi haline geldi ve sivil halkı öldürüldü. Buradan Japon ordusu Cihol kesiminde ilerledi ve Pekin'e yaklaştı. Bu saldırıya gösterdikleri gerekçe ise, «çeteler»in Cihol'u Mançuko kuvvetlerine saldırmakta bir üs olarak kullandıkları iddiasıydı. Sonra ne olursa olsun, Cihol'u Mançurya'nın bir parçası saymak da mümkündü!

Bu yeni saldırı, Milletler Cemiyeti'ni uykusundan uyandırdı. Cemiyet, küçük devletlerin ısrarı üzerine komisyon raporunu kabul etmeye ve Japonya'yı suçlamaya karar verdi. Ne var ki, Japonya buna pek aldırış etmedi.

Çünkü büyük devletlerce, bu arada İngiltere'ce el altından desteklendiğini biliyordu. Japonya bu karar üzerine Cemiyetten çekildi ve Pekin'e doğru ilerlemesine devam etti. Nihayet önemli bir direnmeyle karşılaşmayan Japon orduları, Mayıs 1933'te Pekin kapılarına dayanınca, Çin'le Japonya arasında ateşkes ilan edildi. Bu, Japonya için bir zaferdi. Nanking Hükümeti'nin ve Kuomintang Partisi'nin Japon saldırılarına karşı direnme göstermemeleri, halkın bu hükümete karşı nefret duymasına yol açtı.

Mançurya Meselesinden çok bahsettim. Çünkü bu mesele, Çin'in geleceği üzerinde büyük etki yapacak kadar önemlidir. Bundan daha önemlisi, bu meselenin, Milletler Cemiyeti tarafından, büyük devletlerin işledikleri suçlar karşısında gösterilen pasifliği ortaya koymasıdır. Bu mesele ayrıca, büyük Avrupa devletlerinin ikiyüzlülüğünü ve entrikalarını da göstermektedir. Gerçi Amerika (kendisi Cemiyete üye değildi), Japonya'ya karşı sert bir tutum takındı ve az daha savaşa girecekti; fakat İngiltere'nin ve öteki büyük devletlerin Japonya'yı gizlice desteklemeleri, Amerikan tutumunun önemini azalttı. Amerika da, diğer devletler tarafından yalnız bırakılacağını anlayınca, eskisinden daha ihtiyatlı davranmaya başladı. Japonya'yı suçlayan Cemiyet ise bu konuda başka bir adım atamadı. Üye devletlere Mançuko Hükümeti'ni tanımamalarını ihtar etmesi de bu konuda etkili olamadı.

Milletler Cemiyeti'nin Japonya'yı suçlamasına rağmen, İngiliz elçileri ve bakanları Japonya'nın bu davranışını haklı göstermekte ısrar ediyorlardı. Bu, Japonya'ya karşı takındıkları tavırla, Rusya'ya karşı takındıkları arasında ne kadar fark olduğunu göstermektedir. Çünkü Nisan 1933'te bazı İngiliz mühendisleri Rusya'da casusluk suçlamasıyla yargılandılar. Bir kısmı beraat etti, ikisine de hafif hapis cezası verildi. Bunun üzerine İngiltere adeta ayağa kalktı, dünyayı yerinden oynattı ve derhal Rus

mallarının İngiltere'ye girmesini yasakladı. Rusya da, İngiliz mallarının kendi ülkesine girmesini yasaklamakla buna karşılık verdi.

Çin, böylece Mançurya'yı ve birçok bölgelerini kaybetti. Japonya işgal ettiği yerlerle kalmıyor, ülkenin diğer bölgelerini de tehdit ediyordu. Tibet bu sırada bağımsızdı, Moğolistan ise sosyalist bir ülkeydi ve Sovyetler Birliğinin müttefikiydi. Çin ayrıca, Sibirya'yla Tibet arasındaki Çin Türkistanı'nda da birtakım güçlüklerle karşılaştı... Burası Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası entrikalara sahne olmuştu. İngiltere, Rusya, Japonya bu bölgede birbirlerini, hepsi birden de Çin Hükümeti'ni kolluyorlar; mahalli liderlere, birbirleriyle olan çatışmalarda yardım ediyorlardı.

1933 yılı başlarında bu bölgede bir Türk ayaklanması patladı. İhtilalciler Yarkent ve Kaşgar'ı işgal ederek bağımsız bir cumhuriyet kurdular. İngiltere, Sovyetleri bu ayaklanmayı kışkırtmakla suçladı. Sovyetler ise, Çin'i Rusya'dan ayıracak Mançuko Devleti gibi yeni bir devlet yaratmak için bu ayaklanmayı kışkırtanların İngilizler olduğunu söylediler ve ayaklanmayı düzenleyen İngiliz subayının adını da açıkladılar.

Çin Hükümeti, sonunda Sovyetlerin resmi olmayan yardımıyla bu ayaklanmayı bastırabildi. Bununla, Orta Asya'da İngilizlerin prestiji düştü, Sovyetlerinki de yükseldi.

25 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği

7 Temmuz 1933

Şimdi de Sovyet ülkesi olan Rusya'ya dönelim ve hikayemize, bıraktığımız yerden devam edelim:

İhtilalin lideri Lenin'in öldüğü Ocak 1924 yılına varmıştık. Sana, öteki ülkeler hakkında yazdığım mektupların çoğunda da Rusya'dan bahsetmiştim. Çünkü Avrupa problemlerini, Hindistan meselesini, Ortadoğu ülkelerini yada Uzakdoğuyu, Çin ve Japonya'yı gözden geçirirken Rusya'dan da söz etmek zorunda kalıyoruz. Şimdi artık anlamış olmalısın ki, bir ülkenin politikasını ekonomisinden ayrı olarak ele almak mümkün değildir. Ülkelerin çıkarları son yıllarda o kadar birbirine bağlandı ki, dünya adeta tek ülke haline geldi, tarih de böylece dünya tarihi halini aldı. Artık dünya tarihi açısından bakmadan, herhangi bir milleti anlamamız mümkün değildir.

Sovyetler Birliği, Avrupa ve Asya'da uzanan geniş bir alana yayılmıştır. Kapitalist dünyadan ayrı olmakla birlikte, bu dünyayla sürekli olarak iyi yada kötü ilişkileri

vardır. Bundan önceki mektuplarımda sana, Sovyetler Birliği'nin Doğu devletlerine karşı izlediği iyi politikadan ve Türkiye'ye, İran'a, Afganistan'a yaptığı yardımlardan, Çin'le olan pek dostça ilişkilerinden (bu ilişkiler daha sonra kesildi) bahsetmiştim. Şimdi de sana, ilk sosyalizm denemesinin nasıl geliştiğini ve bu denemenin yapıldığı Sovyet ülkesini anlatmak istiyorum.

İhtilali izleyen ilk dört yıl, yani 1917-1921 yılları arasındaki dönem, ihtilali düşmanlarının şerrinden korumak için sürekli savaşlarla geçti. Bu yıllar savaşla, açlıkla ve ölümle doluydu. Bunlar arasında da, kitlelerin inandığı amaçları savunmak uğrunda gösterdikleri yiğitlik ve coşkunluk beliriyordu. Bu savaştan kitleler gerçi doğrudan doğruya yararlanmadılar, ama büyük umutlarla o kadar doluydular ki, bu umutlar onlara, çektikleri açlığı ve acıları unutturuyordu. Bu döneme «Askeri Komünizm» adı verildi.

Sonra 1921 yılında Lenin yeni bir ekonomik politika uygulamaya başlayınca kısa süreli bir bolluk dönemi geldi. Bu politika, komünizmin gerilemesinden, daha doğrusu ülkedeki burjuva sınıfını memnun etmek yolunda orta çözümyolunu kabul etmesinden ibaretti. Fakat bu, Bolşevik liderlerinin, amaçlarından saptıkları anlamına gelmiyordu. Onlar sadece, biraz dinlenip toparlanmak ve ondan sonra birkaç adım ilerlemek için geriye doğru bir adım attılar. Daha sonra Sovyet liderleri, büyük kısmı yıkılıp harabeye dönmüş olan memleketlerini yeniden kurmaya karar verdiler. Fakat bu iş için maddi olanaklara ve makinelere, örneğin demiryolu vagonlarına, lokomotiflere, kamyonlara, traktörlere ve fabrika makinelerine ihtiyaç vardı; bunları da dışarıdan satınalmaları gerekiyordu. Fakat ellerinde para yoktu. Bunun için, bu gereçleri krediyle ve taksitle almaya çalıştılar. Ama borç alan devletin borç veren devletle iyi ilişkiler kurması zorunludur. Bu nedenle Sovyetler

bütün gayretlerini, büyük devletler tarafından tanınmak ve onlarla ticari ilişkiler kurmak yolunda topladılar. Ne var ki, bu da kolayca sağlanamıyordu, çünkü büyük emperyalist devletler, Bolşeviklerden ve onların yaptığı her işten nefret ediyorlardı. Bunlar komünizme, yok edilmesi gereken bir «veba» gözüyle bakıyorlardı! Daha önce İç-savaşta, onu ortadan kaldırmak için fiilen müdahale etmişler, çaba harcamışlardı, ama başarısızlığa uğramışlardı. Şimdi de Sovyetler Birliği'yle hiçbir ilişki kurmaya yanaşmıyorlardı. Ne var ki, dünya yüzölçümünün altında birini işgal eden bir hükümeti tanımazlıktan gelmek mümkün değildi. Hele büyük miktarda pahalı makinelerini satınalmaya hazır olan seçkin bir müşteriyi tanımazlıktan gelmelerine hiç imkan yoktu. Rusya gibi bir tarım ülkesiyle Almanya, İngiltere ve Amerika gibi endüstri ülkeleri arasında kurulacak olan ticari ilişkiler iki tarafa da yararlı olacaktı. Çünkü Rusya onlardan alacağı makinelere karşılık olarak besin maddeleri ve hammadde verecekti.

Öyle anlaşılıyor ki, paranın büyüleyici niteliği, devletlerin kalblerinde komünizm nefretinden daha güçlüydü. Bunun için devletlerin çoğu Sovyetler Birliği'ni tanıdı. Yalnız Amerika, aralarında ticari ilişkilerin bulunmasına rağmen onu tanımayı redddetti.

Böylelikle kapitalist ve emperyalist devletlerin çoğuyla ilişki kuran Sovyetler Birliği, 1922 yılında yenik Almanya'yla Rapallo Antlaşması'nı imzalarken yaptığı gibi bu devletler arasındaki rekabetten yararlanmasını bildi. Ama bu ilişkiler yine kesik sayılıyordu. Çünkü kapitalist düzenle komünist düzen arasındaki anlaşmazlıklar köklüydü. Bolşevikler, ister sömürgelerde, ister fabrikalarda olsun, mazlum ve sömürülen halkları, zalimleri ve sömürücüleri yıkmaya daima kışkırtıyorlardı. Tabii bu kışkırtmayı resmi olarak değil, Komintern yada enternasyonal komünizm aracılığıyla yapıyorlardı. Öte yandan emperyalist dev-

letler ve özellikle İngiltere, Sovyetler'in varlığına karşı komplolar ve entrikalar düzenlemeye devam ediyorlardı. Bu nedenle iki taraf arasında sürekli olarak problemlerin ve çatışmaların çıkması kaçınılmazdı. Nitekim öyle de oldu; çoğu zamanlarda, diplomatik ilişkilerini bile kesmeye yolaçan olaylar çıkıyordu. 1927 yılında «Arcos»a yapılan saldırıdan dolayı, İngiltere ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkilerin kesildiğini herhalde bilirsin. İngiltere'nin en büyük emperyalist devlet olduğunu ve Sovyetler Birliği'nin de bizzat emperyalizmi ortadan kaldırmak isteyen görüşü temsil ettiğini düşündüğümüz zaman bu çatışmaların sırrını kolayca anlarız. Belki iki devlet arasında başka anlaşmazlıklar da vardı. Çünkü Çarlık Rusya'sından ve eski İngiltere'den geleneksel düşmanlığı miras almışlardı.

İngiltere'yi ve öteki kapitalist devletleri titreten korku, Sovyet ordularının korkusu değildi; bu, elle tutulmayan, fakat ordulardan daha güçlü ve etkili olan bir şeyden duydukları korkuydu; o da Sovyetler'in görüşü ve komünistlerin propagandasıydı. Buna karşı mücadele etmek için kapitalist devletler Rusya'ya karşı menfi propagandaya giriştiler, hakkında akıl almaz hikayeler yaydılar. İngiliz politikacıları Sovyet liderlerini, ancak savaş sırasında düşmanların birbirlerine yöneltebilecekleri niteliklerle nitelediler. Örneğin Sir Berkenhead Sovyet politikacılarını «bir katiller çetesi» ve «şişkin kurbağalardan kurulmuş bir çete» diye niteliyordu. Bu da, iki devlet arasında iyi diplomatik ilişkilerin devam ettiği bir sıradaydı. Gerçek şudur ki, böyle şartlar altında, Sovyetlerle emperyalist devletler arasında iyi ilişkilerin hüküm sürmesi mümkün değildir. Çünkü aralarındaki çelişki ve anlaşmazlık temeldedir. Örneğin bir savaşta galip gelenlerle yenilgiye uğrayanların anlaşması mümkündür, fakat kapitalistlerle komünistler arasında böyle bir anlaşma imkansızdır. Olsa bile geçici bir ateşkesten başka birşey olamaz.

Sovyet Rusya'yla kapitalist devletler arasındaki anlaşmazlığın nedenlerinden biri de, Rusya'nın yabancı devletlere olan eski borçlarını ödememeye karar vermesiydi. Gerçi böyle bir davranış günümüzde pek önemli değildir, çünkü hemen her borçlu devlet borçlarını ödemekten kaçınıyor. Fakat bu konu zaman zaman ele alınır. Bolşevikler iktidara gelince, Çarlık Rusya'sının dışarıdan aldığı borçları kaldırdılar. Sovyetler, 1905 yılındaki ilk başarısız ihtilalden bu yana bu politikayı ilan etmişlerdi. Bu politikaya göre Rusya diğer devletlerdeki alacaklarından da vazgeçiyordu ve Çin gibi Doğu ülkelerindeki eski iddialarını da bırakıyordu. Nitekim savaştan sonra galip devletlerin aldıkları tazminattan da hiçbir pay istemedi.

Müttefikler 1932 yılında alacakları konusunda Rusya'ya bir nota verdiler. Rusya bu notaya verdiği cevapta, bizzat birçok kapitalist devletlerin de eskiden borçlarını ve taahhütlerini ilga ettiklerini, yabancı mallara elkoyduklarını Müttefiklere hatırlattı. Rusya'nın cevabi notasında şunlar da vardı: «İhtilaller sonucunda kurulan yeni düzenler ve hükümetler, eski hükümetlerin taahhütlerine bağlı olamazlar.» Sovyet Hükümeti Müttefiklere, kendilerinden biri olan Fransa'nın Büyük İhtilal sırasında yaptıklarını şu şekilde hatırlattı: «Kendini Fransa Hükümeti'nin meşru varisi sayan Fransız Meclisi, 22 Aralık 1792'de şu kararı aldı: 'Zalim despotların imzaladıkları antlaşmaların, halkın yönetimini bağlaması mümkün değildir.' Bu karar gereğince İhtilal Fransa'sı, eski hükümetlerin yabancı devletlerle yaptıkları siyasi antlaşmaları çiğnemekle yetinmemiş, onların halktan aldıkları borçları da ilga etmiştir.

Sovyet Hükümeti'nin tutumunu haklı gösteren bütün bu kanıtlara rağmen, Sovyetler yine de bütün devletlerle anlaşmaya kararlıydılar. O kadar ki, borç konusunu bile görüşmeye hazırdılar. Fakat borç meselesinin, diğer devletlerin kendilerini tanımalarından sonra görüşülmesi ge-

rektiğinde ısrar ettiler. Gerçekte de Amerika'ya, Fransa'ya ve İngiltere'ye borçlarını ödeyeceklerine söz verdiler. Buna rağmen emperyalistler, Rusya'yla anlaşmaya yanaşmadılar.

Sovyetler, İngiltere'nin kendilerinden istediğine karşılık olarak, bazı isteklerde bulundular. İngiltere'nin Rusya'dan istediği savaş borçlarının, demiryolu masraflarının ve bonoların tutarı 840 milyon sterlindi. Sovyetler ise, İngiltere'nin ve ordularının İçsavaşta Sovyet düşmanlarına yardım ettiklerini, bunun da 4.067.226.040 sterlin tutarında zarara yol açtığını, bundan İngiltere'nin payına düşen miktarın iki milyar sterlin olduğunu iddia ettiler. Böylece karşı istek, asıl istekten ikibuçuk misli fazlaydı. Bu konuda Sovyetlerin elinde delil de yok değildi. Alabama Hücumbotu'nu örnek gösteriyorlardı. Bu bot, Amerika İçsavaşı sırasında İngiltere tarafından Güney Eyaletleri için yapılmıştı. İçsavaşın başlamasından sonra bu bot Liverpool Limanından hareket etmiş, kuzey eyaletlerinin ticaretine ve gemilerine büyük zararlar vermişti. Bu yüzden İngiltere ile Amerika neredeyse savaşa dahi tutuşacaklardı. Birleşik Devletler Hükümeti, İngiltere'nin İçsavaş sırasında bu botu güney eyaletlerine teslim etmek hakkına sahip olmadığını iddia ediyordu. Sonunda mesele hakeme havale edilmiş ve İngiltere haksız çıkarak Birleşik Devletler Hükümeti'ne 2.229.166 sterlin tazminat ödemek zorunda kalmıştı.

Rus İçsavaşı'nda İngiltere'nin Sovyet düşmanlarına yaptığı yardımı, bu botun güney eyaletlerine sunduğu yardımla karşılaştırdığımız zaman göreceğiz ki, bu botun meydana getirdiği ve yukarıdaki miktarla takdir edilen zarar, İngiltere'nin Rusya'da yolaçtığı zararların yanında devede kulak kalır. Rusya'da İçsavaşta öldürülen insanların sayısının tesbiti için yapılan sayım, bunların 1.350.000 kişi olduğunu gösterdi.

Rusya'nın eski borçları meselesi kısmen halledildi ve zamanla yatışmaya başladı. Aynı zamanda görüyoruz ki, İtalya, Almanya, İngiltere, Fransa gibi kapitalist ve emperyalist devletler de, Rusya tarafından yapılan ve onları dehşete düşüren işin aynını birbirlerine karşı yaptılar. Gerçi mevcut borçlarını ilga etmediler ve kapitalist düzeneson vermediler, ama borçlarını ödemeyi durdurdular.

Sovyetler'in diğer devletlere karşı güttükleri politika, ne pahasına olursa olsun barışı gerçekleştirme temeline dayanıyordu. Çünkü soluk alabilmek ve büyük atılımlar yapabilmek için biraz zamana ihtiyaçları vardı. Bu büyük atılımlar, bütün dikkatlerini topladıkları ülkelerinde sosyal düzenin kurulmasıydı. Diğer ülkelerde sosyalist ihtilallerin işareti ufukta belirmeyince, «Dünya İhtilali» fikri ortadan kalkmaya başladı. Bunun için Rusya, kapitalist düzenle yönetilmelerine rağmen, Doğu devletleriyle dostluk ve yardımlaşma ilişkileri kurdu. Rusya'nın Türkiye, İran ve Afganistan'la yaptığı antlaşmalar zincirinden sana söz etmiştim. Bütün bu devletleri, emperyalist devletlerden duydukları nefretten başka birbirine başlayan birşey yoktu.

1921 yılında Lenin, Yeni Ekonomik Politikasını uygulamaya başladığı zaman, bununla orta köylü sınıfını sosyalizme kazandırmayı öngörüyordu. Bunun için zengin köylüleri ve toprak ağaları olan kulakları sosyalistlerin saflarına çekmeyi düşünmüyordu. Çünkü onlar sosyalizme karşı koyuyorlardı. Sonra Lenin taşrayı elektriklendirmek için büyük bir proje hazırlattı ve büyük elektrik santrallarını kurdurdu. Bundaki amacı köylülere yardım etmek ve onları ülkenin endüstrileşmesine hazırlamaktı; bundan daha önemlisi, köylülere endüstri fikrini aşılamak ve böylece onlarla şehir işçileri arasındaki farkı gidererek ortadan kaldırmaktı. Çünkü evini elektrikle ışıklandıran köylü, kendisinden tembellik ve hurafe tozunu silkmeye ve daha aydınlık düşünmeye başlayacaktı. O zamana kadar şehir-

le köy ve şehirliyle köylü arasında sürekli bir çelişki vardı. Şehir halkı bir yandan yiyecek, diğer yandan da mamulleri için hem ucuz hammadde, hem de yüksek fiyat istiyordu. Köylü ise makineleri ve sanayi ürünlerini ucuza almak, hammadde ve yiyecek maddelerini de pahalıya satmak istiyordu. Rusya'da dört yıl süren «Askeri Komünizm» döneminde bu çelişki gergin bir hal almıştı. Lenin bu çelişkinin keskinliğini azaltmak için Yeni Ekonomik Politika'yı uygulamaya başladı ve köylülere, özel ticaret yapabilmeleri için gereken olanakları verdi.

Lenin ülkenin elektriklendirilmesine o kadar önem veriyordu ki, şu formülü hayli ün salmıştır: «Elektrik + Sovyet = Sosyalizm.» Bu elektriklenme projesi dev adımlarla ilerlemeye devam etti, Lenin'in ölümünden sonra da hızını korudu. köylüleri etkileyen ve tarım metodlarını değiştiren ikinci bir yöntem de, çift sürmekte kullanılmak üzere traktörlerin ithal edilmesi ve kullanılmaya başlanmasıydı. Sovyetler Birliği bunları Amerika'daki Ford Firması'ndan satınaldı. Sonra bu firmayla, Rusya'da yılda yüz bin traktör yapacak büyük bir fabrikanın kurulması için anlaştılar.

Sovyetlerle emperyalistler arasındaki gerginliği artıran bir etken de petrol üretimi ve satışıydı. Kafkasya'daki Azerbaycan ve Gürcistan'da büyük zengin petrol kaynakları vardır. Belki de bunlar, İran ve Irak'taki büyük petrol kuyularının devamıdır. Güney Rusya'da petrol endüstrisinin başlıca merkezi, Hazar Denizi kıyısındaki Bakû şehridir. Sovyetler ürettikleri petrolü dış pazarlarda, yabancı şirketlerin fiyatlarından daha ucuz fiyatla satmaya başladılar. Standart Oil Of American, Anglo-Iranian, Shell gibi şirketler gerçekten de güçlüydüler ve dünya petrol endüstrisini ellerinde bulunduruyorlardı. Bu şirketler, Sovyetlerin, petrollerini kendi fiyatlarından daha ucuza sattıklarını görünce küplere bindiler. Sovyet petrolüne karşı büyük bir

kampanya açarak ona «çalınmış petrol» dediler. Çünkü Sovyetler Kafkasya'daki petrol kuyularını sahiplerinden alıp devletleştirmişlerdi. Bununla birlikte kısa bir süre sonra «çalınmış petrol!» sahipleriyle bir anlaşma yaptılar.

Yazımda bazen «Sovyet», bazen de «Rusya» sözcüklerini, aynı anlamda ve birbirinden ayırt etmeden kullanıyorum. Fakat bu iki sözcüğün anlamları aslında ayrıdır. Bu ayrılığı sana anlatayim:

Sovyet Cumhuriyeti, bildiğin gibi, Kasım 1917'de, Bolşevik İhtilal'inden sonra Petersburg'da ilan edildi. Ondan önceki Çarlık İmparatorluğu güçlü ve homojen bir devlet değildi. Avrupa ve Asya'da yayılan Rusya, Sovyet Devleti'nin büyük bölümünü teşkil etmektedir. Bütün ülkede Ruslardan başka birbirinden farklı ikiyüze yakın ulus vardır. Bu uluslar Çarlık yönetimi sırasında yarı sömürge sayılırlardı. Çünkü kültürlerini ve dillerini kullanmaktan yoksun bırakılıyor ve bu yüzden baskı altında bulunuyorlardı. Orta Asya'daki geri halkların durumlarını düzeltmek için Çarlık döneminde gerçekten de bir şey yapılmamıştı. Yahudiler ise en çok baskı altında tutulan topluluktu, çok defa da kıyıma uğramışlardı. İşte bu baskı ve kıyımlar, bu mazlum ulusların Rus İhtilali'ni geniş ölçüde desteklemelerine yolaçtı. Ne var ki, onların amacı sosyal bir ihtilal değil de, ulusal bir ihtilaldi. Mart 1917 ihtilali sonucunda kurulan geçici hükümet, bu uluslara birçok vaadde bulundu, ama bu vaadlerinin hiçbirini gerçekleştirmedi. Lenin ise daha Bolşevik Partisi'nin ilk günlerinde ve ihtilalden önce, bu uluslara, kaderlerini tayin hakkının verilmesi konusunda ısrar ediyordu. Hatta bu hakkın, tamamen ayrılmalarına ve bağımsız olmalarına bile yol açsa, yine verilmesini istiyordu. Bu ilke, Bolşeviklerin eski programlarında da yer almıştı. İhtilalden sonra Bolşevikler iktidara gelir gelmez, bu ulusların kaderlerini tayin konusundaki ilkelerine bağlı kalacaklarını tekrarladılar.

İçsavaş sırasında Çarlık paramparça oldu. Sovyet Cumhuriyeti, Moskova ve Petersburg'un çevresindeki alandan başka bir yere hakim değildi. Batılı devletlerin kışkırtmasıyla Baltık Denizi kıyısındaki uluslar bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bunlar Finlandiya, Estonya, Lituanya, Letonya ve Polonya'ydı. İçsavaş Sovyetlerin zaferiyle sonuçlanıp yabancı ordular çekilince Sibirya ve Orta Asya'da da bağımsız Sovyet hükümetleri kuruldu. Bu hükümetlerin amaçları ortak olduğu için, tabiatıyla birbirlerine çok sağlam bağlarla bağlıydılar. Bu hükümetlerin hepsi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ni kurmak için 1923 yılında birleştiler. O tarihten bu yana bu cumhuriyetlerin sayısında bazı değişiklikler oldu. Çünkü bunların bir kısmı iki cumhuriyete ayrıldı. Günümüzde ülke şu yedi federal cumhuriyetten kuruludur:

1 — Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
2 — Beyaz Rusya » » »
3 — Ukrayna » »
4 — Kafkasötesi »
5 — Türkmenistan » »
6 — Özbekistan »
7 — Tacikistan » » »

Ayrıca Moğolistan da Sovyetler Birliği'nin müttefikidir.

Görüyorsun ki Sovyetler Birliği, birçok cumhuriyetten kurulu federal bir devlettir. Bu cumhuriyetlerin bir kısmı da, küçük cumhuriyetler arasında kurulmuş federal bir birlikten meydana gelmiştir. Örneğin Sovyet Rusya Sosyalist Cumhuriyeti Birliği, 12 cumhuriyetin birleşmesinden meydana gelmiştir. Kafkasötesi Cumhuriyeti de Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'dan kurulmuştur. Bu cumhuriyetlerden başka, cumhuriyetler içinde de «milli bölgeler» vardır. Bu mahalli bağımsızlıktan maksat, her milletin kültürünü ve dilini geliştirme ve özgürlük içinde yaşa-

ma imkanına kavuşmasını sağlamaktır. Bir milliyetin diğerini ortadan kaldırmaması için sürekli olarak çaba harcanmaktadır. Sovyetler Birliği'nde azınlıkların probleminin çözümlendiği yöntem, bizim için de önem taşır. Çünkü biz de Hindistan'da benzer problemlerle karşılaşacağız.

Sovyetlerin karşılaştıkları problemler, beklediklerinden daha çok çetindi. Çünkü ülkede 182 milliyet vardır. Her millete tam özgürlük vermek ve onu, konuştuğu dille eğitim yapmaya teşvik etmek alanında ileri adımlar attılar. Bu deneme gerçekten başarılı oldu. Bu adım, kendi hallerine terkedilmiş halkların gönüllerini sevindirmek için değildi; gerçek güvenin, milletlerin kendi diliyle olmadıkça kitlelere yayılmayacağına ve etkili olamayacağına inandıkları için böyle davrandılar. Elde ettikleri sonuç da gerçekten başarılıydı. Bu mahalli bağımsızlıklara rağmen, Birlik içindeki çeşitli bölgeler, Çarlık ve merkezi hükümet zamanındakinden daha çok birbirlerine yaklaştılar. Bunun nedeni, artık yüksek bir amaca sahip bulunmalarıydı. Her federal cumhuriyetin, istediği zaman Birlikten ayrılmaya teorik olarak hakkı vardır. Fakat bu cumhuriyetlerin Birlik içinde kalmaktan elde ettikleri çıkarlar ve kapitalist dünyanın düşmanlığına karşı kazandığı güç nedeniyle ayrılık beklenmez.

Birlik içinde en önemli cumhuriyet, Leningrat'tan Sibirya'ya kadar uzanan Rusya Cumhuriyeti'dir. Beyaz Rusya da Polonya'ya bitişiktir. Çok tahıl üretmekle ün salan Ukrayna Cumhuriyeti ise güneyde Karadeniz'e yakındır. Kafkasötesi Cumhuriyeti de, adından da anlaşılacağı gibi Kafkas dağları arkasındadır ve Karadeniz'le Hazar Denizi arasında uzanır. Türklerle Ermeniler arasında korkunç boğuşmalara sahne olan Ermenistan Cumhuriyeti buraya düşer. Burası bir Sovyet Cumhuriyeti olduktan sonra düzen ve sükunete kavuştu. Hazar Denizi'nin öbür tarafında da Orta Asya'nın üç cumhuriyeti vardır. Bunlar Türkme-

nistan, Buhara ve Semerkant şehirlerini içeren Özbekistan ve Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Tacikistan Cumhuriyetleridir. Tacikistan, Hindistan'a en yakın olan Sovyet Cumhuriyeti'dir.

Bizim için Orta Asya Cumhuriyetlerinin özel bir önemi vardır. Çünkü onlarla sürekli ilişkilerimiz vardır. Daha önemlisi, geçen az süre içinde bunların şaşılacak derecede kalkınmış olmalarıdır. Buralar Çarlık döneminde geriydi, cahildi, hurafeler zincirleriyle bağlıydı, kadınları da perde arkasında gizleniyorlardı. Şimdi ise ilerlemiş ve her bakımdan Hindistan'ı hayli geçmiştir.

26 Rusya'da Beş Yıllık Plan

9 Temmuz 1933

Lenin sağlığında Rusya'nın rakipsiz lideriydi. Kararlarına herkes uyardı. Onun sözü, Komünist Partisi içindeki birbirine karşı grupları çevresinde toplayan kanun niteliğindeydi. Ama Lenin'in ölümünden sonra birkaç grup çarpıştı. Bunların her biri partiye hakim olmak istiyordu. Lenin'den sonra Rusya'nın içinde ve dışında en çok tanınan kişilik, Troçki'ydi. Ekim İhtilali'nde önemli bir rol oynayan ve karşılaştığı bütün güçlüklere rağmen İçsavaşta ve yabancı müdahaleye karşı muzaffer olan Kızıl Ordu'nun kurucusu işte bu Troçki'ydi. Bütün bunlara rağmen Troçki parti saflarına yeni katılmıştı ve Lenin dışındaki eski Bolşevikliklerce sevilmiyor, kendisine güvenilmiyordu. Bunlardan biri de Stalin'di. Komünist Partisi Genel Sekreteri olan Stalin, bu niteliğiyle Rusya'nın en güçlü örgütüne hakim duruma gelmişti. Troçki ile Stalin arasında rekabetin başlaması kaçınılmazdı. Her biri diğerinden çok nefret ederdi ve her biri diğerinden çok farklıydı. Parlak

bir yazar ve konuşmacı olan Troçki, aynı zamanda örgütlemede ve eylemde de büyük kudrete sahip olduğunu ispat etmişti, ayrıca olağanüstü bir zekası da vardı. Bu zekası sayesinde ihtilalci teorileri geliştirebiliyor ve hasımları hakkında kırbaç ve akrep ısırması kadar etkili sözler söyleyebiliyordu. Stalin ise Troçki'ye nazaran normal, sakin ve sessiz görünüyordu. Fakat örgütlemede de büyük kudrete sahipti, ayrıca büyük bir savaşçıydı, birçok kahramanlıklar göstermişti ve çelikten bir iradesi vardı. Zaten kendisine verilen «Stalin» adı da «çelikten adam» demektir. Bu yüzden, eğer Troçki hayranlık kazanıyorsa, Stalin de güvenlik telkin ediyordu. Aslen Gürcistan Cumhuriyeti'nin bir köyünden olan Stalin, kitleler arasından çıkmıştı. Sonuç olarak Komünist Partisi'nde Troçki ile Stalin'in birlikte lider olmalarına imkan yoktu. Birinin çekilip meydanı öbürüne boş bırakması zorunluydu.

Stalin'le Troçki arasındaki çatışma gerçi kişisel bir mücadeleydi, ama aynı zamanda kişisel mücadelenin ötesinde bir şeydi de. Çünkü her biri ihtilalin gelişmesi için ayrı bir politika ve ayrı bir metodu temsil ediyordu. Troçki ihtilalden birkaç yıl önce bile «sürekli ihtilal» görüşünü savunuyordu ve hâlâ aynı görüşteydi. Ona göre hiçbir ülkenin, koşullar ne kadar elverişli olursa olsun, tam bir sosyalist düzen kurması mümkün değildi, gerçek sosyalizm ancak bir dünya ihtilalinden sonra kurulabilirdi. Ekonomik gelişmede sosyalizmin kapitalizmin yerine geçmesi kaçınılmaz olduğundan, kapitalizm ne kadar yayılsa ve uluslararası bir durum alsa, düzeni de o kadar çökmeye doğru gider. Nitekim buna birçok ülkede tanık oluyoruz. O halde evrensel varlığı korumaya muktedir olacak olan tek düzen sosyalizmdir. Bu nedenle, sosyalizmin kurulması kaçınılmazdır ve marksist teori de işte budur. Fakat bütün dünyayı kapsamayan ve tek bir ülkede sosyalizmin kurulmasını amaçlayan çabalar, ekonomik düzende geriye dönüş

sonucunu doğurur. Bu nedenle sosyalizmin bütün dünyaya yayılması, sosyal gelişim de dahil, her gelişimin temeli olarak kabul edilmelidir. Bundan sapmak ne bir fayda getirir, ne de işe yarar. Troçki teorisini açıklamaya şöyle devam ediyor:

«O halde, ne kadar büyük olursa olsun bir ülke, hatta bizzat Sovyetler Birliği dahi, ekonomik alanda tek başına sosyalizmi kuramaz. Çünkü Sovyetler Birliği, ekonomik gelişmesini sağlamak için, sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine dayanmak zorundadır. Burada mesele, şehirle köyün işbirliği yapmasına benzer. Sanayileşmiş Batı ülkeleri şehri, tarımsal Rusya ise köyü temsil ediyor.»

Troçki politik açıdan da, tek bir sosyalist ülkenin, kapitalist devletler arasında yaşamasının imkansız olduğuna inanıyordu. Çünkü birbirine zıt iki düzen yanyana yaşayamazdı. Nitekim bunun, fiilen böyle olduğunu da gördük. Ya kapitalist devletler tarafından bu sosyalist devlet ezilecek, yada kapitalist ülkelerde de sosyalist ihtilaller patlayacak ve sosyalizm her yerde direnecektir. Ama bununla birlikte iki düzenin birkaç yıllık bir süre için yanyana yaşaması da tabii ki imkansız değildir. Fakat bu süre de karışık ve elektrikli bir hava içinde geçecektir.

Bu fikirler aslında Troçki'ye özgü değildi; ihtilalden önce de, sonra da Sovyet liderlerinin görüşlerini temsil eden fikirlerdi. Onlar, kordan daha şiddetli bir ısıyla, bazı Avrupa devletlerinde ihtilallerin patlamasını bekliyorlardı. Avrupa semalarında fiilen de bulutlar toplandı gerçi, ama gürlemeden dağıldı. Rusya ise Yeni Ekonomik Politika'yı uygulamaya başladı ve bütün gayretlerini kendi gelişmesi yönünde yoğunlaştırdı. Fakat Troçki tehlike çanını çaldı ve dünyada ihtilaller çıkarılması için cesur bir politika izlenmediği takdirde Sovyet İhtilali'nin tehlikeye düşeceğini söyledi. Bu görüş Stalin'e sert bir şekilde meydan okumak demekti. İki lider arasındaki çatışma

birkaç yıl Komünist Partisi'nin sarsılmasına yol açtı ve sonunda Stalin'in kesin zaferiyle sona erdi. Bu da, Stalin'in parti örgütüne hakim olması sayesinde oldu. Troçki ve taraftarları ihtilal düşmanı ilan edildiler ve partiden atıldılar. Troçki partiden atıldıktan sonra Sibirya'ya sürüldü, daha sonra da ülkeden çıkarıldı.

Stalin'le Troçki arasındaki çatışma, Stalin'in, köylüleri parti saflarına kazanmak için cesur bir tarım politikasının izlenilmesi konusunda öne sürdüğü öneriyle patladı. Bu öneri, sosyalizmin Rusya içinde güçlenmesine çalışılmasını ve dışarıda olup bitenlere göz yumulmasını öngörüyordu. Troçki bu teklife karşı çıktı ve «sürekli ihtilal» teorisine bağlı kalarak, bu teoriyi gerçekleştirmeden köylüleri parti saflarına kazanmanın mümkün olmayacağını söyledi. Gerçekte Stalin Troçki'nin birçok görüşlerini benimsedi ve onlara kendi damgasını vurdu. Troçki kendi otobiyografisini anlatan kitabında bu konuda şöyle diyor: «Politikada sadece neye karar verildiği önemli değil, nasıl ve kimin karar verdiği de pek önemlidir.»

Böylece bu iki dev arasındaki çatışma, Troçki'nin, üzerinde parlak ve kahramanca bir rol oynadığı sahneden çıkarılması ve uzaklaştırılmasıyla sona erdi. Troçki, kurucularından biri olduğu Sovyetler Birliği'ni terketmek zorunda bırakıldı. Sahip olduğu güçlü kişilikten korkan kapitalist devletlerin çoğu kendisini barındırmadılar, İngiltere ve birçok Avrupa devletleri, Troçkinin kendi ülkelerine girmesini yasakladılar. Sonunda Türkiye'de İstanbul'a yakın Prinkipo Adasında[1] geçici bir sığınak buldu; orada kendini yazmaya verdi ve «Rus İhtilali Tarihi» adlı kitabını yazdı. Stalin'den duyduğu nefret, bütün duygularını doldurmuştu. Bu yüzden hücumlardan ve eleştirilerden kendini alamadı. Dünyanın bazı yerlerinde Troçkist parti-

(1) **Prinkipo: Büyükada'nın Bizans dönemindeki adıdır. (M. E. B.)**

ler kuruldu ve bunlar Sovyet Hükümeti'yle Komintern'in temsil ettiği resmî komünizme karşı hücuma geçmeye başladılar.

Stalin Troçki'den kurtulur kurtulmaz, gayretlerini büyük bir cesaretle tarım politikasını uygulamakta topladı. Karşılaştığı problemler basit değildi. Okumuşlar arasında işsizlik ve yoksulluk yayılmıştı. İşçiler birkaç defa grev yaptılar. Stalin'in ilk yaptığı iş, kulaklara[1] yüksek vergi yüklemek oldu. Buradan elde edilen paraları kollektif çiftlikler (kolhoz) yapılmasına ayırdı. Bu çiftliklerde birçok köylüler, ortaklaşa çalışırlar, elde ettikleri kârı da aralarında paylaşırlardı. Tabii kulaklar bu politikaya karşı çıktılar. Hayvanlarına ve tarım araçlarına da el konacağından, yoksul köylülerin hayvanlarına ve tarım araçlarına sahip çıkıp ortak olacaklarından korktular, bu yüzden hayvanlarını öldürmeye başladılar. O kadar çok hayvan öldürüldü ki, ertesi yıl Rusya hayvansal besin maddelerinde, özellikle et ve sütte çok sıkıntı çekti.

Kulakların bu davranışı, Stalin'in beklemediği bir darbeydi. Buna rağmen azim ve sebatla programını uygulamaya devam etti, onu geliştirerek tarımla endüstriyi birlikte kapsayacak duruma getirdi ve ülkenin her yanında uyguladı. Stalin büyük ve örnek kollektif çiftlikler kurmakla köylüyü endüstriye yaklaştırmaya çalışıyordu. Ayrıca büyük fabrikalar, elektrik santralları kurmak, maden ocaklarını açmak ve benzer işlerle ülkeyi sanayileştirmeyi amaç edinmişti. Bütün bunların yanı sıra eğitim, bilim, ticaret, yardımlaşma, milyonlarca işçi için konut yapılması, kısacası halkın yaşama standardını yükseltmek alanında da çeşitli çalışmalara girişilmesini istiyordu. Rusya'da hazırlanan «Beş Yıllık Plan» işte bu amaçları gerçekleştirmeyi öngörüyordu. Bu o kadar geniş ve yüklü bir plandı ki,

(1) **Kulak: Rusya'da toprak ağalarına verilen addır. (M. E. B.)**

hatta servet ve imkanları bol olan bir ülkede bile gerçekleştirilmesi güçtü. Nerede kaldı ki Rusya gibi geri kalmış bir ülkede gerçekleştirilebilsin. Buna girişmek bir çeşit delilik kabul ediliyordu.

Beş Yıllık Plan tam ve geniş bir araştırma sonucunda hazırlandı. Ülkenin bütün olanakları tesbit edildi. Bilginler, mühendisler, uzmanlar planın çeşitli bölümleri arasında koordinasyon kurulması problemini görüştüler. Bu konu, işin en güç yanını teşkil ediyordu. Örneğin hammadde bulunmadığı takdirde büyük bir fabrikanın hiçbir değeri kalmayacaktı. Hammadde bulunsa bile onu fabrikaya taşımak gerekir, bu da ulaştırma ve demiryolu ihtiyacını ortaya çıkarır, bunun için de kömür gerekirdi. O halde önce kömür ocakları açılmalıydı. Öte yandan fabrikaların çalışması elektrik enerjisine bağlıydı; bunu elde etmek için de nehirler üzerinde barajlar yapmak gerekirdi. Bu da mühendislere, teknik elemanlara ve kalifiye işçilere ihtiyaç gösteren bir işti. Bu nitelikte olan ve binlercesine ihtiyaç duyulan kadın ve erkek elemanların kısa zamanda yetişmeleri ise kolay bir iş değildi. Evet, çiftliklere binlerce traktör göndermek mümkündü, ama asıl problem, bunları kimlerin kullanacağı ve arızalanınca kimlerin onaracağıydı.

Beş Yıllık Plan'ın, içinde topladığı problemlerin birbirlerine ne kadar bağlı olduğunu anlaman için sana birkaç örnek verdim. Bu problemler öylesine birbirlerine bağlıydı ki, bir tek yanlışlık birçok kötü sonuçlar doğurabilirdi. Zincirin bir halkası koptuğu takdirde, programın o bölümünü, tamamen durdurmasa bile geciktireceği muhakkaktı. Ne var ki, Rusya bir tek büyük farkla kapitalist devletlerden ayrılıyordu. Kapitalist düzenlerde çeşitli iş kolları kişilere bırakılmıştır; bu yüzden de işgücünün ve imkanların büyük kısmı, aralarındaki rekabetle tükenip heder olmaktadır. Kapitalist düzenlerde çeşitli imalatçılar yada

işçi grupları arasında koordinasyon bulunmaz. Kısacası kapitalist düzende geniş çapta planlama yoktur. O düzende herkes kendine özgü bir plan yapar ve bunun amacı da, diğer kişilerle rekabet etmek ve onları yolunun üstünden uzaklaştırmaktır. Tabii bütün millet böyle fertlerden meydana gelirse hiçbir örgütlenme gerçekleşemez, yoksullarla zenginleri birbirlerinden ayıran uçurumun derinliği daha da artar. Sovyet Hükümeti ise, ülkenin her tarafındaki çeşitli sanayi ve iş kollarına hakim olmak gücüne sahipti. Bu nedenle, bütün iş kollarını içinde toplayacak bir tek plan çizebiliyordu. Ve bir yanlışlık olmadığı takdirde bu yolda harcanacak çabalar boş yere heder olmayacaktı. Hatta, bütün çalışmalar bir tek organ tarafından kontrol edildiği için, çıkacak bir aksaklığın yada yanlışlığın da hızla düzeltilmesi mümkün oluyordu.

Planın amacı, Sovyetler Birliği'ni sanayileştirmek için sağlam temeller kurmaktı. Sovyet yöneticileri kumaş ve benzeri tüketim maddelerini üretecek bazı fabrikalar kurmayı düşünmüyorlardı. Bu pek kolaydır. Çünkü bunun için bizim Hindistan'da yaptığımız gibi, dışarıdan birtakım makineler alıp monte etmekten başka bir şey gerekmez. Tüketim maddeleri üreten bu gibi sanayi dallarına «hafif sanayi» denir. Bu hafif sanayi de demire, çeliğe, hafif sanayi için motor ve benzeri gerekli makine ve gereçleri imal eden «ağır sanayi»e dayanır. İşte Sovyet Hükümeti de Beş Yıllık Planda, çabalarını bu ağır sanayii gerçekleştirmekte yoğunlaştırmaya karar verdi. Böylece önce endüstrinin temelini sağlamlaştıracak, sonra hafif sanayie kolayca geçebilecekti. Ayrıca ağır sanayi Rusya'yı, savaş araçlarını ve makinelerini elde etmek için yabancı devletlere boyun eğmek ihtiyacından da kurtaracaktı.

Ağır endüstriyi hafif endüstriye tercih etmek, belki kolay gibi görünür. Fakat aslında bu, Sovyet halkına büyük güçlükler ve acılar yükledi. Çünkü ağır endüstri ha-

fifinden çok pahalıya mal olur ve çabucak kazanç da getirmez. Örneğin kumaş fabrikası yalnız monte edilmekle kumaş üretebilir ve hemen halka satılabilir. Tüketim maddeleri üreten diğer hafif sanayi kollarında da durum böyledir. Demir ve çelik fabrikaları ise demir çubuklar ve lokomotifler üretir. Bunların da demiryolu yapılmadıkça tüketimi, hatta kullanılması bile imkansızdır. Demiryolunun yapılması ise zaman ister. Böylece ağır sanayi alanında yapılan yatırımlar bir süre donup kalır. Oysa Rusya gibi bir ülkenin paraya çok ihtiyacı vardı.

Görülüyor ki, Rusya'da geniş çapta ağır endüstrinin kurulması büyük fedakarlıklar gerektirirdi. Yapılan her fabrikanın, dışarıdan aldıkları her makinenin ve aracın karşılığını nakit altınla ödüyorlardı. Peki Rus halkı bunu nasıl yapabildi? Onlar kemerlerini sıktılar, aç kaldılar, zorunlu ihtiyaçlardan bile kendilerini yoksun bıraktılar. Bütün bunlara, dışarıdan aldıklarının karşılığını ödeyebilmek için katlandılar. Gıda maddelerini ihraç edip karşılığında makine satınalıyorlardı. Dışarıda pazarı bulunan her şeyi satıyorlardı: Buğday, arpa, sebze, meyve, yumurta, kaymak, et, kümes hayvanları, bal, balık, havyar, şeker, yağ... Bu maddelerin dışarıya ihraç edilmesi, kendilerinin bunlardan yoksun kalmalarını gerektiriyordu. Rus halkının elinde kaynak yada başka bir yiyecek maddesi kalmamıştı, çünkü elinde ne var ne yoksa, hepsini dışarıya ihraç ediyordu.

1929 yılında Beş Yıllık Plan'ın uygulanması için seferber edilen kitleleri harekete getiren ve bu yeni mücadele yolunda bütün çabalarını toplamaya iteleyen etken, İhtilal ruhu ve uğrunda savaştıkları ihtilalin amaçlarıydı. Bu mücadele hiçbir yabancıya yada düşmana karşı değildi, Rusya'daki geriliğe ve gericiliğe, kapitalizmin kalıntılarına ve halkın yoksulluğuna karşıydı. Bu fedakarlıklara büyük bir coşkunlukla katlandılar ve sıkıcı bir hayat yaşamayı

kabul ettiler. Onlar, ufukta gözüken ve gerçekleştirilmesinin şerefi kendilerine ait olan büyük gelecekleri uğrunda hazırlarını feda ettiler.

Milletler eskiden bütün gayretlerini bir tek büyük iş için sarfediyorlardı, o da savaştı. Örneğin Dünya Savaşı'nda Almanya, İngiltere ve Fransa, tek bir amaç için çalıştılar, o da savaşı kazanmaktı; o uğurda her şey önemsiz sayılırdı. Tarihte ilk defa Rusya'da bir devlet görüyoruz ki, yıkmak için değil, yapmak ve geri kalmış bir ülkeyi sosyalist düzen içinde endüstri devletlerinin düzeyine çıkarmak bütün çabalarını seferber etmiştir. Fakat orta sınıfların, özellikle yoksulların uğradıkları sıkıntı da büyüktü. Çok defa, Planın pek ağır olduğundan, çökebileceğini ve Sovyet Hükümetini de birlikte götürebileceğini gösteren belirtiler de göründü. Bu yüzden, işleri yürütmek için büyük bir cesaret gerekiyordu. Birçok Bolşevik liderler bile tarım programının yolaçtığı darlığın çekilmez hale geldiğini ve hafifletilmesi gerektiğini düşündüler. Fakat Stalin bunu kabul etmedi; gemiyi sükunetle, sessizlikle ve azimle yürüttü. O, konuşmaktan hoşlanmazdı ve kitlelerin önünde pek nedir konuşurdu; çizilmiş yolunda yürüyen değişmez kaderin bir demir heykeli gibi görünüyordu. Bu cesaretinin ve azminin bir kısmı, parti'nin öbür üyelerine ve Rusya'daki diğer işçilere de geçmişti.

Bu sırada Beş Yıllık Planı tanıtan propaganda kampanyası da geniş ölçüde yürütülüyor, halkı coşturup ileri doğru iteliyordu. Nehirler üzerinde elektrik santrallarının, barajların, köprülerin kurulmasında ve fabrikalarla kollektif çiftliklerin açılmasında kitlelerin büyük gayreti vardı. Yapı mühendisliği, halkın ilgi gösterdiği bir meslek haline geldi. Gazeteler, mühendislerin gerçekleştirdiği büyük işler hakkında yayın yapıyorlardı. Halk çöllere ve ovalara dağılıp oraları bayındır hale getirmeye başladı, endüstri merkezleri çevresinde yeni ve büyük şehirler kurdu. Yeni yol-

lar yaptılar, nehirler arasında kanallar açtılar, çoğu elektrikle işleyen demiryolları döşediler, hava alanları yaptılar; kimyasal maddeler, savaş araçları ve makine imal eden fabrikalar kurdular. Böylece Sovyetler Birliği sonunda traktör, lokomotif, otomobil, motor, elektrik santralı, uçak gibi maddeler üreten bir endüstri ülkesi haline geldi. Geniş bölgelere elektrikle birlikte radyo da yayıldı. İşsizlik tamamen ortadan kalktı. Çünkü bayındırlık ve diğer işler, her çeşit işçiye ihtiyaç gösteriyordu. Çalışmak için dışarıdan da birçok mühendis geldi ve büyük sevgiyle karşılandılar. Şunu da belirtmeliyim ki, bu sırada Batı Avrupa'da ve Amerika'da ekonomik buhran hüküm sürüyordu ve işsizlik korkunç bir şekilde yaygındı.

Beş Yıllık Plan tabii ki, kolayca uygulanmadı. Sovyetler bu alanda bazı güçlükler ve eksikliklerle karşılaştılar. Bu da bazı aksaklıklara yolaçtı. Fakat buna rağmen planın uygulamasıyla ilgili çalışmalar, gücünden ve coşkunluğundan birşey kaybetmeden devam etti. Aslında onların yaptıklarından daha çok çalışmaya ihtiyaçları vardı. Bunun için «Dört Yılda Beş Yıllık Plan» sloganını ortaya attılar. Sanki beş yıl, bu şaşırtıcı programın uygulanması için fazla geliyormuş gibi, Planı 31 Aralık 1932'de, yani başlamasından dört yıl sonra sona erdirdiler; bundan sonra, 1 Ocak 1933'te de yeni bir Beş Yıllık Plan uygulamaya başladılar.

Dış ülkelerde birçok kimseler, Beş Yıllık Planı gözden geçirdiler. Kimisi onun parlak bir başarı kazandığı kanısındadır, kimisi de başarısızlığa uğradığı görüşünü savunmaktadr. Onun nerede başarısızlığa uğradığını söylemek kolaydır. Çünkü ele aldığının hepsini fiilen gerçekleştirmedi. Rusya'daki imkanlar birbirleriyle orantılı değildi. En çok kalifiye işçilerin ve uzmanların eksikliğinden yakınıyorlardı. O kadar ki, Rusya'da kurulan fabrikaların sayısı, bunları işletmek için gereken mühendislerin sayı-

sından fazlaydı. Yani lokantaların aşçılardan daha çok olması gibi bir durum vardı. Tabii bu orantısız durumun hızla yada hiç değilse giderekten ortadan kalkması da kaçınılmazdı. Ortada bir tek belli şey vardır, o da Beş Yıllık Planın, Rusya'nın çehresini değiştirdiği gerçeğidir. Çünkü Rusya bu Plan sayesinde, geri kalmış bir feodal devletten, direkt olarak bir endüstri devletine dönüştü. Ayrıca eğitim, sosyal hizmetler, sağlık sigortası, kazalara karşı sigorta işleri de diğer devletlerinkinden çok daha ilerledi. İşsizlerin boyunları üzerinde kılıç gibi duran işsizlik ve açlık korkusu, eksiklik ve ihtiyaçlara rağmen birden ortadan kayboldu; halk ekonomik güveni, içinde, duyar duruma geldi.

Beş Yıllık Planın başarıya mı, başarısızlığa mı uğradığı konusunda tartışmaya asla yer yoktur. Sovyetler Birliği'nin şimdiki durumuna bakmakla bu sorunun cevabı öğrenilebilir. Dikkate değer taraf şudur ki, bu plan, tüm dünyanın dikkatlerini üzerine çekti. Şimdi herkes «planlama»dan ve beş yıllık, on yıllık planlardan bahsediyor.

27 Sovyetler Birliği'nin Karşılaştığı Güçlükler

11 Temmuz 1933

Beş Yıllık Plan gerçekten ağırdı ve devrimci bir hamleydi. Tarım alanında eski köhne metodları yeni metodlarla ve araçlarla değiştirdi. Endüstri alanında da, Rusya'yı başdöndürücü bir hızla kalkındırdı. Fakat bütün bunlardan daha önemlisi bu planın arkasında gizli bulunan devrimci ruhtu. Politika ve endüstri alanında yeni olan bu ruh, bilimsel metodları toplum yapısına uygulamaya çalışan bilim ruhuydu. Böyle bir ilerleme, başka ülkelerde, hatta ileri sanayi ülkelerinde bile gerçekleşmemişti. İnsanlıkla ilgili meselelerde ve sosyal alanlarda bilimsel metodları uygulamak, Sovyet Planlaması'nda en önemli konudur. Bunun içindir ki, bütün dünyanın şimdi artık planlamadan bahsettiğini görüyoruz. Fakat kapitalizm gibi bir sosyal düzene bu planın uygulanması, çetinliklerin en çetinidir. Çünkü kapitalist düzen rekabete, fertlerin çıkar ve servetlerinin korunmasına dayanır.

Fakat önceden de dediğim gibi, sefalet ve güçlükler de Beş Yıllık Planla yanyana yürüdü ve Sovyet vatandaş-

ları, onun gerçekleştirilmesi uğrunda çok şey feda ettiler. Ama çoğu bu pahayı sevinerek ödedi, gelecekte durumunun düzeleceği umuduyla, birkaç yıl için fedakarlık yapmayı ve zorluklara katlanmayı kabul etti. Bazı kimseler de bu pahayı istemiyerek ödediler. En çok güçlüklerle karşılaşan sınıf kulaklardı. Çünkü onlar servet ve nüfuzları yüzünden plana ayak uyduramıyorlardı. Bunun nedeni de kapitalist olmalarıydı. Bunun için sosyal temeller üzerine kollektif çiftliklerin kurulmasını ve geliştirilmesini engellemek istediler. Bazen bu çiftliklerin kurulmasına karşı çıkıyor, bazen de onları içerden çökertmek ve kâr sağlamalarına engel olmak için o çiftliklere giriyorlardı. Fakat Sovyet Hükümeti sürekli olarak onların karşısındaydı. Hükümet, kulaklar ve ülkenin düşmanlarıyla birlikte entrikalar çevirdiğinden, ajanlık yaptığından şüphe edilen orta sınıf üzerinde baskısını artırıyordu. Bu yüzden hapse atılanlar arasında birçok mühendis de vardı. Ülkenin mühendislere çok ihtiyacı olduğundan, bu durum, Planı da geniş ölçüde aksatıyordu. Çoğu zaman Planın çeşitli bölümleri koordine edilemiyordu. Ulaştırma sistemi geriydi; bu yüzden, fabrikaların ürettiği mallar uzun zaman beklemek zorundaydı ve tabiatıyla diğer alanlardaki çalışmalar da bu yüzden aksamaya uğruyordu. Fakat karşılaşılan güçlüklerin en büyüğü, uzmanların ve mühendislerin yetersizliğiydi.

Beş Yıllık Plan sırasında dış dünya, daha doğrusu kapitalist dünya, başından geçen ekonomik buhranların en şiddetlisi içinde bulunuyordu. Ticaret durgundu, fabrikalar kilitlenmişti, işçiler boş kalmışlardı. Dünyanın her tarafında gıda maddelerinin ve hammaddelerin fiyatlarının düşmesi yüzünden köylüler ağır darbe yediler. Bu durumları Sovyetler Birliği'nin o zamanki durumuyla karşılaştırdığımızda görüyoruz ki, Sovyetler Birliği sürekli hareket halindedir ve ülkede bir tek işsiz işçi yoktur. Sovyetler Birliği dünya ekonomik buhranından etkilenmedi. Çünkü eko-

nomisinin temeli tamamen ayrıydı. Fakat buhranın dolaylı etkilerinden kurtulamadı ve bu da güçlüklerini daha da artırdı. Sana önce de bildirdiğim gibi, Sovyetler, makineleri dışarıdan alıyor ve yabancı ülkelere sattıkları tarım ürünlerinin parasıyla bunların karşılığını ödüyorlardı. Dünyâ pazarlarında gıda maddelerinin fiyatları düşünce, Sovyetlerin sattığı tarım ürünlerinin fiyatları da düştü. Bunun üzerine bu ürünlerin ihracatını artırmak ve makinelerin parasını ödemek için büyük miktarda altın da ihraç etmek zorunda kaldılar. Böylece fiyatların düşmesi Sovyetlerin büyük zarara girmelerine yolaçtı ve hesaplarını altüst etti. Ayrıca diğer güçlüklere ek olarak ülkede zorunlu ihtiyaç maddelerinin eksilmesine sebep oldu.

Bu güçlükleri artıran etkenlerden biri de, gıda maddelerinin eksikliği artarken, Sovyetler Birliği'nin her tarafında nüfus sayısının da artmasıydı. Tarım ürünlerindeki artışla orantılı olmayan bu artış, Sovyetlerin karşılaştığı en büyük problemdi. Sovyetler Birliği'nin nüfusu İhtilalden önce 130 milyondu. Bu sayı, İhtilalden sonraki yıllarda, İçsavaşta büyük kayıplar vermelerine rağmen şu artışı gösterdi:

1917	yılında	130	milyon
1926	»	149	»
1929	»	154	»
1930	»	158	»
1933	»	165	»

Yani nüfus 15 yıldan az bir zaman içinde 35 milyon yani %26 oranında artmış bulunuyordu. Bu da gerçekten yüksek bir orandır.

Sovyetler Birliği'nde yalnız nüfusun toplamı değil, aynı zamanda şehir nüfusu da arttı. Eski şehirler geliştiler, büyüdükçe büyüdüler. Ayrıca çöllerde ve ovalarda yeni yeni endüstri şehirleri kuruldu. Birçok köylüler köylerden

şehirlere göç ettiler. Çünkü Beş Yıllık Plan gereğince yapılan büyük projelerdeki çalışma imkanları onları çekiyordu. Sovyetler Birliği'nde 1917 yılında, nüfusu yüzbinden fazla olan 24 şehir vardı. Bu sayı 1926'da 31 oldu, 1933 yılında ise 50'yi geçti. 15 yıl içinde Sovyetler yüzden fazla endüstri şehri kurdular. 1913-1933 yılları arasındaki dönemde Moskova'nın nüfusu 1,600,000'den 3,200,000'e yükseldi. Leningrat'ın nüfusu ise bir milyon daha artarak üç milyona yaklaştı. Kafkasötesi'ndeki Bakû şehrinin nüfusu ise 334,000'den 660,000'e çıkarak iki misli arttı. Toplam olarak şehirlerin nüfusu 1913 yılında 20 milyon iken 1932 yılında 35 milyona yükseldi.

Fakat köyden şehre yapılan bu akın da bazı problemlerin doğmasına yol açtı: Köyden şehre gidip orada işçi olarak çalışan köylü artık köydeki gibi besin maddesi üretemez, makine ve araç üretir ve besin maddelerinin tüketicisi olurdu. Bu da besin maddelerinin azalmasına yol açtı. Besin maddelerinin önemli ölçüde azalmasına yol açan bir etken daha vardı: Gelişen endüstri fazla hammadde ister. Örneğin kumaş fabrikaları pamuğa ihtiyaç gösterir. Bunun için Sovyet köylüleri eskiden gıda maddeleri ektikleri toprakların çoğuna artık pamuk ekmek zorunda kalıyorlardı. Bu da gıda maddelerini azalttı.

Sovyetler Birliği'ndeki nüfus sayısının artışı, başlıbaşına bolluk kanıtlarından biri sayılır. Çünkü bu artış, Amerika'daki gibi dışarıdan yapılan göçlerden meydana gelmiş değildi, içerideki artıştı. Bunun da anlamı şuydu; halkın karşılaştığı bütün güçlüklere rağmen genellikle herhangi bir açlık olmadı. Karne usulü şiddetle uygulanıyordu ve bu suretle herkese, hayatı için gerekli maddeleri elde etme imkanı veriliyordu. Yetkili tarafsız gözlemciler, nüfus artışının, halkın duyduğu ekonomik güvenlik duygusu sayesinde olduğu görüşündedirler. Çünkü artık çocuklar aile için yük olmazlar; devlet onlarla ilgilenir, onları bes-

leyip eğitir. Artışın bir diğer nedeni de temizliğin ve çocukların ölüm oranını binde 27'den binde 13'e indiren sağlık hizmetlerinin yayılmasıydı. Örneğin Moskova'da 1913 yılında çocuk ölümünün oranı binde 23'ten fazlaydı, 1931'de binde 13'ten daha aşağıya düştü.

Yiyecek maddelerinin eksikliği problemini daha da düğümleyen etkenlerden biri de, 1931 yılında ülkede meydana gelen kuraklıktı. Ayrıca 1931 ve 1932 yıllarında Uzakdoğu'da savaş karartısı belirdi ve Sovyetler, Japonların diğer kapitalist devletlerle birlik olup üzerlerine savaş açacaklarından korktular. Bunun için, gerektiği zaman ordularını besleyebilmek için tahıllarını stok etmeye başladılar. Bir Rus atasözü diyor ki: «Korkunun geniş gözleri vardır.» Bu söz gerçekten doğrudur. Kapitalizmin, komünizmi barış ve güven içinde bırakmasının mümkün olmadığı, onu ortadan kaldırmaya çalıştığı ve bu amaç uğrunda manevra üstüne manevra yaptığı için, görüyoruz ki, Bolşeviklerin sinirleri sürekli olarak gergindir, gözleri en ufak bir kıpırdanma karşısında dört açılır. Bu korkuda haksız da değiller. Çünkü onlar çok defa, hatta ülkelerinde bile fabrikalarını yıkmak, planlarını bozmak amacını güden çabalarla karşılaştılar.

1932 yılı, Sovyetler Birliği tarihinde gerçekten kritikti. Bu sırada hükümet kollektif çiftliklerde olduğu gibi, toplumun mallarını çalan hırsızlara ve yıkıcılara karşı sert tedbirler almak zorunda kaldı. Gelenek olarak Rusya'da idam hükmü yoktur. Fakat İhtilale karşı zararlı davranışlarda bulunanları cezalandırmak için bu da çıkarıldı. Sonra Sovyet Hükümeti, toplumun mallarını çalmanın İhtilale karşı zararlı çalışma anlamına geleceğini, bu nedenle onun cezasının da idam olacağını ilan etti. Bunu yorumlamak konusunda Stalin şunları söyledi: «Kapitalistler, düzenlerini güçlendirmek için özel mülkiyeti, dokunulmaz ve kutsal birşey sayarlar. Biz komünistlerin de sosyalist

düzenimizi güçlendirebilmek için, kamu mülkünü, dokunulmaz ve kutsal varlık saymamız gerekir.»

Sovyet Hükümeti daha sonra sert tedbirleri hafifletmek için yeni tedbirler aldı. Bu tedbirlerin önemlisi, özel ve kollektif çiftliklerde çalışanlara üretimlerinin fazlasını şehir ve pazarlarında satma izninin verilmesiydi. Bu bize, 1921 yılında Askeri Komünizm döneminden sonra hükümetin aldığı Yeni Ekonomik Politikayı hatırlatmaktadır. Fakat Sovyetler Birliği şimdi eski durumundan çok farklıdır. Sosyalizm ve endüstrileşme yolunda geniş adımlarla ilerlemiş, tarımının çoğunu kollektifleştirmiştir.

1929 ve 1933 yılları arasında yaklaşık olarak 200,000 kollektif, 5,000 devlet çiftliği kuruldu. Bu devlet çiftliklerinin bir kısmı örnekti, diğerleri ise çok genişti. Yine bu dönemde 120,000 traktör ithal edildi ve köylülerin üçte biri kollektif çiftliklerde üye oldu. Hızla ilerleyen örgütlenmelerden biri de kooperatifçilikti. Tüketim kooperatiflerinin 1928 yılında 26 milyon 500 üyesi varken bu sayı 1932 yılında 75 milyona yükseldi. Bu kooperatiflerin, ülkenin yakın ve uzak bütün kesimlerinde toptan ve perakende satış mağazaları şebekesi vardır.

1 Ocak 1933'te İkinci Beş Yıllık Planın uygulanmasına başlandı. Bu bölüm hayat standardını yükseltmek için hafif endüstriyi öngörüyordu. Hükümet halka, Birinci Beş Yıllık Planda harcadığı çabaya karşılık olarak şimdi ödül vermek umudundaydı. Artık dışarıdan makine almaya ihtiyaçları kalmamıştı. Çünkü Sovyet ağır endüstrisi, ihtiyaçlarını karşılayacak duruma gelmişti. Tabii bu da onları, satınaldıklarının karşılığını ödemek için gıda maddelerini büyük ölçüde dışarıya satmak külfetinden kurtarmıştı. Stalin 1933 yılında Kollektif Çiftliklerde Çalışan Köylüler Kongresinde yaptığı konuşmada dedi ki:

«İlk amacımız, kollektif çalışan köylülerin refaha kavuşmalarıdır. Evet, yoldaşlar! Onlara refah istiyoruz. Ba-

zı kimseler diyorlar ki, 'sosyalisme ulaştıktan sonra artık niçin çalışıyoruz! eskiden çalıştık, şimdi de çalışıyoruz, çalışmayı bırakmanın zamanı gelmedi mi?» Ben bu soruya cevap vereyim: Hayır! Çünkü çalışma, sosyalizmin temelidir. Sosyalizm herkesin güven içinde çalışmasını ister. Sosyalist düzende çalışanlar başkası için değil, zenginler için değil, sömürücüler için değil, yalnız kendileri için ve toplum için çalışırlar.»

Rusya'da sürekli bir çalışma vardır ve eski yıllardaki durumundan daha hafif ve sade de olsa, yine sürmesi gerekir. Sovyetlerin «çalışmayana ekmek yok» prensibi yerindedir. Bolşevikler çalışmak için bu prensibe yeni bir itici güç eklediler; o da toplumu kalkındırmak ve güzelleştirmektir. Eskiden bu itici güç bazı kişilerin ve örnek adamların gayretini harekete getirirdi. Fakat Sovyet Rusya'daki gibi, halkı hepten harekete getirmesi daha önce görülmemişti. Kapitalist düzenin, üzerinde kurulduğu temel ilke, bireysel rekabet ve kazançtır, Bu da daima başkalarının sırtından elde edilir. Bu kazancı harekete getiren güç, Sovyetler Birliği'nde artık ortadan kaybolmuş, yerini kollektif bir itici güce veriyor. Bir Amerikalı yazar, Rusya'daki işçiler hakkında şunları yazıyor: «Rusya'daki işçiler, karşılıklı güvenin kendilerini yoksulluktan ve korkudan kurtaracağını öğreniyorlar.» Yoksulluktan ve güvensizlikten duyulan korkunun kökünü kazımak -ki bu korku her yerde insanların göğsüne kabus gibi çöker- başlı başına büyük bir iştir. Denildiğine göre, bu korkunun kökünü kazımak, Sovyetler Birliği'nde akıl hastalıklarının önüne hemen hemen nihai bir sınır koymuştur.

Sana Sovyetler Birliği'ndeki eğitim, bilim ve kültür konusunda da yazmak isterim. Fakat bu arzumu dizginleyeceğim, yalnız seni ilgilendiren bazı konuları kısaca anlatacağım.

Gözlemcilerin çoğu, Rusya'daki eğitim sisteminin,

dünyadaki mevcut sistemlerin en yükseği ve en iyisi olduğunu kabul ediyorlar. Cehalet tamamen ortadan kalkmıştır. Şaşılacak taraf, Orta Asya'da Özbekistan, Türkmenistan gibi geri bölgelerde kaydedilen büyük ilerlemelerdir. Bu bölgelerde 1913 yılında, 6,200 öğrenci alan 126 okul vardı. 1932 yılında ise aynı bölgede 700,000 öğrenci alan 6,975 okul mevcuttu. Bu öğrencilerin üçte birden fazlası kız öğrencilerdi. Ayrıca mecburi öğrenim usulü de kabul edilmiştir. Bu müthiş ilerlemeyi takdir edebilmek için şunu hatırlamak gerekir ki kızlar pek yakın zamana kadar toplum hayatının tamamen dışındaydılar, evden dışarı çıkmalarına izin verilmiyordu. Bu hızlı ilerlemenin latin harflerinin kabul edilmesinden dolayı kaydedildiği söylenmektedir. Çünkü bu harfler ilk öğrenimi, eskiden kullanılan harflerden daha çok kolaylaştırıyor. Mustafa Kemal'in bu alanda attığı adım, Sovyetler denemesinden sonradır. Çünkü Kafkas Cumhuriyetleri, 1924 yılında arap harflerini bırakmış ve latin harflerini kullanmaya başlamışlardı. Bu, cehaleti ortadan kaldırmak için girişilen kampanyanın başarıya ulaşmasına çok yardım etti. Hatta Çinliler, Türkler, Tatarlar, Tacirler gibi birçok milletler de latin harflerini kullanmaya başladılar. Kullanılan mahalli diller olduğu gibi kaldı. Yalnız değişen, bu dillerin yazılışlarıydı.

Sovyetler Birliği'nde bütün öğrencilerin üçte ikisi, öğle yemeklerini sıcak ve bedava olarak okullarında yerler; öğrenim de parasızdır. Zaten işçi devletinde bunun böyle olması gerekir.

Eğitimin yayılması ve ilerlemesi, büyük bir okuyucu kitlesinin oluşmasını sağladı. Sovyetler Birliği'nde basılan kitap ve gazetelerin, diğer ülkelerdekilerden daha fazla olduğunu sanıyorum. Bu kitapların çoğu, diğer ülkelerde eğlenmek ve vakit geçirmek için çıkarılan hafif kitaplardan değil, ciddi ve kaliteli kitaplardır. Rus işçisi teknik ve elektrik işleriyle o kadar ilgilenir ki, bu işlerle ilgili kitapları

okumayı, hikaye kitaplarını okumaya tercih eder. Çocuklar içinse en güzel hayali kitaplar çıkarılmaktadır. Bununla birlikte, öz Bolşeviklerin bu hayali kitapları tasvip etmediklerini sanıyorum.

Bilimsel alanda ise gerek teorik bilimlerde, gerekse uygulamada Rusya birinci dereceye gelmiştir, çeşitli bilim dalları için birçok enstitü ve deneme merkezleri yapmışlardır. Örneğin Leningrad'da bitki endüstrisi alanında araştırma yapan büyük bir enstitü bulunur ve içinde 28,000 çeşit buğday vardır. Bu enstitü şimdi çeltik tohumunu uçaklar aracılığıyla ekmeği denemektedir.

Çarların ve eski soyluların sarayları, halkın kullanması için müze, dinlenme ve nekahat yerleri haline getirildiler. Leningrad yakınlarında «Çar köyü» denilen küçük bir kasaba bulunur. Orada iki kırallık sarayı vardı ve Çar yazı burada geçirirdi. Şimdi adı «Çocuk köyü» olarak değiştirildi. Çünkü şimdi o sarayları kullananlar çocuklardır. Çocuklara ve yeni kuşağa karşı Sovyet ülkesinde çok iyi davranılır, her şeyin en güzeli başkasının eline geçmese bile çocuklar içindir. Şimdiki kuşak bu çocuklar için çalışmaktadır. Çünkü bunlar, büyüdükleri zaman gerçekleşecek olan bilimsel sosyalist devleti teslim alacaklar.

Kadınlara gelince, Rusya'da kadınlar, diğer devletlerde kadınların sahip olmadıkları özgürlüğe sahip bulunuyorlar. Aynı zamanda devlet de onları özel olarak korur. Artık herhangi bir alanda çalışabilirler. Çoğu da mühendisliğe ilgi gösterdi. Tayin edilen ilk kadın Büyükelçi, Lenin'in dul karısı olan Krupskaya'dır. Kendisi daha önce Sovyet Öğretim Dairesi kollarından birinin başkanıydı.

Sovyetler Birliği her gün ve her saat yapılan değişikliklerle hayret uyandıran bir ülkedir. Bu ülkenin en önemli bölgelerinden ikisi, Sibirya ovaları ve Orta Asya'dır. İkisinin de geçen kuşaklar boyunca dünyadan ve uygarlıktan ilişkileri kesikti. Ama şimdi ilerleme alanında geniş adım-

larla yürüyorlar. Bu ilerleme hakkında sana bir fikir vermek için Sovyetler Birliği'nde en çok geri kalmış bölgelerden biri sayılan Tacikistan hakkında kısaca bilgi vereyim:

Tacikistan eskiden Rus Çarlarının emrindeki Buhara Prensleri tarafından yönetilirdi. 1920 yılında Buhara'da bir ihtilal oldu, Prens devrildi ve bir Sovyet Halk Cumhuriyeti kuruldu. Bu ihtilali de bir içsavaş izledi. Bu savaşta öldürülenlerden biri de Türkiye'nin eski liderlerinden biri olan Enver Paşa'ydı. Buhara Cumhuriyetinin adı, Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti oldu ve Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerine katıldı. 1926 yılında ise Özbekistan Cumhuriyeti içinde Tacikistan Cumhuriyeti kuruldu, 1929 yılında bağımsız oldu ve bir üye olarak o da Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerine katıldı.

Fakat Tacikistan geri ve küçük bir ülkeydi, nüfusu bir milyonu geçmiyordu. Orada deve kervanları yollarından başka hemen hiçbir ulaştırma yoktu. Yeni düzen kurulunca yolların, endüstrinin, sulamanın, tarımın, eğitim ve sağlık hizmetlerinin düzene bağlanması için hızlı tedbirler alındı. Yollar yapıldı, yeni sulama tesisleri sayesinde pamuk ekimi gelişti. 1931 yılında pamuk çiftliklerinin %60'tan fazlası ve tahıl çiftliklerinin de çoğu artık kollektif düzene göre yönetiliyordu. Orada ayrıca, elektrik satralları, sekiz pamuklu dokuma fabrikası, üç pamukyağı fabrikası kurulmuştu. Ülkeyi Özbekistan üzerinden Sovyetler Birliği'ne bağlayan bir demiryolu yapıldı, bir de hava alanı ve uçak şirketi kuruldu.

1926 yılında Tacikistan'da bir tek revir vardı. 1932 yılına kadar 61 hastane, 37 de diş tabipliği açıldı. Bunlarda 2,125 yatak ve her birinde 20 doktor bulunuyordu. Eğitim alanındaki ilerleme hakkında ise şu rakamları incelemekle karar verebilirsin:

1925 yılında yalnız altı yeni okul vardı.

1926 yılı sonunda 2,300 öğrenci alan 113 okul mevcuttu.

1929 yılında okul sayısı 500'e çıktı.

1931 yılında ise okul sayısı 2,000'i, öğrenci sayısı da 120,000'i geçti.

Tabii bu durumda eğitim bütçesi de geniş adımlarla ilerliyordu. 1929 - 1930 ders yılında okulların bütçesi sekiz milyon rubleydi. 1930 - 1932 yıllarında bu bütçe 28 milyon ruble oldu. Normal okullardan başka çocuk bahçeleri, kurslar, kütüphaneler, okuma odaları da yapıldı. Halk eğitime büyük ihtiyaç duyuyordu. Şartlar bu kadar değişince kadın da perdesinin arkasından çıktı ve perde hızla ortadan kalkmaya başladı.

Bütün bunlar, inanılması güç gibi görünüyor. Fakat ben bu bilgileri ve rakamları, 1932 yılı başlarında Tacikistan'ı ziyaret eden güvenilir bir Amerikalı gözlemcinin yayınladığı rapordan aldım. O zamandan bu yana şüphesiz birçok ilerlemeler daha olmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, Sovyetler Birliği, genç Tacikistan Cumhuriyetine eğitimin ve bilimin yayılması ve diğer amaçların gerçekleşmesi için yardımda bulunmuştur. Çünkü Sovyetler Birliği'nin politikası geri kalmış bölgelere yardım esasına dayanmaktadır. Ülkenin madenlerden yana zengin olduğu da tesbit edilmiştir. Orada altın, petrol, kömür bulunmuştur. Altın rezervlerinin de zengin olduğu sanılıyor. Bu altın madenleri eskiden Cengiz Han zamanına kadar işletiliyordu. O zamandan beri bırakılmıştı.

1931'de Tacikistan'da bir karşıdevrim başladı. Buna, daha önce Afganistan'a kaçmış olan zengin sınıflar dönüp katıldılar. Fakat başarı elde edemediler, çünkü köylüler tarafından desteklenmiyorlardı.

Bu mektup uzamaya ve karışık bir durum almaya başladı. Mektubu bitirmeden önce sana Sovyetler Birliği'nin

uluslararası çalışmalarından biraz bahsetmek istiyorum: Bildiğin gibi Sovyetler, savaşın yasaklanmasını isteyen «Kellogg Barış Antlaşması»nı imzaladılar. 1929 yılında da komşularıyla «Litvinof Antlaşması»nı yaptılar. Sovyetler barışı korumak ve saldırmazlığı öngören politikalarını uygulamak için, antlaşmalar yaparak diğer devletlerle ilişkilerini güçlendiriyorlardı. Japonya, Sovyetlerle herhangi bir antlaşma imzalamayı reddeden komşulardan biriydi. 1932 yılında Rusya ile Fransa bir saldırmazlık antlaşması imzaladılar. Bu antlaşma gerçekten önemliydi. Çünkü Rusya'yı Avrupa siyasetinde söz sahibi kılıyordu.

Çin ise diplomatik ilişki kurmadan ve sessiz düşmanlıkla dolu bir süre bekledikten sonra Japon tehlikesinin Mançurya'yı tehdit ettiğini anlayınca yeniden Sovyet Hükümeti'ni tanıdı. Sonra Rusya Japonya'yla da diplomatik ilişkiler kurdu. Fakat iki ülkenin ilişkileri hep kötü kaldı. Sovyetler, Japonların Asya'daki ihtirasları yolunda bir taş teşkil ederler. Çok defa sınır üzerinde aralarında çarpışmalar da oldu. Japon Hükümeti her zaman Sovyetleri kışkırtmaya çalışıyor, savaşla tehdit ediyor. Fakat Rusya susarak hakarete uğramayı, savaşa girmeye tercih ediyor.

Rusya ile İngiltere arasındaki çatışma ise uluslararası politikanın bir «alamet-i farika»sıydı. İngiliz mühendislerinin Nisan 1933'te Moskova'da yargılanmaları, karşılıklı öç almalara yolaçtı. Sonra kasırga durdu ve normal ilişkiler eski durumuna döndü. Fakat İngiltere'deki Muhafazakar Hükümet Sovyetlerden nefret eder. Bunun için iki devlet arasında gerginlik sürüp gidecektir. Birleşik Amerika Devletleri'nde ise Rusya'ya karşı dostluk duygusu artmaya başladı. Şimdi Başbakan Roosevelt Sovyetlerle normal diplomatik ilişkiler kurmaya çalışıyor. Çünkü dünyada Rusya ile Amerika'nın çıkarları arasında hiçbir çatışma yoktur.

Almanya'da Nazi Hükümeti'nin kurulmasıyla birlik-

te, Rusya'nın karşısına yeni ve tehlikeli bir düşman çıktı. Şimdilik Almanya'nın Rusya'ya bir zarar verebilecek güce sahip olmamasına rağmen, gelecek için büyük tehlike teşkil etmektedir. Çünkü Avrupa'daki faşist akımlar sürekli olarak güçlenmektedirler.

Rusya uluslararası ilişkilerde her güçlükten sakınan ve ne bahasına olursa olsun barışı korumaya çalışan kendi helinde bir devlettir. Tabii bu, diğer ülkelerde ihtilalleri teşvik etmeyi öngören ihtilalci politikayla tamamen çelişmektedir. Rusya dışarıdan gelebilecek bütün güçlüklerden ve düğümlerden sakınmak için kendi ülkesinde sosyalizmi kurma alanında milli bir politika güdüyor. Bu ise dolayısıyla küçük çözümyollarının, kapitalist ve emperyalist devletlerle anlaşmanın kabulünü gerektirmektedir. Fakat Sovyetlerin sosyal, ekonomik temelleri sağlamlaştırmak konusundaki çalışmaları sürüp gitmektedir.

Temmuz 1933'te Sovyet Rusya'nın durumu işte budur. Londra'da bir uluslararası ekonomi konferansı toplandı. Bu konferansa katılan Rusya da bu fırsattan yararlanarak komşuları Afganistan, Estonya, Lituanya, İran, Polonya, Romanya, Türkiye ve Letonya ile saldırmazlık paktları imzalandı. Japonya ise Rusya'yla herhangi bir antlaşma imzalamayı reddetti.

28 Dünya Ekonomik Buhranı

19 Temmuz 1933

İnsan, bilim tarafından yaratılan bu güçleri ve bunların nasıl kötüye kullanıldığını düşündükçe hayretten hayrete düşer. Kapitalist dünya günümüzde garip bir dünya halini almıştır. Bilim, radyo aracılığıyla sesimizi uzak ülkelere kadar götürür, telsiz telefon aracılığıyla da dünyanın en uzak yerinde bulunan bir kimseyle konuşabiliriz. Yakında televizyon aracılığıyla onu görmemiz de mümkün olacaktır. Bilim sayesinde insanoğlunun muhtaç olduğu her şeyi icad edip insanlığı içinde bocaladığı yoksulluktan kurtarabiliyoruz.

En eski çağlardan beri insanlar, -acı gerçeklerden ve kahredici hayatlarından kaçmak için- süt ve bal akan, sevincin, mutluluğun ve muhtaç oldukları her şeyin bolca bulunduğu mutluluk diyarını hayal etmeye çalışmışlardı. Sonra bilim geldi ve her şeyi imal etmelerine yardımcı olarak bütün araçları emirlerine verdi. Ne var ki, bütün bu olanaklara rağmen, insanların çoğu yoksulluk ve sefalet içinde yaşıyor. Bu garip bir çelişme değil midir?

Bilim ve bilimin bize sunabileceği olanaklar toplumumuzu sarsmaktadır. Çünkü toplum düzenimizle bilim birbiriyle orantılı olarak gelişmemektedirler. Şimdiki kapitalist düzenle bilimin uygulanışı ve üretim metodları arasında çelişme vardır. Toplumumuz nasıl üretim yapacağını öğrenmiştir, fakat ürettiğini nasıl dağıtacağını şimdiye kadar öğrenememiştir.

Bu kısa girişten sonra bir kez daha Avrupa'ya ve Amerika'ya dönelim: Dünya Savaşı'ndan sonraki 10 yıl içinde Avrupa ve Amerika'nın yolunda duran engellerden sana bahsetmiştim. Almanya ve Orta Avrupa'nın bazı devletleri gibi yenik devletlerin durumu çok kötüleşti, paraların değeri düştü ve orta sınıfların durumu sarsıldı. Avrupa'nın galip devletlerinin de durumu yeniklerinkinden pek iyi değildi. Bu devletler, Almanya'nın ödemesi gereken tazminatlarla dış borçlarını kapatacaklarını umuyorlardı. Ne var ki, Almanya da birşey ödeyebilecek durumda değildi. Amerika'dan başka kimse durumu kurtaramazdı. Amerika Almanya'ya ödünç para verdi, Almanya da bu paraları tazminat olarak İngiltere'ye, Fransa'ya ve öteki galip ülkelere verdi. Sonra bunlar da aldıkları bu paraları yine Amerika'ya verdiler.

Amerika Birleşik Devletleri, ekonomisi gelişen tek devletti. Adeta para fışkırıyordu; bu durum da birçok kimseleri, hisse senetleri ve bonolar üzerinde kumar oynamaya ve maceralara atılmaya kışkırtıyordu. Kapitalist dünyada hakim olan görüş, bu ekonomik buhranın da, kendisinden önceki buhranlar gibi geçeceği ve dünyanın yavaş yavaş yine bolluğa kavuşacağı merkezindeydi. Gerçekten de kapitalist düzen daima bolluk ve buhranlar arasında bocalıyor. Bu da kapitalizmin tabiatı, bilimsel olmayan metodlar uygulaması ve barışçı planlamaya uymaması yüzündendir. Endüstrinin gelişmesiyle birlikte geniş ölçüde üretim yapılır. Her fabrikatör mümkün olduğu kadar faz-

la mal üretmeye çalışır. Sonunda üretilen mallar satılabilecek miktarı aşar. Endüstri geliştiği zaman işletmelerin hisselerinin değeri de artar. Üretim azaldığında ise bu hisselerin değeri de düşer ve buhran ortaya çıkar. Bir durgunluk döneminden sonra elde kalmış artık mallar satılır, fabrikalar yeniden üretime geçer ve yeni bir bolluk dönemi başlar. Böylece insanlar daima sıkıntıdan sonra bolluk döneminin geri geleceğini umarlar.

1929 yılında durum çok kötüleşti. Amerika Almanya'ya ve Güney Amerika ülkelerine ödünç para vermeyi durdurdu; bu da hisse senetlerinden ve çeklerden meydana gelen yüksek bolluk binasının yıkılmasına yolaçtı. Amerikan kapitalistlerinin sonsuzluğa kadar borç vermeye devam etmelerinin mümkün olmadığı açıktı. Çünkü onlar sürekli borç vermekle, borçluların borçlarını kapatmaktaki acizlerini daha da artırıyorlardı. Ayrıca eskiden, ellerinde ihtiyaçlarından fazla para bulunduğu için borç verebiliyorlardı. Bu para bolluğu da onları delice borsa muamelesi yapmaya itelemişti. Bunun üzerine kumar hastalığı yayılmış ve herkes en kısa zamanda zengin olmak hevesine kapılmıştı.

Almanya'ya borç verilmesinin durdurulması, birçok Alman bankalarının iflas etmelerine yolaçan büyük bir kriz doğurdu. Tabiatıyla Almanya da tazminatlarını ödemeyi ve borçlarını kapamayı durdurdu. Güney Amerika devletleri de bu darbe altında inlemeye başladılar. Birleşik Devletler Cumhurbaşkanı Hoover borçlar düzeni binasının yıkıldığını görünce, Temmuz 1931'de borçların kapatılmasını bir yıl süreyle erteledi. Bu, bütün iç borçların ve tazminat ödemelerinin durması demekti. Bunun borçlulara, toparlanma fırsatı veriliyordu.

Ekim 1929'da Amerika'da önemli bir olay oldu: Borsadaki artırmalar fiyatların delice yükselmesine, sonra da birden düşmesine yolaçtı. Bu buhrandan, New-York mali

çevreleri adamakıllı sarsıldılar. İşte o zaman Amerika'daki bolluk dönemi de sona erdi, o da ekonomik buhranın kıskacına giren devletlerden meydana gelen kervana katıldı. Ticaretin ve endüstrinin çöküşü, dünyanın her tarafında yaygın bir hal aldı ve buna«dünya ekonomi buhranı» adı verildi. Bu buhranı doğuran etkenin New-York Borsasındaki artırmalardan ibaret olduğunu sanma. Bu artırmalar, bardağı taşıran son damladan başka bir şey değildi. Gerçek etkenler ise çok daha derindeydi.

Dünyanın her tarafında ticaret durmaya, fiyatlar ve özellikle tarım ürünlerinin fiyatları düşmeye başladı. O zaman, her çeşit malda fazla üretim olduğu için bu buhranın meydana geldiği iddia edildi. Bu, halkta bu malları satınalacak kadar para bulunmadığı anlamına geliyordu. Çünkü halk, tüketmeye alıştığı maddeleri tüketmek imkanından yoksun kalmıştı. Fabrikaların ürettikleri mallar satılmadı ve birikmeye başladı. Bu durum da, fabrika sahiplerini, fabrikalarını kilitlemek zorunda bıraktı. Bu yüzden Amerika'da, Avrupa'da ve her yerde işsizlik aldı yürüdü. Bütün endüstri ülkeleri ve dünya pazarlarını gıda maddeleri ve hammaddeyle besleyen tarım ülkeleri acı bir darbeye uğradılar. Bu arada Hint sanayii de bir ölçüde etkilendi. Fakat fiyatların düşmesi nedeniyle en çok etkilenen sınıf, köylüler oldu. Aslında gıda maddelerindeki fiyat düşüşü halka bir nimet olur, çünkü bu takdirde ihtiyaçlarını daha ucuz karşılayabilirler. Fakat bu dünyada ve kapitalist düzen içinde her şey tersinedir. Bunun için nimet olması gereken şey ıstıraba dönüştü. Çünkü köylülerin toprak ücretini nakit olarak toprak sahiplerine yada hükümetlere ödemeleri gerekmektedir. Oysa köylüler, ürünlerini satmadan bunu ödeyemezler. Ürün fiyatları da o kadar düşmüştü ki, köylü bütün ürünlerini de satsaydı, yine toprak ücretini ödeyemezdi. Bu yüzden çoğu zaman köylüler, ev eşyaları -eğer varsa- açık artırmayla satıldıktan sonra toprak-

larından ve kümeslerinden kovuldular. Böylece yiyecek maddeleri ucuz olmasına rağmen, onu üretenler aç ve barınaksız kaldılar.

Dünya ticareti ve dünya ülkelerinin çıkarları birbirine bağlı olduğundan, bu buhran bütün dünyaya yayıldı. Bu krizin etkisinden, Tibet gibi dünyadan tecrid edilmiş bir ülkeden başkası kurtulamadı. Bu buhran toplum yapısına hakim olan bir felç gibiydi. Buhranın şiddetini anlamak için, Milletler Cemiyeti'nce dünya ticareti hakkında yayınlanan gerçek rakamlara bakmak yeter. Bu rakamlar milyon dolarları gösterir ve her yılın ilk üç ayma aittir:

Yılı	İthalat tutarı	İhracat tutarı	Toplam
1929	7,972	7,317	15,289
1930	7,367	6,520	13,884
1931	5,154	4,531	9,685
1932	3,434	3,027	6,461
1933	2,829	2,552	5,381

Bu rakamlar bize şunu gösteriyor ki, dünya ticareti çökmüş ve 1933 yılının ilk dört ayında dört yıl öncekinin %35'ine düşmüştür.

Bu rakamlar bize neyi gösterir? İnsanların çoğunun, ürettiklerini satınalamayacak kadar yoksullaştıklarını; birçok işçilerin işsiz kaldıklarını ve iş bulamayacaklarını. Avrupa ve Amerika'daki işsiz işçilerin sayısı 30 milyona ulaştı. İngiltere'deki işsizlerin sayısı 3 milyonu, Amerika'dakilerin ise 13 milyonu buldu. Hindistan ve diğer Asya ülkelerinde işsiz kalanların sayısını gösterecek herhangi bir istatistik yapılmadı. Belki Hindistan'da işsiz kalanların sayısı Avrupa ve Amerika'dakilerden daha da fazladır. Dünyanın her yanında işsiz kalanları, bunların eline bakan ailelerini, ticaretteki gerilemenin yolaçtığı yoksullukla sefaleti düşün bir kez! Bazı Avrupa ülkeleri işsiz kalan ve sigor-

talı bulunan işçilere pek az miktarda tazminat ödedi. Amerika'da da işçilere buna benzer sadakalar verilirdi! Ama bunlar işsiz işçilerin derdine derman olmaktan ve onları sıkıntıdan kurtarmaktan uzaktı. Orta ve Doğu Avrupa'da ise durum korkunç bir hal aldı.

Amerika, ekonomik buhrana uğrayan son devlet olmasına rağmen, buhranın oradaki etkisi diğer devletlerdekinden daha büyük oldu. Çünkü Amerikan halkı ticaretin çöküşüne ve bu çöküşün uzun süre devam etmesine alışık değildi. Bu darbe zenginliğiyle övünen Amerika'yı şaşırttı. İşsiz kalan işsizlerin sayısı kabardıkça ve rakamlar milyonlar basamağına yükseldikçe açlık da dayanılmaz bir hal aldı. Bu da halkın kendi kendisine olan güvenini sarstı. Bankalara güven kalmadı, halk paralarını çekmeye ve biriktirmeye başladı. Bankaların varlıklarının temeli güvendir. Güven kalmadı mı bankalar da ayakta duramaz. Bu da Amerika'da binlerce bankanın iflası sonucunu doğurdu. İflas eden bankaların sayısı arttıkça, durum kötüden betere gitti.

Kadınlı erkekli işsiz işçiler, iş aramak için ülkeleri dolaşmaya başladılar. Bunların çoğu yaya yürürler ve şoförlerden, kendilerini bindirmek lutfunda bulunmalarını isterlerdi. Bazıları da ağır giden trenlerin merdivenlerine asılırdı. Fakat yürekleri en fazla sızlatan görünüş, ülkeleri enine ve boyuna dolaşan kızların ve delikanlıların, hatta çocukların içine düştükleri ıstıraptı. Çalışabilecek güçte olan erkekler de oturup beklerler ve iş bulacaklarını umarlardı. İşte kapitalizmin ,tabiatı budur. İşsizlik o dereceye vardı ki, birçok kirli ve karanlık fabrikalar kuruldu. Orada 12-16 yaşları arasındaki çocuklar, az bir ücret karşılığında 10-12 saat çalıştırılırlardı. Bazı fabrikatörler de bu işsizlik fırsatından yararlanarak kız ve erkek çocukları fabrikalarında ağır, uzun ve yıpratıcı işlerde çalışmaya zorladılar. Böylece bu buhran çocukları çalıştıma geleneğini yeniden

geri getirdi, kanunları ve bu arada iş ve işçi kanunlarını bu fabrikatörler açıkça çiğnemekten çekinmediler.

Burada şunu da belirtmemiz gerekir ki, Amerika'da yada dünyada gıda yada diğer üretim maddelerinde herhangi bir eksiklik yoktu. Tersine problem, üretimin artmasından meydana gelmişti. Ünlü İngiliz iktisatçılarından birisi, Temmuz 1931'de, yani buhranın ikinci yılında dedi ki: «Dünyada mevcut bulunan eşya ve maddeler iki yıl üç ay daha, hatta insanlar bu süre içinde hiç çalışmasalar bile, dünya nüfusunun ihtiyacını karşılamaya yeter.» Bununla birlikte açlık ve yoksulluk bu dönemde, yeni endüstri dünyamızda misli görülmemiş bir şekilde yaygındı. İş bununla da kalmadı, yoksulluk ve açlığın yayıldığı bu sırada bazı kimseler, gıda maddelerini yakıp imha etmeye girişti̇ler. Bundan da öteye çoğu kimseler ürünlerini biçmezler, tarlalarda çürümeye bırakırlar ve ağaç meyvelerini de toplamazlardı. Bazen bunları da tahrip ettiler. Örneğin Brezilya'da Haziran 1931 ile Şubat 1933 arasında 14 milyon torba kahve yakıldı. Her torbada 132 kilo bulunduğuna göre bu miktar 1,848,000,000 kilo demektir.

Kahveden başka buğday, pamuk ve daha başka ürünler de imha edildi. Ayrıca pamuk, kauçuk, çay gibi maddelerin azaltılmasını sağlamak için ekim de bazı kayıtlara bağlandı. Bu imha ve kayıtlamalardan maksat, tarım ürünlerinin fiyatlarını yükseltmekti. Bu suretle miktarları düşecek, bununla da talep çoğalacak, fiyatlar yükselecekti. Bu tedbir, ürününü pazarda satan köylü için kâr getirecekti. Ama tüketicinin durumu neydi? Gerçekten de bu dünyamız acaiptir. Çünkü üretimde düşüş olursa fiyatlar da yükselir ve çok kimseler istediklerini satın alamayacak duruma gelir ve o mallardan yoksun kalırlar. Üretimde artış olunca da fiyatlar düşer ve fabrikalar çalışamayacak hale gelir, o zaman da işsizlik yayılır. O halde işsiz kalan işçi parasız kalırsa, ihtiyaç maddelerini satınalma imka-

nını nereden bulur! Her iki durumda da, ister üretimde düşüş ister artış olsun, kitlelerin nasibi yoksulluktur.

Önce dediğim gibi, buhran süresince ne Amerika'da ne de başka bir ülkede üretim maddeleri eksik değildi. Tersine çiftçilerin elinde sarfedemeyeceklri kadar tarım ürünleri bulunuyordu. Ve çiftçiler de, şehirliler de birbirlerinin mallarına muhtaçtılar. Bu malların alış-verişi, para sıkıntısı yüzünden durmuştu. Bu yüzden halk, ileri kapitalist endüstri ülkesi olan Amerika'da, eskiden, yani para usulünün bulunmasından önce kullanılan takas düzenine dönmek zorunda kaldı; Amerika'da takas işlerini düzenlemek için yüzlerce dernek kuruldu. Çünkü kapitalizmin alışveriş düzeni para azlığından başarısızlığa uğramıştı. Bunun için halk para kullanmadan işlerini çevirmeye ve mallarla hizmetler alış - verişine başladı. Takas dernekleri malların alış - verişini kolaylaştırmak için vesika usulünü çıkardılar. Bunun sonucunda da birçok ilginç olaylar oldu. Örneğin bir köylü çocuklarının okutulmasına karşılık olarak üniversiteye kaymak, süt ve yumurta verirdi.

Takas usulü diğer ülkelerde de yayıldı ve devletler arasında yapılan para alış - verişi sisteminin yerini aldı. Örneğin İngiltere kereste karşılığında İskandinav ülkelerine kömür verdi; Kanada yağ karşılığında Sovyetler Birliği'nden alüminyum aldı; Birleşik Devletler de Brezilya'yla kahve - buğday takası yaptı.

Amerika'da köylüler görülmemiş bir yoksulluğun içine düştüler. Çiftlikleri için bankalardan aldıkları borçları kapatmaktan aciz kaldılar. Bunun üzerine bankalar, çiftçileri, çiftliklerini satmaya zorlayarak alacaklarını kurtarmaya uğraştılar. Fakat çiftçiler bunun önüne geçmek ve satışı önlemek için bazı komiteler kurdular. Sonunda kimse açık artırmalarda çiftçilerin mülklerini satınalmaya cesaret edemedi ve bankalar şartlarını kabul etmek zorunda kaldılar.

Buna benzer direnmeler Orta Amerika'nın tarımsal eyaletlerinde de oldu. Bu direnme çok önemliydi ve son derece büyük anlam taşıyordu. Çünkü o, buhranın, ülkenin belkemiğini teşkil eden tutucu çiftçileri nasıl bir günde devrimci yaptığını, görüşlerine ve eylemlerine de devrimci bir renk verdiğini gösteriyordu. Tabii bu hareket, kendi çıkarlarının sonucuydu, sosyalizm yada komünizmle hiçbir ilgisi yoktu. Bu ekonomik buhran onları, toprak ve hak sahibi çiftçiler olmaktan çıkarıp toprağı ekmekten ve ağaç dikmekten başka hakkı olmayan köylüler haline getirdi. Bunlar bu sırada şöyle bir slogan ortaya attılar: «İnsan hakları, mülk edinme hakkından önce gelir.» Ve «kadınlar ve çocuklar, borçların kapatılmasından önce düşünülürler.»

Amerika'daki duruma çok yer verdim. Çünkü orası özel bir nitelik taşır. Amerika en ileri kapitalist ülkedir, orada Asya ve Avrupa'daki gibi feodal düzenin kökeni yoktur. Bunun için oradaki değişimin daha hızlı olması gerekir. Ayrıca diğer ülkelerde kitlelerin yoksul olması alışkanlık halini almıştı, ama Amerika'da bu bilinmiyordu. Bu buhran, genellikle tarımsal ve geri ülkeleri, ileri endüstri ülkeleri kadar etkilemedi. Yani gerikalmışlıkları, bir ölçüde kendilerini kurtardı! Yalnız bu ülkelerin en büyük problemi, tarım ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen düşüştü. Bu da köylüleri güç durumda bıraktı. Örneğin bir tarım ülkesi sayılan Avustralya, İngiliz bankalarına olan borçlarını ödeyemedi ve tarım ürünleri fiyatlarındaki düşüş yüzünden iflasın eşiğine geldi; kendini kurtarmak için, İngiliz bankalarının dikte ettikleri ağır şartları kabul etmek zorunda kaldı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney Amerika devletlerine ödünç vermeyi durdurması sonucunda bir ekonomik kriz daha çıktı ve bu kriz oradaki hükümetlerin, daha doğrusu diktatör şeflerin devrilmesine yol açtı. Arjantin'de, Brezilya'da, Şili'de ve her yerde darbeler oldu. Bu

darbeler de Güney Amerika'da olagelen diğer bütün darbeler gibi, saray darbeleriydi. Yalnız diktatör yada egemen zümre değişirdi. Orduyu yada polisi ele geçiren ülkeyi de ele geçirirdi. Bütün Güney Amerika devletleri, gırtlaklarına kadar borca battıkları için, bu borçlarını kapatmayı reddettiler.

29 Buhranın Nedenleri

21 Temmuz 1933

Ekonomik buhran yüzünden ülkelerin çoğunda fabrikalar durdu, yiyecek ve diğer ürünler veren tarlalar boş kaldı, ekilmez oldu. Kauçuk ağaçları kauçuk veriyor, ama kimse gidip toplamıyordu. Dağ eteklerinde bulunan çay fideleri, büyük bir önem taşıdığı halde, imha edildi. Bu tarlalarda çalışanların hepsi işsizler ordusuna katıldılar ve iş bulmak için umutsuzca beklemeye koyuldular. Ülkelerin çoğunda intiharlar arttı ve genelleşti.

Önce de dediğim gibi, bu buhrandan bütün endüstri dalları etkilendi. Yalnız savaş endüstrisi, ordular için silah, savaş araçları, deniz ve hava filolarına gereken gereçleri üreten fabrikalar etkilenmediler. Buhran süresi içinde silah ticareti canlandı, silah tüccarları alabildiğine kazandılar. Çünkü onlar, devletler arasında mevcut olan ve buhranın şiddeti arttıkça gerginleşen çatışmayı fırsat bildiler ve bundan alabildiğine yararlandılar.

Buhrandan etkilenmeyen bir tek büyük ülke vardı. O da Sovyetler Birliğiydi. Orada işsizlik yoktu, tersine Beş Yıllık Plan uygulaması mümkün olan hızla devam etti.

Sovyetler Birliği, kapitalizmin egemen olduğu bölgenin dışındadır, ekonomisi de kapitalist düzenden farklı bir düzen içindedir. Yalnız önce de dediğim gibi, Sovyetler Birliği diğer devletlere sattığı tarım ürünlerinin fiyatlarındaki düşüşten doğan bazı güçlüklere dolaylı olarak uğradı.

Peki ama bu buhranın nedeni neydi? Bunun adı «Kapitalizm Buhranı»dır. Çünkü kapitalist düzenin yapısı onun ağırlığını çekemedi. Niçin? Bu buhran, kapitalist düzenin atlatabileceği geçici bir kriz miydi, yoksa uzun süreden beri dünyaya hakim bulunan bu büyük düzenin ölümünün başlangıcı mıydı? Bunlar gerçekten önemli sorulardır ve insanlığın da geleceği, bizim de geleceğimiz bu soruların cevabına bağlıdır.

İngiltere Hükümeti, Aralık 1932'de Amerika Hükümeti'ne bir nota göndererek savaş borçlarından affedilmesini istedi. İngiltere Hükümeti bu notasında ayrıca, kullanmaya çalıştığı ilacın hastalığın şiddetini ve keskinliğini daha da artırdığını belirtti. Notada şöyle deniyordu: «Vergiler her yerde merhametsizce artırıldı ve masraflar geniş çapta azaltıldı. Bununla birlikte durumu düzeltmesi gereken bu kontrol kayıtları, durumun karmaşıklığını artırmaktan başka bir işe yaramadı. İnsanların çektiği acıların ve uğradığı zararların nedeni, tabiatın cimriliği ve kötü davranması değildir. Zira tabiat bilimlerinin zaferleri birbirini izlemektedir. Gerçek servetlerin üretim olanakları hâlâ olduğu gibidir. Hata tabiatın değil, insanın hatasıdır ve insanın içinde bulunduğu düzenin hatasıdır.»

Kapitalist düzenin hastalığını doğru olarak teşhis etmek yada ona bir ilaç salık vermek kolay değildir. Çünkü ekonomi bilginleri bile buhranın nedenleri ve tedavi çareleri konusunda anlaşamıyorlar. Bu işleri tam olarak ve açık bir şekilde bildiklerini tahmin edenler, bu buhranda kapitalizmin çökeceğini bildiren teorilerinin gerçekleştiğini gören sosyalistler ve komünistlerdir. Kapita-

lizm uzmanları ise şaşkına döndüler. Hatta İngiltere'nin en büyük ve güçlü maliyecilerinden olan ve İngiltere Bankasının Müdürlüğünü yapan Montagu Norman genel bir toplantıda şöyle dedi: «Karşılaştığımız ekonomik problemi çözmek benim gücümün dışındadır. Güçlük büyüktür ve benzeri görülmemiştir. Bu durum da beni, üzerimde bilgisizlik ve aşağılık kompleksi hakim bulunduğu halde konuya girmek zorunda bırakıyor. Gelecekle ilgili konuya gelince ben, ışığın ufkun öbür yanından çıktığım göreceğimizi umarım. Bazılarımız o ışığı şimdiden görmeye başlamıştır bile.» Fakat anlaşılıyor ki, bu ışık aldatıcı bir seraptan başka bir şey değildi ve umudu yaşatmasıyla öldürmesi bir oldu. İngiliz politikacılarından biri diyordu ki: «Düşünen adamlar, düzenimizin çökmeye başladığını tahmin ediyorlar; biz de Avrupa'da biliyoruz ki, tarihin bir çağı şimdi can çekişiyor.»

Almanlar, buhranın, kendilerine yüklenmiş olan savaş tazminatları yüzünden doğduğunu iddia ediyorlardı. Başkaları da buhrana, gerek devletler arasındaki ve gerekse bir devletle halkı arasındaki savaş borçlarının yol açtığını, çünkü bu borçların düzenin yükünü ağırlaştırdığını ve böylelikle endüstrinin çökmeye başladığını öne sürüyorlardı. Böylece bunlar dünya problemlerinden savaşı sorumlu saydılar. Bazı ekonomi bilginleri ise, gerçek nedenin, paraların istikrarsızlığı ve altın azlığının yol açtığı fiyat düşüklükleri olduğunu söylediler. Çünkü altın azlığı, onun yeter miktarda üretilmemesinden ileri gelir; ayrıca hükümetler de altını stok eder ve kullanamazdı. Ne var ki bunlardan başka birçok kimseler, gerçek nedenin gümrük duvarını teşvik eden ve bu suretle ticareti köstekleyen ulusal ekonomik politika olduğu kanısındadırlar. Bazıları buhranın, bilimin ilerlemesinden ve uygulanmasından doğduğunu, çünkü bunun işçilerin sayısını azalttığını, bu yüzden de işsizliğin yayıldığını öne sürdüler!

Buhranın doğmasında belki bütün bu etkenlerin rolü olmuştur, ama bütün suçu bunların birine yada hepsine yüklememiz yanlış olur. Hatta tersine bu etkenlerin bir kısmı buhranın nedeni değil, sonucuydu. Ama her biri onun biraz daha büyümesine yardım etti. Gerçek neden ise bunlardan çok daha derindir. Buhranın nedeni savaştaki yenilgi de değildi, çünkü zafere ulaşan devletler de bu buhrandan zarar gördüler. Halkın yoksulluğu da buhranı doğuran etken değildi. Çünkü görüyoruz ki, dünyanın en zengin devleti olan Amerika, diğerlerinden daha çok çekti. Şüphe yok ki, dünya buhranının gelmesini iki neden çabuklaştırmıştı: Birincisi biriken borçlar, ikincisi de borçların alacaklılara taksimi yolu. Ayrıca ihtiyaç maddelerinin savaş sırasındaki fiyatları gerçek fiyatlar değildi ve düşmesi kaçınılmazdı. Fakat bırak da bu problemin derinliğine inelim:

Buhranın üretim fazlalığından doğduğu söylendi. Oysa üretim fazlası sözü aldatıcıdır. Milyonlarca insan, hayatlarını korumak için çok muhtaç oldukları maddelerin azlığından yakınırlarken, üretimde fazlalık söz konusu olamaz. Örneğin Hindistan'da yüz milyonlarca insan elbisesizdir. Buna rağmen Hindistan'daki kumaş fabrikaları ürettikleri malları stok etmekte ve «artırmaktadırlar». Demek ki, insanlar, bu malları satın alamayacak kadar yoksul bulunuyorlar. Neden, onların bu maddelere muhtaç olmadıkları değil, halkın elinde az para bulunmasıdır. Para dünyadan kalkmamıştır; onun dünyadaki dağılımı değişmiştir. Yani servetlerin dağılımında adaletsizlik vardır. Bir yandan servet, onu nasıl harcayacağını bilmeyen bir sınıfın elinde birikiyor ve bunlar tarafından bankalarda biriktiriliyor, bu paralar pazarlardan mal alınmasında kullanılmıyor. Öte yandan halkın bir sınıfı, çok zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar paradan dahi yoksundur.

Bu konuyu şöyle özetleyebiliriz: Ortada yoksullar da, varlıklılar da vardır. Bu, açıklaması bile gerekmeyen bir gerçektir ve tarihin başlangıcından bu yana mevcuttur. Fakat şimdiki buhranın sorumlusu neden bu gerçek olsun? Sana daha önce de, kapitalist düzenin bir usulünün de servetleri kötü dağıtmak olduğunu söylediğimi sanıyorum. Feodal düzen döneminde durum donuktu ve hızlı değişiklik olmuyordu. Kapitalizme ise -ki bu düzende büyük makineler ve uluslararası ticaret vardır- değişiklik hızlıdır ve bu hız servetin yalnız bir tarafta birikmesine yardım eder. Servetin kötü dağılışı, endüstri ülkelerinde, diğer bazı etkenlerle birlikte işçilerle kapital arasında yeni bir çatışmaya yolaçtı. Kapitalistler, işçilerin ücretlerine zam yapmak ve yaşayışlarını düzeltmek suretiyle bu çatışmanın gerginliğini azaltmaya çalıştılar. Bunu da geri kalmış ülkeleri ve sömürgeleri sömürerek yapabildiler. Böylece Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki sömürgelerin ve geri kalmış ülkelerin sömürülmesi, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki endüstri ülkelerinin, servetleri ellerinde toplamalarına, az bir kısmını da işçilerine vermelerine yardım etti. Endüstri gelişince yeni pazarlar bulmak için endüstri devletleri arasında rekabet gelişti ve bir çatışma halini aldı.

Bu konuyu sana önce de anlatmıştım. Fakat Dünya Ekonomik Buhranı'nı anlaman için şimdi tekrar ediyorum. Kapitalizmin geliştiği ve sömürgeciliğin ilerlediği dönemde, Batıda servetlerin bir tarafta toplanması, diğer tarafta da azalması yüzünden birkaç buhran çıktı. Ama bu buhranlar sessizce geçiştirilebiliyordu. Kapitalistler fazla paralarını geri ülkeleri geliştirmekte ve sömürmekte kullanıyorlardı. Bu servetle yeni pazarlar yarattılar ve bu da, mallarının tüketimini artırdı. Emperyalizm, kapitalizmin en son aşaması olarak nitelindiriliyordu. Bütün devletler sanayileşinceye kadar halkların sömürülmesi hesaptaydı. Fakat

yolda birçok güçlükler çıktı. Bunların en önemlisi emperyalist devletler arasındaki sert rekabetti. Her biri en büyük payın kendisine verilmesini istiyordu. Güçlüklerden biri de sömürgelerde yeni milli hareketlerin başlaması ve endüstrilerin gelişmesiydi. Bu da kendi ihtiyaçlarını kendi üretimlerinden kapatmaları sonucunu doğurdu. Bütün bunlar savaşa ortam hazırlayan etkenlerdi. Ne var ki, savaş kapitalizmin problemlerini çözemedi. Örneğin Sovyetler Birliği bir daha dönmemek üzere kapitalist dünyadan ayrıldı. Artık sömürülmesi mümkün değildi. Doğuda da milli hareketler gelişti, sert bir şekil aldı ve sanayileşme yayıldı. Savaş sırasında ve sonrasında bilimin gelişmesi, servetlerin adaletsiz bir şekilde dağıtılmasına yolaçtı. Bu yüzden işsizlik yayıldı. Bu nedene savaş borçlarını da eklemek gerekir. Çünkü bu da buhranın çıkmasında önemli bir rol oynadı. Bu borçlar ağırdı ve karşılığında somut bir servet yoktu. Bir demiryolu açmak, bir baraj yada benzeri bir şey yapmak için borç alınan paralar somut bir servet kazandırır. Bazen de bu tip projeler, masraflarının fazlasını bile çıkaracak kadar yararlı olurlar. Bu gibi işlere «verimli işler» denir. Savaş borçları ise bu gibi yapıcı amaçlar uğrunda sarfedilmemiş, tersine yıkımda harcanmıştır. Birçok paralar harcanmış, ama arkasında bir yıkıntı zinciri bırakıp gitmiştir. Bu yüzden savaş borçları gerçekten ağırdır ve hiçbir şey onun bu ağırlığını hafifletemez. Bu borçlar üç çeşitti: Yenik devletlere yüklenen tazminat, Müttefik devletlerin birbirlerinden ve özellikle Amerika'dan aldıkları borçlar, bir de milli borçlar, yani devletlerin kendi yurttaşlarından aldıkları borçlardı.

Bu borçların en kabarık olanı milli borçlardı. Örneğin İngiltere'de milli borçların tutarı 6 milyar 500 milyonu buldu. Bu miktarın yalnız faizini bile ödemek ağır bir yük teşkil ediyordu. Bu nedenle vergiler artırıldı. Almanya ise devalüasyona giderek, markın değerini düşüre-

rek milli borçlarından kurtuldu. Fransa'da da devalüasyon oldu, ama Almanya'daki gibi değildi. Frangın değeri beşte birine indi. Bu suretle Fransa bir hamleyle borçlarını beşte bire indirdi. Devletler arası borçlarda yada altın olarak ödenmesi gereken tazminatlarda bu hileye başvurmaya kimsenin gücü yetmiyordu.

Bir devlet diğer bir devlete borcunu öderken, ödediği miktar ölçüsünde, eski halinden daha fakir hale geldi demektir; ama o devlet kendi yurttaşlarına olan borçlarını ödeyince paralar ülkede kalır. İlk bakışta bunun pek etkili olamayacağı aklımıza gelebilir. Ama işin derinliğine indiğimiz zaman görüyoruz ki, devlet borçlarını kapatmak isteyince, halka, yani zenginlere de fakirlere de vergi yükler, bunlardan topladığı paraları da borç senetlerinin sahiplerine verir. Bunlar ise varlıklı kimselerdir. Sonuç olarak toplanan paraların zengine verilmesi için, zengin ve fakire birden vergi yüklenmiş olur. Zengin bu vergiye ödediğini tekrar ele geçirir, ama fakir bir şey elde etmez. Böylece zengin daha da zengin, fakir de biraz daha fakir olur.

Avrupa'nın borçlu devletleri Amerika'ya borçlarını ödedikleri zaman, bu para büyük zenginlerin ve bankerlerin kasalarına girmiş demektir. Böylece savaş borçları, parayı fakirlerin elinden alıp zenginlerin elinde toplamak suretiyle, durumun kötüleşmesine yardım etti. Tabii zenginler de paralarından yararlanmak isterler, onun atıl kaldığını görmek istemezler! Bunun için, ülkenin ihtiyacından fazla fabrika kurmak ve makine almak yolunu tuttular, aralarında ortalıklar kurdular. Ayrıca borsa senetlerini de artırmaya başladılar. Mümkün olduğu kadar fazla mal üretmek için her çareye başvurdular. Ama halk kitleleri ellerindeki paranın azlığı nedeniyle bu malları alamadıktan sonra bunun ne faydası olabilirdi? Nitekim öyle de oldu: Üretim alabildiğine arttı, ama üretilen mallar satılmadı; fabrikalar zarara girdiler ve kapılarına kilit vurdu-

lar. İş adamları bu zararları görünce ürktüler, endüstride ortaklık kurmaktan vazgeçtiler, paralarını bankalarda dondurdular. Böylece işsizlik yayıldı ve ekonomik buhran bütün dünyayı kapladı.

Buhranın nedenlerini teker teker anlattım. Fakat tabii bunlar teker teker değil de hep birlikte buhranın çıkmasında rol oynadılar. Bu buhran önceki buhranların hepsinden büyük oldu. Buhranın geleneksel nedeni, artan gelirin kötü dağılımı ve onun kapitalist düzenin kurallarına göre kullanılmasıdır. Başka bir deyimle, kitleler kendilerinin ürettikleri malları satınalmak için yeter derecede ücret almıyorlardı. Çünkü malların değeri işçilerin gelirinden çok daha fazlaydı. İşçilerin elinde bol para olsaydı, üretilen bu malları satınalabilirlerdi. Fakat o paralar, onları nasıl harcayacağını bilmeyen bir azınlığın elinde birikmişti. İşte bu fazla paraları Amerika, Almanya'ya, Orta Avrupa ve Güney Amerika devletlerine ödünç verdi. Bu artan paralardı ki, kapitalizmin çarkını birkaç yıl daha çevirebildi, ama aynı zamanda bu buhrana yolaçan da yine bu paralardı. Borçların ödenmesinin durdurulması ise felaketin geldiğini bildirdi.

Kapitalizmin buhranının bu analizi eğer doğruysa, çaresi de, gelirin eşit olarak dağılımı yada hiç değilse bu amaca yönelinmesidir. Bu da sosyalizmi uygulamaktan başka bir yolla olmaz. Fakat kapitalistlerin, şartlar tarafından zorlanmadıkça bunu kabul etmelerine imkan yoktur. Bazı kimseler planlı, düzenli kapitalizmden ve geri kalmış bölgelerden yararlanmak için ululslararası komitelerden söz ediyorlar. Fakat bütün bu lafların arkasında, emperyalist devletler arasındaki en sert rekabet ve çatışma gizlenmektedir. Neyi planlayacaklar? Başkalarını sömürmeyi ve sırtlarından kazanç sağlamayı mı? Kapitalizmin amacı kişisel kazançtır, temeli de rekabettir. O halde rekabet planlamayla nasıl bağdaşır?

Cenevre'deki Uluslararası Çalışma Örgütü, işsizliği azaltmak için basit bir teklif yaptı. O da çalışma süresinin haftada 40 saat olarak tespit edilmesiydi. Bu milyonlarca işçiye iş bulmak demekti. İşçi temsilcileri bu teklifi sevinçle karşıladılar. Fakat İngiltere Hükümeti, Almanya ve Japonya'nın da desteğiyle teklife karşı çıktı ve onu rafa kaldırtabildi. Bu vesileyle şunu da belirteyim ki, İngiltere'nin Uluslararası Çalışma Örgütü'ne karşı tutumu, savaş sonrası döneminde daima gerici olmuştur.

Ekonomik buhran bütün dünyayı kapladığı için çözümyolunun da dünya çapında olması gerektiği akla gelir. Birçok ülkeler bu uğurda bazı çabalar harcadılar. Fakat bu çabaların hepsi başarısızlığa uğradı. Bu yüzden devletler, uluslararası bir çözümyolunun bulunmasından umutlarını kesince her devlet kendi ülkesi içinde çözümyolu aramaya başladı. Bunların görüşü şuydu: Dünya ticareti çöküyorsa, bari biz kendi ticaretimizi koruyalım ve bunun için dışarıda mal ithal edilmesini yasaklayalım. Kısacası ticaret, devletler arasında garantisiz ve istikrarsız bir duruma gelince her devlet çabalarını iç ticarette topladı. Bu amaçla gümrük duvarları yükseltildi ve yabancı mallar üzerindeki gümrük resmi artırıldı. Bu yüzden de devletler arasındaki ticaret çok zarara uğradı. Avrupa ve Amerika ülkeleri bu engelleri çıkaran devletler arasındaydı. Bu engellerin çıkarılmasından, fiyatların yükselmesi sonucu doğdu. Çünkü gümrüğün korunması, dışarıdan gıda maddelerinin girmesini önler, ülkede milli tekeller yaratır, böylece dışarıdan rekabet azalır. Tekelcilik başlayınca fiyatlar artar, ondan da tekelci endüstriden, daha doğrusu tüketimcilerin sırtından geçinen fabrikatörlerden başka kimse faydalanmaz. Çünkü tüketici, yüksek fiyatlarla da olsa, mal almak zorundadır. Böylece görüyorsun ki, gümrük duvarları halkın yalnız bir sınıfına yarar. Örneğin Hindistan'da kumaş endüstrisi Japonya'ya karşı korunur. Bu

da Hindistan'daki kumaş fabrikalarının sahiplerine yarar getirir. Çünkü korunmadıkları takdirde, Japonya'yla rekabet edemezler. Bunun için onların pazarları ellerinde bulundurduklarını ve yüksek fiyatları halka kabul ettirdiklerini görüyoruz. Şeker endüstrisi de korunmaktadır. Özellikle Birleşik Eyaletlerde ve Bihar'da birçok şeker fabrikaları kurulmuştur. Yaratılan bu çıkar, korunma kalktığı takdirde çok şey kaybedebilir ve şeker fabrikaları kapılarını kilitlemek zorunda kalabilirler.

Artan tekeller iki çeşittir: Gümrük tarifesinin varlığını koruduğu devletler arasındaki dış tekeller, bir de büyük kurumların küçük kurumları yutmasına yol açan iç-tekeller. Tabii tekellerin gelişmesi yeni bir şey değildir, Dünya Savaşından yıllarca önce de vardı; ama bu sıralarda büyük hızla artmaya başladı. Hem de gümrük tarifeleri ülkelerin çoğunda mevcut olduğu halde... İngiltere ise şimdiye kadar serbest ticarete dayanırdı ve gümrük tarifesi kullanmazdı. Fakat o da durumunu değiştirdi ve diğer devletlere uyarak gümrük duvarları kurdu ve bu suretle bazı endüstri kollarını canlandırdı.

Ne var ki, bu tedbirlerin getirdiği hızlı canlanmaya rağmen dünyanın her tarafında durumun kötülüğü genellikle arttı. Çünkü bu engeller dünya ticaretini azalttı ve servetlerin adaletsiz paylaşılmasının devamına yardım etti. Ayrıca bu engeller, rekabet halindeki devletler arasında sürekli bir çatışmaya yolaçtı. Her devlet diğerine karşı gümrük duvarlarını daha da yükseltti. Buna «gümrük savaşları» denir. Dünya pazarları azaldıkça ve dış ticaretten yoksun kaldıkça, onun yüzünden yapılan çatışmanın şiddeti de arttı ve işverenler, diğer devletlerle rekabet edebilmek için işçilerinin ücretlerini indirmekte ısrar ettiler. Böylece buhran daha da büyüdü ve işsiz işçilerin sayısı arttı. İşçilerin ücretleri indirildikçe satmalma güçleri de azaldı.

30 Amerika ile İngiltere Arasında Liderlik Yarışı

25 Temmuz 1933

Sana dünya ticaretinin durgunlaştığını ve üçte bir oranında düşüş gösterdiğini anlattım. Onu, satınalma gücünün zayıflaması yüzünden mahalli ticarette meydana gelen durgunluk izledi. İşsizlik yayıldı, işsiz kalan milyonların doyurulması problemi hükümetlerin yükünü hayli ağırlaştırdı; bu yüzden hükümetler ağır vergi koymak zorunda kaldılar, ama yine de işin üstesinden gelemediler. Gelirler düştü, maaşların azaltılmasına ve diğer alanlarda tutumlu davranılmasına rağmen harcamalar finanse edilemedi. Çünkü bu harcamaların büyük kısmı ordulara, deniz ve haha filolarına, dış ve iç borçların ödenmesine ayrılıyordu. Bütçeler bu yüzden sürekli olarak açık veriyordu, bu açıklık da ülkelerin ekonomik gücünü zayıflatıyordu. Tek çare daha fazla borçlanmak yada ihtiyat paraları kullanmaktı. Ayrıca birçok üretim maddeleri kalıyor, halkın elinde az para bulunması nedeniyle bunları kimse satınalamıyordu. Artan bu maddeler ve yiyecekler, halkın çoğunun ihti-

yaçlarına rağmen yakılıp imha ediliyordu. Bu buhran, Sovyetler Birliği hariç, dünyanın bütün ülkelerini etkiledi. Buna rağmen devletler, aralarında yardımlaşmak için bir anlaşmaya varamadılar. Her devlet diğerinin sefaletinden yararlanarak kazanç elde etmeye çalışıyordu. Bu da durumu daha da kötüleştirdi. Bu arada belirtilmesi gereken iki mesele daha vardır ki, bunlar ekonomik buhranla ilgili değiller, ama üzerinde çok etki yaptılar. Onlardan biri kapitalist dünya ile Sovyetler Birliği arasındaki, diğeri de Amerika ile İngiltere arasındaki rekabetti.

Bu buhran kapitalist devletleri zayıflattı, ekonomik güçlerini sarstı ve bir savaşın çıkması ihtimalini biraz azalttı. Çünkü her devlet öncelikle iç işlerini düzeltmekle uğraşıyordu, bu yüzden de savaş maceralarına harcayacak paraları yoktu. Ama bu buhran aynı zamanda savaş tehlikesini artırdı da. Çünkü devletleri umutsuzluğa itiliyordu. Umutsuz devlet ise iç problemlerini, başkalarına savaş açmakla çözümlemeye çalışır. Bu devlet eğer bir diktatörün hükmü aldındaysa bu teori rahatlıkla gerçekleşir; diktatör, makamından inmek zorunda kalmadan önce ülkeyi yıkıcı savaşlara batırır ve bununla halkın gözlerini iç problemlerinden uzak yerlere çevirir. Bunun için kapitalist devletlerin, birbirlerine yaklaşmak umuduyla Sovyetler Birliği'ne yada komünizme karşı haçlı savaşlarına benzer savaşlara girişmeleri her zaman beklenir. Daha önce de söylediğim gibi, ekonomik buhran Sovyetler Birliği'ne direkt olarak etki yapmadı. Sovyetler Birliği şimdi bütün gücüyle, ne bahasına olursa olsun, savaştan kaçınmaya çalışarak Beş Yıllık Planı uygulamaya devam ediyor.

Savaştan sonra Amerika ile İngiltere arasında liderlik yarışının başlaması kaçınılmazdı. Çünkü her iki devlet de dünyanın en büyük devletlerindendir; ikisi de dünya işlerinde söz sahibi olmak istemektedir. Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere dünyanın efendisiydi. Fakat savaştan sonra

Birleşik Devletler en zengin ve en güçlü devlet haline geldi. Bu nedenle de, tabii hakkı saydığı dünya liderliğini eline almak istedi. Bundan sonra İngiltere'nin her meselede karar vermesine müsaade etmeyecekti. İngiltere ise zamanın değiştiğini ve Amerika'ya dost görünüp dostluğunu kazanmanın kendisi için daha yararlı olacağını anladı, onu memnun etmek için Japonya ile olan antlaşmasından bile vazgeçti. Ne var ki, dünyada işgal ettiği mevkiden, özel çıkarlarından ve özellikle dünya liderliğinden de vazgeçmeye hazır değildi. Çünkü ihtişamı ve imparatorluğu bu liderliğin temelleri üzerine kurulmuştu ve devamı da ona bağlıydı. Oysa Amerika'nın iştahını kabartan şey de bu liderliğin kendisiydi. Bu nedenle, aralarında bir çatışmanın başgöstermesi kaçınılmazdı. İki ülkedeki bankerler, hükümetlerinin desteğiyle bu mali ve sınai liderlik üzerinde çatışmaya başladılar. Ama bu çatışmayı açığa vurmuyor, süslü ve parlak sözcüklerin arkasında gizliyorlardı. Bu yarışı mutlaka Amerika'nın kazanacağı anlaşılıyordu. Çünkü avantajlı oyun kağıtlarının çoğu onun elindeydi. Ne var ki, İngiltere de uzun tecrübesi ve oyundaki ustalığıyla üstün geliyordu.

Savaş borçları iki devlet arasındaki geçimsizliği daha da artırdı. Doğruyu söylemek gerekirse, Amerika'nın İngiltere üzerindeki alacakları, savaş sırasında Amerika'nın özel bankalarınca ödünç olarak verilmişti. Amerikan Hükümeti'nin bütün yaptığı, sadece bu borçlar için kefil olmaktı. Bu nedenle Amerikan Hükümeti'nin İngiltere Hükümeti'ne bu borçları bağışlaması söz konusu olamazdı. Çünkü İngiltere bu borçları ödemediği takdirde, bunları Amerikan Hükümeti ödemek zorunda kalacaktı. Oysa Amerikan Kongresi, özellikle böyle bir buhran zamanında bu ağır külfeti yüklenmek için herhangi bir sebep bulamadı.

Böylece İngiltere'nin çıkarları Amerika'nın çıkarla-

rıyla çatıştı, herbiri kendi gücünü artırmaya başladı. Asıl mesele ekonomik olduğu için öbür meselelerin önemi kalmamıştı artık. İki devletin halkları birçok bağlarla birbirine bağlı olmalarına rağmen, aralarında bir çatışmanın meydana gelmesi kaçınılmaz bir hal aldı. Birleşik Devletler İngiltere'ninkine üstün gelen güce ve gelir kaynaklarına sahipti. İki devlet arasındaki bu çatışma, belki gelişip başka bir biçim alır yada özel imtiyazlarla üstünlük giderek İngiltere'den Amerika'ya geçer. İngilizler çevrelerine baktıkça birçok şeylerden vazgeçeceklerini, eski güçlerini ve sömürgelerden elde ettikleri kazancı yitireceklerini, gerileyip dünyada ikinci plana düşeceklerini anladılar. Bu yüzden canları sıkıldı ve sert bir mücadele yapmadan bütün bunlardan vazgeçmemeye karar verdiler. Bugünlerde İngiltere'nin başına gelen hazin durum işte budur. Eski güçlerinin bütün ögeleri yok olmaktadır, bunların geleceği de şüphesiz çöküştür. İngilizler kuşaklar boyunca egemen millet olmayı ve başka milletleri sömürmeyi kendilerine gelenek haline getirdikleri için, kaçınılmaz sonuçlara kolay kolay boyun eğmeyecekler ve bu sonucu hiç değilse geciktirmek için şiddetle savaşacaklardır.

Mektubumun başında, bugünlerde dünyada iki büyük rekabetin mevcut olduğuna işaret etmiştim. O rekabetlerin ışığı altında, cereyan eden olayları yorumlayabiliriz. Tabii başka rekabetler de vardır. Çünkü kapitalist - emperyalist düzen, yarışma ve rekabet temeli üzerinde kurulmuştur.

Şimdi ekonomik buhran ışığında cereyan eden olayları izlemeye dönelim:

Fransızlar Haziran 1930'da Ren bölgesini boşalttılar, buna Almanlar çok sevindiler. Ne var ki, bu boşaltma geç kalmıştı ve iki devlet arasındaki ilişkilerin düzelmesine yardım edemedi. Ticari durgunluğun bıraktığı gölge de havayı karartıyordu. Ticari durumun kötülüğü arttıkça

borçluların elinde paralar azalıyor ve tazminat ödemeleri yada borçların kapatılması, imkansız olmasa bile, güçleşiyordu. Bu güçlükleri telafi için Amerika Başkanı Hoover, borçlulara, durumlarını düzeltmek üzere bir yıl mehil vereceğini ilan etti. Savaş borçları meselesinin yeni baştan görüşülmesi için çabalar harcandıysa da, Amerikan Kongresi konunun görüşülmesini reddetti. Fransa da Almanya'dan tazminat almak konusundaki tutumunda ısrar ediyordu. Aynı zamanda hem borçlu, hem de alacaklı olan İngiltere ise, borçlarını istememeyi ve kendisinden istenenleri de vermemeyi arzu ediyordu. İngiltere mali ilişkilerinde yeni ve temiz bir safha açmak niyetindeydi. Her devlet, başkasının aleyhine olarak kendi özel çıkarlarını düşünüyordu. Bunun için ilgili devletler hiçbir anlaşmaya varmadılar. 1931 yılı ortalarında Almanya'da bir buhran meydana geldi ve birçok banka iflas etti. Bu İngiltere'de de bir buhrana yolaçtı. Çünkü İngiltere artık taahhütlerini yerine getiremiyordu ve iflas uçurumunun kenarına gelmişti. İngiliz İşçi Hükümeti Başkanı McDonald bu durumu görünce üyelerinin çoğu Muhafazakar Parti'den olan yeni bir «milli hükümet» kurdu. Fakat bu hükümet de sterlini kurtaramadı. Bu sırada İngiltere'nin Atlas Filosu'ndaki denizcileri, maaşlarından indirim yapılmasından ötürü ayaklandılar. Aslında bu barışçı bir ayaklanmaydı, ama İngiltere'de ve Avrupa'da anıların tazelenmesine yolaçtı: Onu Rus İhtilali sırasındaki denizcilerin ayaklanmasıyla karşılaştırdılar ve bu ayaklanmanın İngiltere'ye komünizmin gelmesiyle sonuçlanacağından korktular. Bu korkuya kapılan İngiliz kapitalistleri, herhangi bir felakete uğramadan sermayelerini kurtarmaya karar verdiler ve yabancı ülkelere gönderdiler. Öyle anlaşılıyor ki, zenginlerin yurtseverliği, paralarını yada çıkarlarını yitirmek tehlikesine tahammül edemez!

İngiliz kapitali dışarıca kaçırılınca sterlinin değeri

düştü ve İngiltere 23 Eylül 1931'de altın esasından vazgeçmek zorunda kaldı, elindekini kurtarmak için sterlini altından ayırdı. Bu durumda sterlinlere sahip bir kimse, artık eskisi gibi, sterlinlerinin karşılığında altın isteyemezdi. Sterlin değerinin indirilmesi Britanya İmparatorluğu ve İngiltere'nin dünyadaki nüfuzu üzerinde büyük etki yaptı. Bunun anlamı, İngiltere'nin, geçici de olsa, Londra'yı dünyanın mali merkezi ve başkenti haline getiren mali liderlikten vazgeçmesi demekti. İngiltere bu liderliği tekrar elde etmek için 1925 yılında yine altın esasına dönmüştü. Oysa bu, endüstrinin zarara uğramasına yolaçmış ve işsizliğin yayılmasını artırmıştı. Bundan sonra alınan bütün tedbirler boşa gitti ve İngiltere bir defa daha sterlini altın esasından ayırmak zorunda kaldı. Bu olay dünyanın her tarafında Britanya İmparatorluğu'nun sonunun başlangıcı sayıldı. 23 Eylül 1931 günü tarihe büyük bir gün olarak geçecektir. Ama İngilitere yine de kolay kolay teslim olmadı, çevresine baktı ve hükmü altında bulunan ülkelerden yardım istedi. Mısır'dan ve Hindistan'dan aldığı altın sayesinde kendini biraz canlandırabildi. Sterlinin değeri düşünce İngiltere'nin endüstrisi de canlandı. Çünkü yabancı devletler, eskisinden daha ucuz fiyatlarla bu endüstri maddelerini satınalabiliyorlardı artık.

Şimdi ortada yalnız savaş borçlarıyla tazminat meselesi kalmıştı. Almanya'nın bu tazminatı ödeyemeyeceği ortadaydı ve açıkça bunu bildirdi. Sonra 1932'de Lozan'da bir konferans toplandı. Bu konferansta tazminatlar sembolik miktarlara kadar indirildi ve Birleşik Devletler'in de bu yola uyup alacaklarını indirmesi umudu belirtildi. Fakat Birleşik Devletler tazminat meselesiyle borçlar meselesinin birbirine karıştırılmasını ve alacaklarından vazgeçmeyi reddetti. Bu kararın Avrupa'da geniş tepkisi oldu ve Avrupa halklarını, Amerika'ya karşı bir kin dalgası sarmaya başladı. Amerika'ya taksitlerin ödenmesi vadesi

Aralık 1932'ydi. İngiltere, Fransa ve başkalarının gösterdikleri mazeretlere ve yaptıkları protestolara rağmen, Amerika bu taksitlerini almakta ısrar etti. Fakat vade gelince İngiltere taksidini ödedi ve bunun son taksit olacağını söyledi. Fransa ve diğer devletler ise birşey vermediler. Haziran 1933'te ikinci taksidin verilmesi gerekiyordu. Fransa yine ödemedi. Amerika İngiltere'den sembolik bir miktar kabul etti ve problemi sonra çözülmek üzere geri bıraktı.

Büyük ve zengin bir kapitalist devletin açık taahhütlerine rağmen borçlarından kurtulmaya çalıştığını gördüğümüz zaman, Sovyetler Birliği'nin borçlarını lağvetmek isterken nasıl protesto fırtınasıyla karşılaştığını şimdi hatırlamamız yerinde olur. Hindistan'da Kongre Partisi İngiltere'nin Hindistan'daki alacakları konusuna tarafsız bir hakemin bakmasını teklif ettiği zaman da İngiltere Hükümeti'nin çevresinde hemen sesler yükselmeye başlıyor.

İngiltere'nin mali liderliğini Amerika'nın eline almaya çalıştığını, bankaların ve bazı devletlerin iflasını anlattım. Bütün bunlar ne demektir? Bu soruyu bana sorman yerinde olur. Çünkü senin bu konuyu anlayıp anlayamayacağında tereddüt ediyorum. Konu hoşuna gitmeyebilir. Fakat ben bütün söylemek istediklerimi söyledikten sonra, sana bunları biraz açıklamak ve yorumlamak gerekliliğini duyuyorum. Konu ister zevkli ister yorucu olsun, şüphesiz fert ve toplum olarak bizi etkiler, şimdiki zamanımıza ve geleceğimize yön verir. İnsanların çoğu kapitalist dünyadaki mali düzene kutsal ve saygıdeğer bir gözle bakıyorlar. Çünkü bu düzen o kadar karmaşıktır ve öyle problemler içeriyor ki, onu anlamaya çalışmazlar; bu işi uzmanlara, kapitalistlere ve benzerlerine bırakırlar. Bu düzen şüphesiz karmaşıktır ve bu karmaşıklık aslında güzel birşey de değildir. Fakat içinde yaşadığımız dünyayı anlamak istediğimiz zaman o karmaşıklıklar hakkında bir fikir edinmemiz gerekir. Ben bu mektupta bütün düzenin açıkla-

masını ve yorumunu yapmaya çalışmıyorum. Çünkü bu benim gücümün dışındadır; ben bu işin uzmanı değilim, bu konuda sadece çömezim. Bu yüzden sana yalnız bazı gerçekleri anlatmakla yetineceğim; umarım ki, bunların ışığı altında gazetelerde okuduğun haberleri değerlendirebilirsin. Söyleyeceklerimin bir kısmı tekrar olabilir, ama bunları hoş görmelisin. Çünkü bu tekrarlar meseleyi daha iyi kavramana yardım edecektir. Unutma ki, bu düzen, özel ortaklıklarıyla, hisse senetleriyle, bankalarıyla ve bonoların alınıp satıldığı borsalarıyla kapitalist düzendir. Sovyetler Birliği'nde ise mali ve endüstriyel sistem tamamen ayrıdır; orada özel ortaklıklar, özel bankalar yada borsalar yoktur, hemen hemen herşey devletin elindedir ve devletçe yönetilir, dış ticaret de mübadele yoluyla olur.

Bildiğin gibi, bütün ülkelerde ticari işlerin çoğu çekler ve kağıt paralarla olur, altın ve gümüş pek az kullanılır (zaten altın elde etmek de güçtür). Kağıt paralar, halkın bankalara yada bu paraları çıkaran hükümetlere güveni sürdükçe, elinde bulunduğu kimseler için altın ve gümüş değerini temsil eder ve madeni paranın yerine kullanılır. Ama bu kağıtlar bir başka devlet için ne fayda verebilir, ne de herhangi bir ödemede kabul edilir; çünkü her devletin kendine özgü parası vardır. Bunun için altın, devletler arasındaki alış - verişte esas tutulmuştur. Fakat altının devletler arasındaki her alış - veriş işleminde kullanılması mümkün değildir. Böyle bir usul, ticareti felce uğratır ve gelişmesini önler. Ayrıca dünyadaki altın miktarı sınırlıdır. Alış - verişin her işleminin altınla yapılması, devletler arasındaki ticaretin mevcut altın miktarıyla sınırlandırılmasına, altının bitmesi halinde de bir daha pazarlara dönünceye kadar ticaretin durmasına yolaçar.

Fakat işler bu şekilde yürümez. Dünyada mevcut olan altın 1929 yılında 11 milyar dolar tutarında hesaplandı. Oysa aynı yıl devletler arasında alınıp satılan malların de-

ğeri 32 milyar dolara ulaştı. Buna, yabancı alacakların tutarı olan 4 milyar dolar da eklenir. Ayrıca gezi masrafları, taşıma ücretleri, göçmenler tarafından ailelerine gönderilen paralar... gibi dış ödemelerden ibaret olan 4 milyar dolar daha eklemek gerekir. Böylece devletler arasındaki ödemeler 40 milyar dolara, yani mevcut altın tutarının yaklaşık olarak dört misline ulaşır.

O halde bu dış ödemeler nasıl ve neyle olur? Tabii hepsinin altın olarak ödenmesi imkansızdır. Ancak çekler ve havalelerle ödenir. Tüccar, üzerindeki alacağın karşılığı olarak dışarıya havaleler gönderir. Bu havale çeşitli ülkelerde alıcı ve satıcılarla sürekli bağlantısı bulunan bankalar aracılığıyla olur. Bu bankalar, aldıkları havalelerle hesapları ve ödemeleri kapatırlar. Bu havalelerin sonu gelirse, bankalar, üzerlerindeki hesapları ödemek için, hükümet senetleri, alacaklar, uluslararası ortaklıklardaki hisse senetleri ve borçlar gibi belli garantilere başvururlar. Bu konuda yalnız bir telgraf göndermekle bunları satabilir yada tahvile çevirebilirler, böylece taahhütlerini derhal yerine getirmek imkanını bulurlar.

Altın esası üzerinde işlem yapan ülkelerdeki her insan, taşıdığı kağıt para karşılığında altın isteyebilir. Bunun için gerçekte bu kağıtların değeri sabittir ve bunları altın esası üzerine alıp vermek mümkündür. Çünkü her an altına çevrilmesine imkan vardır. Bu sistemi uygulayan ülkelerdeki paraların değeri sabit olur. XIX yüzyılda ticaret canlandı ve Dünya Savaşı'na kadar öyle kaldı. Fakat bu sistem şimdi bozulmuş bulunuyor. Bunun sonucunda paralar acayip bir seyir izledi ve çoğu istikrarsız bir duruma düştü.

Bir ülkenin ihracatı yaklaşık olarak ithalatına eşit olmalıdır. Başka bir deyimle satınalınan malların bedeli satılan mallarla ödenmelidir. Fakat bu tam olarak denk gelmez, bir taraf diğerinden daima fazla olur. İthalat ihracat-

tan fazla olduğu zaman kalan parayı, ülkenin hazinesinden ödemek gerekir ve tabii bu durum ülkenin zararınadır.

Ülkeler arasındaki ticaret düzenli bir biçimde yürümez, yükselir ve iner. Onun değişmesiyle mali havalelerde de arz ve talep değişir. O zaman çok defa bir ülkenin elinde, ihtiyacı olmayan birçok havale birikir, ama ihtiyacı olan bir tek havale de bulunmaz. Örneğin Fransa'nın elinde ihtiyacından fazla Alman markı bulunur, fakat Amerika'daki hesaplarını kapatması için elinde yeter miktarda dolar bulunmaz. Bunun için Fransa, elindeki Alman havalelerini satıp onun karşılığında Amerikan doları için havale almak üzere fırsat bekler. Bunu yapabilmek için çeşitli mali havaleleri ahp satan bir merkez bankasının bulunması gerekir. Bir ülkede aşağıdaki üç şart bulunmadıkça böyle bir banka kurulamaz:

1 — Eline büyük miktarda çeşitli mali havaleler geçmesi için, çeşitli maddeleri kapsayacak geniş bir dış ticaretinin bulunması gerekir.

2 — O ülkede her çeşit havale ve bonoların bolca bulunması, başka bir deyimle bir mali pazar bulunması gerekir.

3 — Mali havaleler ve bonolar eksildiği zaman altının kolay bulunması için, altının en büyük pazarının bulunması gerekir.

İngiltere, XIX yüzyıl boyunca bütün bu şartların bulunduğu tek ülkeydi. Devlet endüstride ileri olduğu ve mallarını sürecek büyük bir imparatorluğa sahip bulunduğu için, ticareti de dünyanın en büyük ticareti haline gelmişti. İngiltere, endüstrisi 'uğrunda tarımını feda etmişti, gemileri her limandan çeşitli mallar ve mali havaleler taşıyordu. Ayrıca ülke, endüstri alanında büyük ilerlemesi dolayısıyla, en büyük mali pazar haline gelmişti ve elinde çeşitli bonolar vardı. Bir diğer etken de, dünya altınının üçte ikisinin Güney Afrika, Avustralya, Kanada, Hindistan

gibi Britanya İmparatorluğu'nun ülkelerinde bulunmasıydı. Bu ülkelerdeki altın madenleri Londra'da parlak bir pazar bulmuştu. İngiltere Bankası üretilen bu altını belli fiyatlarla alıyordu.

Böylece Londra mali tahviller, bonolar ve altın için merkezi bir pazar haline gelmiş ve dünyanın adeta başkenti olmuştu. Dışarıda hesaplarını kapatmak isteyen, fakat ülkeleri içinde bu imkanlara sahip olmayan kapitalistler ve hükümetler, her çeşit kağıt para, mali tahvil ve altın bulunan Londra'ya akın ediyorlardı. Böylece sterlin ticaretin değişmez simgesi haline gelmişti. Örneğin Danimarka yada İsveç bir Güney Amerika ülkesinden mal satınalmak istediği zaman anlaşmayı yazıyor ve fiyatı sterlin olarak tespit ediyordu. Oysa bu mallar Londra'dan ne geçiyordu, ne de geçecekti. Bu işlemler İngiltere'ye servetlerin akmasını sağladı ve herkesin gözünde, yaptığı bu hizmetler dolayısıyla, değerini yükseltti. Londra bu işlemlerden sürekli olarak kâr sağlıyor, yani başkalarının yaptığı alış - verişin meyvesini Londra topluyordu. Yabancı şirketlerin ve hükümetlerin, gelecekte borçlarını ödemek için İngiliz bankalarına yatırdıkları paralar da ayrıydı. Bankalar bu mevduatı kullanır ve kısa vadeler için diğer bankalara ve işadamlarına vererek kâr sağlarlardı. Bu işlemler sayesinde İngiliz bankaları yabancı sanayicilerin bütün sırlarını öğrenebildiler. Bunlar, ellerinden geçen mali tahvillerden, Alman ve öteki işadamlarının mallarına biçtikleri fiyatları ve yabancı ülkelerdeki işçilerinin adlarını dahi öğrenebiliyorlardı. Bu bilgiler de İngiliz sanayicilerine çok yarıyordu. Çünkü dışarıdaki rakiplerini bu sayede yenebilme imkanını elde ediyorlardı.

İngiliz bankaları bu işlemleri artırıp güçlendirmek için dünyanın her tarafında şubeler ve ajanslar açtılar. Bu bankalar, yabancı devletleri İngiliz sanayicilerinin egemenliği altına almayı da böylece başardılar. Buna ek olarak,

İngiliz görüş açısından büyük hizmetler de yapıyorlardı. Örneğin her ülkede işadamlarını ve şirketleri gözler, her biri için detaylı birer dosya açarlardı. Bir şirket mali bir tahvil çıkardığı zaman, İngiliz Bankası bu tahvilin değerini ve taahhüdüne güvenilip güvenilemeyeceğini, o şirketin dosyasından derhal öğrenebilirdi. Mali işlemlerde buna «kabul» denir. Çünkü banka havalenin üzerine «kabul edilir» sözünü yazar. Sadece bankanın onu kabul etmesiyle tahvile elverişli hale gelir, artık ondan sorumlu olan, onu kabul eden bankadır. Bu «kabul» olmadan kimse, tanınmayan yabancı bir şirketin Londra yada başka bir pazarda çıkardığı tahvillerin hiçbirini almazdı. Bunun için havaleyi kabul eden banka, tehlikeli bir işe girişmiş olurdu. Fakat o da bölgedeki şubeleri aracılığıyla şirketin durumunu öğrenmeden kabule yanaşamazdı. Böylece «Kabul» sistemi mali havalelerin transferini kolaylaştırmaya ve genel olarak işlerin çabuk görülmesine yardım ediyordu. Bu sistem ayrıca Londra'yı dünya ticaretine hakim duruma getirmişti. Başka bir devlet ise böyle bir şey yapamazdı. Çünkü bu iş, dışarıda birçok şubenin açılmasını gerektiriyordu.

Böylece Londra, dünyadaki mali ve ekonomik işlerde liderliği yüz yıl süreyle işgal etti. Dünya ticaretinin bütün ipleri onun elindeydi. Bunun için orada paralar çoğaldı ve para kazanmak kolaylaştı. Bu da her taraftan işadamlarının Londra'ya akın etmesine yolaçtı. İngiltere Bankasının Müdürü, dünyanın her tarafından mali işler hakkında bilgiler alırdı. Sicillerine sadece bir göz atmakla herhangi bir devletin ekonomik durumunu öğrenebilirdi. Hatta bazı zamanlarda ülke hakkında o ülkenin hükümetinden bile çok fazla bilgi sahibiydi. Yabancı bir hükümetin yararına olan bonoyu almayı yada satmayı reddetmek yada kısa vadeli borçlar vermek suretiyle politik açıdan da o hükümete baskı yapmak mümkün olurdu. Bu mali olanaklar, emperya-

list devletlerin diğer devletlere karşı baskıda kullandıkları silahların en güçlüsü olagelmiştir.

Dünya Savaşı'ndan önce durum böyleydi. Londra Britanya İmparatorluğu'nun merkeziydi, gücünün ve bolluğunun sembolüydü. Ne var ki, savaş birçok değişiklikler meydana getirdi ve statükoyu alt - üst etti. İngiltere gerçi savaşı kazanmıştı, ama bu zafer Londra'nın mali liderliğini, yukarıda anlattığım gibi, tehlikeye düşürüyordu...

Hindistan'da rupi hikayesi ise uzun ve Hint görüş açısından en azından hazindir. Çünkü sürekli olarak İngiltere Hükümeti'nin ve kapitalistlerinin çıkarları doğrultusunda değerini değiştirmeye zorlanmıştır. Sana, İngiltere Hükümeti'nin savaş sonrası yıllarında Hindistan'ı büyük zararlara uğrattığını anlatmak için para işlerinden fazla bahsetmeyeceğim. 1927 yılında, rupinin değerini sterlin ve altına göre ayarlamak konusunda Hindistan'da hummalı bir tartışma çıktı. (o zaman sterlin altın esasına bağlıydı). Bu tartışmanın nedeni şuydu: Hükümet rupinin değerini bir şilin ve altı pens olarak tespit etmek istiyordu. Hint kamuoyu ise bunun bir şilin dört pens olmasını istiyordu. Problem aslında eskiydi ve şundan ibaretti: Rupi yüksek bir fiyatla değerlendirildiği zaman banka ve sermaye sahipleriyle alacaklılar yararlanır, dışarıdan da ithalat teşvik edilirdi. Fakat değeri düşük olarak tespit edilirse borçluların yükü hafif olur, mahalli servetler ve ihracat canlanırdı. Tabii Hükümet, Hint halkının karşı çıkmasına rağmen, kendi görüşünü uyguladı ve rupinin değerini bir şilin altı pens olarak ayarladı. Birçok kimseler bu işi revalüasyon saydılar. Çünkü bu ayarlama, aslında rupiye değerinden fazla fiyat biçiyordu. Hiç bir devlet parasında revalüasyon yapmamıştı. Yalnız İngiltere 1925 yılında sterlini altın standardına bağladığında bunu yapmıştı. Ama İngiltere bununla dünyadaki mali liderlerliğini korumak istiyordu, bunun için de çok şeyden fedakarlık yapmaya hazırdı.

Fransa, Almanya ve diğer ülkeler ise ekonomik çemberi gevşetmek için enflasyonu revalüasyona tercih ediyorlardı.

Rupinin değerini yükseltmek İngilizlerin Hindistan'daki sermayelerinin artması demekti. Bu tedbir Hint endüstrisini yeni yükler altına soktu. Çünkü endüstri maddelerinin fiyatları yükseldi. Ayrıca bütün köylülerin ve borçlu toprak sahiplerinin omuzlarına ağır yükler yüklendi. Zira rupinin değerinin yükselmesiyle birlikte borçlarının değeri de artıyordu.

Tabii borçların miktarı açıkça artmadı, yalnız değeri arttı. Paraların gerçek değeri, satın alınabilen tahıl, elbise ve benzeri maddelerle ölçülür. Bu değer sabit bırakıldığı takdirde dengesini koruyabilir; ama paraların satınalma gücü düştüğü zaman paranın değeri de düşer. Paranın değeri, aslında olduğundan daha yüksek bir seviyeye çıkarılırsa bu ona, gücünün dışında bir satınalma gücünün verilmesi demektir. Böylece köylü, borçlarını ve bunların faizini ödeyebilmek için gelirinin çoğunu ödemek zorunda kaldı. Rupinin değerinin yeniden ayarlanması ve sterlinin altıda biri olarak tesbit edilmesi, ekonomik buhranın Hindistan'da daha da ağırlaşmasına büyük ölçüde yolaçtı.

Eylül 1931'de sterlin altın esasından ayrılırken rupi de ayrıldı. Fakat rupi sterline bağlı ve sterlinin altıda biri olan değerini korudu. Bunun nedeni de Hindistan'da bulunan İngiliz sermayesinin etkilenmesinin önlenmesiydi. Çünkü rupi sterlinden ayrılsaydı değeri düşerdi; bu da İngilizlerin sterline dayanan Hindistan'daki kapitali için büyük bir zarara yolaçardı. İngiltere rupiyi sterline bağlı tutmakla ikinci bir kazanç daha koparmış oluyordu. O da, İngiliz endüstrisine, İngiliz parasıyla hammadde satınalma olanağını vermesiydi. Çünkü sterlinin egemenlik bölgesi büyüyüp genişledikçe gücü de artardı.

Öte yandan rupinin sterline uygun olarak değerinin

düşmesiyle tabii altın fiyatı da arttı. Çünkü aynı miktar altınla birkaç rupi fazla alınabiliyordu. Bu yüzden, ekonomik sıkıntı çeken kimseler daha çok rupi alıp borçlarını kapatmak için ellerindeki bütün altınları sattılar. Böylece altın ülkenin her tarafından bankalara, oradan da Londra'ya sızmaya başladı. Hindistan altınının büyük kısmı hâlâ bu yolla İngiltere'ye sızmaktadır. İngiltere Bankası'nı ve onun mali mevkiini kurtaran, ona Eylül 1931'de Amerika ve Fransa'dan aldığı borçlarını kapatma olanağı veren, Mısır'dan gelen altınla birlikte işte bu altındı.

Gerçekten gariptir ki, zengin fakir bütün dünya ülkeleri, ellerindeki altını korumaya çalışırken, Hindistan bunun tam tersini yapıyor. Amerika ve Fransa Hükümetleri büyük miktarda altın stok ettiler. Birçok ülkeler, bu arada İngiltere altının dışarı çıkarılmasını yasakladılar. İngiltere sterlini altın esasından ayırmakla elindeki altını korumayı öngörüyordu. Oysa Hindistan bunun tam tersini yapıyor. Çünkü Hint ekonomik politikası İngiltere'nin çıkarına göre ayarlanmıştır ve İngilizlerin emrindedir.

Çoğu zaman halk Hindistan'daki altın ve gümüş miktarından söz eder. Bu zenginler için doğrudur. Fakat halkın çoğunluğu bunlara sahip olamamaktadır. Durumları biraz iyi olan bazı toprak sahiplerinin elinde servetlerinin çoğunu teşkil eden bir miktar mücevher bulunuyordu. Fakat Ekonomik Buhran gelince ve altın fiyatları yükselince bu küçük mücevherler de ortadan kalktı. Oysa Hindistan'da ulusal bir hükümet bulunsaydı, altının ülkeden çıkmasını önlerdi.

31 Kapitalist Dünyanın Birleşmekteki Başarısızlığı

28 Temmuz 1933

Sana anlattığım rekabet ve manevralar hikayesi ne kadar uzadı değil mi? Bu mektup için bana teşekkür etmeyeceğinden korkarım. Bu hikaye, uluslararası manevralardan ve entrikalardan meydana gelmiş, parçaları birbirine düğümlü bir ağdan ibarettir ve içinden çıkmak, içine girmekten daha güçtür. Bununla birlikte sana hızlı ve yüzeysel bir eleştirmesini yapmaya çalıştım. Çünkü bu alanda olup bitenlerin çoğu ve içyüzü gizli kalır ve gün ışığına çıkmaz.

Kapitalistler ve bankerler bu dünyada başdöndürücü bir rol oynarlar. Hatta sanayicilerin bile günü geçti. Artık endüstriye, tarıma, demiryollarına, taşıtlara ve hatta bizzat hükümetlere de egemen olanlar, büyük bankerlerdir. Çünkü sanayi ve ticaret, ilerlemesine ve parlamasına rağmen fazla paraya ihtiyaç gösterir. Bu paranın kaynağı da bankalardır. Bu dünyada şimdi işlerin çoğu borç almakla yürür. Borçlanmayı genişleten yada azaltan ve kredi piyasasına hükmedenler, artık bankalardır. Fabrika ve çiftlik sahipleri borç para alıp işlerini sürdürebilmek için bankalara başvurmak zorunda kalıyorlar. Bu borç verme işi

bankerleri yalnız zenginleştirmekle kalmadı, aynı zamanda endüstri ve tarım üzerindeki egemenliklerini de artırdı. Bankalar kritik bir anda kredi vermeyi reddetmekle yada borçlarını kapatmalarını istemekle, işadamlarını istedikleri şartları kabul etmek zorunda bırakabilirler. Bu tür baskıyı her ülkenin iç hayatında da, uluslararası ilişkilerde de görüyoruz. Çünkü büyük merkez bankaları, çeşitli hükümetlere para verir ve bununla onlara baskı yapmak imkanını elde ederler. Nitekim görüyoruz ki, New-York bankaları Orta Avrupa ve Güney Amerika hükümetlerinin çoğuna bu yolla egemen bulunuyorlar.

Bu büyük bankaların en belli özelliklerinden biri piyasanın canlılığı ve durgunluğu sırasında aynı derecede kâr sağlamalarıdır. Çünkü canlılık zamanında genel bolluğa katlanırlar, üzerlerine paralar akar ve bu paraları kârlı faizlerle ödünç verirler. Durgunluk ve buhran zamanlarında ise paralarını ellerinde tutarlar, bununla buhranın keskinliğini daha da artırırlar; çünkü işlerin istikrazsız olarak sürdürülmesi mümkün değildir. Ama bu davranışlarıyla yine büyük kazanç elde ederler; çünkü toprakların, fabrikaların... her şeyin fiyatı iner, birçok endüstri kolları iflas ederler. İşte bu sırada banka gelir ve her şeyi en ucuz fiyatla satınalır! Bunun için bankaların çıkarı, bolluk ve darlık dönemlerinin birbirini izlemelerini gerektirir.

Şimdiki Dünya Ekonomik Buhranı sırasında da büyük bankalar başarılarına ve güzelim kârları aralarında paylaşmaya devam ettiler. Evet, gerçi Birleşik Devletler'de binlerce banka, Almanya ve Avusturya'da da bazı büyük bankalar iflas ettiler. Fakat Amerika'da iflas eden bankaların çoğu küçük bankalardı. Anlaşıldığına göre Amerika'da bankacılık sisteminde bir hata vardı. Buna rağmen New-York'taki büyük bankalar, istenilen şekilde işlerini sürdürdüler. İngiltere'de de durum böyleydi; orada bir tek banka dahi iflas etmedi.

O halde bugünkü kapitalist dünyada efendi olan, bankerdir. Bu nedenle, insanların çoğu bu yüzyılı, ondan önceki sanayi yüzyılından ayırmak için «Mali Yüzyıl» diye adlandırdılar. Batı devletlerinde, özellikle Amerika'da milyonerlerin çokluğu dikkati çeker ve halk bunlara çok hayranlık duyar. Fakat artık açıkça anlaşılmıştır ki, bu «aşırı zenginlik» aldatıcı bir seraptan başka bir şey değil ve hırsızlıktan, dolandırıcılıktan farksızdır. Yalnız bu, daha geniş kapsamlı bir hırsızlık ve dolandırıcılıktır. Büyük tekeller bütün küçük kurumları ezer; büyük mali işletmeler, paralarını kullanmaya çalışan yoksulların derisini yüzerler. Avrupa ve Amerika'da yakın zamanda bazı büyük para babalarının iğrenç skandalları ortaya çıkmıştır.

Amerika'yla İngiltere arasında mali liderlik üzerindeki çatışmanın şimdiye kadar nasıl Londra'nın zaferiyle sonuçlandığını gördük. Fakat bu zaferin meyvesi neydi? Uğrunda çatışmanın on yıldan fazla sürdüğü bu zaferin meyvesi azar azar ortadan kaybolmaya başladı: Dünya ticareti durdu, bu durgunlukla birlikte özel ve genel borçlar üzerindeki faizler eski halinde kaldı ve borçlu devletlerin bunları ödemesi imkansızlaştı. Uluslararası taahhütlerini yerine getirmekten kaçınmak mümkün olmadığı için altına talep çoğaldı. Fakat altın yoksul ülkelerden, istikrarlı paraya sahip olan zengin ülkelere gitmeye başladı.

Yalnız bu altınları ve servetleri toplamak (buna endüstrideki gelişmeyi de eklemek gerekir), buhranın basıncı şiddetlendiği zaman Amerika'ya fazla yarar getirmedi. Böylece her yerden erkekleri ve kadınları kendine çeken o altın fırsatlı büyük ülke, umutsuzluğun ülkesi oldu. Ülkeyi yöneten büyük işadamlarının bozgunculukları ortaya çıktı, sermaye ve sanayi liderlerine karşı güven sarsıldı. Büyük iş çevrelerinin dostu olan Başkan Hoover halkın nefretine uğradı, 1932 yılında yapılan Başkanlık seçimlerinde düştü ve yerine Franklin Roosevelt seçildi.

Amerika Mart 1933'te yeni bir mali krizle karşılaştı. Bu yüzden de altın esasını bırakıp doların değerini düşürmek zorunda kaldı. Oysa Amerika dünyanın bütün devletlerinden daha çok altına sahipti. Bu düşürmeden güdülen amaç, endüstrinin ve tarımın yükünü hafifletmek, borçluların durumunu alacaklılar ve bankalar zararına düzeltmekti. Bu, İngiltere'nin Hindistan'da, bütün Hint halkının karşı çıkmasına rağmen uyguladığı mali politikanın tam tersiydi.

Kapitalist devletler, problemlerini ortaklaşa çözümlemek için bazı çabalar harcadılar. Haziran 1933'te Londra'da bir Dünya Ekonomi Konferansı toplandı. Delegeler «korkunun egemen bulunduğu dünya»dan söz ettiler ve «konferans başarısızlığa uğradığı takdirde bunun, tüm kapitalist binanın yıkılmasına yolaçabileceği»ne dikkati çektiler. Ne var ki, bütün bu ihtarlara ve dikkat çekmelere rağmen, büyük devletler, aralarında yardımlaşmaktan ve işbirliği yapmaktan uzak kaldılar. Her biri kendi yolunu kendisi açmaya çalışıyordu. Böylece konferans başarısızlığa uğradı ve her devlet, kendine özgü «milli ekonomi» politikasını izlemeye devam etti.

Örneğin İngiltere için kendi kendine yeterli olmak imkansızdı. Çünkü İngiltere, ihtiyacını karşılayacak kadar yiyecek maddeleri üretemiyordu; endüstrisi için gereken hammadde de dışarıdan geliyordu. Bunun için İngiltere, bütün İmparatorluğu kapsayacak bir milli politika izlemeye başladı. Amaç, Britanya İmparatorluğunu bir tek ekonomik birlik yada sterline bağlı bir tek grup haline getirmekti. Bunun için İngiltere 1932 yılında Ottawa'da bir ekonomik konferans topladı. Fakat konferans birçok büyük güçlüklerle karşılaştı. Çünkü ne Kanada, ne Avustralya, ne de Güney Afrika İngiltere uğruna çıkarlarını feda etmeye hazır değillerdi. İngiltere'nin bu devletlerin bazı isteklerine boyun eğmesi gerekiyordu. Hindistan ise, İngil-

tere tarafından, Hint halkının geniş muhalefetine rağmen, İngiliz mallarını diğerlerine tercih ettiğini resmen kabul eder duruma getirilmişti. Sonraki olaylar gösterdi ki, Ottawa Anlaşması başarı kazanamadı. Bir yandan İngiltere ile Britanya Milletler Topluluğu, diğer yandan da Hindistan'la İngiltere arasında anlaşmazlık mevcuttu.

Bu sırada Britanya İmparatorluğunun endüstri ve pazarlarını tehdit eden başka tehlikeler belirdi. Çünkü Japonya'nın ucuz malları her tarafa akmaya başladı. Bu mallar o kadar ucuzdu ki, hiçbir gümrük duvarı girmelerini önleyemezdi. Bu ucuzluğun nedeni, «yen»in[1] değerinin düşmesi, Japon fabrikalarında çalışan kızlara ödenen ücretlerin azlığı, hükümetin endüstriye yaptığı mali yardımlar ve Japon Deniz Nakliyat şirketlerinin düşük taşıma ücreti almalarıydı. Ayrıca inkarı mümkün olmayan bir gerçek daha vardı. O da, Japon endüstrisinin, İngilizlerinkinin tersine, çok güçlü olmasıydı.

Japon mallarının girmelerini önlemekte gümrük duvarları başarısızlığa uğrayınca, İngiltere bazı pazarlarını bu malların yüzüne sağlamca kapattı, bazılarından ise pek sınırlı bir miktarın girmesine izin verdi. Ama Japon mallarının diğer ülkelere girmesi yasak olunca, Japonya'nın büyük endüstrisi ne yapacaktı? Ya ekonomik varlığı tamamen çökecek yada kendine yeni pazarlar açacaktır. Bu da savaşa bile yolaçabilecek sert bir ticari rekabet doğuracaktır. Kapitalist dünyada kaçınılmaz olan aşamalar işte bunlardır.

Aynı şey İngiltere ile öbür Avrupa devletleri için de söz konusudur. İngiliz pazarları diğer Avrupa ülkelerinin yüzüne kapanınca, bu, o ülkelerin yıkılması demektir. Bunun için biz şuna inanıyoruz ki, herhangi bir ülkenin özel çıkarı yolunda attığı bir adım, diğer ülkelere ve uluslararası ticarete zarar verir; karışıklıklara ve çatışmalara yolaçar.

[1] **Yen: Japon parasıdır. (M. E. B.)**

32 İspanya'da İhtilal

29 Temmuz 1933

Şimdi Dünya Ekonomik Buhranı ve ticaretin durgunluğu hakkındaki sıkıcı ve uzun konudan, son zamanlarda meydana gelen iki önemli olayı anlatmaya geçeceğim. Bunlar, İspanya'daki ihtilal ve Almanya'da Naziliğin kazandığı başarıdır.

İspanya ile Portekiz Avrupa'nın güney - batı köşesine düşmektedirler. İkisi de Avrupa ve dünya tarihinde önemli rol oynamış, imparatorluklar kurmak için giriştikleri maceralarda güçlerini tüketmişlerdir. Batı Avrupa devletleri XIX yüzyılda endüstride ilerlerken bunlar geri kaldılar, ikisine de gericilik ve kilise egemendi. İspanya Napoléon'a karşı zafer kazandı, ama Fransız İhtilali'nin zincirden salıverdiği fikirlerden yararlanamadı. Fransa kendini feodalizmden kurtarıp toprak mülkiyetinin düzenini değiştirirken, İspanya yarı - feodal bir düzen içinde kaldı. Orada soylular geniş topraklara ve her çeşit özel imtiyazlara sahiptiler. Roma Katolik Kilisesi dine, toprağa ve ticarete tam egemen bulunuyordu. Kilise en büyük toprak

sahibiydi ve kendi hesabına en geniş çapta ticaret yapıyordu; bunun yanısıra eğitim sisteminin de egemenliği tamamen onun elindeydi. Ordu subayları, imtiyazlara sahip özel bir sınıftı. Subaylar askerlere göre çok üstün sayılıyorlardı. Aydınlar ise ilerici ve liberal düşünceliydiler. Yeni gelişmekte olan işçi hareketi sendikacılar, sosyalistler ve anarşistler arasında bölünmüştü. Fakat gerçek otorite kilisenin, ordunun ve soyluların elinde bulunuyordu. Ülkenin kuzeyinde, Katalonya ve Bask'ta güçlü ayrılıkçı hareketler meydana geldi.

İspanya ve Portekiz otokratik kırallıklarla yönetiliyorlardı, parlamentoları ise son derece güçsüzdü. İspanya'da parlamentoya «Cortes» derler. XIX yüzyılın son çeyreğinde İspanya'da kısa bir süre için bir cumhuriyet yönetimi kuruldu. Bunun sonunda kıral bütün otokrasisiyle geri döndü. 1898 yılında İspanya ile Birleşik Amerika Devletleri arasındaki savaşın sonucunda İspanya sömürgelerin çoğunu kaybetti ve Fas'ın bir kısmından başka elinde sömürge kalmadı.

Portekiz'in ise, Hindistan'daki Goa gibi sömürgelerinden başka Afrika'da da bazı sömürgeleri vardı. 1910 yılında Portekiz Kıralı tahtından indirildi ve ülkede cumhuriyet ilan edildi. Ondan bu yana birkaç ayaklanma oldu. Ayaklananların kimisi Kıralı geri getirmeye çalışan kıralcılardı, kimisi de diktatörlerden ve gerici hükümetlerden kurtulmaya çalışan solculardı. Cumhuriyet yönetimi, çoğu zaman askeri biçimde de olsa devam etti. Dünya Savaşı'nda Portekiz de Müttefiklerin yanında yeraldı ve savaştan, kendisini iflasın kenarına getiren ağır borçlarla çıktı. Şimdiki hükümet ise son derece gericidir, faşist eğilimlidir ve bu politikayı hem içeride, hem de dışarıdaki sömürgelerinde uygulamaktadır. Örneğin Goa'da bütün politik eylemleri ortadan kaldırdı ve halkı her çeşit özgürlükten yoksun bıraktı.

İspanya ise Dünya Savaşı'nda tarafsız kaldı ve bundan çok faydalandı. Çünkü savaşan her iki tarafa da mal ve araç satardı. Bu yüzden ülkede sanayi canlanıp yayıldı. Fakat savaş biter bitmez ekonomik buhran geldi, işsizlik yayıldı, onunla birlikte kargaşalıklar da yayıldı. 1921 yılında Fas'ta çıkan savaşta Prens Abdülkerim İspanya ordusuna karşı parlak bir zafer kazandı. Ancak Fransız ordusundan birçok birlikler İspanya ordusunun yardımına koşarak onu Prensin elinden kurtarabildi ve Fas'ın büyük kısmını yeniden İspanya'ya bağladı. Fas Savaşı sırasında Primo de Rivera ortaya çıktı, 1923 yılında diktatör oldu ve anayasayı ortadan kaldırdı. İktidarda altı yıl kalan Rivera sonunda ordunun güvenini yitirdi ve 1929 yılında bir mali buhran sonunda istifa etmek zorunda kaldı. Bu sırada ülkede bulunan Kıral Alfonso gerici unsurları destekliyordu ve nüfuzunu artırmaya çalışıyordu.

İspanya halkı liberal eğilimliliğiyle tanınmıştır. Bunun için çoğu zaman çeşitli grupların ülkede sürekli olarak çatıştıklarını görüyoruz. Bakunin'den bu yana halk tabakası anarşist felsefeye ilgi göstermiş, o sıralarda İngiltere ve Almanya'da egemen durumda bulunan işçi sendikalarından hoşlanmamıştı. Bu anarşistler Katalonya'da güçlü bir örgüt kurdular. Orada ayrıca demokratlar, liberaller, çoğalmaya başlayan sosyalistler ve komünistler gibi ilerici örgütler de vardı. Bütün bu örgütler cumhuriyet yönetimi fikrini desteklediler. Bunların Diktatör Primo de Rivera'nın elinden gördükleri acı tecrübe, gönüllerini birleştiren ve kendilerini cumhuriyetçi bir parti çerçevesi içinde birbirleriyle işbirliği yapmaya iteleyen nedenler arasındaydı.

Cumhuriyetçiler ilk ezici başarıyı 1931 yılında yapılan belediye seçimlerinde elde ettiler. Yalnız bu başarı bile Bourbon ve Habsburg Hanedanlarına mensup olan Kıralı korkutmaya yetti ve Kıral derhal ülkeden kaçtı. Bunun

üzerine cumhuriyet ilan edildi ve 14 Nisan 1931'de geçici bir hükümet kuruldu. Böylece ihtilal, kan dökülmeden başarıya ulaştı.

İspanyol İhtilali, Mart 1917'de patlayan Rus İhtilaline çok benzer. Çünkü İspanya'da kırallık düzeni, Çarlık Rusya'sındaki gibi küflenmiş durumdaydı. Bunun için, hasımlarının hirçbir çaba harcamalarına gerek kalmadan çöktü. İki ülkede de ihtilal, toprak statüsünü değiştirmek için feodalizmi ortadan kaldırmaya çalışıyordu. İkisinde de baskının büyük kısmı yoksul köylülerden gelmişti. Tıpkı Rusya'daki gibi Kilise geniş bir yetkiye sahipti ve ağır bir yük sayılıyordu. Her iki ihtilal de istikrarsız durumlar doğurdu ve her sınıf kendi yönünden toparlanmaya başladı; bazen sağın, bazen de solun çıkarttığı birkaç karışıklık oldu. Bu istikrarsızlık Rusya'da Kasım İhtilali'ni doğurdu. İspanya'da ise hâlâ olduğu gibi sürüp gidiyor.

İspanyol Anayasasında enteresan şeyler vardır. Anayasa, Cortes denilen tek Meclisin seçimle kurulmasını emreder ve herkese seçme hakkını verir. Başkan Milletler Cemiyetinin onayı olmadan savaş ilan edemez. Ayrıca Milletler Cemiyeti'nden çıkan ve İspanya tarafından kabul edilen bütün uluslararası antlaşmalar otomatikman İspanya'nın birer kanunu sayılır. Bu antlaşmalar, İspanya kanunlarına aykırı düştüğü takdirde hükümet tarafından feshedilebilir.

Yeni Cumhuriyet Hükümeti demokratik, solcu, ılımlı ve sosyal kimliğe sahip diye nitelendi. Başkan ve fiili yönetici Manuel Azana idi. Hükümetin şu güç problemlerle karşılaşması kaçınılmazdı: Toprak, kilise, ordu... Cortes bütün uluslararası antlaşmalar otomatikman İspanya'nın bimadı. Örneğin yeni kanun hiçbir insanı 25 feddandan[1] fazla sulu toprağa sahip olamayacağım ve bu miktarın da toprak sahibinden başka kimse tarafından işlenemeyeceği-

[1] **Feddan: Karasabanla bir günde ekilebilen toprak miktarıdır. (M. E. B.)**

ni emrediyordu. Fakat buna rağmen yalnız Kıralın ve bazı soyluların topraklarına el kondu. Diğer topraklar ise eski sahiplerinin yani toprak ağalarının elinde kaldı.

Cortes Kilise mallarını devletleştirdiyse de bu kanun da uygulanamadı. Eğitimle ilgili kanunlarda, Kilisenin üzerine konulan bazı kayıtlar hariç, Kilisenin özgürlüğüne dokunulmadı. Ordu subaylarının imtiyazları ise kaldırıldı ve birçoğu büyük ikramiyelerle emekliye ayrıldı.

1932'de Katalonya'da sendikacı anarşistlerin düzenledikleri bir ayaklanma oldu, fakat hükümet tarafından bastırıldı. Yılbaşında da sağcılar bazı karışıklıklar çıkardılarsa da onlar da başarıya ulaşamadılar.

Hükümet ilk yıllarında özellikle eğitim alanında bazı küçük başarılar elde etti. Ayrıca toprak problemini çözmeye ve işçilerin durumlarını düzeltmeye çalıştı. Fakat toprak reformu alanındaki çalışmalar ağır yürüyordu ve köylüler tarafından beğenilmiyordu. Bu sırada gerici güçler ve çıkarcı çevreler, kendilerine karşı yumuşak ve iyi davranmaktan başka suçu olmayan hükümeti devirmek için fırsat kolluyorlardı.

Not (Kasım 1938):

1933 yılı, İspanya'da gerici çevrelerin örgütlenmesine sahne oldu. Bununla sağcı partiler, o yıl yapılan seçimlerde sandalyelerin çoğunluğunu aldılar ve gerici bir hükümet kurdular. Bu hükümet daha önce girişilmiş olan toprak reformunu durdurdu, Kilisenin gücünü artırdı ve eski hükümetin girişmiş olduğu birçok işleri bıraktı. Bu durum solcu partileri, gericiliğe karşı koymak için örgütlenmeye ve birleşmeye iteledi. Ekim 1934'te İspanya'nın her tarafında karışıklıklar çıktı, fakat hükümet tarafından bastırıldı. Solcu güçler ise örgütlenmeye devam ettiler. Sonunda ılımlılardan, sosyalistlerden, anarşistlerden ve komünistlerden bir «halk cephesi» kuruldu. Bu cephe Şubat 1930'da

Cortes Meclisi seçimlerinde zafere ulaştı ve yeni bir hükümet kurdu. Bu hükümetin toprak problemini çözümlemek, Kilise yetkilerini sınırlamak için cesur tedbirler alacağı ve sabık ılımlı hükümet gibi çıkarcılara taviz vermeyeceği anlaşıldığından çatışmalar başladı ve gerici güçler darbelerini indirmeye karar verdiler. Bunlar Mussolini'den ve Nazi Almanya'sından yardım istediler ve ikisinden de aldılar.

Temmuz 1932'de, İspanyol Fas'ında General Franco'nun komutasında Fas Ordusu'nun da yardımıyla bir ayaklanma oldu. Fas Ordusu'na, bu yardımına karşılık Fas için bağımsızlık vaadedilmişti. Ordu subaylarının ve erlerinin çoğu Franco'nun safındaydılar. Bunun için hükümeti savunacak bir güç yoktu. Hükümet halktan yardım istemek zorunda kaldı ve ondan, hiçbir şey bulamazsa eliyle dahi yardım etmesini istedi. Halk özellikle Madrit ve Barcelona'da hükümetin çağrısına uydu. Böylece hükümet ve cumhuriyet kurtarıldı. Ama Franco İspanya'nın geniş alanlarını ele geçirebildi.

O zamandan beri aralarında savaş sürüp gitmektedir. Franco İtalya'dan ve Almanya'dan büyük yardımlar aldı. Bunlar kendisini büyük ordularla, uçaklarla, pilotlarla, yiyecek maddeleriyle desteklediler. Hükümetin yardımına da dışarıdan bazı gönüllüler gitti. Aynı zamanda hükümet güçlü bir ordu da kurabildi. İngiliz ve Fransız Hükümetleri ise «karışmama» politikası izlediler. Oysa bu, Franco'yu desteklemekti.

İspanya İçsavaşı felaketlerle doludur. Bu savaşta Franco'nun emrinde bulunan Alman ve İtalyan uçaklarının bombardımanları sonucunda çok insan öldü. Tarih bunları, İspanya'ya övünç mürekkebiyle yazacaktır. Franco şu anda İspanya'nın dörtte üçüne egemen bulunmaktadır. Fakat Cumhuriyet Hükümetinin cesaret ve gücü sayesinde dur-

durulmuştur. Hükümetin en çok çektiği güçlük, yiyecek azlığıdır.

İspanya İçsavaşı, mahalli bir çatışmadan çok başka şeydir. O, demokrasiyle faşizm arasındaki savaşı temsil etmektedir. Onun için bütün halkların gözleri ve duyguları oraya dönmüştür.

33 Almanya'da Nazilerin Zaferi

31 Temmuz 1933

İspanya İhtilali bazı kimselerce sürpriz olarak karşılandı. Oysa aslında hiç de sürpriz değildi, varlıkların tabii bir sonucuydu. Nitekim daha önce gözlemciler tarafından da haber verilmişti. Çünkü kıraldan, feodalizmden ve kiliseden kurulu üçgen, zaman tarafından yenilip çürütülmüş; güçsüz, takatsız bir hale gelerek adamakıllı küflenmişti. Bu düzen artık yeni şartlara hiç bir şekilde ayak uyduramıyordu. Bu nedenle de, sadece dokunmakla düşüverecek çürük bir meyveye benziyordu. Hindistan'daki feodal beylerin düzeni de böyledir. «Veli-i Zaman» çağından kalma bu beyler, dayandıkları yabancı devletin desteğini yitirdikleri anda ortadan yokolacaklardır.

Almanya'da meydana gelen değişiklikler ise, İspanya İhtilali'nden tamamen farklıdır. Bu gelişmeler halkı şaşırtan bir sertlikle Avrupa'yı titretti. Çünkü Almanlar gibi aydın ve atılgan bir milletin vahşice ve barbarca işlere girişebileceğine ve bir diktatöre boyun eğebileceğine kimse inanmıyordu.

Almanya'da Hitler başarıya ulaştı, kendisiyle birlikte Nazilik de zafer kazandı. Nazilere «faşist» adı verilmişti. Bunların başarısı aslında gericiliğin başarısıydı ve Almanya'nın 1918 ihtilali ile ondan sonraki gelişmesi için bir yüz karasıydı. Evet Hitlercilikte faşizmin bütün ögelerini görürsün. Onda tethişçi gericilik, tüm ılımlı güçlere ve özellikle işçilere karşı amansız bir düşmanlık vardır. Bununla birlikte Nazilik, gerici bir hareket olmaktan çok başka şeydir de. Çünkü Nazilik İtalyan faşizminden daha çok kitlelerin olumlu duygularına dayanmaktadır. Bu duygunun sahipleri ise işçiler değil, mülklerine elkonan ve devrimci bir nitelik kazanan aç orta sınıf mensuplarıdır.

Bundan önceki mektuplarımdan birinde sana İtalyan faşizmini anlatmıştım ve onun, kapitalist bir devletin ekonomik buhran tarafından sosyal bir ihtilale sürüklenmek üzere olduğu bir sırada çıktığını anlatmıştım. Bu buhranda kendilerini korumak isteyen kapitalist sınıflar, bu amaçla, çekirdeğini orta sınıfın teşkil ettiği bir halk hareketi yarattılar; bilinçsiz işçilerin ve köylülerin dikkatlerini üzerlerine çekmek için de kapitalizme karşı şaşırtıcı sloganlar kullandılar. Kapitalistler devlet mekanizmasını ele geçirince bütün demokratik kurumları dağıtırlar, hasımlarını ezerler ve tüm işçi örgütlerini ortadan kaldırırlar. Böylece iktidarları teröre dayanır. Sonra orta sınıfa mensup taraftarlarına yeni devlet düzeninde bazı görevler verirler. Ne var ki, işin sürpriz teşkil eden yanı, bu işlerin gördüğü büyük destek ve büyük halk kitlelerinin Hitler'in safına katılarak onun peşinden yürümeleridir.

Nazi gericiliği Mart 1933'te zafere ulaştı. Fakat ben daha uzaklara gideceğim ve sana, hareketin tarihini, nasıl başladığını anlatacağım.

1918 Alman İhtilali, gerçek bir ihtilal olmaktan çok uzaktı. Gerçi Kaiser gitmiş ve cumhuriyet ilan edilmişti, ama eskiden beri kurulu bulunan siyasal, ekonomik ve sos-

yal düzen değişmemişti. Sosyal Demokratlar yıllarca iktidarı ellerinde tuttular; fakat kendilerini en çok korkutan, gericilerle çıkarcılardı. Bu yüzden onlarla her zaman orta çözümyolları üzerinde anlaşmak zorunda kaldılar. Sosyal Demokrat Parti'nin yönetimi ve örgütü gerçekten güçlüydü. İşçi sendikalarından başka milyonlarca üyesi vardı. Fakat politikası, gerici unsurlara karşı daima savunma ve partinin aşırı kanadıyla komünistlere karşı saldırı esasına dayanıyordu. Sosyal Demokratların tutumu okadar olumsuzlaştı ki, sonunda birçok taraftarları kendilerini bıraktılar, birçok işçiler partiden çekildiler ve pek güçlü duruma gelen, milyonlarca üyesi bulunan Komünist Partisi'ne katıldılar. Orta sınıfa mensup taraftarları ise gerici partilere kaydılar. Komünist Partisi ile Sosyal Demokrat Parti arasındaki çatışma sürüp gitti ve ikisini de zayıflattı.

Almanya'da savaştan sonraki yıllarda gelen enflasyondan, toprak ve fabrika sahiplerinden başka yararlanan olmadı. Mülklerini rehine veren ve bu yüzden borçlara batmış olan toprak sahipleri bol, fakat aslında değeri pek düşük olan paralarla borçlarını kapattılar ve mülklerini geri aldılar. Fabrikatörler ise fabrikalarını geliştirdiler ve «tröst»lerini kurdular. Alman malları çok ucuzladı ve her yerde pazar buldu. İşsizlik kayboldu. İşçi sınıfı işçi sendikalarında örgütlenmişti ve markın değerinin düşmesine rağmen ücretlerinin standardını yüksek tutmayı başarmışlardı. Enflasyondan en çok zarar gören sınıf ise, adamakıllı yoksullaşan orta sınıftı. 1923 - 1924 yıllarında Hitler'i bu sınıf destekledi. Bankaların iflası ve işsizliğin yayılması sonucunda ekonomik buhran şiddetini artırdı ve bu yüzden halkın çoğu Hitler'in safına katıldı. Hitler böylece gayrimemnunların umudu haline geldi. Sonunda eski subaylar da kendisine katıldılar. Çünkü Versailles Antlaşması'ndan sonra ordu terhis edilmiş ve binlerce subay işsiz kalmıştı. Bunlar, o sırada gelişmekte olan özel ordular kervanına ka-

tıldılar. Bu ordular, Nazilerin «Yıldırım Birlikleri» denilen birliklerinden ve Kaiser'in tahta dönmesini isteyen «Milli Çelik Miğferliler» topluluğundan kuruluydu.

Peki bütün bu güçleri bir araya getirebilen Adolf Hitler kimdir? Söyleyeceklerim ilk bakışta belki garip gelir, ama gerçektir: Hitler, iktidarı eline geçirmeden bir - iki yıl öncesine kadar Alman yurttaşı bile değildi; Avusturya - Macaristanlıydı ve orduda küçük bir rütbeyle[1] çalışmıştı. Alman Cumhuriyetine karşı düzenlenen başarısız bir ayaklanmaya katıldığı için hapse mahkum edildi, sonra cezası indirildi. Daha sonra Sosyal Demokratlara karşı «Nasyonal Sosyalist Parti» adlı bir parti kurdu. «Nazi» sözcüğü «Nasyonal Sosyalist» demek olan iki Almanca sözcüğün ilk harflerinden meydana gelmiştir. Gerçi bu partiye sosyalist adı verilmişti, ama sosyalizmle ilgisi yoktu. Hitler eskiden beri ve hâlâ sosyalizmin azılı düşmanı olarak tanınmıştır. Parti «gamalı haç»ı kendine amblem olarak kabul etti. Eski çağlardan beri dünyanın her tarafında bilinen bu amblem, Hindistan'da efendileri temsil eder. Naziler «Yıldırım Birlikleri» adlı bir vurucu güç kurdular. Bu birliklere girenler kahverengi gömlek giydikleri için «Kahverengi Gömlekliler» diye tanınıyorlardı, tıpkı İtalyan faşistlerinin «Kara Gömlekliler» diye tanınmış olmaları gibi...

Nazilerin programı karışık ve olumsuzdur. Irk üstünlüğü ilkesine dayanan amaçları, Almanya'yı ve Almanları üstün kılmaktır. Programlarının diğer bölümleri ise, kin ve öç alma duygusundan meydana gelmiştir. Naziler, Almanya için küçük düşürücü bir hareket olarak kabul ettikleri Versailles Antlaşması'na karşıdırlar. Bu tutumları, birçok kimseleri saflarına çekti. Marksist komünistlere ve sosyalistlerin, işçi sendikalarına ve benzeri kurumlara

[1] **Rütbesi onbaşıydı. (M. E. B.)**

da karşı olan Naziler, ayrıca Yahudileri de istemiyorlar. Çünkü Yahudileri «Ari» olan Alman ırkını bozan ve seviyesini düşüren yabancı bir ırk sayarlar. Naziler, ayrıca, üstü kapalı bir şekilde kapitalizme de karşıdırlar, ama kapitalizme karşı olmaları, sömürücülere ve zenginlere sövmelerinden ibarettir.

Bütün bunların arkasında terör ve zor kullanma felsefesi gizlenir. Naziler terörü övmek ve kışkırtmakla yetinmediler, aynı zamanda onu insan ödevlerinin en kutsalı saydılar. Bu felsefeyi açıklayan ünlü Alman düşünürü Oswald Spengler'dir. İnsanı «canavar, cesur ve gaddar bir avcı» olarak niteleyen bu zatın sözlerinden biri şudur: «Yüksek amaçlar, ancak korkakların amaçlarıdır,» ve «avlarını avlayan canavarların rütbesi bu hayatta her şeyden yüksektir.» İnsanın merhametli oluşunu ve sükuneti sevmesini de «dişsiz bir duygu» diye niteliyordu. Nefret duygusu ise bu düşünüre göre «avlarını avlayan canavarlardaki en sadık duygu»ydu. Onlara göre insanın arslan gibi olması ve ininde başka canavarların bulunmasına tahammül etmemesi gerekir; insanın büyük bir sürü içinde bulunan ve çobanın keyfine göre sürüyle gidip gelen sıska sığır gibi olmaması gerekir. Bunun için insanın en güzel ve gönlüne en çok sevinç veren sanatı, tabii ki savaştır!

Oswald Spengler, çağımızın en ünlü bilginlerinden biri sayılır. Kitapları, insanın yararlanabileceği konularla doludur. Buna rağmen ve bilgisinin genişliğine rağmen bu korkunç ve can sıkıcı sonuçları çıkaracak kadar ileri gitti. Yukarıdaki sözleri, Hitlercilik düşüncesinin anlaşılmasını kolaylaştırır ve Nazi düzeninde gizli bulunan katılık ve vahşeti açıklığa kavuşturur. Ama bütün Nazilerin böyle düşündüğünü sanmamalıyız. Fakat liderleri ve aşırı unsurları aynen böyle düşünüyorlar, halkı da kendilerine bağlamak için bu sözleri atasözü haline getirmişlerdir. Aslında sıradan bir Nazinin hiçbir şey düşünmediğini söylersek,

herhalde doğruya çok yakın olacağız. Sıradan Nazi, içinde bulunduğu kişisel sefalet ve Fransa'nın Ruhr bölgesini işgali sırasında ülkesinin uğradığı hakaret dolayısıyla kızıyordu. Güçlü bir konuşmacı olan Adolf Hitler, bütün kötülüğü marksist Yahudilere yükledi. Fransa ve diğer devletler Almanya'ya karşı kötü davranmışlarsa bu, birçok kimseleri Nazi Partisi'ne katmaya iteliyor. Çünkü onlara göre ancak bu parti Almanya'nın haysiyetini koruyacaktır. Ayrıca ekonomik durumdan yakınanlar da partinin saflarına katılır. Çünkü bunları giderecek olan güç yine Nazi Partisi'dir!

Sosyal Demokrat Parti, iktidardaki egemenliğini çabucak yitirdi. Ilımlı Katolik Partisi adlı bir başka parti çıktı ve iktidarı eline aldı. Çünkü öteki partiler kendi aralarındaki çekişmelerle vakit kaybediyorlardı. Reichstag[1] da tek başına hükümeti kurabilecek çoğunluğa sahip bir parti bulunmuyordu. Bunun için seçim üstüne seçim yapılıyor, partinin entrika ve manevraları gittikçe artıyordu. Sosyal Demokrat Parti, Nazilerin güçlenmesinden çok korktu. Bunun için kapitalistleri desteklemek ve Mareşal Hindenburg'u Cumhurbaşkanlığına seçmek zorunda kaldı. Nazilerin güçlenmesine rağmen işçilerin iki partisi olan Sosyal Demokrat Parti ile Komünist Partisi yine de güçlüydüler ve her birinin milyonlarca üyesi vardı. Ama Nazi tehlikesine karşı güçlerini birleştiremediler. Komünistler, Sosyal Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1918 yılında ve daha sonra nasıl kendilerini baskı altında tuttuğunu ve buhranlarda nasıl gerici güçleri desteklediğini hâlâ acı acı hatırlıyorlardı. Öte yandan İngiliz İşçi Partisi karakterinde bulunan Sosyal Demokrat Parti büyük bir nüfuza ve sağlam bir yönetime sahip bulunuyordu. Bu durumunu tehlikeye düşürmek istemediği gibi, kanun dışı olan işlere giriş-

[1] **Reichstag: Alman parlamentosunun adıydı. (M. E. B.)**

meye de hiç cesaret edemedi, eyleminin çoğunu, komünistlere karşı mücadele ederek sürdürdü.

Böylece Almanya savaşçı güçlerin karargahı ve silahlı kampı haline geldi. Karışıklıklar hiç eksik olmuyordu, Naziler komünist işçileri öldürmek gibi cinayetler bile işliyorlardı, bazen işçiler de intikamlarını alıyorlardı. Hitler, bütün bu akımları, aralarındaki çelişmelere rağmen büyük bir ustalıkla elinde tutmayı başardı; yoksul orta sınıfın fabrikatörlerle ve büyük toprak ağalarıyla uzlaşmasını sağlamasını bildi. Bunun sırrı, fabrikatörlerin Hitler'i desteklemeleri ve kendisine para yardımı yapmalarıydı. Çünkü o, sosyalizme sövüyor, marksizm ve komünizmin yolunda en büyük engel teşkil ediyordu. Yoksul orta sınıf ve toprak sahipleri ise, Hitler'in kapitalizme karşı piyasaya sürdüğü sloganlara kanarak onu destekliyorlardı.

30 Ocak 1933'te Başkan Hindenburg (86 yaşındaydı), Hitler'i Şansölye (Başbakan) tayin etti. Milliyetçilerle Naziler bir süre işbirliği yaptılar. Fakat sonra, Nazilerin tek başlarına iktidarda bulundukları anlaşıldı. Sonra Reichstag için genel seçimler yapıldı, Nazilerle Milliyetçiler ancak basit bir çoğunluk elde edebildiler. Hatta bu iki parti basit bir çoğunlukla seçimi kazanmasalardı bile durum yine işlerin akışını etkileyemeyecekti. Çünkü Naziler parlamentodaki muhaliflerini yakalayıp hapishanelere atmışlardı. Bunlar arasında bütün komünist üyeler ve Sosyal Demokrat Parti üyelerinin çoğu da vardı. O sırada Reichstag binasında büyük bir yangın çıktı ve binayı harabeye çevirdi. Naziler bu yangının komünistler tarafından düzenlendiğini iddia ettiler. Ama komünistler bu suçlamayı şiddetle reddettiler, Nazi liderlerini, kendilerine saldırmaya bahane bulmak için yangını düzenlemekle suçladılar.

İşte o zaman Almanya'nın her tarafında «kahverengi terör» denilen Nazi tethişinin dönemi başladı. Naziler ilk iş olarak parlamentoyu dağıttılar (oysa çoğunluk onlar-

daydı), Hitler ve bakanları Almanya'daki bütün yetkileri ellerine geçirdiler. Artık istedikleri kanunu çıkarabiliyorlar ve istedikleri işi yapabiliyorlardı. Anayasayı ortadan kaldırdılar ve bütün demokratik kurumları bertaraf ettiler. Almanya daha önce birtakım cumhuriyetlerden ibaretti ve hepsi federal bir birlik içinde birleşmişlerdi. Naziler bu federal sisteme son verdiler ve bütün yetkileri Berlin'de topladılar, her yerde kendi adamlarını diktatör olarak iş başına getirdiler. Bu mahalli diktatörlerin her biri bir üst diktatöre karşı sorumluydu. Tabii en yüksek diktatör de Hitler'di.

Bu sırada Nazi Yıldırım Birlikleri bütün Almanya'da en büyük terör ve yıldırma hamlesini yürütüyorlardı. Bu hamlenin bir benzeri görülmemişti. Ondan önce de gerçi «kızıl terör», «beyaz terör» gibi birçok hamleler yapılmıştı, fakat bu hamleler kendilerini savunan yada iç savaş içinde bulunan bölgelerde yada ülkelerde olmuştu. Nazilerin karşısında ise hiçbir tehlike yoktu. Çünkü onlar iktidara egemendiler ve önlerinde hiçbir silahlı direnme mevcut değildi. Bu nedenle, giriştikleri terör, heyecandan yada korkudan doğmadı, soğukkanlılıkla alınan kararın uygulamasıydı. Bundan güttükleri amaç, Nazi Partisi'ni desteklemeyen bütün unsurları aklın tasavvur edemeyeceği bir vahşetle ortadan kaldırmaktı.

Nazilerin iktidara geleli işledikleri ve işlemekte oldukları cinayetleri burada saymakta yarar görüyorum: Dövmeler, işkenceler, adam öldürmeler almış yürümüştü. Naziler kurbanlarını erkek ve kadın diye ayırdetmiyorlardı. Saldırıların en şiddetlisi ve en merhametsizi ise komünistlere karşı yapılanıydı. Bundan biraz daha hafifi Sosyal Demokratlara yöneltileniydi. Ayrıca saldırılarını Yahudilerin üzerinde de yoğunlaştırdılar. Ne barışseverler, ne ılımlılar, ne sendikacılar, ne de enternasyonalistler kurtulabildi. Naziler marksizmin, marksistlerin ve

«sol» unsurların kökünü kazımak için geniş bir saldırı yürüttüler. Ayrıca bütün Yahudilerin her çeşit görevden temizlenmeleri gerektiğini ilan ettiler. Yahudilerden binlerce bilgin, profesör, besteci, avukat, hakim, doktor ve hemşireyi işlerinden çıkardılar; Yahudi olan esnafa karşı boykot ilan ettiler; Yahudi işçileri fabrikalardan attılar. Sonra hoşlarına gitmeyen kitapları yakmaya başladılar. En ufak tenkitlerde bulunan muhalif gazeteleri kapattılar, terör hamlesine ait haberlerin yayınlanmasına da izin vermediler; bu konuda birşeyler yazmaya cesaret edenleri de şiddetle cezalandırdılar.

Bütün partiler ve kurumlar ortadan kaldırıldı, tabii Nazi Partisi hariç. İlk ortadan kaldırılan parti Komünist Partisi oldu, onu da Sosyal Demokrat Parti izledi; sonra Katolik Partisi, en sonda da Nazi Partisi'nin müttefiki olan Milliyetçi Parti kapatıldı. Bundan sonra sıra, büyük işçi sendikalarına geldi, bunların hepsi kapatıldı, mallarına ve mülklerine el kondu. Naziler kendi partilerinden başka bir kurum bırakmak istemiyorlardı.

Bütün bunlardan sonra Nazi Partisi tek güç olarak ortada kaldı ve halk Naziliğin acaip felsefesini kabul etmeye zorlandı, bir protesto için bile başım kaldırmaya cesaret edemedi. Eğitime, sahneye, sanata, bilime ve her şeye Nazizm rengi verildi. Alman liderlerinden biri olan Hermann Goering «asil Alman, kanıyla düşünür» diyordu. Başka bir lider de şöyle diyordu: «Sağduyunun ve soyut bilimin dönemi artık geride kalmıştır.» Çocuklara, Hitler'in ikinci İsa olduğu, fakat birincisinden daha büyük olduğu öğretiliyordu. Nazi Hükümeti, eğitimin halk ve özellikle kadınlar arasında yayılmasını istemiyordu. Nazizm, kadının yerinin ev ve mutfak olduğunu, ödevinin de savaşta ve devlet uğrunda ölmek için çocuk doğurup yetiştirmekten ibaret bulunduğu görüşünü savunuyordu. Nazi liderlerden biri olan Propaganda ve Milli Yönetim

Bakanı Doktor Joseph Goebbels diyordu ki: «Kadının yeri evdir, asıl görevi de ülkesine ve halkına çocuk yetiştirmektir. Kadını özgürlüğe kavuşturmak devlet için tehlikelidir. Kadın, erkeklerin yapacakları işleri erkeklere bırakmalıdır.» Yine Dr. Goebbels Milli Yönetimdeki metodunu şöyle nitelemiştir: «Ben piyanoyu nasıl kolaylıkla çalıyorsam, gazetelere de öyle kolaylıkla yön vermek istiyorum.»

Bu barbarlığın, vahşetin ve terörün arkasında, özellikle orta sınıf arasında yaygın bulunan korkunç bir yoksulluk ve sefalet yatıyordu. Bu, aslında iş ve ekmek bulmak için ilan edilmiş bir savaştı. Yahudi olan doktorlar, avukatlar, profesörler, hastabakıcılar işlerinden atılmışlardı. Çünkü «Ari» ırkına mensup Almanlar gerçekte onlarla rekabet edemiyorlardı ve yerlerine geçmek istiyorlardı. Yahudilere ait ticarethaneler kapatıldı; çünkü başarı kazanıyorlardı, Almanların onlarla rekabet etmeleri güçtü. Yahudilerinkinden başka da bazı ticarethaneler kapatıldı ve «yüksek fiyatlarla satış yapıyorlar» bahanesiyle sahipleri tevkif edildiler. Nazileri destekleyen köylüler ise, Doğu Prusya'da bulunan büyük çiftliklere göz diktikleri ve bunları aralarında paylaşmak istedikleri için böyle davranıyorlardı.

Naziliğin temel programının ilkelerinden biri de bütün aylıkları, yılda 12,000 Alman markı (800 sterlin) geçmeyecek şekilde ayarlamaktı. Bunun uygulanıp uygulanmadığını bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki, Hitler'in şimdiki yıllık ödeneği 62,000 marktır. Hükümete yardım eden işletme müdürlerinin maaşlarının da yılda 11,000 marktan aşağı olmaması teklif edildi. Fakat çoğu zaman maaşlar bu rakamları çok geçiyordu. Bu rakamları, yoksul Hindistan'ın memurlarına ödediği maaşlarla karşılaştırmalısın. Kongre Partisi Karaçi'de yaptığı toplantıda, maaşların aylık 500 rupi (50 sterlin) olarak tespit edilmesini önerdi.

Nazi Hareketinin yalnız terör ve vahşete dayandığını sanmamalısın. Gerçi bunlar iki kuvvetli dayanaktı, ama, bir de işçilerin büyük kısmı hariç, Almanlar arasında Hitler'e karşı gerçek bir sempati vardı. Son seçimlerin ışığı altında durumu incelediğimizde, halkın % 52'sinin Hitler'i desteklediğini görürüz. Demek oluyor ki, % 52, kalan % 48'i korkutup yıldırıyor. Hitler, taraftarları arasında büyük bir halkçılık niteliğine sahiptir. Almanya'ya giden herkes, Almanları çevreleyen psikolojik ve moral atmosferden bahseder ve bunu dinsel coşkunluğa benzetir. Almanlar Versailles Antlaşması'yla alınlarına sürülen lekenin artık yıkandığını ve yeniden özgürlük havasını soluyabilir duruma geldiklerini duyuyorlar.

Ne var ki Almanların öbür yarısı bunun tersini düşünmektedir. İşçi sınıfı arasında öfke ve memnunsuzluk hakimdir. Bu öfke duygusunu, Nazilerin merhametsizce öç alacaklarından duyulan korkudan başka bir şey gizleyememektedir. Bütün işçiler bu korkuyla zorbalığa ve teröre boyun eğdiler, umutsuzluk ve üzüntüye kapıldılar. Onlar bu umutsuzluk ve üzüntü içinde, çalışmaları ve fedakarlıklarıyla gerçekleştirmiş oldukları işlerin birer birer yıkıldığına tanık oluyorlar. Almanya'da olup bitenlerin en garibi, Sosyal Demokrat Parti'nin hiçbir direnme göstermeden tamamen çökmesiydi. Oysa o, Avrupa'da işçi sınıfının en eski, en büyük ve en örgütlü partisiydi; ayrıca Enternasyonal'in de can damarıydı. Protestonun hiçbir yararı olmamakla birlikte, bu parti bir protestoda bile bulunmadan boyun eğdi ve çöküp gitti. Sosyal Demokrat Parti liderleri yavaş yavaş küçüklük ve hakareti kabul ederek Nazilerin emirlerine boyun eğdiler. Onlar böyle davranmakla bazı meyveler koparabileceklerini umuyorlardı. Fakat bu şekilde boyun eğmeleri Nazilerin elinde koz oldu. Onlar da bu kozu işçilere karşı kullandılar ve işçilere, liderlerinin tehlike karşısında nasıl ken-

dilerine sırt çevirdiklerinin alabildiğine propagandasını yaptılar. Gerçi Avrupa'daki işçi sınıfının uzun mücadelesinin tarihi birçok başarı ve yenilgilerle doludur; fakat daha önce, Almanya'da Sosyal Demokratların yaptığı gibi, en ufak bir direnme gösterilmeden işçilerin aldatılıp bırakıldıkları görülmemişti. Komünist Partisi Nazilere karşı direnmek istedi ve işçileri genel grev yapmaya çağırdıysa da, Sosyal Demokratlarca desteklenmediği için başarıya ulaşamadı. İşçi hareketi ortadan kaldırılmış olmasına rağmen -anlaşıldığına göre- gizli çalışmaya başlamış ve gizlice örgütlenmiştir. Almanya'da işçiler tarafından gizlice çıkarılan gazeteler bunu göstermektedir. Nazilerin gizli ajan şebekesine rağmen bu gazetelerin yüzbinlerce sayısı dağıtılmaktadır. Ayrıca Almanya dışına kaçabilen Sosyal Demokratların bazı liderleri de gizli metodlarla propaganda kampanyasına girişmişlerdir. Nazi teröründen en çok çeken, işçi sınıfıdır.

Yahudilere karşı girişilen baskı hareketleri dünya kamuoyunu kızdırdı. Avrupa bir sınıfın diğer sınıflara baskı yaptığını görmeye alışmıştı. Herkes mensup olduğu sınıf hakkında merhamet duygusu besliyordu. Yahudilerin kıyımı ise sınıf farkından değil, ırk ayırımı esası üzerinde yürütülmektedir. Bunun için kıyım, ortaçağda yada Çarlık Rusya'sı gibi geri bir ülkede cereyan eden olayları andırmaktadır. Bu kıyım Avrupa ve Amerika'da sert bir tepki doğurdu. Zulme uğrayan Yahudiler arasında dünyanın her tarafında ün salan bilginlerin, avukatların, doktorların, müzisyenlerin, yazarların da bulunması, öfkeyi daha da artırıyordu. Bunların başında Albert Einstein geliyordu. Bunların hepsi Almanya'yı kendi öz vatanı olarak kabul ediyorlar, başkaları tarafından da Alman yurttaşı olarak biliniyorlar. Bütün dünya ülkeleri bunları kabul etmeye seve seve hazırdır. Fakat Naziler onlara dışarı çıkma fırsatını bile vermediler ve çılgınlık içinde on-

ları avlamaya başladılar. Bunun üzerine dünya kamuoyu daha da öfkelendi. İşin daha garip yanı, Nazilerin, Yahudi ticarethanelerini kapattıkları halde, sahiplerinin Almanya'yı terketmelerine izin vermemeleriydi. Bunun tek nedeni ve sonucu Yahudileri aç bırakmaktı.

Dünyanın her tarafına yayılmış olan Yahudiler, ırkdaşlarına karşı girişilen bu baskı karşısında tabii ki susmadılar. Özellikle mali ve ekonomik çevrelerde, güçlü bir nüfuza sahip olan dünya Yahudileri Alman mallarına karşı boykot ilan ettiler. Dünya Yahudileri Mayıs 1933'te New-York'ta yaptıkları toplantıda, «Almanya'da imal edilen, yada üretilen, yada tamir edilen malların ve her türlü maddelerin, bütün Alman ulaştırma araçlarının, Almanlara ait yazlık ve kışlık dinlenme yerlerinin, hastanelerin boykot edilmesine, kısaca Almanya'daki rejime yardımcı olabilecek herhangi bir iş yapmaktan sakınılmasına» karar verdiler.

Bu karar Hitler rejiminin giriştiği baskının bir tepkisiydi. Fakat iş bununla da kalmadı. Almanya'ya karşı bir başka tepki daha doğdu. Şöyle ki: Naziler Versailles Antlaşması'na çattılar ve özellikle Alman topraklarındaki Danzig koridorunun Polonya'ya verilmesini kabul eden maddenin değiştirilmesini, ayrıca silahlanmada da tam eşitlik istediler. Çünkü Barış Antlaşması gereğince Almanların silahlanmaları yasaklanmıştı. Hitler'in ateşli konuşmaları ve Almanya'yı yeniden silahlandıracağı yolundaki tehditleri Avrupa'yı ve özellikle, herşeyden çok Almanya'nın gücünün artmasından endişelenen Fransa'yı korkuttu. İşte bu korkunun bir tepkisi olarak Avrupa devletleri Almanya'ya karşı kendi aralarında işbirliği yapmaya başladılar. Fransa Rusya'ya hoş görünmeye başladı; Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya gibi Versailles Antlaşması'ndan yararlanan ülkeler de birbirlerine yaklaşmaya ve hepsi de Sovyetler Birliği'yle

ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeye başladılar. Avusturya'da ise garip bir durum ortaya çıktı: Dolfuss adlı faşist bir adam Başbakan oldu ve iktidarı ele geçirdi. Fakat onun faşizmi Hitler'inkinden farklıydı. Avusturya'daki Nazi unsurlara, güçlü olmalarına rağmen, halk karşı koymaya başladı. İtalya ise Hitler'in başarı kazanmasına seviniyor, fakat ihtiraslarından hoşlanmıyordu. İngiltere'ye gelince, orada halk daha önce Almanlara karşı merhamet duygusu beslerken, şimdi aleyhlerine döndü ve onları «Hunlar»a benzetmeye başladı. Böylelikle Almanya Avrupa'da yapayalnız kaldı. Silahlı Fransa'nın silahsız Almanya'yı kolayca ortadan kaldırabileceği açıktı. Bunu düşünen Hitler, metodunu değiştirerek barıştan söz etmeye başladı. Mussolini de Hitler'i kurtarmaya koşarak Fransa'yı, İngiltere'yi, Almanya'yı ve İtalya'yı içeren bir dörtlü paktın kurulmasını teklif etti.

Bu pakt, Fransa'nın biraz tereddüdünden sonra Haziran 1933'te imzalandı. Paktın maddelerinde can sıkıcı bir şey yoktu! Çünkü bu maddelerin esası, dört devletin bazı uluslararası meselelerde, özellikle Versailles Antlaşması'nın değiştirilmesiyle ilgili konularda aralarında görüşmeler yapmaları gerektiğinden ibaretti. Birçok kimseye göre, bu antlaşmanın güttüğü amaç, Sovyetler Birliği karşısında bir tek cephenin kurulmasıdır. Sovyetler Birliği de buna karşı 1 Temmuz 1933'te Londra'da komşularıyla bir saldırmazlık paktı imzaladı. Fransa bu Sovyet paktına karşı sempatisini ve tasvibini belirtti.

Hitler'in ana programı (bu Alman kapitalizminin programıdır), Avrupa'da Sovyetler Birliği'ne karşı büyük bir güç haline gelmekti. Çünkü Almanya yayılmak istediği zaman ancak Sovyetler Birliği'nin aleyhine olarak yayılabilecekti. Bunu gerçekleştirebilmek için de yeniden silahlanması gerekiyordu. Bu da, en azından bu konudaki Versailles Antlaşması'nın değiştirilmesini gerektiriyor-

du. Çünkü o zaman artık Almanlar, kimsenin işlerine karışamayacağını kesinlikle bileceklerdi. Hitler, İtalya'nın kendisini tutacağına inanıyordu. İngiltere'yi de bu konuda ikna edince, Fransa'yı yalnız bırakmanın ve bir dörtlü görüşmede onayını almanın kolay olacağını biliyordu.

Hitler İngiltere'nin desteğini kazanmak için, İngiltere'nin Hindistan'ı sömürmekten vazgeçmesinin en büyük felaketlerden biri olacağını açıkladı! Esasen onun, yalnız Sovyet düşmanlığı bile, İngiliz Hükümeti'ni kendi tarafına çekmesine yetiyordu. Çünkü İngiliz emperyalizmi, sana önceden de dediğim gibi, Sovyetler Birliği'nden nefret ettiği kadar kimseden nefret etmez. Fakat İngiliz halkı Nazi teröründen ürkmüştür. Bunun için Hitlerciliği tasvip etmesini isteyen herhangi bir teklifi hazmetmesine henüz vakit vardır.

Böylece Almanya bütün dünyanın acılarını çoğaltmak için Avrupa'da bir fırtına merkezi haline geldi. Peki, bizzat Almanya'da neler olacak? Nazi rejimi Almanya'da yaşayacak mı? Almanya'da Naziler aslında istenmeyen kimselerdir. Ama buna rağmen karşılarındaki bütün örgütlü direnme güçlerini ezebildiler, kendi partilerinden başka hiç bir parti yada kurum bırakmadılar. Anlaşıldığına göre, bizzat Nazi Partisi de iki kanada ayrılmıştır. Biri kapitalistlerden ve büyük işadamlarından kurulu sağcı kanattır; diğeri de parti üyelerinin çoğunluğundan ve partideki işçilerin büyük kısmından meydana gelen solcu kanattır. Partiye devrimci bir renk vermek isteyen unsurlar ise kapitalizmin düşmanlarından, özellikle partiye kabul edilen sosyalistlerden ve marksistlerden kuruludur. Sağ kanatla sol kanat arasında hiçbir bağ yoktur. Hitler'in bu iki kanada da hakim olması, birini diğerine vurması sayesindedir. Ortak tehlike ortada durdukça bu mümkündür. Fakat ortak düşman ezildikten ve artık hiçbir direnme gücü kalmadıktan sonra aralarında çatışma baş-

layacağı kaçınılmaz bir sonuçtur. Hatta şimdiden bile fısıltıları duymaya başlamış bulunuyoruz. Sol kanat diyor ki: Madem ki birinci devrim başarıya ulaşmış ve tamamlanmıştır; artık «ikinci ihtilal»e başlamak gerekir; bu da kapitalizmi ve feodalizmi ortadan kaldıracak devrimdir. Fakat Hitler bu «ikinci ihtilal»i isteyenleri gaddarca ve merhametsizce ortadan kaldırmakla tehdit etti ve böylece sağcı kapitalist kanadın safına geçti. Yardımcılarının çoğu yüksek mevkileri işgal ettikleri için, hiçbiri hiçbir değişikliğin yapılmasına razı olmuyor.

Hitlercilik hakkında söylediklerim uzun bir hikaye halini aldı. Nazi taraftarlarının Avrupa'da ve dünyada geniş çapta yayıldıkları ve bu durumun derin etkili sonuçlar doğuracağı konusunda herhalde sen de benimle berabersin. Şüphesiz nazizm de bir çeşit faşizmdir ve Hitler, faşizmi tam anlamıyla temsil etmektedir. Fakat Nazi Hareketi İtalyan faşizminden daha geniştir. Çünkü İtalyan faşizminden daha çok ılımlıları saflarına alıyor. Bu ılımlı unsurlar Parti üzerinde etkili olabilecekler mi? Yoksa onlar da diğerleri gibi ezilecekler mi? Bunu bilmiyoruz.

Not (Kasım 1938):

Yukarıdaki mektubu yazdığım 5 yıl dört aydan beri dünyada, Nazi Almanya'sının güçlenmesine ve Hitler'in yönetiminde etkisinin artmasına paralel olaylar çıkmadı. Hitler bugün Avrupa'ya hakim bulunmaktadır. Büyük yada daha önce büyük olan devletler, bugün Hitler'e boyun eğmekte ve tehditlerine karşı ödleri kopmaktadır. Hitler bugün, yirmi yıl önce yenik ve perişan düşen Almanya'yı, hiçbir askeri zafer masrafına yada savaş zorluklarına sokmaksızın muzaffer ve güçlü bir devlete dönüştürmüş bulunmaktadır. Versailles Antlaşması ise öldü ve gömüldü.

Hitler iktidarı devralınca, kafasını meşgul eden en önemli konu, Almanya'daki rakiplerini ezmek ve Nazi Partisi'ni güçlendirmekti. Almanya'ya Nazilerin damgasını vurduktan sonra, «ikinci ihtilal»i yaparak kapitalizmi tasfiye etmek ümidini besleyen Nazi Partisi'nin sol kanadını tasfiye etmeye karar verdi. 30 Haziran 1934'te «kahverengi gömlekliler» örgütünü dağıttı, liderlerini ve başka birçok kimseleri öldürttü. Eski Şansölyelerden General Schleiser de öldürülenler arasındaydı.

Başkan Hindenburg Ağustos 1934'te ölünce Hitler onun görevini de üzerine alarak Başkanlıkla Şansölyeliği birden elinde topladı. Artık bütün güç onun elindeydi. Kendisine «Alman halkının şefi» demek olan «Führer» unvanı verildi. Halk arasında yoksulluk yayılınca bu sefaleti azaltmak için geniş çapta ve zorla sadaka toplanmaya başlandı. Ayrıca mecburi çalışma için kamplar kuruldu ve oraya işsiz işçiler gönderildiler. İşlerini terketmek zorunda bırakılan Yahudilerin yerine ise Almanlar geçtiler. Fakat bütün bunlara rağmen Almanya'da ekonomik durum düzelmedi, tersine daha da kötüleşti. Bu sırada Almanya gizliden gizliye silahlanmaya başlamıştı. Bu da diğer devletleri korkuttu.

1935 yılında Saar Havzası'nda yapılan referandumda halk, Almanya'ya katılmayı ittifakla kabul etti. Aynı yılın Mayıs ayında Hitler, Versailles Antlaşması'nın silahsızlanmayla ilgili maddelerini tek taraflı olarak feshettiğini açıkladı ve zorunlu askerlik hizmetini yürürlüğe koydu. Sonra da silahlanmak için en büyük projeyi uygulamaya başladı. Milletler Cemiyeti ise bu davranışlara karşı ses çıkarmadı. Çünkü üyelerine, özellikle Fransa'ya Alman korkusu hakim bulunuyordu. Bu korkunun etkisiyle Fransa, aralarında bir pakt kurulması için Sovyetler Birliği ile görüşmeler yapmaya başladı. İngiliz Hükü-

meti ise, Nazi Almanya'sının tarafını tutmayı tercih etti ve Haziran 1935'te onunla bir deniz antlaşması imzaladı.

Bu antlaşmanın bazı garip sonuçları oldu: Fransa, İngiltere'nin kendisini bıraktığını görünce, İtalya'ya yaklaşmaya başladı. Bunun üzerine Mussolini, beklediği fırsatın geldiğine inanarak Habeşistan'a saldırdı.

Mart 1938'de Hitler Avusturya'ya saldırdı ve onun Almanya'yla birleştiğini ilan etti. Milletler Cemiyeti'nden buna karşı da bir ses çıkmadı. Naziler Avusturyada sert bir terör hamlesine giriştiler. Bundan sonra, nazizmin beklenen saldırısının ikinci hedefi Çekoslovakya oldu. Sudet'teki Almanların problemi aylarca Avrupa'nın kafasını meşgul etti. İngiliz politikası Nazileri destekliyordu. Fransa ise bu politikaya karşı gelmeye cesaret edemiyordu. Sonunda Fransa, Çekoslovakya'yla müttefik kalmaya devam ederse, Almanya tarafından saldırıya uğrayabileceği tehlikesini sezdi ve o da, İngiltere de Çekoslovakya'yı yalnız bıraktı. Bunun üzerine Çekoslovakya'nın kaderi, 29 Eylül 1938'de Münih'te Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan toplantıda tayin edildi. Sudet bölgesi bu toplantı sonucunda Almanya'ya katıldı. Polonya ve Macaristan da bu fırsattan yararlanarak her biri Çekoslovakya'nın bir parçasını kopardılar.

Böylece Avrupa'nın taksimi yeniden başlamış oldu. Daha önce büyük devlet olan İngiltere ve Fransa ikinci dereceye düştüler. Hitler'in yönetimindeki Nazi Almanya'sı ise öne geçti.

34 Başkan Roosevelt Amerika'yı Kurtarmaya Çalışıyor

4 Ağustos 1933

Amerika Birleşik Devletleri'ne bir daha göz atalım:

Amerika'da şimdi bütün dünyanın dikkatle gözlediği müthiş bir deneme yapılıyor. Bizzat kapitalizmin kaderi bu denemenin sonucuna bağlıdır. Amerika dünyanın en zengin, en ileri ve endüstride en gelişmiş ülkesidir. Amerikan Hükümeti kendi yurttaşlarından başka kimseye borçlu değildir. Ayrıca ihracatı da sürekli olarak artmaktadır. Buna rağmen ihracatı iç ticaretin yalnız %15'idir. Ülkenin yüzölçümü hemen hemen tüm Avrupa kıtasının yüzölçümü kadardır. Yalnız büyük bir farkla Avrupa'dan ayrılır: Avrupa çeşitli ülkelere bölünmüş, her birinin ayrı sınırları ve gümrükleri meydana gelmiştir; Birleşik Devletler ise tek bir devlettir ve ülkede hiçbir ticari engel yoktur. Bunun için iç ticaretin gelişmesi ve Avrupa'nın iç ticaretini geçmesi pek kolay oldu. Böylece Amerika'nın, ağır yükler altında kalan Avrupa'dan ayrı bir özellik taşıdığını görüyoruz. Bu özelliğe, Amerika'daki altın, para ve üretim maddelerinin bolluğunu da eklemek gerekir.

Bütün bu avantajlı durumlarına rağmen, kapitalizm buhranı Amerika'ya da saldırdı ve gırtlağına yapıştı. Canlılık ve aksiyon dolu insanlar kaza ve kadere inanır oldular. Ülkenin yoksullaştığını sanma. Hayır, ülke yine zengindi, ama servet azınlıkların elinde toplanmıştı. Yüz milyonlarca dolar tutarındaki servetler hâlâ New-York gibi kentlerdedir. Büyük paralı Morgan, altı milyon sterline malolduğu söylenen büyük yatında hâlâ geziler yapmaktadır. Ama ne var ki, New-York yakın zamandan beri «açlık şehri» diye nitelenmektedir. Chicago Belediyesi hemen hemen iflas etti ve binlerce memurunun maaşını dahi ödeyemez duruma geldi. Buna rağmen Chicago'da uluslararası büyük bir sergi açıldı ve ona «ilericilik çağı» adı verildi.

Bu farklar yalnız Amerika'ya özgü değildir. Örneğin Londra da servetlerle dolup taşmakta ve yoksul halkın kümeslerinden başka her yerde İngiltere'nin varlıklı sınıfları israf içinde yüzmektedirler. Bir gün Lancshire yada Kuzey İngiltere'yi yada İskoçya'nın bazı yerlerini ziyaret etmen nasip olursa, işsiz kalan işçilerin meydana getirdikleri uzun kervanı, yoksulluk içinde sararan yüzleri, insanların ıstıraplı yaşantılarını göreceksin.

Amerika'daki buhranın sonuçlarından biri de, özellikle «çeteler»in işlediği suçların yayılmasıdır. Bu çetelerdeki haydutlar ortaklaşa çalışırlar ve yollarına çıkan herkesi öldürürler. İçki satışını yasaklayan kanunun çıkmasından bu yana suçların arttığı söylenmektedir. Bu kanun Dünya Savaşı'ndan sonra bazı nedenler yüzünden çıkarılmıştı. Bu nedenlerden biri, büyük fabrikatörlerin işçilerini, daha verimli çalışmalar yapmalarını sağlamak amcıyla, içki içmekten alıkoymak istemeleriydi. Zenginler ise kanunu bilmezlikten geldiler ve gizli yollarla dışarıdan içki getirtmeye devam ettiler. Bu ticaret gittikçe gelişti. Bu ticaret, içkiyi ve keyif verici maddeleri dışarıdan kaçırıp gizlice içeride imal etmekten ibarettir. Gizli yapılan bir şey, normal ola-

rak ithal edilenden daha çok kötü olur ve sağlığa daha çok zarar verir. İçkilerin satıldığı yerlerin adları «yavaş konuş» olmuştu. Büyük kentlerde bunların binlercesi faaliyet gösteriyordu. İsteyen, istediğini yüksek fiyatla alabiliyordu. Tabii bu da, kanun dışı bir şekilde oluyordu. İçki ve keyif verici maddeleri satanlar, işlerini sürdürebilmek için polise ve politikacılara rüşvet veriyorlardı. Bu rüşvetler, isteklerinin yerine getirilmesine yetmediği takdirde tehdide başvuruyorlardı. Bunun sonucu olarak da «çeteler» meydana geldi. Görülüyor ki, «yasak» bir yandan işçilere ve köylülere yararlı olurken, diğer yandan da yasak ticaretin yayılması gibi büyük zararlara yol açtı. Ülke iki gruba ayrıldı: Biri içkinin yasaklanmasını istiyordu, bu gruba «yasakçılar» denildi; ikinci grup ise içkinin serbest bırakılmasını istiyor ve «serbestçiler» diye biliniyordu.

Çetelerin yaptığı en korkunç işlerden biri, zengin ailelerin çocuklarını kaçırmak ve rehine olarak ellerinde tutmaktı. Kısa bir süre önce Lindenberg'in çocuğu kaçırıldı ve ölü olarak bulundu.

Bütün bu işlere, bir de ekonomik buhran ve büyük memurlarla işadamlarının bilinen ahlaksızlıkları ve kötülükleri de eklendi. Bu etkenler Amerika halkının uykusunu kaçırdı. Bunun için çoğu, Kasım 1932 seçimlerinde Roosevelt'e oy verdi. Halkın çoğunluğu, Roosevelt'in, acılarını dindireceğini umuyordu. Roosevelt de «serbestçiler»dendi.

İki ülkeyi, her birinin taşıdığı farklı nitelikleri hesaba katarak karşılaştırmamız herhalde yerinde olur. Bunun için ben de Birleşik Devletler'deki yeni gelişmeleri İngiltere ve Almanya'da meydana gelen gelişmelerle karşılaştırmaya çalışacağım. Belki de Almanya'yla karşılaştırmak daha doğru olur. Çünkü iki ülkede de, endüstrideki ilerlemelerine rağmen büyük bir köylü kitlesi vardır. Almanya'da köylüler nüfusun %25'ini teşkil ederler. Bu oran Birleşik Devletler'de %40'tır. Devlet politikasının tesbitinde köylü-

lerin önemli rolü vardır. Fakat bu, köylülerin az olduğu İngiltere için söz konusu değildir. Orada kendi hallerine bırakılmış olan köylülerin durumlarının düzeltilmesi için şimdi bazı çabaların harcanmasına başlanmıştır.

Almanya'da Nazi Hareketinin çıkmasının nedenlerinden biri de, yoksul orta sınıfın sayıca çoğalması ve enflasyon yüzünden bu çoğalmanın hızla artmasıydı. Almanya'da ihtilalci olan sınıf işte buydu. Amerika'da da gelişmeye başlayan bu sınıfa, proletaryadan ayrılması için «beyaz yakalı proletarya» denir.

Amerika ile Almanya'yı ve İngiltere'yi birbiriyle karşılaştırmak için başka nedenler de vardır. Örneğin para buhranları, markın ve sterlinle doların altın standardından ayrılmaları, enflasyon ve bankaların iflası gibi. Yalnız İngiltere'de bankalar iflas etmedi. Çünkü orada küçük bankalar yoktur, bazı büyük bankalar bütün bankacılık işlerini ellerinde toplamışlardır. Bankaların iflası hariç, üç ülkede cereyan eden olaylar birbirlerine benzerler. Çünkü buhran önce Almanya'yı, sonra İngiltere'yi, daha sonra da Amerika'yı sarstı. Bu ülkelerden Almanya'da Nazileri, İngilterede 1931 seçimlerinde Milli Hükümeti, Amerika'da da Kasım 1932 seçimlerinde Başkan Roosevelt'i destekleyen sınıf hemen hemen aynıydı. Bu da, fertlerinin çoğunun çeşitli partilerde üye olduğu yoksul orta sınıftı. Bu karşılaştırmada fazla ileri gitmemek de gereklidir. Çünkü İngiltere ve Amerika'daki durum, Almanya'daki gibi gelişmedi. Yalnız önemli olan konu, bu ileri endüstri ülkelerindeki ekonomik etkenlerin birbirlerine benzemesidir. Bu karşılaştırma Fransa ve diğer ülkeleri bu ölçüde içermemektedir. Çünkü Fransa hâlâ bu üç ülkeye göre bir tarım ülkesi sayılır ve endüstrisi az ilerlemiştir.

Roosevelt 1933 yılı başlarında göreve başlar başlamaz, büyük bir mali buhran ve ticari durgunlukla karşı-

laştı. Görevini devraldıktan birkaç hafta sonra ülkenin durumunu şöyle niteledi: «Memleket yavaş yavaş ölüyor.»

Hızlı ve kesin tedbirler almaya başlayan Roosevelt, Kongreden bankerler, fabrikatörler ve çiftlik sahipleriyle mücadele edebilmek için geniş yetkiler istedi. Kongre de, bu buhranı ve Roosevelt'in halk tarafından desteklendiğini görünce, ona bu yetkileri verdi. Böylece Roosevelt bir diktatör gibi oldu. Halk, kendilerini muhakkak bir felaketten kurtaracak tedbirleri almasını istiyordu. O da kendisine karşı beslenen iyi niyetlere layık olduğunu ispat etmek için olağanüstü bir hızla çalıştı, giriştiği çeşitli tedbirlerle birkaç hafta içinde Birleşik Devletler'i silkti. Roosevelt'in aldığı kararlardan bazıları şunlardı:

1 — Altın standardından vazgeçti. Bununla doların değeri düştü, borçluların yükü hafifledi. Buna devalüasyon denir.

2 — Köylülere mali yardımda bulunmak için bir milyar dolarlık kredi açtı.

3 — Ağaçlandırma faaliyetinden, su baskınlarıyla savaşmaya kadar birçok yeni iş kolları açtı. Yeni açılan bu iş alanlarında 250,000 işçi çalıştı ve işsizliğin meydana getirdiği gerginlik gevşedi.

4 — İşsiz kalan işçilere mali yardım yapılması için Kongre'den 8 milyon dolarlık bir ödenek istedi ve bu istek Kongrece kabul edildi.

5 — İşçileri çalıştırmak için genel hizmet bütçesine üç milyar dolar ayırdı.

6 — İçkilerin imal ve ithalini yasaklayan «yasak kanunu»nu yürürlükten kaldırdı.

Bütün bu ödenekler, tabii ki, büyük zenginlerden ödünç olarak alınacaktı. Roosevelt'in politikası halkın satmalma gücünü artırma esasına dayanıyordu. Halkta para bollaşırsa mal alabilecek ve ticari durgunluk bununla azalacaktı. Bu amaçla işçileri çalıştırmak ve para kazanma-

larını sağlamak için büyük yapı projelerine girişti. Yine bu amaçla işçilerin ücretini artırmaya ve iş saatlerini azaltmaya çalıştı. Çünkü bu azaltma, yeni işçiler için iş bulmak demekti. Ne var ki, bu politika, işverenlerin buhranlar ve durgunluklar zamanındaki politikalarıyla tam bir çelişme halindeydi. Çünkü onlar, malların maliyetini ucuzlatmak için işçilerin ücretlerini indirmeye ve iş saatlerini artırmaya çalışıyorlardı. Fakat Roosevelt, «yeniden toptan mal imal etmek istiyorsak, kitlelere bu malları satınalacak gücü de vermemiz, onlara yüksek ücret ödememiz gerekir» diyenlerin görüşünü paylaşıyordu.

Roosevelt daha sonra Sovyetler Birliği'ne, Amerikan pamuğu satınalması için bir kredi açtı. İki hükümet şimdi, aralarında ticari ilişkileri geliştirme imkanlarını görüşüyorlar.

Amerika şimdiye kadar kapitalist ve sınırsız rekabet düzenine sahip bir devletti. Şimdi ise Roosevelt bu düzenin karşısına çıkmış bulunuyor. Çünkü Roosevelt çeşitli yollarla çeşitli işlere karışıyor. Bu, devletin mümkün olduğu kadar endüstriyi kontrolu altına alması demektir. Roosevelt bunu açıkça söylemiyor, ama tutumu bunu göstermektedir. Bu politika aslında, iş saatlerini ve şartlarını sınırlayan, endüstriyi kontrol eden ve keskin rekabeti yasaklayan bir çeşit devletçi sosyalizmdir. Bu politika, «planlamanın uygulanmasını garantiye bağlayan bir metod» diye nitelendirildi.

Amerikalıların bilinen canlılıkları ve aksiyonları ile, bu politika gereğince girişilen çalışmalar yanyana yürümektedirler. Çocukların çalıştırılması yasaklandı. Bu konuda çıkan kanun, 1 yaşından küçük olan çocukların çalışmasına izin vermez. Amerika'da bugün kullanılan slogan şudur: «Daha yüksek ücret, daha az iş saatleri.» Bu kampanyaya da «bolluk yolunda» adı verildi. Bu kampanyayı başarıya ulaştırmak için bütün ülkenin büyük bir reklama

döndüğü söylenmektedir. Uçaklar bildiriler atarak işverenleri, işçilerin ücretlerini artırmak hususunda teşvik ettiler. Bu kampanya işverenleri ikna etmeye eytmeyince hükümet, yumuşak bir tehditle bu işi kendisinin yapacağını bildirdi; işverenlerden, işçi ücretlerini artırmak ve iş saatlerini indirmek konusunda imzalı taahhüde girişmelerini istedi. Ayrıca bu alanda çabuk davranan işverenleri, şeref madalyalarıyla ve adlarını her yerde posta bürolarında yayınlamak suretiyle taltif etmeye başladı. Geride kalanlara ise hiçbir şey verilmiyordu.

Bütün bu tedbirler ticareti biraz geliştirdi ve fiyatlarda bazı düzelmeler meydana getirdi. Fakat gerçek düzelme işçilerin ve işverenlerin moralinde meydana geldi. Çünkü kafalarındaki yenilgi kompleksi silindi. Özellikle orta sınıfın, genellikle de hepsinin Başkan Roosevelt'e güveni arttı. Artık halk Roosevelt'in adını, Amerika'nın büyük kahramanı Başkan Lincoln'la bir tutmaktadır. Bildiğin gibi, Lincoln de büyük bir buhran olan İçsavaş sırasında başkanlık yapmıştı.

Roosevelt'in politikası şüphesiz milli ekonomik bir politikadır ve Amerika'daki durumu düzeltmekten ibarettir. Bazı Avrupa hükümetleri ve banka sahipleri, özellikle İngiltere Roosevelt'in ilerici politikasından hiç hoşlanmadılar. Çünkü bunlar büyük iş sahiplerinin güçlenmesini her şeyden üstün tutuyorlar.

Bununla birlikte Roosevelt, şimdi uluslararası meselelerde selefinden daha faal bir rol aldı. Silahsızlanma ve diğer uluslararası problemlerde, İngiltere'den daha radikal bir tutum takındı. Yaptığı ihtarın, Hitler'in ağzını yumuşatmakta büyük etkisi oldu. Sovyetler Birliği'yle de dostça ilişkiler kurmaya başladı.

Bugün Amerika'daki, hatta bütün dünyadaki soru şudur: Roosevelt bu politikasında başarıya ulaşacak mıdır?

Roosevelt kapitalist düzeni ayakta tutabilmek için cesaretle ve cür'etle çalışmaktadır. Ama başarısı, büyük işadamlarının saltanatlarının sonu demektir. Bunlar, başarıya ulaşması için kendisine fırsat verecekler mi? Onlar kapitalist dünyada en büyük çıkarlara sahiptirler ve güçlerini, imtiyazlarını, Başkan Roosevelt emretmiştir diye teslim etmezler. Onlar bugün sessiz görünüyorlarsa, bunun nedeni, halkoyunun ve Başkanın popüler niteliğinin ağır basmasıdır. Fakat elverişli fırsatı da kolluyorlar. Önümüzdeki birkaç ay içinde durum iyice düzelmezse kamuoyunun Roosevelt'in aleyhine dönmesi beklenebilir. İşte o zaman bu büyük işadamları, karışıklıklar çıkarmak için başlarını kaldıracaklardır.

Birçok gözlemcinin kanısı şu merkezdedir: Başkan Roosevelt son derece güç meselelerle karşı karşıyadır, başarı kazanması da imkansızdır. Başarısızlığa uğradığı takdirde, büyük iş sahipleri, nüfuzlarını tekrar elde edecekler ve hatta eskisinden daha çok güçlü olacaklardır. Çünkü o zaman, Roosevelt'in kurduğu devletin sosyal organlarını kendi özel çıkarları uğrunda kullanacaklar, sonra da Amerika'daki işçi hareketlerini ortadan kaldıracaklardır. Bu hareket güçlü olmadığı için kaldırılması da kolaydır.

35 | Dünyaya Son Bir Bakış

7 Ağustos 1933

Dünya durumu hakkında yazmaya devam edersem, bunun sonu gelmeyecektir. Çünkü dünya olayları bitmez, dünya şürekli olarak ilerlemektedir. Dünyadaki erkekler, kadınlar ve çocuklar da sürekli olarak gülerler, ağlarlar, severler, nefret ederler ve döğüşürler. Bu, sonu olmayan bir hikayedir. Bugünlerde hayat eskisinden daha hızlı yürüyor gibi görünüyor. Değişiklikler birbirini izliyor. Onun için benim bugün yazdığım yarın eski, uzak ve yersiz olabilir. Hayat ırmağı durmadan akmaktadır. Bazen merhametsiz bir hızla ve başdöndürücü bir güçle öne atılır, özlemlerimize aldırış etmez, yüzümüze kahkahayla güler, bizleri küçücük çöpler gibi, ileri atılan bol ve dalgalı sularının içinde sürükleyip götürür. Ama nereye? Suları her yöne serpilen derin bir uçuruma, yada sürekli değişikliklere uğrayan geniş ve karanlık bir denize. O ise yerinde kalır ve değişmez.

Sana, yazmak istediğimden daha çok şey yazdım. Çünkü kalemim emrime boyun eğmedi ve kağıt üzerindeki yolunda yürümeye devam etti. Dünya çevresindeki turumuzu tamamlamış ve bugün, yarının eşiğine varmış bulunuyoruz. Şimdi kafamıza takılan soru şu: Eşiğine vardığımız «yarın», «bugün» olunca nasıl bir görünüm gösterecek? Bırak da biraz duraklayalım ve dünyaya bir daha kısaca bakalım. Ve dünyanın bugünkü, yani 7 Ağustos 1933 tarihindeki durumuna bir göz atalım:

Hindistan'da Gandi ikinci defa tutuklandı ve hapishaneye atıldı. Dar kapsamlı da olsa «Sivil Ayaklanma» yeniden başladı, bu yüzden de birçok arkadaşlarımız yine hapishanelere sevkedildiler. Bu arada çok sevdiğim bir arkadaşım da tutuklandı ve hapishanede öldü,-bizi yalnız bıraktı. Hayat da aslında ölümün arkadaşıdır. Fakat Hint halkı, insanca bir hayata kavuşmak için giriştiği büyük eylem yolunda ilerlemeye devam etmektedir. Şimdi hapishanelerde binlerce Hintli genç erkek ve kız yatmaktadır. Yurtseverlik ve heyecanla dolu olan bu gençlerimiz, Hindistan'ı köleleştiren bu düzene karşı verdikleri savaşta gençliklerini ve canlılıklarını feda etmekten çekinmiyorlar. Oysa bu gençliğin ve bu enerjinin ülkenin kalkınmasında harcanması mümkündü. Bu dünyada yapılması gereken birçok işler vardır. Fakat binanın yapımına başlanmadan önce yıkılıp yerle bir olması gerekir, ancak ondan sonra üzerinde yeni bian kurulabilir. Güzel bir ev, toprak bir kümesin temelleri üzerinde kurulamaz.

Bazı bölgelerde, örneğin Bengal'de halkın hükümetin emrine uygun şekilde giyinmeye zarlandığını ve aykırı davranan herkesin tutuklanacağını düşündüğümüz zaman, bu sırada Hindistan'ın ne durumda olduğunu anlayabiliriz. Çittagong'da yaşı 12 ve daha yukarı olan çocukların (hatta kızların bile) gittikleri yerlerde kimlik kartlarını da taşımaları zorunlu kılınmıştır. Bilmem bu acaip düzen başka

bir yerde, örneğin Nazi Almanya'sında yada düşman ordularının işgalindeki ülkelerde yada savaş bölgelerinde de uygulanır mı? Biz bugün İngiltere'nin yönetimi altında bulunan bir milletiz.

Hindistan'ın dışında yaşayan Hintliler ise az saygı görürler ve pek iyi karşılanmazlar. Bu aslında garip bir durum değildir. Çünkü kendi ülkelerinde haklarına saygı gösterilmiyorken, dışarıda nasıl gösterilsin? Hintliler şimdi, doğup büyüdükleri Güney Afrika gibi, bazı bölgelerini alınterleriyle imar ettikleri Natal gibi ülkelerden kovuluyorlar. Kendileriyle diğerleri arasındaki ayırım renkten gelmektedir. Tabii buna ırkçılık duygusu ve ekonomik çatışmalar da eklenmektedir. Sanki bu etkenlerin hepsi, Güney Afrika'daki Hintlileri evsiz - barksız bir hale getirmek için bir araya geldi. Güney Afrika Birliği Hükümeti, bunların İngiliz Guyanası yada Hindistan gibi bir başka ülkeye gönderilmeleri gerektiğinde ısrar etmektedir. Bu, mutlaka onları açlıktan ölmeye bırakmak demektir. Ama Güney Afrika Hükümeti, onların göç etmesinden başka birşeye önem vermemektedir.

Doğu Afrika'da Hintliler, Kenya ve dolaylarındaki ülkelerin kalkınmasında büyük rol oynadılar. Buna rağmen istenmeyen bir millet olarak ilan edildiler. Aslında Afrikalılar Hintlilerin kalmalarını istemiyor değiller; onları istemeyen, bir avuç Avrupalıdır. En verimli bölgeleri ellerine geçirmiş olan bu Avrupalılar Hintlilerle Afrikalıların buralarda hiçbir toprağa sahip olmalarına izin vermemişlerdir. Afrikalıların durumu ise son derece acıklıdır. Bu toprakların asıl sahipleri onlardır. Fakat hükümet geniş topraklara elkoydu ve bedava olarak Avrupalı emperyalistlere verdi. Büyük toprak ağası olan bu emperyalist Avrupalılardan gelir vergisi yada başka bir vergi istenmemektedir. Bu vergilerin yükü, bütün ağırlığıyla zavallı Afrikalıların omuzlarına yüklendi. Afrikalıdan vergi almak

hiç de kolay değildi; çünkü hiçbir şeyi yoktu. Bunun için hükümet, elbise ve un gibi zorunlu ihtiyaç maddelerine vasıtalı vergi koydu. Fakat Afrikalıya yüklenen en garip vergi, 16 yaşından büyük olan erkeklerden ve kadınlar da dahil, bütün aile fertlerinden alman baş vergisiydi! Biliyorsun ki halka vergi yüklemenin ana temeli, kişilerin kazandıkları yada sahip bulundukları servete dayanır. Afrikalı ise hiçbir şeye sahip olmadığı için varlığına, yani vücuduna vergi yüklendi! Fakat hiçbir şeye sahip olmayan Afrikalı, yılda 12 şilin tutan bu vergiyi nasıl ödeyecekti? İşte kanunun kirli ve hileci tarafı burada gizlenmektedir. Kanun Afrikalıyı, Avrupalıların çiftliklerinde çalışarak vergi parasını kazanmaya zorladı. Bu yol, yalnız para kazanmak için değil, aynı zamanda düşük ücretlerle işçi çalıştırmak için de uygulandı. Böylece zavallı Afrikalılar kendi bölgelerinden, çiftliklerin bulunduğu kıyı bölgelerine gitmek için 700 - 800 mil gibi uzun mesafeler yürümek zorunda kalmaktadırlar. Çünkü iç bölgelerde demiryolu yoktur, yalnız kıyı bölgelerinde vardır. Afrikalılar bu zorluğa para kazanıp kendilerinin ve ailelerinin vergisini ödemek için katlanıyorlar.

İnsafsızca sömürülen, dış dünyaya seslerini nasıl duyuracaklarını bile bilmeyen bu bedbaht Afrikalılar hakkında söylenecek daha çok şey vardır. Yoksulluklarının hikayesi uzundur. Bütün hayatları ıstırap ve sessizlik içinde geçmektedir. En güzel toprakları ellerinden alındı ve buralardan kovuldular. Şimdi ise topraklarını bedava olarak ellerine geçiren Avrupalıların yanında uşak olarak çalışmak için toprağa dönüyorlar. Bu Avrupalılar yarı - feodal bir sınıf teşkil ederler ve istemedikleri her hareketi bastırırlar. Afrikalıların, niyetleri yapıcı da olsa, hiçbir cemiyet kurmaya hakları yoktur. Kendi aralarında para da toplayamamaktadırlar. Avrupalılar o kadar gülünç bir duruma düştüler ki, Afrikalıların dans etmelerini bile yasaklayan

bir kanun çıkardılar. Çünkü Afrikalılar, bazen Avrupalıları danslarında alayla ve maskaralıkla taklid ediyorlardı! Afrika'da köylüler son derece yoksuldurlar. Kahve yada çay ekme hakları yoktur. Çünkü bu takdirde Avrupalı ekicilerle rekabet edeceklerinden korkuluyor.

İngiltere Hükümeti üç yıl önce, İngilizlerin Afrikalılar üzerinde «vasi» olduklarını ve ileride topraklarını bırakacaklarını resmen ilan etti. Fakat Afrikalıların kötü şansına, geçen yıl Kenya'da altın bulundu. İngilizler de bunun üzerine sözlerini unuttular ve koşarak altın bulunan toprakları ele geçirdiler, Afrikalı sahiplerini kovdular ve altını çıkarmaya başladılar. İşte İngiliz sözünün ne olduğunu görüyorsun! İngilizler diyorlar ki: Bütün yaptıklarımız Afrikalıların çıkarı içindir ve onlar topraklarını kaybettikleri için çok mutludurlar!

Altından yana zengin bir bölgeyi sömürmekte kullanılan bu kapitalist kural tuhaftır. Çünkü bu kurala göre her yerden insanlar o bölgeye koşarlar ve kazmaya başlarlar, altını kim bulursa onun nasibi olur. Bu kural aslında kapitalizmin tipik bir örneğidir. Oysa altın bulunan topraklardan yararlanmanın en akıllıca yolu, hükümetin o topraklara elkoyması ve çıkarılan altını bütün halkın çıkarında kullanmasıdır. Sovyetler Birliği'nin şimdi Tacikistan'da ve diğer yerlerdeki altın madenlerinde izlediği yol işte budur.

Daha önce Afrika'yı ihmal ettiğimiz için bu mektupta Kenya'dan söz ettim. Orası geniş ve Afrika ırkıyla dolu bir kıtadır. Yabancılar yüzlerce yıldan beri ve hâlâ da bu Afrikalıları en şiddetli ve en feci metodlarla sömürüyorlar. Afrikalılar gerçekten geri insanlardır. Fakat uzun süre esaret altına girmişler, kendilerine gelişme fırsatı verilmemiştir. Onlara bu fırsat verildiği zaman gözle görülür şekilde ilerliyorlar. Nitekim kısa zaman önce batı kıyısında bir üniversite açıldıktan sonra bu görüşün doğru olduğu anlaşıldı.

Batı Asya ülkeleri hakkında sana yeteri kadar bilgi vermiştim. Mısır'da özgürlük uğrunda yürütülen savaş, çeşitli biçimlerde ve aşamalarda sürüp gitmektedir. Güney - doğu Asya'da, Hindistan'da, Endonezya'da, Siyam'da, Çinhindi'nde ve Filipinler'de de durum böyledir. Bağımsız Siyam'dan başka öbürlerinde savaş iki yolda gelişmektedir: Birincisi yabancı işgale karşı yurdun tüm kurtuluşu için yapılan savaş, ikincisi de, yoksul sınıfların sosyal eşitlik uğrunda yada hiç değilse ekonomik durumlarını düzeltmek uğrundaki savaşlarıdır.

Çin'de ise çeşitli akımlar arasında çarpışmalar sürüp gitmektedir. Bu akımlardan biri komünizme doğru gidiyor, bir diğeri de ona karşıdır. Bu sırada Japonya da hemen hemen hiçbir direnmeyle karşılaşmadan ilerlemeye devam ediyor ve Çin toprakları içinde büyük alanlara hakim bulunuyor. Fakat tarihi boyunca birçok saldırıları ve tehlikeleri yenmesini bilen Çin halkının, bu sefer de Japon saldırısını yeneceğine hiç şüphe yoktur.

Askerler tarafından yönetilen, ileri bir endüstri ülkesi olan ve yarı - feodal bir düzen içinde yaşayan emperyalist Japonya ise geçmişin ve şimdiki çağın acaip bir karışımıdır ve her zaman dünya imparatorluğunu kurmak hayalindedir. Fakat bu hayallerin arkasında, ekonomik çöküntü ve sürekli olarak artan nüfusun içinde bulunduğu sefalet gizlenmektedir. Japonlar artık Amerika'ya ve Avustralya'daki geniş boş topraklara da göç edemiyorlar. En güçlü devlet olan Amerika'nın Japonya'ya düşmanlığı da, hayallerinin gerçekleşmesi yolunda en büyük engel teşkil etmektedir. Asya'da ise Sovyetler Birliği, Japonyanın genişlemesi yolunda bir taş gibi durmaktadır. Mançurya'daki ve Büyük Okyanus'taki gözlemciler büyük bir savaş karartısının yaklaşmakta olduğuna inanıyorlar.

Sovyetler Birliği'ne gelince, o şimdi yeni bir dünya ve yeni bir sosyal düzen kurmakla uğraşmaktadır. Feoda-

lizmin egemenliği altında medeniyet kervanından uzun zaman geri kalan bu ülkenin ileri atılması ve ileri Batı devletleriyle boy ölçüşecek bir duruma gelmesi şaşılacak bir şeydir. Sovyetler Birliği, Asya ve Avrupa'da, Batı dünyasının çökmekte olan kapitalist düzenine karşı meydan okumaktadır. Ticari durgunluğun, ekonomik buhranların ve işsizliğin, her defasında boğulmadan solumaya çabalayan kapitalizmi felcetmek üzere olduğunu gördüğümüz bu sıralarda, Sovyetler Birliği, sosyal düzenini kurmak için umutla, heyecanla çalışmaktadır. Sovyetlerin başarısı, kaydettikleri gelişme ve içinde bulundukları dinamik çalışma temposu bütün dünyanın dikkatini çekti.

Geniş ve büyük bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri, kapitalizmin başarısızlığı için bir örnektir. Bütün güçlüklere, buhranlara, benzeri görülmemiş işçi grevlerine ve işsizliğe rağmen Amerika kapitalist düzeni kurtarmaya ve korumaya çalışıyor. Ama bu denemenin ne sonuç vereceğini bilmiyoruz. Ne olursa olsun, hiç kimse Amerika'nın zengin ve geniş ülkesinde, insanın muhtaç olduğu hemen herşeye sahip bulunması avantajını, diğerlerine üstün gelen zengin gelir kaynaklarını ve halkının tecrübeliliğini elinden alamaz. Sovyetler Birliği'nin ve Birleşik Devletler'in, dünyanın geleceği üzerinde önemli rol oynayacakları muhakkaktır.

36 Son Mektup

9 Ağustos 1933

İşte aziz kızım, hikayenin sonuna geldik. Artık sana yazacak bir şeyim kalmadı. Fakat iyimser bir parçayla mektuplarıma son vermek konusundaki arzum, beni bu son mektubu yazmaya iteliyor.

Bu mektupları uygun bir sırada bitiriyorum. Çünkü bana verilen iki yıl hapis cezası sona ermek üzeredir. 33 gün sonra salıverileceğim. Hatta daha önce de çıkmam mümkün. Çünkü gardiyan bazen beni, normal süremi doldurmadan salıvermekle tehdit ediyor! Aslında bana verilen iki yıllık hapis süresi henüz bitmiş değildir. Fakat hapishanede uslu duran mahkumlara uyguladıkları usule göre benim de cezamdan üçbuçuk ay indirdiler. Hapishane yöneticileri beni terbiyeli tutuklulardan sayıyorlar. Oysa ben bu ünvanı kazanmak için birşey yapmış değilim. Böylece altıncı tutukluluğum bitmiş olacak ve sonunda geniş dünyaya çıkacağım. Fakat hangi amaç için? Dostlarımın ve arkadaşlarımın çoğu hapishaneler arasında payla-

şılmışlar, bütün memleketim büyük bir hapishane görünümüne girmiştir.

Yazdığım mektupların sayısı ne kadar da çoğaldı. Ne kadar da mürekkep ve kağıt (bu kağıt Hint endüstrisinde imal edilmiştir) tükettim. Bilmem bütün bunlar bir değer taşır mı? Bu kağıtların ve mürekkebin sana getirdiklerinden, işine yarayacak bir şey buldun mu? Şüphesiz «evet» diyeceksin. Çünkü başka türlü bir cevabın beni inciteceğini biliyorsun. Oysa beni o kadar seviyorsun ki, böylesine tehlikeli bir işi göze alamazsın! Fakat sana yazdıklarımı ister beğen ister beğenme, iki uzun yıl boyunca sana her gün bu mektupları yazarken ne kadar mutluluk duyduğumu ben bilirim.

Ben buraya kışın geldim. Sonra kış fazla durmadı ve yerini bizim kısa ömürlü ilkbahara bıraktı. İlkbahar da çabucak yazın sıcağında boğuldu. Sonra yerler kuruyup çatladı, insanlar ve hayvanlar, bir solukluk hava almak için birlikte dillerini çıkarır hale geldiler. Ondan sonra yağmur mevsimi, serinlik ve canlılık getiren sularıyla birlikte geldi. Bunu da sonbahar izledi, gökyüzü sade ve mavi bir renk aldı, geceler de güzelleşti, serinledi. Böylece yılın devresi yeniden başlamak için tamamlandı. Yine kış, ilkbahar, sonra yaz, daha sonra yağmurlar mevsimi... Bütün bunlar peşpeşe gelip geçiyor ve ben burada oturup sana yazıyorum, seni düşünüyorum, mevsimlerin geçmesini gözlüyorum ve oturduğum koğuşun damını döven yağmur damlalarını dinliyorum.

Ne güzeldir yağmur sesi
Yerde ve dam üstünde!
Ne güzeldir yağmurun türkü söylemesi
Üzgün ve dertli gönüllere!

XIX yüzyılda ünlü İngiliz politikacısı Benjamin Disraeli şunları yazmıştır: «Sıradan bir adam hapse yada

sürgüne mahkum edildiği zaman çılgına döner. Edebiyatçı ise hapishane günlerini hayatının en mutlu günleri sayar.» Disraeli bu sözünü XVII yüzyılda yaşayan Hollandalı düşünür ve yargıç Graçyos için yazmıştır. Bu zata müebbet hapis cezası verilmişti, fakat iki yıl yattıktan sonra hapishaneden kaçtı. Bu iki yılını, anısını ebedileştiren edebi ve felsefi kitaplar yazmakla geçirdi. Tarih bize, hapishanelerin parmaklıkları arkasından öten birçok bülbüller hatırlatıyor.

Fakat ben edebiyatçı değilim ve hapishanede geçirdiğim bunca yılların, hayatımın en mutlu günleri olduğunu da iddia etmiyorum. Şunu itiraf etmeliyim ki, okumak ve yazmak, bu yılları geçirmekte bana çok yardım etti. Evet, ben ne edebiyatçıyım, ne de tarihçi... Öyleyse ben neciyim? Bu soruyu cevaplandırmak ne güç! Çok şey denedim ben. Önce fakültede bilimlere başladım, sonra hukuk okudum. Hayatta birçok denemelerden geçtikten sonra, Hindistan'da geniş ölçüde yaygın olan halk mesleğine girdim. Bu nedir biliyor musun? Sık sık hapse girmek!..

Sana bu mektuplarımda anlattıklarımı, sakın kesin bir kural, yada bir tecrübeli adamın sözü diye gözükapalı olarak kabul etme. Politika adamı normal olarak her konuda görüşünü açıklamayı sever ve bildiğinden çok daha bilgili görünür. Bunun için onun söylediklerini dikkatle gözden geçirmek gerekir. Sana gönderdiğim bu mektuplar, bir anaçizgiyle birbirlerine bağlanan bir takım geniş çizgilerden başka birşey değildir. Çünkü ben dünya tarihini gözden geçirdiğimde, bazen yüzyılların ve çok önemli olayların üzerinden atlardım. İlgimi çeken bir olayın önüne geldiğim vakit orada çadırımı kurar, uzun zaman kalırdım. Bu mektuplar sevdiklerimi de, hoşlanmadıklarımı da açıkça belirtmektedirler. Hapishanedeki psikolojik durumumu da bazen yansıtırlar. Bu mektuplarda sana anlattıklarımı kesinlikle doğru olarak kabul etmeni istemiyorum.

Çünkü söylediklerimin bir kısmında yanılmış olabilirim. Bu da hapishane hayatından ileri gelir. Çünkü burada kütüphane yada başvurulacak bir kaynak bulunmamaktadır. Bu yüzden hapishane tarihi konuları yazmaya elverişli bir yer değildir. Onun için 12 yıldan, yani hapishaneye girip çıkmaya başladığımdan beri, tuttuğum notlara güvenirdim. Bu yıllarda burada çok kitap okudum. Fakat bu kitaplar gelir giderdi ve burada bir kütüphane kurmak benim için imkansızdı. Okuduğum kitaplardan birçok bilgiler ve fikirler edindim. Bunun için yazdıklarım arasında benim bir buluşum yoktur. Bazen mektuplarımı anlamakta zorluk çekebilirsin. O zaman onları bir tarafa bırak ve üzerinde durma. Çünkü bazen aramızdaki yaş farkını unuturdum ve kendi yaşımdaki birisine hitabediyormuş gibi yazardım.

Sana bu mektuplarda tarih değil, uzun geçmişimizden yalnız bazı geniş çizgiler ve bölümler verdim. Tarihi incelemek istersen istediğin konuyu, eski çağları kapsayan birçok tarih kitapları bulabilirsin. Ne var ki yalnız kitap okumak yeterli değildir. Geçmişi anlamak için ona bilinçle ve duyguyla bakmak gerekir. Geçmişte yaşamış bir kimseyi anlamak ve değerlendirmek için içinde bulunduğu koşulları ve yaşadığı dönemi, kafasını dolduran fikirleri anlamak gerekir. Bizden önce yaşamış olanlar hakkında da, kendi zamanımızda yaşamışlar ve düşündüklerimizin aynısını düşünmüşler gibi yargıya varmamız gülünç olur. Örneğin bu çağımızda köleliği savunan bir tek kişiye rastlamıyoruz. Ama Eflatun gibi büyük bir düşünür, köleliğin varlığını doğal bir şey saymıştır. Hatta yakın geçmişte Amerika Birleşik Devletleri'nde, kölelik düzenini korumak uğrunda binlerce insan öldürüldü. Geçmiş hakkında şimdiki ölçülerle hüküm vermenin imkansız olduğunu belki herkes kabul eder, ama şimdiki zaman hakkında eski ölçülerle hüküm vermenin gülünç olduğunu kabul etmeyenlere de

rastlıyoruz. Çeşitli dinler, eski inançların ve geleneklerin yerleşmesine yardım etmişlerdir. Bu inançlar ve gelenekler kendi çağlarında ve yerinde fiilen yararlıydı. Fakat çağımızın gelişmesiyle bağdaşmaz hale gelmişlerdir.

Duygu gözüyle eski tarihe baktığın zaman göreceksin ki, kuru kemikler, et ve kandan ibaret, nabzı vuran bir ceset haline gelmiştir. Erkekli, kadınlı, çocuklu her yaştan ve her havadan, bizden ayrı, fakat fazilet ve kötülüklerde, güçlülük ve zaafta, insanın bütün özelliklerinde bize tamamen benzeyen dirilerden meydana gelmiş büyük bir kervan görürsün. Tarih, sihirli bir sergi değildir. Fakat görebilenler için onda çok sihir vardır.

Tarihin ihtişamına asılmış tablolar kafamıza üşüşüyorlar: Mısır, Babil, Ninova, eski Hint uygarlığı, Arilerin Hindistan'a gelişi, Avrupa ve Asya'da yayılmaları, parlak Çin kültürü, Grekler, Roma ve Bizans imparatorlukları, Arapların iki kıtadaki muzaffer savaşları, Hint kültürünün gelişmesi ve sonra çökmesi, Amerika'da tarih öncesi Maya uygarlıkları, Moğolların geniş fetihleri, Avrupa'da ortaçağ ve muazzam gotik katedraller, İslam dininin Hindistan'a girişi, Batı Avrupa'da Rönesans, sanatın gelişmesi, Amerika'nın ve Doğu denizyollarının keşfi, Batının Doğu ülkelerine saldırması, büyük makinelerin icadı, kapitalizmin gelişmesi, Avrupa endüstrisinin ve egemenliğinin yayılması, emperyalizm ve bilimin çağımızdaki bütün harikaları...

Birçok imparatorluklar kurulmuş, yıkılmış ve insanlar tarafından binlerce yıldır unutulmuşlar. Bir arkeoloji bilgini toprak altında gömülü olarak buluncaya kadar, onlar öylece unutulmuşlukları içinde kalırlar. Bu imparatorluklarda birçok ilkeler ve hayaller yaşamış, bazıları diğerlerinden daha güçlü olduklarını göstermişlerdir.

Gerçekten de geçmiş zaman bize çok şey verir. Şimdi toplumlarımızda kültür, uygarlık, bilim, ne varsa hepsi

uzak yada yakın geçmişin bağışlarıdır. Öyleyse bu geçmişe borçlu olduğumuzu itiraf etmemiz yerinde olur.

Fakat geçmişin, bütün kültürümüzü kaplamaması gerekir. Çünkü geleceğe karşı da omuzumuzda, geçmişe olan borcumuzdan az olmayan ve hatta fazla olan bir görev vardır. Ölen artık ölmüştür ve biz onu diriltemeyiz. Gelecek ise henüz gelmemiştir, ama onu hazırlamakta bizim de katkımız olabilir. Geçmiş bize gerçeğin bir yanını vermişse, gelecek de bu gerçeğin diğer yanlarını gizliyor ve bizi onları almaya çağırıyor. Fakat geçmiş daima geleceği kıskanır ve bizleri her zaman güçlü pençesinin içinde tutar. O halde bizim de, kurtulup geleceği karşılamak ve ona doğru ilerlemek için geçmişle fazla ilgilenmememiz gerekir.

Bir atasözü, «tarih bize çok şey öğretti» der. Bir başkası da şöyle der: «Tarih hiçbir zaman geri gelmez.» Bu sözlerin ikisi de doğrudur. Çünkü biz tarihi taklide çalışmakla, yada geri gelmesini yada olduğu yerde kalmasını beklemekle ondan bir şey öğrenemeyiz. Fakat ondan ışık almakla, onu harekete getiren güçleri öğrenmeye çalışmakla ondan çok şey öğrenebiliriz. Hatta bu yolla bile tarihten doğrudan doğruya birşey öğrenemeyiz. Karl Marx diyor ki: «Tarihin eski soruları cevaplandırmasının yeni sorulardan başka bir yolu yoktur.»

Eski çağlar gözükapalı bir güvencin ve inancın çağlarıydı. O zamanlarda soru sormak ve şüpheye düşmek yoktu. Eskiden mühendislerde, mimarlarda ve halkta taşkın bir inanç bulunmasaydı, bu tapınakların, camilerin ve katedrallerin yapılması imkansızdı. Üstüste koydukları taşlar yada bunlar üzerinde kazıdıkları güzel resimler bize bu inancı bildiriyor. Şimdi gördüğümüz tapınakların burçları, katedrallerin kuleleri ve camilerin minareleri, göklere doğru yükselişleriyle sanki sessiz bir namazda yakarışla sızlanıyorlar. Bunları kuran ve yükselten inanç gerçi biz-

de yoktur, ama bu yapıtlar hâlâ bizi etkiliyorlar. Fakat bu inancın günleri artık geçmiştir, o günlerle birlikte bu taşların büyüleyici niteliği de ortadan kaybolmuştur.

Şimdiki çağımız kuşku çağıdır, tereddüt, şüphe ve soru sormak çağıdır. Bu çağın çocukları olan bizler, gerek Asyada, gerekse Avrupa ve Amerika'da artık eski inançların ve geleneklerin çoğunu kabul etmiyoruz, onlara inanmıyoruz. Bunun için bizler yeni yollar ve çevremizdeki koşullara daha çok elverişli olan gerçeğin öteki yanlarını arıyoruz. Bizler her gün sorular sormaktan, tartışmalar yapmaktan, birçok görüşlere, ilkelere ve felsefelere girmekten çekinmiyoruz. Bu şimdi Sokrat'ın çağına benzeyen bir çağda yaşıyoruz. Bu, sürekli soru sormak çağıdır. Ne var ki bu soru sormalar Atina gibi bir tek şehirde kalmıyor da, bütün dünyaya yayılıyor.

Dünyada gördüğümüz zulmün, sefaletin ve vahşetin canımızı sıktığı çok olur. Böyle zamanlarda dünya gözümüzde kararır, kurtuluş için bir yol bulamayız ve dünyadan umudumuzu keseriz.

«Hayallerle dolu bir yer gibi görünüyor bu dünya
«Çeşitli, güzel ve yeni hayaller...
«Bir yerde bulunmuyorsa eğer sevinç, sevmek ve de ışık
«Adalet, barış ve güven de bulunmaz.
«Burada karanlık bir odavayız biz
«Savaşın ve kavganın titrettiği bir ovada
«Geceleri korkunç ve cahil orduların çarpıştığı ovada.»

Buna rağmen bu karanlık görünüşüne teslim olmak, tarihin ve hayatın bize öğrettiği dersi doğru olarak anlamadığımızı gösterir. Tarih bize ilerlemeyi, gelişmeyi ve insanın kalkınma alanındaki olanaklarını öğretmiştir. Hayat katı ve birçok bataklıklar, bulanık sular ve birikintiler-

le doludur. Fakat hayatta büyük denizler, dağlar, kar; gece karanlığında -özellikle hapishane içinde- parlak yıldızların ışığı da vardır. Sevgi de vardır; ailenin, dostların ve aynı amaç uğrunda çalışanların arkadaşlık sevgisi... Hayatta müzik de, kitaplar da ve tüm olarak düşünceler dünyası da vardır. Bunlar her birimizi şairle şu şiiri mırıldanmaya iteliyor:

«Tanrım, ben yeryüzünde yaratıldım
«Ve üzerinde yaşıyorum yeryüzünün
«Fakat yıldızların parıldadığı gökte de bulunuyorum ben.»

İnsanın bu evrendeki güzelliği sevmesi, fikir ve hayal aleminde başıboş yaşaması, her zaman kolaydır. Fakat insanların yoksulluğundan kaçmaya çalışmak ve onları ıstıraba sürükleyen meselelerle ilgilenmemek hiçbir şekilde erkeklik olamaz. Çünkü fikrin kendini gerçekleştirmesi için sahibini eyleme sokması gerekir. Romain Rolland'ın dediği gibi: «Eylem düşüncenin sonucudur, eyleme götürmeyen her düşünce hıyanet sayılır; bunun için bizler eğer düşünceye hizmet ediyorsak, eyleme de hizmet etmek zorundayız.»

İnsanların, sonuçlarından korktukları için eyleme girmekten sakınmaları gelenekleşmiştir. Çünkü eyleme girmek, tehlikeye atılmak demektir. Tehlike ise uzaktan bakıldığında, gerçekten korkunç görünür; fakat ona yakından baktığımız zaman, o kadar ürkütücü olmadığını görürüz, hatta çoğu zaman iyi bir arkadaş bile olur ve hayatın zevkini artırır.

Normal ve düzenli hayat çoğu zaman usanç verici olur. Biz bu hayatta birçok şeyi, sevinmeyi gerektirmeyen tabii şeyler sayarız. Fakat bu varlıklardan biraz uzak düştüğümüz zaman onları ne kadar takdir ederiz! Birçok kimseler hayatlarını tehlikelere atarak dağlara tırmanırlar ve bu tır-

manmadan aldıkları zevki, güçlükleri yenmenin ve tehlikelere atılmanın kendilerine vereceği sevinci ararlar. Çevrelerindeki tehlikeden duyguları incelir ve şerefli bir bağla bağlı bulundukları hayatı daha çok takdir ederler. Hepimiz derin vadilerde oturmakla yüksek dağlara çıkmak arasında tercih yapmakta serbestiz. Ama vadilerde sadece bize güvenlik verdikleri için dururuz. Oysa orada sağlığa elverişli olmayan hava da vardır. Dağlarda ise temiz hava almak, güzel manzaralar seyretmek ve parlak güneşin karşısında bulunmak için dururuz. Oysa orada tehlikeler de vardır.

Bu mektupta birçok şiir parçalarını yazdım. Fakat bu mektubu, Rabindranath Tagore'nin Gitanjali adlı eserinde yazdığı ve duaya benzeyen şiirinin şu mısralarıyla bitirmek istiyorum.

«Aklın korkmadığı, başın yükseldiği yerde,
«Bilginin özgür olduğu yerde,
«Taassubun dünyayı parçalamadığı yerde,
«Sözlerin, gerçeğin derinliklerinden çıktığı yerde,
«Sürekli mücadelenin erdemleşmeye doğru kollarını uzattığı yerde,
«Akıl gücünün ölü gelenekler çölünde yolunu kaybetmediği yerde,
«Aklın, insanı fikir ve eylemin daha geniş saatlerine ilettiği yerde,
«Tanrım, işte o özgürlüğün gökleri altında yurdumu uyar.»

Aziz kızım, bu son mektubun sonuyla biz de hikayemizin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Gerçekten de bu son mektup mu olacak? Hayır hayır!. Sana daha çok yazacağım. Ancak sona eren, yalnız bu zincirin halkalarıdır.

Haydi görüşmek üzere!..

İçindekiler

Önsöz	... ...	5
Nehru'nun Önsözü		7
Yeni Yılın Hediyesi		10
1. Sosyalizmin Doğuşu	... ...	14
2. Karl Marx ve İşçi Örgütlerinin Gelişmesi		22
3. Marksizm		31
4. Çarlık Rusya'sı	... ...	41
5. Rusya'nın Başarısız 1905 İhtilali		49
6. Rusya'da Çarlığın Çöküşü	... ...	58
7. Bolşevikler Yönetimi Ele Alıyorlar		69
8. Sovyetler Son Turu Kazanıyorlar		81
9. İngiltere Hindistan'ı Nasıl Yönetti		94
10. İngiltere Çin'i Afyon Almaya Zorluyor		104
11. Amerika'nın Gizli İmparatorluğu		112
12. İngiltere Mısır'ı İşgal Ediyor		120
13. İrlanda'nın Cumhuriyet Uğrunda Savaşı		129
14. Hindistan Gandi'nin Peşinden Gidiyor		139
15. Hindistan'da Pasif İhtilal		151
16. Mısır'ın Özgürlük Savaşı		166

17. İngilizlerin Gölgesindeki Bağımsızlık 178
18. Suriye Fransızlara Karşı 189
19. Filistin ve Doğu Ürdün 198
20. Irak ve Hava Saldırıları 207
21. Paralar Sallanıyor ... 217
22. İtalya'da Faşizm ve Mussolini 228
23. Çin'de Bir Devrim ve Bir Karşıdevrim 289
24. Japonya Dünyaya Meydan Okuyor ... 251
25. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği 264
26. Rusya'da Beş Yıllık Plan 276
27. Sovyetler Birliği'nin Karşılaştığı Güçlükler 287
28. Dünya Ekonomik Buhranı 300
29. Buhranın Nedenleri 310
30. Amerika ile İngiltere Arasında Liderlik Yarışı 320
31. Kapitalist Dünyanın Birleşmekteki Başarısızlığı 335
32. İspanya'da İhtilal ... 340
33. Almanya'da Nazilerin Zaferi 347
34. Başkan Roosevelt Amerika'yı Kurtarmaya Çalışıyor 365
35. Dünyaya Son Bir Bakış 373
36. Son Mektup 380
İçindekiler 389

Elinizde bulunan bu kitap, eski Hindistan Başbakanı Nehru'nun, ülkesinin ulusal kurtuluş mücadelesi sırasında devrimci eylemlerinden dolayı hapishanede yatarken, henüz çocuk yaştaki kızı İndra Gandhi'ye yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Nehru, bu mektuplarında, dünya tarihinin önemli olaylarını kronolojik bir sıra içerisinde ve bir çocuğun dahi anlayabileceği kadar açık bir dille kaleme almıştır. Daha sonra bir kitap haline getirilen bu mektupların en önemli kesimini, hiç şüphesiz, emperyalistlerin dünya halklarına alçakça oyunları, kapitalizmin bunalımları, sosyalist düşüncenin gelişmesi, sosyal devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları ile ilgili olanlar teşkil etmektedir. Kitabın en ilgi çekici yanı ise, özellikle iktidarının son yıllarında sosyalist tutumdan hayli uzaklaşmış bulunan Nehru'nun, hapishanede bulunduğu yıllarda sosyal devrimleri ve ulusal kurtuluş savaşlarını, marksist bir devrimci gözüyle değerlendirmiş kızına bu devrimleri ve savaşları "eylem örneği" olarak göstermiş bulunmasıdır. Babasının ölümünden sonra Hindistan'ın baş bakanlığına yükselmiş olan İndra Gandhi'nin son zamanlarda gittikçe sola açılan politikası karşısında kendisinin ilk eğitiminde en büyük rolü oynayan bu tarihi mektuplar daha da büyük önem kazanmaktadır.

15 Lira